

Τ.Ε.Ι. ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΜΟΝΑΔΩΝ ΤΟΠΙΚΗΣ
ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ: ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ , ΕΡΓΑΣΙΑ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ
«ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ
ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ».
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : Γ. ΚΟΝΔΗΣ

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑ : ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ ΧΡΙΣΤΙΝΑ

ΚΑΛΑΜΑΤΑ 2007

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

| | |
|---|----|
| ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ | 5 |
| ΜΕΡΟΣ Α | |
| ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Εισαγωγή | 6 |
| 1.1 Χρονολόγιο Φαρών – Καλαμάτας | 9 |
| 1.2 Φυσική Γεωγραφία | 13 |
| 1.3 Ιστορική Αναδρομή | 14 |
| ΜΕΡΟΣ Β | |
| ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Οικονομία | 17 |
| 2.1 Η Προεπαναστατική Οικονομία | 17 |
| 2.2 Η Μετα-επαναστατική Οικονομία | 19 |
| ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Πρωτογενής τομέας | 20 |
| 3.1 Γεωργία | 20 |
| 3.1.1 Σύκα | 20 |
| 3.1.2 Ελιά | 23 |
| 3.1.3 Μουριά | 26 |
| 3.1.4 Σταφίδα – Ξύδι | 28 |
| 3.1.5 Σταφύλια – Κρασί | 30 |
| 3.2 Κτηνοτροφία | 32 |
| ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Δευτερογενής τομέας | 33 |
| 4.1 Βυρσοδεψία | 33 |
| 4.2 Αλευροβιομηχανία | 33 |
| 4.3 Σαπουνιοποιία | 34 |
| 4.4 Οινοπνευματοποιία | 34 |
| 4.5 Παστελοποιία | 36 |
| 4.6 Παραγωγή κρέατος | 37 |
| 4.7 Καπνοβιομηχανία «ΚΑΡΕΛΙΑ» | 38 |
| 4.8 Κεραμοποιία «ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΡΑ» | 38 |
| ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. Κρίση και αποβιομηχάνιση | 39 |
| 5.1 Αλευροβιομηχανίες | 40 |
| 5.1.1 Εταιρεία «ΦΕΡΑΔΟΥΡΟΣ – ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗΣ & ΣΙΑ» | 40 |
| 5.1.2 Εταιρεία «ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΡΙΑ» | 41 |

τοπική
ανάπτυξη

| | |
|---|-----------|
| | 41 |
| 5.1.2.1 Κτιριακές εγκαταστάσεις | 42 |
| 5.1.2.2 Ίδρυση της εταιρείας «ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΡΙΑ» | 43 |
| 5.1.2.3 Λειτουργία εργοστασίου | 44 |
| α) Τα πρώτα χρόνια λειτουργίας | 44 |
| β) Λιμενεργατικό ζήτημα (1934) | 46 |
| γ) Συνεργασία με άλλους μύλους (1933-1939) | 46 |
| δ) Πόλεμος και Κατοχή (1940-1944) | 51 |
| ε) Μετά την Απελευθέρωση (1945-1991) | 52 |
| 5.2 Διεθνής Βιομηχανία Ενδυμάτων Α.Ε. | 53 |
| 5.3 Κλωστήρια Μεσσηνίας – COTTON FIL | |
| 5.4 Επιπτώσεις της κρίσης | |
| | |
| ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. Τριτογενής τομέας | 55 |
| 6.1 Εισαγωγικό και Εξαγωγικό Εμπόριο | 56 |
| 6.2 Συγκοινωνίες | 56 |
| 6.2.1 Οδικό δίκτυο | 57 |
| 6.2.2 Σιδηροδρομικό δίκτυο | 58 |
| 6.2.3 Αεροδρόμιο | 58 |
| 6.2.4 Δίκτυο ΚΤΕΛ | 59 |
| 6.3 Η Καλαμάτα και το τραμ | 61 |
| 6.4 Το λιμάνι της Καλαμάτας | 63 |
| 6.4.1 Η συμβολή του στην οικονομική ανάπτυξη της πόλης | 64 |
| 6.4.2 Η δημιουργία του λιμανιού της Καλαμάτας | 67 |
| 6.4.3 Η κατάσταση του λιμανιού σήμερα | 69 |
| 6.5 Τουρισμός | 70 |
| 6.5.1 Δημοτική Επιχείρηση Τουριστικής Ανάπτυξης Καλαμάτας (Δ.Ε.Τ.Α.Κ.) | 70 |
| 6.5.2 Νομαρχιακή Επιτροπή Τουριστικής Προβολής Νομού Μεσσηνίας (Ν.Ε.Τ.) | |
| | |
| ΜΕΡΟΣ Γ | |
| | |
| ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. Εκπαίδευση | 71 |
| 7.1 Η οργάνωση του Δημόσιου Σχολικού Δικτύου | 71 |
| | |
| ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8. Πολιτισμός | 73 |
| 8.1 Η πολιτιστική υποδομή της πόλης της Καλαμάτας | 73 |
| 8.2 Η πολιτιστική δραστηριότητα στο Νομό Μεσσηνίας | 75 |
| 8.2.1 Η Διεύθυνση Πολιτισμού της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης | 75 |
| 8.2.2 Ο πολιτισμός στην Πολιτική του Δήμου Καλαμάτας | 76 |
| 8.2.3 Οι Ερασιτεχνικοί Πολιτιστικοί Σύλλογοι | 78 |
| 8.3 Ο Τύπος της Καλαμάτας | 79 |
| | |
| ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9. Περιβάλλον | 80 |
| 9.1 Διαχείριση στερεών απορριμμάτων στο Δήμο Καλαμάτας | 80 |
| 9.2 Ύδρευση – Αποχέτευση | 81 |

ΤΟΠΙΚΗ
ΑΝΑΠΤΥΞΗ

| | |
|--|-----|
| ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10. Υποδομές | 81 |
| 10.1 Βιομηχανικές υποδομές | 81 |
| 10.2 Μεγάλα έργα υποδομής στην πόλη της Καλαμάτας | 82 |
| ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11. Χωροταξία – Πολεοδομία | 83 |
| 11.1 Πολεοδομικό πλαίσιο | 83 |
| 11.2 Α΄ Φάση Καποδιστριακού Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου | 85 |
| 11.3 Ολοκληρωμένη Παρέμβαση Ανάπτυξης | 87 |
| 11.4 Ο σεισμός του 1986 | 91 |
| 11.4.1 Ενέργειες του ΟΑΣΠ στη σεισμόπληκτη περιοχή της Μεσσηνίας | 92 |
| 11.4.2 Διαδικασίες και χρονικές φάσεις της ανασυγκρότησης της Καλαμάτας μετά τους σεισμούς | 93 |
| 11.5 Δομή της πόλης | 94 |
| 11.6 Τα κτίρια και η αρχιτεκτονική της πόλης | 97 |
| ΜΕΡΟΣ Δ | |
| ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12. <u>Πληθυσμός – Ανθρώπινο δυναμικό</u> | 101 |
| 12.1 Βασικά χαρακτηριστικά πληθυσμού | 101 |
| 12.2 Μετανάστευση – Φυσική κίνηση | 102 |
| 12.3 Εργατικό Δυναμικό | 102 |
| 12.4 Χαρακτηριστικά ανθρώπινου δυναμικού | 104 |
| 12.5 Διάρθρωση απασχόλησης | 104 |
| 12.6 Ανεργία | 105 |
| 12.7 Εργατικά – Συνδικαλιστικά | 105 |
| ΜΕΡΟΣ Ε | |
| ΚΕΦΑΛΑΙΟ 13. Επίλογος | 109 |
| ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ | 112 |

τοπική
ανάπτυξη

Εργασιακή
σχέση

101

οχι

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Α.Δ.Ε.Κ. = Αναπτυξιακή Δημοτική Επιχείρηση Καλαμάτας
Α.Ε. = Ανώνυμη Εταιρεία
αι. = αιώνας
Β.Δ. = Βόρειο Δυτικά
ΒΙ.ΠΕ = Βιομηχανική ή Βιοτεχνική Περιοχή
ΒΙΟ.ΠΑ. = Βιοτεχνικό Πάρκο
Γ.Σ.Ε.Ε = Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος
ΔΕΗ = Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού
Δ.Ε.Π.Α.Κ = Δημοτική Επιχείρηση Πολιτιστικής Ανάπτυξης Καλαμάτας
Δ.Ε.Τ.Α.Κ = Δημοτική Επιχείρηση Τουριστικής Ανάπτυξης Καλαμάτας
Δ.Ε.Υ.Α.Κ. = Δημοτική Επιχείρηση Ύδρευσης & Αποχέτευσης Καλαμάτας
ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ.Κ = Δημοτικό Περιφερειακό Θέατρο Καλαμάτας
ΔΙ.ΚΕ.ΧΟ. = Διεθνές Κέντρο Χορού
δρχ. = δραχμές
Δ.Σ. = Διοικητικό Συμβούλιο
Ε.Ε = Ευρωπαϊκή Ένωση
εκ = εκατομμύριο
Ε.Κ.Τ. = Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
Ε.Ο.Κ = Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
Ε.Ο.Τ. = Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού
Ε.Σ.Υ.Ε = Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος
Ε.Τ.Π.Α. = Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης
Η.Π.Α = Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
κ.α. = και άλλα
κ.λ.π. = και τα λοιπά
λ.χ. = λόγου χάριν
μ. = μέτρα
μ² = τετραγωνικά μέτρα
ΜΟ.ΛΑ.Κ = Μονάδα Λιπασματοποίησης Καλαμάτας
Μ.Ο.Π. = Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα
μ.Χ. = μετά Χριστόν
Ν.Α. = Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση
Ν.Π.Δ.Δ. = Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου
Ν.Π.Ι.Δ. = Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου
Ο.Α.Σ.Π. = Οργανισμός Αντισεισμικού Σχεδιασμού & Προστασίας
Ο.Π.Α.Α.Χ. = Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης Αστικού Χώρου
Ο.Σ.Ε = Οργανισμός Σιδηροδρόμων Ελλάδος
Ο.Τ.Ε. = Οργανισμός Τηλεπικοινωνιών Ελλάδος
π.Χ. - προ Χριστού
π.χ. = παραδείγματος χάριν
σ. = σελίδα
σελ. = σελίδα
Τ.Ε.Δ.Κ = Τοπική Ένωση Δήμων & Κοινοτήτων
τ.μ = τετραγωνικά μέτρα
τομ. = τόμος
φ. = φύλλο
χλμ. = χιλιόμετρο
% = ποσοστό επί τοις εκατό
C = βαθμός Κελσίου
& = και

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι οργανωμένες κοινωνίες διαμορφώνουν προϋποθέσεις στη βάση των οποίων οργανώνουν την κοινωνική ζωή και τις επιμέρους εκφάνσεις της, πολιτικές και οικονομικές. Καθορίζουν επίσης τους τύπους και τους ρυθμούς δράσης τους μέσω των οποίων αλλάζουν το φυσικό περιβάλλον και το μετατρέπουν σε ανθρωπογενές. Η όλη διαδικασία στηρίζεται σε μια σημαντική αν όχι κυρίαρχη διαδικασία και δραστηριότητα : την ανθρώπινη εργασία. Οι διαστάσεις της συγκεκριμένης ανθρώπινης δραστηριότητας είναι πολυποικίλες και συνεπώς επιδρούν, οργανώνουν και διαφοροποιούν στη διάρκεια του χρόνου, όλα τα επίπεδά της.

Οι οργανωμένοι χώροι ανθρώπινης διαβίωσης αποτελούν ένα από τα σημαντικότερα πεδία στα οποία η ανθρώπινη εργασία ενεργοποιεί μια σειρά από πρακτικούς μηχανισμούς και επενδύει τα αποτελέσματά των παρεμβάσεών της στο χώρο με συγκεκριμένους συμβολισμούς. Από τους πρωτόγονους οικισμούς ως τις σημερινές μορφές αστικοποίησης, ο χώρος αποκτά ανάλογα με τις απαιτήσεις συγκεκριμένους τεχνικούς και συμβολικούς προσανατολισμούς.

Πράγματι, το φαινόμενο της αστικοποίησης παρουσιάζεται τόσο σύνθετο όσο και η διαμόρφωση καθώς και οι μεταβολές που υφίσταται το κοινωνικό σώμα. Όσο περισσότερο έντονες είναι σε αριθμό, ρυθμό και συχνότητα, τόσο πιο σύνθετη μορφή έχουν. Παράλληλα, η μίξη οικονομικών συμφερόντων, κοινωνικών ομαδοποιήσεων με διαφορετικούς προσανατολισμούς και συμφέροντα, τυχαία γεγονότα και σημαντικές ιστορικές συγκυρίες, καθορίζει σε μεγάλο βαθμό το φαινόμενο αυτό. Έτσι, η ανάλυσή του δεν είναι μια διαδικασία άθροισης ποσοτικών μεγεθών αλλά κυρίως ποιοτικών συνιστωσών που το καθορίζουν. Για το λόγο αυτό η αστικοποίηση δεν είναι υποχρεωτικά ταυτισμένη με τη διαδικασία δημιουργίας των πόλεων. Η βασική τους διάκριση έγκειται στο γεγονός ότι το φαινόμενο της αστικοποίησης είναι ένα *«πλέγμα οικονομικών, κοινωνικών, πολιτικών και πολιτιστικών αντιλήψεων που η δομημένη μορφή έχει προσπαθήσει να αντιπροσωπεύσει και να εκφράσει»*¹.

Με βάση τα παραπάνω, μπορούμε να προσεγγίσουμε το θέμα της αστικοποίησης και της αστικής ταυτότητας στο σύνολό του κάτω από ένα διαφορετικό πρίσμα. Συνήθως, προσδιορίζαμε το θέμα με βάση ποσοτικά δεδομένα. Όμως, παρότι τα πληθυσμιακά δεδομένα, για παράδειγμα, αποτελούν ένα σημαντικό παράγοντα μεταβολής σε γεωγραφικά προσδιορισμένο χώρο, εντούτοις δεν είναι καθοριστικός παράγοντας² του φαινομένου της αστικοποίησης και της παραγωγής μιας αστικής ταυτότητας. Ακριβώς η οργάνωση της συλλογικής κοινωνικής και οικονομικής ζωής, η ταυτότητα που απορρέει από αυτήν και δημιουργεί την αίσθηση της συμμετοχής στην ίδια κοινωνική ομάδα, οι συμβολισμοί που χρησιμοποιούνται και οι οποίοι οριοθετούν τη σημασία και τη χρήση των χώρων (π.χ. δημόσιοι χώροι), είναι στοιχεία που μας επιτρέπουν την κατανόηση και την ανάλυση του φαινομένου.

¹ M. Billinge, «Η πόλη, η αστικοποίηση και η μελέτη της ιστορικής γεωγραφίας», Αρχαιολογία, 64 (1997), 8.

² M. Weber, Η Πόλη, Αθήνα, 2003, 49.

Πως θα μπορούσαμε λοιπόν, να προσεγγίσουμε καλύτερα το ζήτημα της αστικοποίησης, της πόλης και της ταυτότητάς της στην περίπτωση της Καλαμάτας, στηριζόμενοι στην παραπάνω λογική; Ένας πρώτος, όσο και βασικός ορισμός της πόλης ως ολοκληρωμένου συστήματος μας δίνεται από τους J.Remy και E.Nols : «Πόλη είναι ένα σύστημα, δηλαδή ένα σύνθετο σύνολο μερών που συνδέονται μεταξύ τους από ένα δίκτυο σχέσεων αλληλεξάρτησης και προσδιορισμών και οι οποίες επιτρέπουν την ύπαρξη και την ανάπτυξή της μέσω μιας διαδικασίας συλλογικών διαπραγματεύσεων μεταξύ ομάδων και κατοίκων που την απαρτίζουν»³.

Δεχόμενοι τον ορισμό αυτό, μπορούμε να επαναλάβουμε πως η εγκατάσταση σε ένα δεδομένο γεωγραφικό χώρο, δεν είναι από μόνη της ικανή να προσδιορίσει την αστική οργάνωση και την ταυτότητα που διαμορφώνει. Οι συμπληρωματικές σχέσεις των ατόμων και των ομάδων⁴, οι συμβολισμοί των χώρων και οι σχέσεις εξουσίας, δημιουργούν την έννοια της πόλης και προσδιορίζουν το χώρο. «Έτσι ο χώρος», γράφει ο M.Auge, «είναι τριπλά συμβολικός (εφόσον το σύμβολο εγκαθιδρύει μια σχέση συμπληρωματικότητας μεταξύ δυο όντων ή δυο πραγματικοτήτων) : συμβολίζει τη σχέση καθενός από τους χρήστες του με τον εαυτό του, με τους άλλους χρήστες και με την κοινή τους ιστορία. Ένας χώρος όπου ούτε η ταυτότητα, ούτε η σχέση, ούτε η ιστορία δεν είναι συμβολοποιημένες θα οριστεί ως μη τόπος»⁵. Η θέση αυτή εξηγεί ακριβώς την ουσία της αστικής εξέλιξης ή της στασιμότητας, της απωθητικότητας ή της ελκυστικότητας της πόλης, της διαμόρφωσης και εξέλιξης μιας αστικής ταυτότητας ή της πλήρους αποδιοργάνωσής της.

Η απάντηση στα ερωτήματα αυτά αποτελούν τον κύριο στόχο της παρούσας εργασίας έχοντας ως αντικείμενο μελέτης την πόλη της Καλαμάτας. Προσπαθήσαμε να διερευνήσουμε το θέμα της αστικής ταυτότητας κάτω από μια συγκεκριμένη οπτική, εκείνη της εργασίας και της οικονομικής ανάπτυξης, επειδή αποτελούν σημαντικούς μηχανισμούς, αν όχι κυρίαρχους, τόσο από την άποψη της αστικής ανάπτυξης όσο και εκείνης της διαχρονικής ιστορίας της πόλης. Βεβαίως οι πολιτισμικοί παράγοντες αποτελούν ένα δεύτερο πόλο σημαντικών στοιχείων στη βάση των οποίων οργανώνεται η αστική ταυτότητα. Οι περίοδοι ανάπτυξης ή οικονομικής και κοινωνικής κρίσης, όπως θα δούμε, διαμορφώνουν ένα πλέγμα συνεχούς οργάνωσης και εξέλιξης της ταυτότητας αυτής, άρα και σημαντικού παράγοντα για τη μελλοντική εξέλιξη της πόλης.

Από την άποψη της μεθοδολογίας, προσπαθήσαμε να οργανώσουμε την ανάλυσή μας στηριζόμενοι κυρίως στην έρευνα αρχείων, στην επιτόπια έρευνα σχετικά με τη σταδιακή διαμόρφωση του αστικού χώρου στην Καλαμάτα και στα επιμέρους βοηθητικά στοιχεία που μας προσφέρει η ιστορική ανάλυση καθώς και εκείνη της κοινωνικής ιστορίας. Έτσι, σημεία όπως η εγκατάσταση διαφορετικών κοινωνικών ομάδων, το συνδικαλιστικό κίνημα, η βιομηχανική και βιοτεχνική δομή καθώς και εκείνη της εργασίας, οι τομείς οικονομικών δραστηριοτήτων, είναι μερικά από τα σημεία διαπραγμάτευσης της εργασίας αυτής. Τα βήματα που ακολουθήσαμε ώστε να διαμορφώσουμε μια «ορατή» εικόνα της αστικής ταυτότητας στην Καλαμάτα είναι τα ακόλουθα : Ιστορική αναδρομή που μας επιτρέπει να διακρίνουμε τα βασικά στάδια ιστορικής διαμόρφωσης του χώρου.

Ακολουθώντας, εξετάζουμε την οικονομική εξέλιξη της πόλης, σε όλους τους τομείς της. Ξεκινώντας από τον πρωτογενή τομέα, δίνουμε μεγάλη έμφαση στα

³ Economies externes et croissance urbaine, Revue économique, XXIII (1972), 995.

⁴ Για τα θέματα αυτά μια συγκεκριμένη ανάλυση περίπτωσης από τον Γ. Κόνδη, Η αστικοποίηση του Άργους. Στοιχεία για μια συστηματική ανάλυση του φαινομένου, Αργειακή Γη, Επιστημονική και Λογοτεχνική Έκδοση του Πνευματικού Κέντρου Δήμου Άργους, Άργος, 2003, 125-157.

⁵ Για μια Ανθρωπολογία των Σύγχρονων Κόσμων, Αθήνα, 1999, 157.

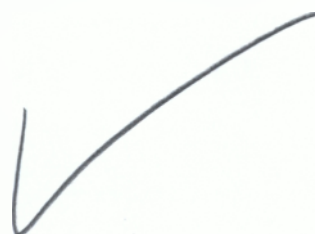
προϊόντα εκείνα που ενίσχυσαν την τοπική οικονομία και συνεχίζουν μέχρι τις μέρες μας. Έπειτα, θα σας διηγηθώ, την εξέλιξη της μεταποιητικής και βιομηχανικής ιστορίας της πόλης, παρουσιάζοντάς σας, μεγάλες βιομηχανίες που πρωταγωνίστησαν και «σημάδεψαν» την πόλη. Θα μάθουμε από ποιόν και πότε χτίστηκε το λιμάνι, πότε και πόσο λειτούργησε το τραμ, για τις συγκοινωνίες στις μέρες μας, καθώς και για το τουρισμό.

Έπειτα, θα σας παρουσιάσω, την ομορφιά της τέχνης και το άξιο λόγω πολιτιστικό επίπεδο της Καλαμάτας. Η Δημοτική Επιχείρηση Πολιτιστικής Ανάπτυξης, έχει εφαρμόσει ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα πολιτιστικής ανάπτυξης και την απαραίτητη υποδομή για τη στήριξη και τη διάδοση του ψυχαγωγικού, ενημερωτικού και εκπαιδευτικού χαρακτήρα των τεχνών. Επίσης σημαντικοί, είναι και οι Ερασιτεχνικοί πολιτιστικοί Σύλλογοι καθώς και ο Τύπος της Καλαμάτας, αφού εδώ κυκλοφόρησε το πρώτο φύλλο της πρώτης ελληνικής εφημερίδας στην ελεύθερη πατρίδα: «Σάλπιγξ Ελληνική».

Στη συνέχεια, μέσα από χάρτες, θα σας παρουσιάσω τη δομή της πόλης το 1905 και πως αυτή έχει εξελιχθεί ως τις μέρες μας.

Τέλος, θα δούμε πως η «εργασία» τοποθετείται στο επίκεντρο των κοινωνικό - οικονομικών εξελίξεων και γίνεται ένα κεντρικό σημείο αναφοράς για την κοινωνία, την οικονομική ζωή και την ευημερία. Θα μελετήσουμε τα χαρακτηριστικά του πληθυσμού και του ανθρώπινου δυναμικού, την ανεργία και ποιο ρόλο έπαιζαν διάφοροι σύνδεσμοι.

Κλείνοντας, θα ήθελα να προσθέσω, ότι η συλλογή πληροφοριών, ήταν μια επίπονη διαδικασία. Οι χώροι που απευθύνθηκα, ήταν : η Λαϊκή Βιβλιοθήκη Καλαμάτας, τα Γενικά Αρχεία του Κράτους - Νομού Μεσσηνίας, το Επιμελητήριο Μεσσηνίας, το Δήμο Καλαμάτας, Τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Νομού Μεσσηνίας, την Επιθεώρηση Εργασίας, το Σχέδιο Πόλεως Καλαμάτας, τη Δημοτική Επιχείρηση Τουριστικής Ανάπτυξης Καλαμάτας, το Εργατικό Κέντρο Καλαμάτας. Αρκετές πληροφορίες συνέλεξα από οδηγούς, διηγήσεις, ένθετα, περιοδικά και εφημερίδες. Πολύτιμη, ήταν η καθοδήγηση του καθηγητή μου Γ. Κόνδη, που τον ευχαριστώ θερμά.





ΕΙΚΟΝΑ 1: «Ο χώρος της Πελοποννήσου στις εκθέσεις των Βενετών προβλεπτών (1690-1692)»⁶

1.1 Χρονολόγιο Φαρών – Καλαμάτας⁷

Μυθικοί χρόνοι

Ιδρυτής της πόλης των Φαρών υπήρξε ο Φάρις, γιος του Ερμή και της Φιλοδάμειας, θυγατέρας του Δαναού.

Φραγκοκρατία 1205 - 1425

1205: Καταλαμβάνεται από τους Φράγκους υπό τον Γουλιέλμο Βιλεαρδουινό, (του δόθηκε ως βαρονία του).

1262: Ιδρύεται το Δεσποτάτο του Μορέως.

Πρώτη Τουρκοκρατία 1460 – 1685

Ενετοκρατία 1685 – 1715

Δεύτερη Τουρκοκρατία 1715 – 1821

Ορλωφική Επανάσταση

1769-1770: Η Καλαμάτα πρωταγωνιστεί στην εξέγερση των Ορλωφικών. Γίνεται το κέντρο της προσπάθειας, υπό τον Παναγιώτη Μπενάκη, για την απελευθέρωση της Πελοποννήσου. Η εξέγερση αποτυγχάνει και πνίγεται στο αίμα.

Μετά την Επανάσταση

23 Μαρτίου 1821: Απελευθέρωση της Καλαμάτας και κήρυξη της Επανάστασης. Αφοπλίζονται οι Τούρκοι και κρατούνται αιχμάλωτοι. Συνεστήθη αμέσως η Μεσσηνιακή Σύγκλητος (Γερουσία) υπό τον Πέτρο Μαυρομιχάλη και στάλθηκε την ίδια ημέρα η περιφημη «*Προειδοποίησης προς τας Ευρωπαϊκάς Αυλές*», το πρώτο επίσημο έγγραφο της Ελλάδας από ελεύθερο έδαφος.

1 Αυγούστου 1821: Κυκλοφορεί το πρώτο φύλλο της πρώτης ελληνικής εφημερίδας⁸ στην ελεύθερη πατρίδα: «*Σάλπιξ Ελληνική*»⁹.

⁶ Εφ. Σημαία, Σαββάτο 20 Μαΐου 2006.

⁷ Εφ. Καθημερινή, Κυριακή 18 Νοεμβρίου 2001, Επιμέλεια: Ν. Ι. Ζερβής.

5 Μαΐου 1827: Διοικητική διαίρεση της Ελλάδος. Στο 5^ο τμήμα της συμπεριλαμβάνεται και η Επαρχία της Καλαμάτας.

20 Οκτωβρίου 1827: Η Ναυμαχία του Ναβαρίνου που σφράγισε την ανεξαρτησία της Ελλάδος.

1830: Ιδρύεται το «Πρωτόκλητον Δικαστήριο Καλαμών και Νησίου».

1833: Σύσταση επαρχίας Καλαμών με πρωτεύουσα την Καλαμάτα. Επίσης αναδεικνύεται σε εμπορικό και ναυπηγικό κέντρο του νεοσύστατου βασιλείου.

28 Σεπτεμβρίου 1836: Σύσταση του Δήμου Καλαμών.

1843-1858: Η Καλαμάτα κατέχει την 9^η θέση ανάμεσα στα ναυτιλιακά κέντρα της χώρας από την άποψη της δυναμικότητας του εμπορικού στόλου της.

1856: Εκδίδεται στην Καλαμάτα η πρώτη εφημερίδα της πόλεως με τον τίτλο «Η Μεσσηνία».

1873: Εγκαινιάζεται ο Μητροπολιτικός Ναός της Καλαμάτας «Η Υπαπαντή του Χριστού».

1875: Η Καλαμάτα είναι το 7^ο από άποψη όγκου λιμάνι εξαγωγής σταφίδας της χώρας.

1880: Με απόφαση του πρωθυπουργού Κουμουνδούρου ιδρύεται σηροτροφικός (μεταξοσκωληκός) σταθμός στην Καλαμάτα.

1887: Υποβάλλεται νομοσχέδιο για την κατασκευή σιδηροδρομικής γραμμής από Μύλους προς Καλαμάτα.

1899: Εγκαίνια της σιδηροδρομικής γραμμής «Καλαμών-Αθηνών».

1902: Η Καλαμάτα αποκτά τραμ. Θα λειτουργήσει μέχρι το 1940. Η οινοποιητική βιομηχανία της πόλης συνιστά έναν από τους δυναμικότερους κλάδους της ελληνικής βιομηχανίας.

1918: Ιδρύεται το Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο της Καλαμάτας¹⁰.

⁸ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη σημασία του τύπου στο : Α. Κουμαριανού, Ο τύπος στον αγώνα, Αθήνα, 1971.

⁹ «ΣΑΛΠΙΓΞ ΕΛΛΗΝΙΚΗ» η πρώτη ελληνική εφημερίδα που εκδόθηκε στην Καλαμάτα το 1821.

Η εφημερίδα αυτή πρωτοεκδόθηκε στη Καλαμάτα την 1^η Αυγούστου 1821. Ακολούθησε το δεύτερο φύλλο της στις 5 και το τρίτο στις 20 του ίδιου μήνα, οπότε και διεκόπη η έκδοσή της διότι ο ορμητικός συντάκτης της Θεόκλητος Φαρμακίδης δεν δέχθηκε τη λογοκρισία του Πρίγκιπος Υψηλάντη και απεχώρησε. Τα τρία αυτά φύλλα φυλάσσονται στη Βιβλιοθήκη της Βουλής.

Η έκδοση της εφημερίδας ήταν ομοιόμορφη σε ότι αφορά το σχήμα της και στα τρία φύλλα της ((σχήμα 4^ο, δίσηλος και τετρασέλιδος). Στην επικεφαλίδα της έφερε τον διακριτικό τίτλο : «ΣΑΛΠΙΓΞ ΕΛΛΗΝΙΚΗ» κάτω ακριβώς την ένδειξη : «ΠΕΡΙΟΔΟΣ Α» και στο κάτω άκρος του εξωφύλλου αναφέρεται η χρονολογική ένδειξη : «Εν Καλαμάτα έτει Α΄ της ελευθερίας (1821). Εκ της Εθνικής Τυπογραφίας». Μετά το εξώφυλλο ακολουθεί παράσταση φτερωτού Αγγέλου που σάλπιζε το χαρμόσυνο μήνυμα της ελευθερίας και ευθύς αμέσως η μνημειώδης «ΑΝΑΚΗΡΥΞΗ» η οποία διαδήλωνε την αμετάκλητη υποταγή των Ελλήνων να αποτινάξουν το ζυγό της τουρκικής τυραννίας και να επαναφέρουν την Ελευθερία στη χώρα τους.

Το τυπογραφείο έφερε από τη Τεργέστη στη Καλαμάτα ο Δημήτριος Υψηλάντης. Συντάκτης του επίσημου αυτού οργάνου του Ελληνικού Κράτους ήταν ο ιερωμένος Θεόκλητος Φαρμακίδης, και βοηθός του ήταν ο Περίανδρος Φίλιππου. Στεγάστηκε εκεί που σήμερα βρίσκεται ο κήπος του Αλεξανδρακείου Γηροκομείου, κάτω από τη σκιά του Κάστρου των Βιλαρδουίνων. Στήθηκε από τον τυπογράφο Κωνσταντίνο Τόμπρα. Πηγή: (εφ. Μεσσηνιακός Λόγος, 27 Μαρτίου 1997).

¹⁰ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ

Το 1918 ιδρύθηκε το Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο Καλαμάτας και στις 12-6-1933 ιδρύθηκε το Επαγγελματικό και Βιοτεχνικό Επιμελητήριο Καλαμάτας. Το Επιμελητήριο Μεσσηνίας είχε στην ευθύνη του και τους Νομούς Αρκαδίας και Λακωνίας μέχρι το 1980.

Ο νόμος 1089/80 αντικατέστησε το αρχικό νόμο, που είχε υποστεί αρκετές τροποποιήσεις (με την ίδρυση αυτοτελών Βιοτεχνικών και Επαγγελματικών Επιμελητηρίων, τα οποία διαχωρίστηκαν από τα Εμπορικά και Βιομηχανικά κλπ). Ο νόμος αυτός διατήρησε τη μορφή των Επιμελητηρίων ως ΝΠΔΔ και την υποχρεωτικότητα της εγγραφής των ασκούντων "εμπορική δραστηριότητα" ως μελών τους, καθόρισε τους σκοπούς και τις δραστηριότητές τους και οργάνωσε τη δομή και τη λειτουργία των

1934: Εξέγερση λιμενεργατών , λόγω της λειτουργίας του σιλό. Επεμβαίνει ο στρατός. Επακολούθησαν αιματηρές συμπλοκές με 5 νεκρούς και 13 τραυματίες λιμενεργάτες.¹¹

Επιμελητηρίων σύμφωνα με τις τότε εθνικές ανάγκες και τα διεθνή πρότυπα, με μόνο, ίσως, μειονέκτημα την ασφυκτική διοικητική και διαχειριστική εποπτεία τους από την κεντρική εξουσία (Υπουργείο Εμπορίου).

Η ένταξη, το 1981, της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, ως και η συνεχής διεύρυνση της Κοινότητας τόσο προς Νότο όσο και, στην συνέχεια, προς Βορρά, οδήγησε προοδευτικά τα Επιμελητήρια της Καλαμάτας σε μία διαφοροποίηση του προβληματισμού τους ως και της κλίμακας των παρεμβάσεών τους. Το 1988 τα Επιμελητήρια Καλαμάτας ενοποιήθηκαν σε Επιμελητήριο Μεσσηνίας (ΦΕΚ 67/Α/12-4-88).

Μέλη του Επιμελητηρίου είναι υποχρεωτικά :

Α. Τα Φυσικά Πρόσωπα, που έχουν την έδρα της εμπορικής τους δραστηριότητας στην περιφέρεια του.

Β. Τα Νομικά Πρόσωπα και οι Συνεταιρισμοί, εφ' όσον έχουν εμπορική ιδιότητα και την έδρα τους στην περιφέρειά του.

Γ. Τα υποκαταστήματα ημεδαπών επιχειρήσεων ως και τα υποκαταστήματα 'η πρακτορεία αλλοδαπών επιχειρήσεων, ως επίσης και οι παραγωγικές μονάδες, εφ' όσον είναι εγκατεστημένα στην περιφέρειά του.

Η Υποχρέωση εγγραφής άρχεται στην περίπτωση (Α) από την έναρξη της εμπορικής δραστηριότητας και στις περιπτώσεις (Β) και (Γ) από συστάσεως ή εγκαταστάσεως αντίστοιχα.

¹¹ Η ΕΞΕΓΕΡΣΗ ΤΩΝ ΛΙΜΕΝΕΡΓΑΤΩΝ

Τα λιμενεργατικά της Καλαμάτας το 1934 σφραγίζουν μια περίοδο έντασης των κοινωνικών αγώνων και ανόδου του εργατικού κινήματος.

Η τοπική οικονομία της Μεσσηνίας περνάει σοβαρότατη κρίση, γιατί έχοντας στηριχθεί στη σταφιδοκαλλιέργεια, εμφανίζει σημάδια κατάρρευσης, καθώς η κρίση της σταφίδας μεταφέρεται στη βιομηχανία που συνδέεται στενά με αυτήν.

Το λιμάνι της Καλαμάτας αποτελεί την καρδιά της «βιομηχανικής περιοχής», η οποία έχει αναπτυχθεί γύρω από αυτό. Οι εργάτες του λιμανιού, αντιμετωπίζουν πρόβλημα επιβίωσης καθώς η ανεργία έχει αρχίσει να παίρνει μεγάλες διαστάσεις. Το λιμάνι αποτελεί το σταυροδρόμι ανθρώπων και ιδεών, τα ιδεολογικά ρεύματα που διατρέχουν το εργατικό κίνημα σε όλο τον κόσμο βρίσκουν πρόσφορο έδαφος.

Οι συγκρούσεις ήδη από τον Οκτώβριο του 1932 ήταν βίαιες και ξεκίνησαν με την απεργία των φορτοεκφορτωτών, οι οποίοι έθεταν ένα αίτημα : ζητούσαν να εργάζονται εκ περιτροπής, έτσι ώστε να μη μένουν χωρίς μεροκάματο δεκάδες συνάδελφοί τους. Αίτημα που απορρίφθηκε από τους εργολάβους του λιμανιού και οδήγησε σε απεργία. Ακολούθησαν συμπλοκές, όταν επιχειρήθηκε να σπάσει η απεργία με τη χρησιμοποίηση ελευθέρων εργατών, οι κινητοποιήσεις γενικεύθηκαν και συνοδεύθηκαν από μαχαιρώματα και άγριους ξυλοδαρμούς απεργών από την αστυνομία και τους απεργοσπάστες. Οι ιδιοκτήτες φορτηγίδων κήρυξαν ανταπεργία (λοκ άουτ), το λιμάνι νέκρωσε για ένα μήνα, όσο κράτησαν δηλαδή οι συγκρούσεις. Από τις αρχές του 1933 άρχισε απεργία των λιμενεργατών που ζητούσαν να μη λειτουργήσει το σιλό (αποθήκη σιτηρών, με μηχανικές εγκαταστάσεις για την εκφόρτωσή τους) των κυλινδρόμυλων «Ευαγγελίστρια», για να μη μείνουν χωρίς δουλειά ή να αποζημιωθούν αυτοί που θα απολυθούν. Η εκφόρτωση ενός караβιού το Σεπτέμβριο του 1933 γίνεται αντικείμενο σκληρών συγκρούσεων ανάμεσα στους εργάτες του λιμανιού και τους ιδιοκτήτες φορτηγίδων που οδήγησαν σε φόνο : στη διάρκεια διαμάχης, ο Πρόεδρος της Ένωσης Φορτοεκφορτωτών Λιμένος Απόστολος Διαμαντόπουλος πυροβολεί και σκοτώνει τον ιδιοκτήτη φορτηγίδας Κ. Καλογεράκο. Στις 26 Απριλίου 1934 γίνεται σύσκεψη με την παρουσία εκπροσώπου του υπουργείου Εργασίας, στην οποία συζητείται ένα σχέδιο μείωσης των λιμενεργατών, από 340 άτομα σε περίπου 140, με την ίδρυση ταμείου σύνταξης για εκείνους που ήταν μεγαλύτεροι των 40 χρόνων και θα αποχωρούσαν.

Σημειώνεται σοβαρή διαφωνία για το ποσό αποζημίωσης που ζητούσαν οι λιμενεργάτες αναδρομικά από το 1928, λόγω λειτουργίας του σιλό.

Οι ημέρες περνούν και φθάνουμε στις 8 Μαΐου όταν η παραλία νεκρώνει από την απεργία που έχει κηρυχθεί από τους εργάτες του λιμανιού και στην οποία συμμετέχουν οι επαγγελματίες, κλείνοντας τα καταστήματα. Αντιπροσωπεία συνδικαλιστών στην Αθήνα συμφωνεί με την πρόταση σχετικά με τη λειτουργία του σιλό, αλλά όταν φθάνει στην Καλαμάτα διαπιστώνεται η πλήρης διάσταση με το αίσθημα των λιμενεργατών : η γενική συνέλευση απορρίπτει τη συμφωνία και αποκηρύσσει τους συνδικαλιστές. Δίνεται εντολή από τον υφυπουργό Εργασίας Στεφανόπουλο να λειτουργήσει το σιλό

1939: Η Καλαμάτα έχει φτάσει στο απόγειο της ανάπτυξής της στο εμπόριο, τη βιοτεχνία και τη βιομηχανία με κέντρο το λιμάνι της.

28 Απριλίου 1941: Η Καλαμάτα καταλαμβάνεται από τα γερμανικά^{12 13} στρατεύματα έπειτα από σφοδρούς βομβαρδισμούς και τη μάχη με τα αποχωρούντα στρατεύματα του Βρετανικού Εκστρατευτικού Σώματος.

6 Σεπτεμβρίου 1944: Απελευθέρωση της Καλαμάτας.

1945-1955: Προσπάθειες ανόρθωσης του εμπορίου της πόλεως. Το λιμάνι αρχίζει να φθίνει.

11 Νοεμβρίου 1959: Με Βασιλικό Διάταγμα η πόλη από Καλαμαί¹⁴ ονομάζεται Καλαμάτα.

1960-1980: Η πόλη αρχίζει να χάνει την παλιά οικονομική ευρωστία της και αποβιομηχανοποιείται.

13-15 Σεπτεμβρίου 1986: Οι καταστρεπτικοί σεισμοί δίνουν την χαρακτηριστική βολή στην πόλη. Αρχίζει νέα προσπάθεια για την ανόρθωσή της.



ΕΙΚΟΝΑ 2 : ΚΑΛΑΜΑΤΑ – ΥΠΑΠΑΝΤΗ (Η ΜΕΓΑΛΗ ΠΗΓΑΔΑ) - 1905

και κινητοποιούνται ισχυρές δυνάμεις της αστυνομίας και του στρατού για να το προστατεύσουν. Δημιουργούνται ζώνες μπροστά από το τελωνείο και στήνεται ακόμη και οπλοπολυβόλο.

Το μεσημέρι εμφανίζεται έξω από το λιμάνι το πλοίο «Λίμνη» και λίγο αργότερα μπαίνει στο λιμάνι και πλευρίζει στους κυλινδρόμυλους.

Η απόπειρα των λιμενεργατών να σπάσουν τον κλοιό που έχει σχηματιστεί από αστυνομικούς και στρατιώτες, αποτυγχάνει και μέχρι τα μεσάνυχτα συνεχίζονται οι αψιμαχίες.

Στον τόπο των συγκρούσεων σκοτώθηκαν 5 λιμενεργάτες και τραυματίστηκαν 13. (Εφ. Ελευθεροτυπία, 6 Σεπτεμβρίου 2001, φ. 99 «Η εξέγερση των λιμενεργατών», του Ηλία Μπιτσάνη – δημοσιογράφου)

¹² Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την Κατοχή (1941-1944), δες στο : Γ. Κριμπί, Η εθνική Αντίσταση στη Μεσσηνία και τους γύρω νομούς, Καλαμάτα, 2000.

¹³ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την Κατοχή (1941-1944), δες στο : Ν. Ι. Ζερβή, Η Γερμανική Κατοχή στη Μεσσηνία, Καλαμάτα, 1998.

¹⁴ Περισσότερα, μπορεί να δει ο αναγνώστης στο : Δ. Β. Βαγιακάκου, Το τοπωνύμιο Καλαμάτα, Πελοποννησιακά 19 (1991-1992), σ. 265-285.

1.2 ΦΥΣΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ¹⁵: Η νήσος του Πέλοπα –κατά τη μυθολογία-είναι η μεγάλη χερσόνησος που χωρίζεται από την υπόλοιπη Ελλάδα με τον Κορινθιακό Κόλπο. Αποτελεί τη νότια συνέχεια της Στερεάς Ελλάδος, από την οποία διαχωρίζεται με τους τρεις κόλπους, τον Πατραϊκό, τον Κορινθιακό και τον Σαρωνικό. Διοικητικά η Πελοπόννησος διαιρείται σε επτά νομούς: Κορινθίας, Αργολίδας, Αχαΐας, Ηλείας, Μεσσηνίας, Αρκαδίας και Λακωνίας.

ΜΕΣΣΗΝΙΑ¹⁶: Η Μεσσηνία¹⁷ στο νοτιοδυτικό άκρο της Πελοποννήσου και η Πελοπόννησος στο νοτιοδυτικό άκρο της Ελλάδας συνδέονται με την ιστορία της χώρας από τη μυκηναϊκή έως τη βυζαντινή εποχή, περνούν μέσα από θρύλους, μύθους, παραδόσεις και ιστορικά γεγονότα μεγάλης σπουδαιότητας και φτάνουν στα χρόνια της μεγάλης επανάστασης του 1821 και της απελευθέρωσης, κρατώντας πρώτες τη σημαία της ανεξαρτησίας και της ελευθερίας όλου του Ελληνισμού.

Ο νομός Μεσσηνίας¹⁸ έχει έκταση 2.991 τετραγωνικά χλμ., πληθυσμό 176.876 κατοίκους και μέση πυκνότητα 7,08 κατοίκους ανά τετραγωνικό χλμ. Διοικητικά ο νομός διαιρείται σε 4 επαρχίες ως εξής: 1)Καλαμάτας, έκταση 843 τετραγωνικά χλμ., κάτοικοι 69.360, πρωτεύουσα Καλαμάτα. 2)Μεσσήνης, έκταση 579 τετραγωνικά χλμ. κάτοικοι 49.750, πρωτεύουσα Μεσσήνη. 3)Πυλίας, έκταση 699 τετραγωνικά χλμ. κάτοικοι 42.160, πρωτεύουσα Πύλος. 4)Τριφυλίας, έκταση 870 τετραγωνικά χλμ. κάτοικοι 50.740, πρωτεύουσα Κυπαρισσία.

Ο νομός συνορεύει βόρεια με το νομό Ηλείας, ανατολικά με τους νομούς Αρκαδίας και Λακωνίας, δυτικά και νότια βρέχεται από το Ιόνιο Πέλαγος και από τον Μεσσηνιακό κόλπο. Στο νομό Μεσσηνίας υπάγονται και τα νησιά Πρώτη, Σφακτηρία, Σαπιέντζα, Σχιζα, Βενετικό, που αποτελούν και το σύμπλεγμα των Οινουσσών, καθώς και άλλες μικρότερες νησίδες που βρίσκονται κοντά στις ακτές του. Το έδαφος του νομού είναι κατά 31% πεδινό, κατά 26% ημιορεινό και κατά 43% ορεινό με βουνά, από τα οποία ψηλότερο είναι ο Ταΰγετος (2407 μ.). Το έδαφος της, δεν το διαρρέουν μεγάλοι ποταμοί αλλά πολλοί μικροί, κυριότεροι από τους οποίους είναι: Πάμισος, Νέδας κ.α.

Χαρακτηριστικός για το νομό είναι ο Μεσσηνιακός Κόλπος¹⁹. Προσδιορίζεται ως η μεγάλη κόλπωση της Πελοποννήσου μεταξύ της Χερσονήσου του Ταΰγετου και της κύριας Μεσσηνίας. Ο κόλπος χαρακτηρίζεται για τα μεγάλα του βάθη. Ένας δεύτερος κόλπος και φυσικό αγκυροβόλιο είναι ο κόλπος του Ναυαρίνου στη Δυτική Μεσσηνία, ο οποίος σχηματίζεται από την ακτή και τη νήσο Σφακτηρία. Στα βόρεια του κόλπου του Ναυαρίνου σχηματίζεται η λιμνοθάλασσα της Γιάλοβας.

Το κλίμα του νομού Μεσσηνίας είναι το γλυκύτερο στην Πελοπόννησο. Έχει ήπιο χειμώνα και δροσερό καλοκαίρι.

¹⁵ Γενική Εγκυκλοπαίδεια Σύγχρονων Γνώσεων, Νέα ΥΔΡΙΑ CAMBRIDGE ΗΛΙΟΣ, Εκδόσεις Τέσσερα Ξύλων, Έτος Έκδοσης: 1992 – Αθήνα, том. 7.

¹⁶ Γενική Εγκυκλοπαίδεια Σύγχρονων Γνώσεων, Νέα ΥΔΡΙΑ CAMBRIDGE ΗΛΙΟΣ, Εκδόσεις Τέσσερα Ξύλων, Έτος Έκδοσης: 1992 – Αθήνα, том. 6.

¹⁷ Πρόσθετες πληροφορίες για τη φυσιογνωμία του νομού, μπορεί να δει ο αναγνώστης στο: Ν. Στυλιανόπουλου, Περ. Ιστορίας της Μεσσηνίας, Αθήνα 1954.

¹⁸ Εγκυκλοπαίδεια Ελλάς, (μεγάλη εικονογραφημένη λαογραφία-γεωγραφία-ιστορία) υπό του Λαογράφου Κώστα Ρωμίου, Εκδοτικός Οίκος: «Χρ. Γιοβάνη», Έτος Έκδοσης: 1970, том. 3.

¹⁹ Περισσότερα μπορεί να δει ο αναγνώστης στο: Μ. Κατσιλιέρη, Μεσσηνία-προορισμός με στόχο, τουριστικός οδηγός, Καλαμάτα, 2004.

1.3 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ²⁰

Η Καλαμάτα, ²¹ πρωτεύουσα και λιμάνι του νομού, κατά το 19^ο και τον 20^ο αιώνα, η προκοπή της, στο βιομηχανικό και τον εμπορικό τομέα την καθιστά μία από τις σημαντικότερες πόλεις της Ελλάδας, καλή ρυμοτομία, φαρδύς δρόμους, πλατείες, πάρκα. Όμως ο καταστρεπτικός σεισμός του Σεπτεμβρίου 1986, δημιουργεί πολλά προβλήματα στην πόλη.

Η Καλαμάτα, ως πόλη με πολιτική σημασία εμφανίζεται στην ιστορία από την εποχή της φραγκοκρατίας²².

Μετά την κατάληψη της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους (1204) και τη διανομή των εδαφών της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας στους Φράγκους και τους Βενετούς, την Πελοπόννησο κατέλαβαν ο Γουλιέλμος Σαμπλίτης και ο Γοδεφρείδος Βιλεαρδουίνος, ευγενής από την Καμπανία.. Οι Φράγκοι²³ στη συνέχεια κατέλαβαν τη Βορειοδυτική και Δυτική περιοχή της Πελοποννήσου: την Πάτρα, την Ανδραβίδα, την Καλαμάτα και άλλες πόλεις και το 1205 ο πάπας Ιννοκέντιος Γ΄ ονόμασε τον Σαμπλίτη «ηγεμόνα της Αχαΐας» και η Πελοπόννησος, εκτός από λίγα κάστρα, αποτέλεσε το Φραγκικό πριγκιπάτο. Μετά το θάνατο του (1209), τον διαδέχθηκε ο Βιλεαρδουίνος, που ονομάστηκε «ηγεμόνας του πριγκιπάτου της Αχαΐας»: αναγνώρισε την κυριαρχία των Βενετών στη Μεθώνη και την Κορώνη, επιδόθηκε στην επέκταση και την οργάνωση του πριγκιπάτου σε ολόκληρη την Πελοπόννησο, που διαιρέθηκε σε 12 βαρονίες, μία από τις οποίες ήταν η βαρονία της Καλαμάτας.

Αργότερα άλλαξε πολλούς ηγεμόνες. Το Φραγκικό πριγκιπάτο εν τούτοις ήταν ισχυρό ως το 1348, όταν ο αυτοκράτορας Ιωάννης Στ΄ Καντακουζηνός ανέθεσε στον γιο του Μανουήλ τη διοίκηση των βυζαντινών κτήσεων της Πελοποννήσου. Από το χρόνο αυτό μπήκαν τα θεμέλια του Δεσποτάτου του Μορέως, με έδρα τον Μυστρά, και τα όριά του, από το 1383 με δεσπότες τους Παλαιολόγους, που επεκτάθηκαν σχεδόν σε ολόκληρη την Πελοπόννησο. Κατά την Παλαιολόγεια περίοδο το Δεσποτάτο, παρά τους κλυδωνισμούς που αντιμετώπισε, οργανώθηκε διοικητικά και στρατιωτικά και υπήρξε το σημαντικότερο πνευματικό κέντρο του Ελληνισμού. Την εποχή αυτή και η Καλαμάτα, σε καίρια θέση στο μυχό του Μεσσηνιακού κόλπου, άρχισε να αναπτύσσεται, την ανάπτυξή της όμως ανέκοψε η κατάληψή της και η καταστροφή του κάστρου της από τον Μωάμεθ το 1470 κατά τη διάρκεια του πρώτου Βενετοτουρκικού πολέμου.

²⁰ Εφ. Ελευθεροτυπία, 6 Σεπτεμβρίου 2001, φ. 99, «Η Καλαμάτα από το Βυζάντιο ως το 19^ο αι.» του Βασιλείου Βλ. Σφυρόερα – ομότιμου καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών.

²¹ Κατά το 1500 π.Χ. Γεννήσεως πάνω στο βράχο, Ακρόπολη, του σημερινού κάστρου της Καλαμάτας το βασιλόπουλο Φάρις από το αρχαίο Άργος ίδρυσε το βασίλειό του και την πόλη που ονομάστηκε Φαραί από το όνομά του (λεγόταν Φάρις).

Κατά τον 6ο μ.Χ. αιώνα πάνω στα αρχαία ερείπια των ανακτόρων της πόλεως των Φαρών οι Χριστιανοί έκτισαν μια εκκλησία και αφιέρωσαν μια εικόνα της Παναγίας που είχε μαύρα ωραία, «καλά» μάτια. Την λάτρεψαν ως Παναγιά «Καλομάτα», που αργότερα η πόλη των Φαρών πήρε το όνομά της «Καλομάτα» από τα καλά μάτια της.

²² Μεγάλη Εγκυκλοπαίδεια «ΓΙΟΒΑΝΗ», Εκδοτικός Οίκος: «Χρ. Γιοβάνη», Έτος Έκδοσης: 1981, том. 11, όπου αναφέρεται ότι, στη Φραγκοκρατία, η Καλαμάτα είχε αναπτυχθεί σε σημείο αξιόλογο, στον πολιτισμό της. Σημαντικό σημείο αποτελεί το κάστρο στην ακρόπολη, καθώς και η «Φραγκόλιμνα», μια πλατεία, που ως το 1858 υπήρχε στη θέση της ένας λάκκος που σχηματίστηκε από τους Φράγκους. Αυτοί τα χώματα που έβγαζαν από τους λάκκους, τα χρησιμοποίησαν για να φτιάξουν τα προχώματα του κάστρου.

²³ Περισσότερα μπορεί να δει ο αναγνώστης στο : Ι. Αναπλιώτη, Τουριστικός οδηγός Μεσσηνίας, σ. 165-168, Καλαμάτα, 1970.

Η τουρκοκρατία συνεχίστηκε στην Πελοπόννησο ως το 1685, οπότε περιήλθε στους Βενετούς, στους οποίους παρέμεινε επί 30 χρόνια, ως την αρχή του τελευταίου Βενετοτουρκικού πολέμου (1714-1718). Η περιοχή της Καλαμάτας αποτελούσε κατά την περίοδο της δεύτερης βενετοκρατίας, μία από τις δεκάξι διοικητικές περιφέρειες, στις οποίες διαιρέθηκε η Πελοπόννησος και την ίδια περίπου διοικητική διαίρεση βρίσκουμε μετά την ανάκτηση της²⁴ από τους Τούρκους. Από τα 20 ή, κατ' άλλους, τα 24 βιλαέτια²⁵ της Πελοποννήσου, το πιο πυκνοκατοικημένο ήταν της Καλαμάτας, γεγονός που αποδίδεται στην απουσία της ορεινής ενδοχώρας.

Παρά την αισθητή μείωση του πληθυσμού κατά την τρομερή πανώλη του 1717-1718, η Καλαμάτα από τα μέσα του 18^{ου} αιώνα ως την Ελληνική Επανάσταση αναπτύχθηκε και έγινε ένα από τα πιο ανθηρά εμπορικά κέντρα της Πελοποννήσου. Ο πληθυσμός της διπλασιάστηκε και από το λιμάνι της εξάγονταν στη Σμύρνη, στην Κωνσταντινούπολη, στην Αλεξάνδρεια, στη βόρεια Ιταλία και στη Μασσαλία αγροτικά και κτηνοτροφικά προϊόντα (λάδι, βαμβάκι, μετάξι, ξηρά σύκα, μαλλιά, τυρί). Ιδιαίτερη ακμή σημειώθηκε στην τοπική βιοτεχνία, κυρίως στη βυρσοδεψία, στη σαπωνοποιία και στη μεταξουργία και τα μεταξωτά υφάσματα, ιδίως τα μαντήλια, ήταν περιζήτητα. Οι Γάλλοι²⁶ είχαν ιδρύσει υποκαταστήματα των εμπορικών τους οίκων στην Καλαμάτα και το 1721 υποπροξενείο, ενώ οι Σκλαβούνοι έμποροι από τις Δαλματικές ακτές το τελευταίο τέταρτο του αιώνα εξασφάλισαν το αποκλειστικό εμπόριο λαδιού της περιοχής.

Η εξέγερση της Πελοποννήσου κατά τα Ορλοφικά (1770-1774), στα οποία διαδραμάτισαν πρωταγωνιστικό ρόλο η Καλαμάτα και η Μάνη με επικεφαλής τον πλούσιο έμπορο, πρόκριτο της πόλης Παναγιώτη Μπενάκη, και οι καταστροφές και λεηλασίες που ακολούθησαν μετά την εγκατάλειψη του αγώνα από τους Ρώσους, κυρίως στη Μεσσηνία και στη Λακωνία, από αλβανικές ορδές υπήρξαν βαρύ πλήγμα για την πόλη και για τη περιοχή της: πολλοί κάτοικοι αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν και να καταφύγουν στα Επτάνησα, σε νησιά του Αιγαίου και στα παράλια της Σμύρνης, χωριά λεηλατήθηκαν, πεδιάδες έμειναν ακαλλιέργητες και το πολυσύχναστο προηγούμενος λιμάνι της Καλαμάτας νεκρώθηκε. Μόνο μετά το 1779, όταν ο καπουδάν πασάς Χασάν εκκαθάρισε την Πελοπόννησο από τους Αλβανούς, που καταπίεζαν και τους Τούρκους, άρχισε η νέα περίοδος της οικονομικής δραστηριότητας της πόλης.

Η Καλαμάτα, με την « εμπορική αριστοκρατία »της, με την κοινοτική της οργάνωση και με την πικρή εμπειρία από τη δοκιμασία των Ορλοφικών, ήταν έτοιμη για τον Αγώνα του 1821. Υπήρξε το κέντρο έντονων προπαρασκευών και ήταν η πρώτη πόλη της υπόδουλης Ελλάδας που την απελευθέρωσαν στις 23 Μαρτίου 1821 οι Μαυρομιχαλαίοι με το Θεόδωρο Κολοκοτρώνη. Αμέσως μετά, ιδρύθηκε εκεί η

²⁴ Μιχαήλ Σακελλάριος, «Η Πελοπόννησος κατά την δεύτεραν τουρκοκρατίαν (1715-1821)», Αθήνα 1939, όπου αναφέρεται ότι, κατά τη δεύτερη οθωμανική κυριαρχία της Πελοποννήσου ακολούθησαν σαφείς διαφοροποιήσεις. Κατ' αρχήν τα εμπορικά χαρακτηριστικά της Καλαμάτας ενισχύθηκαν σε σημαντικό βαθμό. Την ίδια περίοδο σημειώνονταν και κρούσματα ληστείας στην ενδοχώρα της Πελοποννήσου. Επίσης αναπτύχθηκαν εμπορικές σχέσεις ανάμεσα στη Μάνη και την Καλαμάτα. Τέλος, έχουμε την παρουσία στην πόλη των οικονομικών παραγόντων της Μάνης, που συνδέθηκε αφενός με την κοινωνική άνοδο και καταξίωση συγκεκριμένων προσώπων και αφετέρου με τις κάθε λογής οικονομικές συναλλαγές ανάμεσα στην Καλαμάτα και τη Μάνη. Ένα τυπικό παράδειγμα αποτελεί ο Παναγιώτης Μπενάκης, καταγόμενος από τη Μάνη, στο δεύτερο ήμισυ του 18^{ου} αιώνα αποτελούσε έναν από τους σημαντικότερους οικονομικούς παράγοντες της Καλαμάτας και με πολιτική ισχύ. Το σύνολο των ανωτέρων δεδομένων χαρακτήρισε την εποχή έως την Επανάσταση του 1821.

²⁵ Βιλαέτι : τουρκική διοικητική περιφέρεια.

²⁶ Βασίλης Κρεμμύδας, «Το εμπόριο της Πελοποννήσου στο 18^ο αιώνα (1715-1792)», Αθήνα 1972, σ. 57-58.

Μεσσηνιακή Γερουσία και στις 28 Μαρτίου 1821 εκδόθηκε η Διακήρυξη για την Ελληνική Επανάσταση.

Στην Καλαμάτα κυκλοφόρησε και η πρώτη ελληνική εφημερίδα σε ελληνικό έδαφος, η «Ελληνική Σάλπιγξ», από τον Θεόκλητο Φαρμακίδη.²⁷

Στις 20 Οκτωβρίου 1827 η περίφημη ναυμαχία στον όρμο του Ναβαρίνου επτάχυνε την ημέρα της μεσσηνιακής ελευθερίας. Την απελευθέρωση την έκανε ο γαλλικός στρατός με επικεφαλής το Μαιζόν ο οποίος έδωσε και τους τελευταίους κατακτητές από τη Μεσσηνία και από ολόκληρη την Πελοπόννησο.

Τα πολεμικά γεγονότα που ακολούθησαν την Επανάσταση προκάλεσαν σημαντικές καταστροφές στην Καλαμάτα. Από το 1828, αποφασίστηκε η ανοικοδόμηση της πόλης. Όμως το πρώτο πολεοδομικό σχέδιο συντάχθηκε το 1867. Οι πολεοδομικές παρεμβάσεις συνέπεσαν χρονικά με την πορεία εκβιομηχάνισης αλλά και δημογραφικής πύκνωσής της.²⁸

Μετά την απελευθέρωση η Καλαμάτα άρχισε να αναπτύσσεται τόσο στον εμπορικό όσο και στον κοινωνικό τομέα, και το λιμάνι της γνώρισε ζωηρή εμπορική κίνηση. Μεταπολεμικά η Καλαμάτα, γνώρισε ιδιαίτερη τουριστική ανάπτυξη. Το μόνο δραματικό επεισόδιο, μετά το 1821, είναι η τραγωδία του αγγλικού στρατού που έγινε μέσα στο λιμάνι της Καλαμάτας, τον Απρίλιο του 1941, κατά την κατάληψη της Ελλάδος από τους Γερμανούς.²⁹

Η Καλαμάτα βομβαρδίστηκε από 26 έως 28 Απριλίου 1941 και οι Γερμανοί υποχώρησαν στις 6 Σεπτεμβρίου του 1944, όπου και απελευθερώθηκε η πόλη.

Μετά την απελευθέρωση, ξεκινούν προσπάθειες ανόρθωσης του εμπορίου της πόλεως. Όμως από το 1960-1980, η πόλη αρχίζει να χάνει την παλιά οικονομική ευρωστία της και αποβιομηχανοποιείται.

Οι καταστρεπτικοί σεισμοί του 1986 δίνουν την χαρακτηριστική βολή στην πόλη.

Αρχίζει νέα προσπάθεια για την ανόρθωσή της και ανασυγκρότησή της, με σημαντικά έργα όπως: τη δημιουργία της Νέας Εισόδου στην πόλη, τη διαμόρφωση του Νέδοντα (ποταμού), σε μήκος περίπου πέντε χλμ, με μαζικές αθλητικές εγκαταστάσεις, δημοτικό πάρκινγκ, αναψυκτήριο, φυσικό πάρκο κ.λ.π. Επίσης δημιουργήθηκε το πάρκο των σιδηροδρόμων, κατασκευάστηκε το Βιοτεχνικό Πάρκο και αναπτύχθηκε και η δυτική παραλιακή περιοχή της μαρίνας. (αναλυτικότερα θα μιλήσουμε σε άλλο κεφάλαιο)

²⁷ ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ ΦΑΡΜΑΚΙΔΗΣ (1784- 1850)

Κληρικός και συγγραφέας από τη Θεσσαλία. Συντάκτης της πρώτης ελληνικής εφημερίδας «Σάλπιγξ Ελληνική» που κυκλοφόρησε στο ελεύθερο έδαφος της Καλαμάτας (01-08-1821). Η έκδοσή της κράτησε για λίγο χρονικό διάστημα γιατί ο συντάκτης διαφώνησε με τον Υψηλάντη που θέλησε να επιβάλει λογοκρισία στην ύλη της εφημερίδας.

Ο Θεόκλητος Φαρμακίδης, του οποίου το κοσμικό όνομα πριν χειροτονηθεί ήταν Θεοχάρης γεννήθηκε στο χωριό Νιμπεγλέο της Θεσσαλίας.

Περιώνυμος θεολόγος και κληρικός και διαπρεπής δημοσιογράφος προσέφερε μεγάλες υπηρεσίες στο Γένος και γενικότερα στο νέο Ελληνικό Κράτος που δημιουργείται τότε. Με την έκρηξη της Επανάστασης εγκατάλειψε τις σπουδές του και ήρθε εδώ στην Καλαμάτα αφού προηγουμένως είχε πάει στη Τεργέστη όπου ήρθε σε επαφή με τον Υψηλάντη. (Νίκου Καράμπελα , «Μεσσηνιακό Βιογραφικό Λεξικό» από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα , Εκδόσεις Νέστωρ – 1962 – Καλαμάτα , σ. 413 και εφ. Μεσσηνιακός Λόγος, 27 Μαρτίου 1997).

²⁸ Δημήτρης Ν. Καρύδης, «Καλαμάτα – Διαδικασίες αστικού μετασχηματισμού (1860-1940)», Αθήνα 2000.

²⁹ Για τα γεγονότα αυτά δεξ και την Εγκυκλοπαίδεια Ελλάς, (μεγάλη εικονογραφημένη λαογραφία-γεωγραφία-ιστορία) υπό του Λαογράφου Κώστα Ρωμαίου , Εκδοτικός Οίκος: «Χρ. Γιοβάνη» , Έτος Έκδοσης: 1970 , τομ. 3, σ. 296-297.

ΜΕΡΟΣ Β

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

2.1 Η ΠΡΟΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ³⁰

Στα μέσα του 18^{ου} αιώνα ο τουρκοκρατούμενος χώρος της Βαλκανικής χερσονήσου δέχεται τη διείσδυση του δυτικού εμπορίου. Η υψηλή ζήτηση αγροτικών πρώτων υλών από τις βιομηχανίες και η κατανάλωση αγροτικών προϊόντων διατροφής από τους κατοίκους των πόλεων της Δύσης συνιστούν τις βασικότερες αιτίες αυτής της ουσιαστικής οικονομικής αλλαγής που συντελείται στα Βαλκάνια. Η βιομηχανική επανάσταση με άλλα λόγια οδηγεί τους εμπόρους σε αναζήτηση φορτίων στις εύφορες και σε σημαντικό βαθμό ακαλλιέργητες μέχρι τότε περιοχές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Ο δυτικός ελλαδικός χώρος συνθέτει στη βάση όσων αναφέρθηκαν τον κατ'εξοχήν χώρο πρώιμης εμπορικής ανάπτυξης.

Το σιτάρι³¹ ήταν, μαζί με το λάδι, το κυριότερο εμπόρευμα της Πελοποννήσου. Η διαφορά ανάμεσα στα δυο προϊόντα είναι ότι το λάδι εξαγόταν ως πρώτη βιομηχανική ύλη, ενώ το σιτάρι ανήκε στην κατηγορία των τροφίμων. Η μεγάλη ζήτηση σιταριού, στις χώρες της Ευρώπης οδήγησε σε έναν ανταγωνισμό που όμοιο του δεν γνώρισε κανένα άλλο προϊόν της Πελοποννήσου. Πλοία από όλα τα έθνη, με όλες τις εμπορευόμενες σημαίες, έρχονταν στις ακτές της Πελοποννήσου, να φορτώσουν σιτάρι. Περίπου 350.000 οκάδες³² σιταριού (δεύτερης ποιότητας) εξαγόταν από το Μεσσηνιακό κόλπο.³³

Τα εμπορεύματα που εισάγονταν ή εξαγόταν από την πελοποννησιακή αγορά ήταν άφθονα και αποδεικνύουν την ευρύτητα των ανταλλαγών. Ένα όμως είναι το χαρακτηριστικό: η εισαγωγή βιομηχανικών και αποικιακών προϊόντων και η εξαγωγή πρώτων υλών. Ο χαρακτήρας αυτός των ανταλλαγών είναι γνωστό ότι ανήκε στην κατηγορία των αποικιακών αγορών.³⁴

Η ανάπτυξη του ενδιαφέροντος των Γάλλων για το εμπόριο της Καλαμάτας ώθησε την προξενική αρχή να απαιτήσει από την Πύλη να διορίσει κατή ³⁵, αρμόδιο

³⁰ Εφ. Ελευθεροτυπία, 6 Σεπτεμβρίου 2001, φ. 99, «Η προεπαναστατική οικονομία» του Βασίλη Καρδάση – ανακληρωτή καθηγητή ιστορίας του Πανεπιστημίου Κρήτης.

³¹ Βασίλης Κρεμμύδας, «Το εμπόριο της Πελοποννήσου στο 18^ο αιώνα (1715-1792)», Αθήνα 1972, σ. 174-175.

³² Οκά: Παλιά μονάδα βάρους ίση με 1.280 γραμμάρια (προέρχεται από το τούρκικο οκκα).

³³ Βασίλης Κρεμμύδας, «Το εμπόριο της Πελοποννήσου στο 18^ο αιώνα (1715-1792)», Αθήνα 1972, σ. 174-175.

³⁴ Βασίλης Κρεμμύδας, «Το εμπόριο της Πελοποννήσου στο 18^ο αιώνα (1715-1792)», Αθήνα 1972, σ. 238.

³⁵ Βασίλης Κρεμμύδας, «Το εμπόριο της Πελοποννήσου στο 18^ο αιώνα (1715-1792)», Αθήνα 1972, σ. 58 –Επίσης στο ίδιο βιβλίο αναφέρεται ότι: Ο κατής ήταν πρόσωπο πολύ χρήσιμο για το γαλλικό εμπόριο, επειδή οι οικονομικές διαφορές ανάμεσα στους Γάλλους και τους ντόπιους δεν ήταν σπάνιες. Γι αυτό ένα ιδιαίτερο μπαξίσι και γι αυτόν είχε προβλεφθεί από τον προϋπολογισμό του γαλλικού προξενείου. Αν μάλιστα μπορούσε ο κατής να είναι πρόσωπο της απόλυτης εμπιστοσύνης του Γάλλου πρόξενου, αυτό αποτελούσε μεγάλη επιτυχία για το γαλλικό εμπόριο. Έχουμε μάλιστα ένα παράδειγμα, όπου Γάλλος πρόξενος υπόδειξε και πέτυχε αμέσως το διορισμό ενός κατή στην Καλαμάτα. (Το μπαξίσι ήταν η βάση για τις καλές σχέσεις ανάμεσα στους Γάλλους προξένους και εμπόρους και στους Τούρκους αξιωματούχους της Πελοποννήσου.).

δηλαδή για την εκδίκαση των οικονομικών διαφορών με τους ντόπιους εμπόρους, προκειμένου να προστατευθούν τα συμφέροντα των γαλλικών εμπορικών οίκων από τους τοπικούς εμπόρους και την επιδίωξη των τελευταίων προς κερδοσκοπία.

Στην περίπτωση της Καλαμάτας οι έμποροι συγκροτούσαν την οικονομική αριστοκρατία της πόλης, η οποία ασκούσε πολιτικό και διοικητικό ρόλο. Ξεχωριστή φυσιογνωμία αποτελεί ο Παναγιώτης Μπενάκης³⁶, ίσως ο μεγαλύτερος κεφαλαιούχος της Πελοποννήσου. Ο Μπενάκης είχε σταθερή συνεργασία με τους Μανιάτες παραγωγούς, προφανώς ήταν ο σημαντικότερος εξαγωγέας των προϊόντων της Μάνης, που διοχετεύονταν, στο εξωτερικό με τη μεσολάβηση του λιμανιού της Καλαμάτας.

Στο δεύτερο μισό του 18^{ου} αιώνα, η Πελοπόννησος, ιδιαίτερα μάλιστα τα βιλαέτια της Λακωνίας και της Μεσσηνίας, συγκλονίστηκαν από τις τοπικές εξεγέρσεις που συνδύαστηκαν με τους δύο Ρωσοτουρκικούς πολέμους 1768-1774 και 1789-1792. Είναι βεβαίως συναφές ότι η πορεία των εμπορικών ανταλλαγών στη Μεσσηνία δεν ήταν ανεπηρέαστη από τις πολιτικές εξελίξεις στην Πελοπόννησο. Είναι χαρακτηριστικό, ότι μετά την αποτυχία του 1770, στα Ορλοφικά, οι γαλλικές προξενικές αρχές αλλά και οι σημαντικότεροι έμποροι αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν την Πελοπόννησο. Η Καλαμάτα η ίδια, παρά την αντίσταση που επέδειξαν οι κάτοικοι με τη συνδρομή των Μανιατών, έπεσε θύμα των αρβανίτικων στρατευμάτων.

Μετά την παρέλευση της αρβανίτικης περιπέτειας για την Πελοπόννησο, η Καλαμάτα ακολούθησε σίγουρα ανοδική οικονομική πορεία. Οι εξαγωγές της Καλαμάτας σε μαλλί, τυριά, ακατέργαστα δέρματα, ήταν σημαντικές και την κατατάσσουν στις πρώτες θέσεις. Ιδιαίτερα όμως στα προϊόντα ακατέργαστο μετάξι, λάδι και ξερά σύκα η Καλαμάτα είχε την πρωτοκαθεδρία των εξαγωγών ανάμεσα σε όλα τα λιμάνια εξαγωγής. Επίσης, την εποχή αυτή η Καλαμάτα, έχει και βιοτεχνική παραγωγή, μεταξωτά μαντήλια και δέρματα από τα τοπικά βυρσοδεψεία προσέλκυσαν όχι μόνο ντόπιους αγοραστές, αλλά και επισκέπτες από τα γύρω χωριά. Ιδιαίτερα τα μεταξωτά μαντήλια απολάμβαναν εμπορικής και ποιοτικής φήμης και στο εξωτερικό. Η ζήτηση από το εξωτερικό ήταν υψηλή, κυρίως από αγορές της Ανατολής (Σμύρνη) και δευτερευόντως από αγορές της Δύσης (Τορίνο).

Από τα στοιχεία που προανέφερα, προκύπτει ότι στη διάρκεια του 18^{ου} αιώνα η Καλαμάτα βαθμιαία εξελίχθηκε σε αξιόλογο κέντρο εμπορίου με άξονα τις εξαγωγές.

³⁶ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΜΠΕΝΑΚΗΣ(τέλη 17ουαι. -1771)

Πρόκριτος των Καλαμών και ένας από τους μεγαλύτερους και ιδιοκτήτες γης της Πελοποννήσου κατά το 18^ο αιώνα. Πρωταγωνίστησε στην επανάσταση του 1770 και ήταν ο άνθρωπος με τον οποίο ήρθε σε επαφή ο απεσταλμένος της Αικατερίνης το 1767 Γεώργιος Παπάζογλης. Ήταν ουσιαστικά ο ισχυρότερος Έλληνας της Πελοποννήσου, με τον οποίο οι οθωμανικές αρχές επεδίωκαν πάντα τη συνεργασία, καθώς επηρέαζε αποφασιστικά τη στάση των Ελλήνων της Πελοποννήσου και κυρίως των Μανιατών έναντι της οθωμανικής εξουσίας. Ο Μπενάκης, ευφυής, αγαπητός στους χριστιανούς και θερμός πατριώτης, χρηματοδοτούσε στην Καλαμάτα σώματα Μανιατών κυρίως οπλιτών, τα οποία συμμετείχαν στην επανάσταση του 1770. Στον πύργο του στην Καλαμάτα συγκροτήθηκε η σύσκεψη των προκρίτων της Πελοποννήσου και αποφασίστηκε η συμμετοχή στο κίνημα. Ο Μπενάκης με το κύρος του συνέβαλε στη μύηση των προεστών, κληρικών και ενόπλων και στη συγκέντρωση εφοδίων, δαπανώντας τεράστια ποσά. Με την άφιξη του Ορλόφ, σχηματίστηκαν με τη συμβολή του Μπενάκης δύο σώματα Ελλήνων από 1.400 άνδρες. Μετά την αποτυχία του κινήματος και αφού δεν κατάφερε να πείσει τον Ορλόφ να συνεχίσει τον αγώνα, έφυγε με ρωσικό πλοίο στην Ιταλία, όπου πέθανε τον επόμενο χρόνο στο Λιβόρνο. (Εφ. Ελευθεροτυπία , 6 Σεπτεμβρίου 2001 , φ. 99).

2.2 ΜΕΤΑ-ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ³⁷

Κατά την μετά-επαναστατική περίοδο το εμπόριο της Καλαμάτας, διεύρυνε το κύκλο δράσης, στο εξωτερικό και κατόρθωσε να συνδεθεί απ' ευθείας με τις αγορές του εξωτερικού, χωρίς να μεσολαβήσουν εμπορικά γραφεία.

Η διαρκώς εξελισσόμενη βιομηχανία Καλαμάτας, με την τεράστια ανάπτυξη της και την ραγδαία πρόοδό της, επέφερε ουσιώδη μεταβολή στην οικονομική και κοινωνική ζωή της Μεσσηνιακής πρωτεύουσας

Οι εξαγωγές γεωργικών προϊόντων (σύκα, σταφίδα, πορτοκάλια, λάδι), μεταλλευμάτων, κουκουλιών, δερμάτων από αρνιά, επεκτείνονται γοργά.

Μπορούμε να παρατηρήσουμε τα εξής :

Η καλλιέργεια δημητριακών, ιδιαίτερα η παραγωγή σιταριού υπήρξε σημαντική στη Μεσσηνία, σε όλη τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα, και κυρίως στις αρχές του 20^{ου}.

Η ελαιοκαλλιέργεια επεκτάθηκε τον 19^ο αιώνα σε όλο τον νομό και κυρίως στην επαρχία της Καλαμάτας.

Η παραγωγή σύκων σημείωσε μεγάλη ανάπτυξη στο νομό όλο τον 19^ο αιώνα και στις αρχές του 20^{ου}. Προηγούνταν η επαρχία της Μεσσήνης και δεύτερη ήταν η επαρχία της Καλαμάτας.

Η σταφιδοκαλλιέργεια έφθασε στο απόγειό της κατά την περίοδο 1860-1890.

Η σπηροτροφία αναπτύχθηκε περισσότερο στην επαρχία της Καλαμάτας.

Τα σπυροφόρα αναπτύχθηκαν κυρίως στις επαρχίες Καλαμάτας και Μεσσήνης. Σημαντική υπήρξε η παραγωγή τους προς τα τέλη του 19^{ου} αιώνα και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα.

Η κτηνοτροφία του νομού, συνετέλεσε αποφασιστικά στην προαγωγή τόσο της αγροτικής όσο και της βιομηχανικής παραγωγής της Μεσσηνίας.

Για το εμπόριο των προϊόντων της μεσσηνιακής γης, την κτηνοτροφία και τη βιομηχανία, θα μιλήσουμε στο επόμενο κεφάλαιο αναλυτικά, για το κάθε κλάδο και τη πορεία του μεταπολεμικά.

³⁷ Εφ. Καθημερινή, 18 Νοεμβρίου 2001, «Εμπόριο και βιομηχανία» της Σταυρούλας Α. Βεργάρου – φιλόλογου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

Ο νομός στηρίχτηκε οικονομικά κυρίως στην ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα παραγωγής (γεωργία και κτηνοτροφία).

3.1 ΓΕΩΡΓΙΑ ³⁸

Το εμπόριο των προϊόντων της μεσσηνιακής γης με το εξωτερικό αποτελεί τη βασική αιτία της ανάπτυξης.

Η διάρθρωση των κυριότερων κλάδων φυτικής παραγωγής, με κυρίαρχο τον κλάδο της ελαιοκαλλιέργειας δεν αφήνουν πολλά περιθώρια για αναδιοργάνωση των καλλιεργειών του Νομού. Η διαπίστωση αυτή ενισχύεται και από το γεγονός ότι είναι ένα αξιόλογο τμήμα του κλάδου αυτού ανήκει σε ιδιοκτήτες, που δεν είναι κατά κύριο λόγο αγρότες.

Το εφαρμοζόμενο τα τελευταία χρόνια πρόγραμμα ανανέωσης της και επέκτασης της συκιάς, αν και έχει ενθαρρυντικά αποτελέσματα στον κλάδο αυτό, δεν αναμένεται να επηρεάσει σημαντικά το αγροτικό εισόδημα του Νομού.

Στον κλάδο της αμπελοκαλλιέργειας παρατηρείται σταδιακή μείωση των εκτάσεων των σταφιδαμπέλων και σταθερότητα ως προς τις καλλιεργούμενες με οιναμπέλους εκτάσεις.

Ο κλάδος των κηπευτικών εμφανίζει σημεία εκσυγχρονισμού τόσο στις θερμοκηπιακές καλλιέργειες όσο και στις υπαίθριες καλλιέργειες.

Ας παρακολουθήσουμε όμως, το κάθε είδος αναλυτικά, ώστε να μπορέσουμε να καταλάβουμε τη πορεία του κάθε είδους και τη προσφορά του σήμερα.

3.1.1 ΣΥΚΑ ³⁹

Η μεσσηνιακή συκιά ή κοινώς τσαπελοσυκιά, είναι μονόφορη, καρποφορεί δηλαδή μια φορά το χρόνο και ο καρπός της τρώγεται είτε νωπός είτε αποξηραμένος. Καλλιεργείται κυρίως στην κεντρικό και νότιο μέρος της επαρχίας Μεσσηνίας στην Καλαμάτα καλλιεργείται στις περιοχές Γαρδίκι, Βρωμόβρυση και Σπερχογιά. Την καλλιέργεια ευνοούν οι κλιματολογικές συνθήκες των περιοχών, δηλαδή ο ήπιος χειμώνας, το δροσερό καλοκαίρι και η μειωμένη υγρασία κατά τους καλοκαιρινούς και φθινοπωρινούς μήνες.

Προϊόντα, που προέρχονται από το σύκο είναι η συκόπαστα, ο συκοκαφές και το σιρόπι από σύκο

Η ακμή της καλλιέργειας της συκιάς στο νομό μας τοποθετείται γύρω στο 1930-35, όπου τα αποξηραμένα σύκα εξάγονται σε χώρες της Ευρώπης και στις Η.Π.Α. ο συκοκαφές στη Γερμανία και στις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης, ενώ η

³⁸ Γενικά Αρχεία του Κράτους-Αρχεία του Νομού Μεσσηνίας 5 , Μηλίτση-Νίκα Αναστασία , «Η Μέση Εκπαίδευση στη Μεσσηνία (1833-1910) – Όψεις της Μεσσηνιακής Κοινωνίας μέσα από την εκπαίδευση» , Έτος Έκδοσης : 2004- Καλαμάτα , σ. 44.

³⁹ Εφ. Καθημερινή 18 Νοεμβρίου 2001 «Εμπόριο και βιομηχανία» της Σταυρούλας Α. Βερράρου – φιλόλογου.

συκομαρμελάδα αγοράζεται από τον Ελληνικό στρατό για να χορηγείται ως πρωινό στους οπλίτες.

Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος θα πλήξει καίρια το μεσσηνιακό εμπόριο, το οποίο όμως θα ανακάμψει στα χρόνια του μεσοπολέμου. Στις παραμονές του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου δύο ανώνυμες εταιρείες και πλήθος ντόπιων εμπόρων ασχολούνται με τη διακίνηση του πρώτου πλέον εξαγωγικού προϊόντος του τόπου.

Από τη δεκαετία του 1950 και εξής η ζήτηση σύκων θα μειωθεί και τα σύκα θα ακολουθήσουν την τύχη άλλων γεωργικών προϊόντων.



ΔΕΝΤΡΟ ΣΥΚΙΑΣ



ΑΠΟΞΗΡΑΜΕΝΑ ΣΥΚΑ

ΣΗΜΕΡΑ⁴⁰

Ο Νομός παράγει το 60% περίπου της συνολικής παραγωγής της Χώρας (το 25% παράγει η Λακωνία και το υπόλοιπο η Κύμη και η Λέσβος)

Η παραγωγή του σύκου απασχολεί 5.000 άτομα και η επεξεργασία του γίνεται κάτω από τις κατάλληλες προδιαγραφές τεχνολογίας και υγιεινής. Η καλλιέργειά του διαρκεί 7 μήνες (από τον Απρίλιο μέχρι τον Οκτώβριο) ενώ η συγκομιδή του γίνεται από τον Αύγουστο μέχρι τον Οκτώβριο. Η ετήσια παραγωγή στη Μεσσηνία φθάνει σήμερα τους 6.000 τόνους περίπου και οι κυριότερες χώρες που εξάγεται (το 90% της παραγωγής σύκων εξάγεται στο εξωτερικό) είναι οι Η.Π.Α. , ο Καναδάς, η Αυστραλία και η Ευρώπη.

Το αποκλειστικό προνόμιο απεντόμωσης των σύκων έχει η συνεταιριστική επιχείρηση ΣΥΚΙΚΗ⁴¹, με έδρα την Καλαμάτα.

Ο ΠΑΡΑΓΩΓΟΣ : «ΣΥΚΙΚΗ»

Η "ΣΥΚΙΚΗ" είναι ένα τριτοβάθμιο αγροτικό συνεταιριστικό όργανο με μέλη του τις ενώσεις αγροτικών συνεταιρισμών Μεσσηνίας και Λακωνίας. Ιδρύθηκε το 1953 αντικαθιστώντας το Γραφείο Προστασίας Σύκου (1930).

Για την πραγματοποίηση των επιδιώξεών της η "ΣΥΚΙΚΗ" διαθέτει εργοστάσιο επεξεργασίας ξερών σύκων και παραγωγής συκόπαστας με ετήσια δυναμικότητα 5.000 τόνων συκοπροϊόντων, συγκρότημα υγιεινής συντήρησης τυποποιημένων σύκων και συκόπαστας, όπου σε μεγάλους αποθηκευτικούς χώρους

⁴⁰ Εφ. «The week in Messinia», 9 Φεβρουαρίου 2007, Άρθρο «Τοπικά Προϊόντα».

⁴¹ Η ΣΥΚΙΚΗ κατέχει και λειτουργεί απεντομωτήρια, 26 στη Μεσσηνία, 11 στη Λακωνία, 2 στην Αρκαδία, 2 στην Εύβοια και 1 στη Λέσβο, καθώς και 6 αποθήκες σύκων στη Μεσσηνία.

γίνεται η τελική διασφάλιση των προϊόντων και τριάντα μονάδες συντήρησης σύκων στις περιοχές Μεσσηνίας και Λακωνίας.



ΓΡΑΦΕΙΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΣΥΚΟΥ 1930

ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ «ΣΥΚΙΚΗ» 1999

Το 95% των προϊόντων της διοχετεύεται στο εξωτερικό. Μεταξύ των χωρών στις οποίες εξάγονται τα προϊόντα της "ΣΥΚΙΚΗΣ", περιλαμβάνονται οι Η.Π.Α., Καναδάς, Αυστραλία, Ευρωπαϊκή Ένωση, Πολωνία, Ουγγαρία, Τσεχία, Σλοβακία, Ρωσία, Μάλτα, Αίγυπτος και άλλες Αραβικές χώρες.

Η ζήτηση των προϊόντων της "ΣΥΚΙΚΗΣ" εμφανίζεται αυξημένη, με αποτέλεσμα τα τελευταία χρόνια τα προϊόντα να διατίθεται μέχρι το τέλος Νοεμβρίου ενώ παλαιότερα η διαδικασία αυτή διαρκούσε μέχρι το Πάσχα

Ο ΠΑΡΑΓΩΓΟΣ : AGR.EXPO S.A (ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΞΑΓΩΓΙΚΗ & ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ Α.Ε.)

Η επιχείρηση ασχολείται με τα αγροτικά προϊόντα έχοντας ως έδρα την Καλαμάτα με έτος ίδρυσης το 1999 και αποτελεί συνέχεια αντίστοιχης επιχείρησης της οικογένειας Γκούμα που δραστηριοποιείται στο χώρο από το 1962.

Τα προϊόντα που εξάγει, κατά το μεγαλύτερο ποσοστό, συσκευάζονται και τυποποιούνται στις ιδιόκτητες εγκαταστάσεις της που βρίσκονται στη Καλαμάτα. Κυριότερες χώρες εξαγωγής των προϊόντων είναι η Γερμανία, η Αυστρία, η Ιταλία, η Ουγγαρία, η Τσεχία, η Πολωνία, η Σλοβενία, οι Η.Π.Α, ο Καναδάς και η Αίγυπτος. Τα βασικά προϊόντα μας είναι:

- πατάτες
- καρπούζια
- ξερά σύκα

Απασχολεί εποχιακά 40 με 110 εργαζόμενους και τεχνικούς συμβούλους.

3.1.2 ΕΛΙΑ ⁴²



ΚΑΡΠΟΣ ΕΛΙΑΣ

ΚΑΘΑΡΟ ΕΛΑΙΟΛΑΔΟ

Καλλιεργείται η ονομαστή, για την παραγόμενη ποιότητα λαδιού, ποικιλία ελιάς κορωνέικη και παράγεται το παγκοσμίου φήμης μεσσηνιακό ελαιόλαδο, γνωστό ως ελαιόλαδο Καλαμάτας

Η καλλιέργεια ευνοείται από τις τοπικές κλιματολογικές συνθήκες αφού υπάρχει μεγάλη ηλιοφάνεια και η θερμοκρασία σπάνια πέφτει κάτω από τους 0°C.

Οι απαρχές ωστόσο της ελαιοκαλλιέργειας στην περιοχή τοποθετούνται στους προϊστορικούς χρόνους.

Η ελαιοκαλλιέργεια γίνεται κύρια απασχόληση των κατοίκων και υπάρχουν αξιόλογες πληροφορίες ότι κατά τη βυζαντινή περίοδο γίνεται μεγάλη παραγωγή λαδιού στη Μεσσηνία. Λίγο αργότερα, στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, το εμπόριο του λαδιού και οι εξαγωγές του γίνονται αφορμή να αναπτυχθεί η τοπική οικονομία. Κατά τον πόλεμο της Ανεξαρτησίας της χώρας από τους Τούρκους, ο Ιμπραήμ δίνει διαταγή να καεί ο Μεσσηνιακός ελαιώνας. Αμέσως μετά την ίδρυση του, το νεοσύστατο Ελληνικό κράτος (1830) με διαδοχικούς νόμους προσπαθεί να τονώσει το ενδιαφέρον για την καλλιέργεια της ελιάς.⁴³

Στην διάρκεια του 19^{ου} αιώνα η μεγάλη παραγωγή του ελαιόλαδου στην περιοχή συντελεί στο να εξελιχθεί η Καλαμάτα σε σημαντικότερο αστικό εμπορικό κέντρο και εξαγωγικό λιμάνι, ένα από τα μεγαλύτερα της χώρας. Ήδη από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα εμφανίζονται στην πόλη, δίπλα από τα παραδοσιακά ελαιοτριβεία και οι πρώτες αξιόλογες ελαιουργικές βιομηχανίες (ελαιουργεία, πυρηνελαιουργεία, σαπωνοποιεία).

ΣΗΜΕΡΑ

Προς τις ίδιες γνώριμες αυτές κατευθύνσεις, που έχουν χαραχθεί εδώ και αιώνες εξακολουθούν να πορεύονται μέχρι σήμερα οι Μεσσήνιοι όχι πλέον μόνο μέσα από εμπορικούς δρόμους αλλά και πολιτιστικούς (π.χ. το Πολιτιστικό οδοιπορικό Οι Δρόμοι του Λαδιού και της Ελιάς του Επιμελητηρίου Μεσσηνίας) επιδιώκοντας τη διεθνή προβολή της διαχρονικής αξίας των δύο αυτών προϊόντων του τόπου τους, της ελιάς και του λαδιού.

⁴² Εφ. Καθημερινή, 18 Νοεμβρίου 2001, «Εμπόριο και βιομηχανία» της Σταυρούλας Α. Βερράρου – φιλόλογου.

⁴³ Γενικά Αρχεία του Κράτους – Αρχεία του Νομού Μεσσηνίας 5, Μηλίτση-Νίκα Αναστασία, «Η Μέση Εκπαίδευση στη Μεσσηνία (1833-1910) – Όψεις της Μεσσηνιακής Κοινωνίας μέσα από την εκπαίδευση», Έτος Έκδοσης: 2004- Καλαμάτα, σ. 47.

Η πορεία της ελαιοκαλλιέργειας είναι ανοδική. Η Μεσσηνία με 112 εκ. ελαιόδενδρα αντιπροσωπεύει το 15% της συνολικής ελληνικής παραγωγής. Η καλλιέργεια της ελιάς γίνεται σε 800.000 στρέμματα.

Ασχολούνται ενεργά 56.000 άνθρωποι με την παραγωγή του ελαιολάδου, τόσο στον τομέα της καλλιέργειας καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου, όσο και κατά την περίοδο της συγκομιδής που πραγματοποιείται από το Νοέμβριο έως τον Ιανουάριο.

ΕΠΙΣΗΣ

Με την παραγωγή της επιτραπέζιας ελιάς⁴⁴ ασχολούνται 1.500 άτομα, τόσο για την καλλιέργεια (καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου), όσο και τη συγκομιδή (Οκτώβριο έως Δεκέμβριο). Σε ετήσια βάση παράγονται 2.500 τόνοι επιτραπέζιας ελιάς, που εξάγονται στις Η.Π.Α. , τον Καναδά και την Αυστραλία.

ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ (ΕΘ.Ι.ΑΓ.Ε) - ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΛΑΙΑΣ ΚΑΙ ΟΠΩΡΟΚΗΠΕΥΤΙΚΩΝ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ



Το Ινστιτούτο Ελαίας και Οπωροκηπευτικών Καλαμάτας ιδρύθηκε το 1981 ενώ από το 1989 εντάχθηκε στο ΕΘ.Ι.ΑΓ.Ε. Πρόκειται για οργανισμό εποπτευόμενο από το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, ο οποίος δραστηριοποιείται στους τομείς της περιβαλλοντικής τεχνολογίας, της εφαρμοσμένης μικροβιολογίας και της ολοκληρωμένης διαχείρισης γεωργικών καλλιεργειών με έμφαση στην ελιά και τα κηπευτικά προϊόντα.

Το Ινστιτούτο διαθέτει εξειδικευμένο επιστημονικό προσωπικό ενώ οι οικονομικοί πόροι για τη λειτουργία του προέρχονται κυρίως από ερευνητικά προγράμματα και κατά ένα μικρό μέρος από το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης.

Ο ΠΑΡΑΓΩΓΟΣ : ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΑΒΙΑΣ

Ο Συνεταιρισμός των ελαιοπαραγωγών ιδρύθηκε το 1924, βρίσκεται 10 χλμ. από την Καλαμάτα στην Ανατολική πλευρά του Μεσσηνιακού κόλπου, και πολύ σύντομα άρχισε να εμφιαλώνει το ελαιόλαδο της περιοχής και να το εξάγει. Συνολικά η μέση ετήσια παραγωγή εξαιρετικά παρθένου ελαιολάδου ανέρχεται σε 700 τόνους.

⁴⁴ Εφ. «The week in Messinia», 9 Φεβρουαρίου 2007, Άρθρο «Τοπικά Προϊόντα».



ΕΜΦΙΑΛΩΣΗ ΛΑΔΙΟΥ

Ο ΠΑΡΑΓΩΓΟΣ : ΔΡΑΓΩΝΑΣ

Οικογενειακή επιχείρηση που ιδρύθηκε το 1960 και δραστηριοποιείται στην παραγωγή και τη συσκευασία ελαιόλαδου και επιτραπέζιων ελιών διαφορετικών ειδών. Το καύχημα των ιδιοκτητών είναι οι ελιές Καλαμών που παρασκευάζονται με μυστική οικογενειακή συνταγή η οποία εδώ και χρόνια μεταφέρεται από πατέρα σε γιο και στη συνέχεια συσκευάζονται με φυσικό τρόπο ώστε να διατηρούνται σε άριστη κατάσταση μέχρι την τελευταία. Η εταιρεία ειδικεύεται και στα ξηρά σύκα και τα αρωματικά φυτά, όπου ξεχωρίζει η ρίγανη. Όλα είναι δικής της παραγωγής και διατίθενται σε επώνυμες συσκευασίες. Τα προϊόντα της επιχείρησης εξάγονται σε όλο τον κόσμο, από τον Καναδά ως την Αίγυπτο.

Ο ΠΑΡΑΓΩΓΟΣ : AGRO. VI. M. A.E.

Η AGRO.VI.M. A.E. στην περιοχή της Καλαμάτας, ιδρύθηκε το 1995 κι αποτελεί συνέχεια της εταιρίας που ίδρυσε ο Α. Γυφτέας το 1964 και ο Δ. Γυφτέας & ΣΙΑ το 1972.

Η AGRO.VI.M. A.E. ασχολείται με την βιομηχανική επεξεργασία και συσκευασία ποικιλίας αγροτικών προϊόντων. Τα κύρια προϊόντα είναι τα εξής: Ελαιόλαδο (συσκευασμένο και χύμα), ελιές, ξηρά σύκα και άλλα ξηρά φρούτα.

Η AGRO.VI.M. A.E. εξάγει διάφορα μεγέθη ελιών τα τελευταία χρόνια κατοχυρώνοντας ταυτόχρονα τα ονόματα των προϊόντων της τόσο στην Ελληνική αγορά όσο και στη διεθνή αγορά. Οι πιο σημαντικές αγορές του εξωτερικού είναι αυτές των Η.Π.Α., του Καναδά, της Μεγάλης Βρετανίας, της Αυστραλίας και της Ιταλίας.

3.1.3 ΜΟΥΡΙΑ ⁴⁵

Αξιόλογη παραδοσιακή πηγή ανάπτυξης της οικονομίας της Μεσσηνίας αποτέλεσε και η καλλιέργεια της μουριάς, για την παραγωγή μουρόφυλλων, απαραίτητων στη σηροτροφία. Στις αρχές της δεκαετίας του 1850, η επιδημία που έπληξε τη σηροτροφία στη Γαλλία προκάλεσε απότομη άνοδο της ζήτησης, με αποτέλεσμα οι αγρότες των σηροτροφικών περιοχών να στραφούν μαζικά στην παραγωγή κουκουλιών, που είχαν γίνει πολύτιμη πρώτη ύλη προς εξαγωγή.⁴⁶

Η ανάπτυξη της μεταξοβιομηχανίας στην πόλη της Καλαμάτας, ήταν εύκολη γιατί : α) υπήρχε πρόσβαση στην αγορά της αναγκαίας πρώτης ύλης (κουκούλι) ενώ β) παράλληλα εξίσου εύκολη ήταν και η εξαγωγή του προϊόντος από το λιμάνι της πόλης.

Οι «φάμπρικες» του μεταξιού ⁴⁷

Το μετάξι είναι ο «μεγάλος άγνωστος» της νεότερης ιστορίας της πόλης και αξίζει, ιδιαίτερης αναφοράς, όχι μόνο γιατί αποτελούσε βασικό εξαγωγικό προϊόν σε όλη τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα μέχρι τις αρχές του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, αλλά κυρίως γιατί σε αυτό χρωστά η πόλη την πρώτη βιομηχανική εμπειρία της. Η παραγωγή της μεταξοκλωστής απ' το κουκούλι ήταν συνηθισμένη ενασχόληση των Καλαματιανών νοικοκυρών ήδη από την εποχή της Τουρκοκρατίας. Η επεξεργασία του όμως σε οργανωμένη βάση ξεκινά το 1853, όταν ο Γάλλος Αλεξ. Φουρναίρ (Fournair) ⁴⁸, πλοίαρχος στην εκστρατεία του Μαιζονος στην Πελοπόννησο (1828), ίδρυσε στην πόλη το πρώτο μηχανοκίνητο κατάστημα επεξεργασίας μεταξιού.

Πάλι με ξένη πρωτοβουλία, από τον αγγλικό εμπορικό οίκο Φελς και Σία αυτή τη φορά, συστήνεται στην πόλη δεύτερο αναπνηστήριο (1859-1883). Το μεταξουργείο αυτό αποκτά σημασία στη δεκαετία του 1870, όταν φέρνει στην πόλη την πρώτη ατμομηχανή.

Το πετυχημένο παράδειγμα των πρωτοπόρων ξένων, αλλά και το ευνοϊκό για την παραγωγή και εμπορία μεταξιού δασμολόγιο του Μεσσηνίου πολιτικού Αλέξανδρου Κουμουνδούρου (1868), θα ωθήσει πολλά μέλη της τοπικής κοινωνίας να ασχοληθούν με τη μεταξουργία.

Στα μέσα της δεκαετίας του 1870 η Καλαμάτα αποτελεί το πρώτο μεταξοπαραγωγικό κέντρο του κράτους. Διαθέτει 5 μεταξουργεία, με συνολική ατμοδύναμη 43 ίππων και δυνατότητα παραγωγής 40 τόνων μεταξιού όλων των ποιοτήτων. Βασική αγορά του μεταξιού είναι η Γαλλία, ενώ σημαντικό μέρος της παραγωγής καταναλώνεται από τους τοπικούς αργαλειούς. Πεντακόσιοι περίπου εργάτες, κυρίως γυναίκες, απασχολούνται στην ακμάζουσα βιομηχανία της πόλης.

⁴⁵ Γενικά Αρχεία του Κράτους – Αρχεία του Νομού Μεσσηνίας 5, Μηλίτση-Νίκα Αναστασία, «Η Μέση Εκπαίδευση στη Μεσσηνία (1833-1910) – Όψεις της Μεσσηνιακής Κοινωνίας μέσα από την εκπαίδευση», Έτος Έκδοσης: 2004- Καλαμάτα, σ. 45.

⁴⁶ Χριστίνα Αγγριαντώνη, «Οι απαρχές της εκβιομηχάνισης στην Ελλάδα τον 19^ο αιώνα», Ιστορικό Αρχείο Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα 1986, σ. 54.

⁴⁷ Εφ. Καθημερινή, 18 Νοεμβρίου 2001, «Εμπόριο και βιομηχανία» της Σταυρούλας Α. Βερράφου – φιλολόγου.

⁴⁸ Γενικά Αρχεία του Κράτους- Αρχεία του Νομού Μεσσηνίας 5, Μηλίτση-Νίκα Αναστασία, «Η Μέση Εκπαίδευση στη Μεσσηνία (1833-1910) – Όψεις της Μεσσηνιακής Κοινωνίας μέσα από την εκπαίδευση», Έτος Έκδοσης: 2004- Καλαμάτα, σ. 60.

Στη δεκαετία του 1880, παρά την ασθένεια του μεταξοσκώληκα (πεπερίνη) που έχει ήδη προκύψει στην ελληνική σηροτροφία, οι επενδύσεις στο μετάξι συνεχίζονται. Τότε (1882) ιδρύεται η «φάμπρικα» των αδελφών Στασινόπουλων από το Βυζίκιο της Αρκαδίας, επί της οδού Φαρών. Στο γύρισμα του αιώνα λειτουργούν επίσης η επιχείρηση του Ιωάννη Δαναοσσή, Κωνσταντινουπολίτη, στη συνοικία του Αγιάννη (1885).

Σε όλο το 19^ο αιώνα και μέχρι τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο η επεξεργασία του μεταξιού αποτελεί μια βασική πηγή προορισμού εισοδήματος για εκατοντάδες οικογένειες της πόλης. Γυναίκες, κορίτσια και παιδιά εργάζονται 10-12 ώρες μέσα στην ανθυγιεινή ατμόσφαιρα που προκαλούν οι αναθυμιάσεις των κουκουλιών.

Γύρω στο 1930 η «φάμπρικα» των Στασινόπουλων κλείνει οριστικά και μαζί της σιγεί η «πρώτη βιομηχανία των Καλαμών».



ΥΦΑΝΣΗ και κέντημα, στον άργαλειό, των μεταξωτών ύφασμάτων.
ΕΙΚΟΝΑ : ΥΦΑΝΣΗ ΚΑΙ ΚΕΝΤΗΜΑ ΣΤΟΝ ΑΡΓΑΛΕΙΟ

Μαντήλι Καλαματιανό... ⁴⁹

Μετά τη σύσταση του ελληνικού κράτους η μεταξοϋφαντουργία γνωρίζει άνθηση μέσα από το περίφημο εργαστήριο της μονής Καλογραιών του Αγίου Κωνσταντίνου⁵⁰. Μέσα από την πρακτική της μαθητείας η μονή⁵¹ θα αποτελέσει φυτώριο της τοπικής οικοτεχνίας. Τα πολυβραβευμένα μεταξωτά μαντήλια κα

⁴⁹ Εφ. Καθημερινή, 18 Νοεμβρίου 2001, «Εμπόριο και βιομηχανία» της Σταυρούλας Α. Βεργάρου – φιλολόγου.

⁵⁰ Δες Κεφάλαιο 7. Εκπαίδευση, για περισσότερες πληροφορίες.

⁵¹ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τα εκκλησιαστικά μνημεία, μπορεί ο αναγνώστης να δει στο : Η. Ε. Μπιτσάνη, Εκκλησιαστικά μνημεία ιστορίας και πολιτισμού στην Καλαμάτα, Καλαμάτα, 2006.

υφάσματα της μονής μαζί με εκείνα της οικιακής υφαντουργίας κοσμούν την κεντρική αγορά της πόλης και προκαλούν το θαυμασμό των επισκεπτών της.

Πριν από το γύρισμα του αιώνα (1897) εμφανίζονται στην πόλη τα δύο πρώτα μεταξοϋφαντουργία ιδιωτών, του Δ. Μαλεύρη και του Κ. Πάτσου. Η διαδεδομένη πρακτική της εργασίας με το κομμάτι δίνει δουλειά σε εκατοντάδες νοικοκυριά της πόλης. Πεντακόσιοι περίπου αργαλειοί ή λάκκοι, όπως τους ονόμαζαν στη Μεσσηνία, δούλευαν με παραγγελίες από τις βιοτεχνίες και ιδιώτες. Στα μεταπολεμικά χρόνια οι φθηνές συνθετικές ίνες θα αντικαταστήσουν πλήρως το μετάξι και η μεταξοϋφαντουργία θα οδηγηθεί αναπόδραστα στην παρακμή.

Τη μακραίωνη παράδοση των μεταξωτών υπηρετούν σήμερα τα λιγοστά αλλά εκλεκτά υφαντά και μεταξωτά της μονής του Αγίου Κωνσταντίνου και της βιοτεχνίας Γκόνου που θυμίζουν ακόμα στον επισκέπτη το παλιό γνωστό τραγουδάκι:

«Σαν πας στην Καλαμάτα
και' ρθεις με το καλό,
φέρε μου ένα μαντήλι
να δένω στο λαιμό...».

3.1.4 ΣΤΑΦΙΔΑ- ΞΥΔΙ ⁵²



ΑΠΟΞΗΡΑΜΕΝΗ ΣΤΑΦΙΔΑ



ΚΑΡΠΟΣ ΣΤΑΦΙΔΑΣ

Η καλλιέργεια της σταφίδας στάθηκε ο κεντρικός μοχλός της οικονομικής ανάπτυξης του νομού. Πριν από την Επανάσταση του 1821 η σταφίδα ήταν άγνωστη στη Μεσσηνία ⁵³. Η καλλιέργεια της άρχισε να εντατικοποιείται μετά την ίδρυση του ελληνικού βασιλείου. Ιδιαίτερα ανοδική υπήρξε η πορεία της μετά το 1860.

Η ανοδική πορεία έφθασε στο απόγειό της το 1879 : τότε η Γαλλία άνοιξε τα λιμάνια της στη σταφίδα του εξωτερικού, λόγω της φυλλοξήρας που έπληττε τους αμπελώνες της, με αποτέλεσμα οι σταφιδοπαραγωγές περιοχές της Μεσσηνίας, να επιδοθούν σε μια ακραία εξειδίκευση, τη μονοκαλλιέργεια της σταφίδας.

⁵² Γενικά Αρχεία του Κράτους – Αρχεία του Νομού Μεσσηνίας 5 , Μηλίτση-Νίκα Αναστασία , «Η Μέση Εκπαίδευση στη Μεσσηνία (1833-1910) – Όψεις της Μεσσηνιακής Κοινωνίας μέσα από την εκπαίδευση» , Έτος Έκδοσης : 2004- Καλαμάτα , σ. 52

⁵³ Μιχαήλ Β. Σακελλάριου , «Η Πελοπόννησος κατά την Δευτέρα Τουρκοκρατία (1715-1821) , Αθήνα 1978 , σ. 267.

Από το 1883 και μετά άρχισαν να εμφανίζονται οι πρώτες δυσκολίες, που διαρκώς αυξάνονταν. Αποκορύφωμα το έτος 1893⁵⁴, οπότε ξέσπασε, λόγω της ανασυγκρότησης των γαλλικών αμπελώνων, η μεγάλη σταφιδική κρίση. Η κρίση επιδεινώθηκε το 1900 με την εμφάνιση του περονόσπορου⁵⁵ και συνεχίστηκε μέχρι το 1903. Για την αντιμετώπισή της κρίθηκε αναγκαία η κρατική παρέμβαση και σε τοπικό επίπεδο. Επιβλήθηκε τότε η λεγόμενη «παρακράτηση», που έδινε στο κράτος το δικαίωμα να «κατακρατεί» από κάθε αγρότη σταφιδοπαραγωγό 10% έως 24% επί της εξαγόμενης σταφίδας. Επειδή μάλιστα είχε απαγορευτεί η διοχέτευση της παρακρατούμενης σταφίδας στην εσωτερική αγορά, στις σταφιδοπαραγωγές περιοχές όλης της χώρας και στην Καλαμάτα ειδικότερα, ιδρύθηκαν πολλά οινοποιεία και οινοπνευματοποιεία, που ανέλαβαν τη βιομηχανική μετατροπή των παρακρατούμενων ποσοτήτων.

Το 1908 υπήρξε ανάκαμψη από αυτή τη σοβαρή σταφιδική-οικονομική κρίση.

Στην Μεσσηνία καλλιεργείται, η Κορινθιακή σταφίδα (μαύρη), σε πεδινές και ημιορεινές περιοχές. Καλλιεργούνται περίπου 45000 στρέμματα και παράγονται 10000 τόνοι ετησίως. Η καλλιέργεια της σταφίδας ευνοείται στην περιοχή μας απ' το ιδιαίτερα θερμό καλοκαίρι και από τη σύσταση του εδάφους.

Χρησιμοποιείται πολύ ως συστατικό της αγγλικής χριστουγεννιάτικης πουτίγκας, πολλών προϊόντων που περιέχουν ξηρά φρούτα, αλλά αποτελεί και την πρώτη ύλη για την παραγωγή εκλεκτού ξυδιού και γλυκών κρασιών.

ΣΗΜΕΡΑ

Η σταφίδα μεταποιείται στις 3 σύγχρονες μεταποιητικές μονάδες της Καλαμάτας και εξάγεται συσκευασμένη κυρίως στην αγγλική αγορά, αλλά και σε όλον τον υπόλοιπο κόσμο.

Υπολογίζεται ότι από την παραγωγή και επεξεργασία της σταφίδας ζουν γύρω στις πέντε χιλιάδες οικογένειες στο νομό μας.

Ο ΠΑΡΑΓΩΓΟΣ: ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΑΒΕΕ

Η οικογένεια Παπαδημητρίου από το 1939 έχει αφιερωθεί στην μεταποίηση και τυποποίηση της σταφίδας ενός εξαιρετικά σημαντικού για την αγροτική οικονομία της περιοχής προϊόντος. Χάρη στο περίφημο βαλσάμικο ξύδι με βάση την κορινθιακή σταφίδα, η επιχείρηση απέκτησε διεθνή φήμη. Οι υπερσύγχρονες εγκαταστάσεις της επιχείρησης ανταποκρίνονται στους προσανατολισμούς της που υπαγορεύονται αφενός από τις ανάγκες και τις προτιμήσεις του σύγχρονου καταναλωτή και αφενός από τη φιλοσοφία των ιδιοκτητών που βασίζεται στον σεβασμό της παράδοσης, την υψηλή αισθητική και την ποιότητα.

⁵⁴ Πέτρος Πιζάνιας, «Οικονομική ιστορία της ελληνικής σταφίδας» (1851-1912) Ίδρυμα Έρευνας και Παιδείας της Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα 1988, σ. 108.

⁵⁵ Περονόσπορος: Μύκητας που προσβάλλει διάφορα φυτά / η ασθένεια που προκαλείται στα φυτά από τον μύκητα αυτόν.

Ο ΠΑΡΑΓΩΓΟΣ : ΕΝΩΣΗ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ

Η ΕΑΣ Μεσσηνίας είναι δευτεροβάθμια συνεταιριστική οργάνωση με έδρα την Καλαμάτα και από το 1977 μέχρι σήμερα παράγει με συνέπεια και προωθεί στην αγορά τρία κύρια τοπικά προϊόντα : τις ελιές Καλαμών, το Εξαιρετικό Παρθένο Ελαιόλαδο και την κορινθιακή σταφίδα.

Οι σύγχρονες εγκαταστάσεις της, το άρτια εκπαιδευμένο προσωπικό και οι πιστοποιημένες διαδικασίες παραγωγής εγγυώνται την υψηλή και σταθερή ποιότητα των προϊόντων που προσφέρει στον καταναλωτή.

Ο ΠΑΡΑΓΩΓΟΣ : ΜΕΦΙΝΟ" ΠΑΠΑΔΕΑΣ Δ.Π. & Σια Ο.Ε.

Οικογενειακή επιχείρηση με ιστορία πολλών χρόνων, που λειτουργεί στη σημερινή της μορφή από το 1985. Αποκλειστικό προϊόν της το ξύδι, άριστης ποιότητας που παράγεται από τις καλύτερες ποικιλίες σταφυλιών της Μεσσηνίας. Τόσο το τυποποιημένο, όσο και το περίφημο βαλσάμικο ξύδι της, έχει κερδίσει την εμπιστοσύνη των καταναλωτών και κατέχει περίοπτη θέση στις αγορές της Ελλάδας και του εξωτερικού.

3.1.5 ΣΤΑΦΥΛΙΑ – ΚΡΑΣΙ ⁵⁶



Είναι από τα βασικά προϊόντα του νομού, μετά το λάδι. Η Μεσσηνία, σημαντικός αμπελότοπος από την αρχαιότητα, συνεχίζει την παράδοση και βελτιώνει την καλλιέργεια του αμπελιού. Οι Μεσσήνιοι αμπελοκαλλιεργητές παράγουν με μεράκι εξάισια σταφύλια, από τα οποία προέρχονται Μεσσηνιακά κρασιά άριστης ποιότητας.

Η μεγάλη ηλιοφάνεια και οι ξηροθερμικές συνθήκες που επικρατούν στην περιοχή κατά την περίοδο της ωρίμανσης των σταφυλιών εξασφαλίζουν την ποιότητα της σοδειάς. Στη Μεσσηνία καλλιεργούνται κυρίως λευκές και ερυθρές ποικιλίες. Από τα σταφύλια τους παράγονται οι εξής τοπικοί οίνοι : Μεσσηνιακός Λευκός-Ερυθρός Τοπικός Οίνος, Τριφυλιακός Λευκός-Ερυθρός Τοπικός Οίνος και Τοπικός

⁵⁶Εφ. «The week in Messinia», 9 Φεβρουαρίου 2007, Άρθρο «Τοπικά Προϊόντα».

Οίνος Πυλίας. Οι τοπικοί οίνοι της Μεσσηνίας χαρακτηρίζονται από τα φρουτώδη τους αρώματα, τη γεμάτη γεύση τους και το ζωντανό τους χρώμα.

Η Ρωσία αποτελεί τον κύριο πόλο εξαγωγής του προϊόντος. Η καλλιέργεια του αμπελιού αρχίζει τον Ιανουάριο με το κλάδεμα και ολοκληρώνεται τον Οκτώβριο με τη συγκομιδή των σταφυλιών, απασχολώντας 2.000 άτομα. Συνολικά συγκομίζονται 34.000 τόνοι σταφυλιών, από τους οποίους παράγονται 27.000 τόνοι κρασιού.

Ο ΠΑΡΑΓΩΓΟΣ : «ΟΙΝΟΜΕΣΣΗΝΙΑΚΗ Α.Ε.»



Οινομεσσηνιακή Ανώνυμη Εταιρεία Οινικών Προϊόντων"

Η ενασχόληση με την παραγωγή του προϊόντος ξεκίνησε από μεράκι και αγάπη για το καλό ελληνικό κρασί. Οι επιχειρηματίες - μέλη έχουν ασχοληθεί μεμονωμένα με την παραγωγή οινικών προϊόντων από το 1975. Το 1998 ένωσαν τις γνώσεις και τις εμπειρίες τους και δημιούργησαν τη σημερινή σύγχρονη οινοποιητική μονάδα. Οι δεξαμενές της "Οινομεσσηνιακής Α.Ε." έχουν χωρητικότητα 1500 τόνων.

Διαθέτει δύο πιεστήρια ελεγχόμενα από υπολογιστή, για την κατεργασία του μούστου. Παράλληλα διαθέτει δύο γραμμές παραγωγής δυναμικότητας 20 τόνων την ώρα. Υπάρχει ψυκτικό συγκρότημα για τον έλεγχο των ζυμώσεων του μούστου και για τη σταθεροποίηση του κρασιού. Η μονάδα διαθέτει επίσης και κάβα παλαίωσης των κρασιών, στην οποία τα κρασιά διατηρούνται σε ξύλινα βαρέλια για έναν περίπου χρόνο.

Τα προϊόντα της "Οινομεσσηνιακής Α.Ε." διατίθενται στην αγορά σε διάφορες συσκευασίες. Διατίθεται επίσης ασυσκευαστο προϊόν σε μεγάλες εταιρίες εμφιάλωσης της Ελλάδας και της Μεγάλης Βρετανίας.

Ο ΠΑΡΑΓΩΓΟΣ : ΚΤΗΜΑ ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΥ

Η οικογένεια Αποστολόπουλου επί δεκαετίες καλλιεργούσε τα αμπέλια της και δημιουργούσε κρασιά με πολύ ενδιαφέρουσες γεύσεις. Από το 1955 έχει εξελιχθεί σε ένα σύγχρονο οινοποιείο που διαθέτει δικό του εμφιαλωτήριο και διεκδικεί δυναμική θέση στην εγχώρια και ξένη αγορά.

3.2 ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ

Η κτηνοτροφία του νομού, συνετέλεσε αποφασιστικά στην προαγωγή τόσο της αγροτικής όσο και της βιομηχανικής παραγωγής της Μεσσηνίας. Τα περισσότερα ζώα εκτρέφονται εκτός της επαρχίας της Καλαμάτας. Αξιοπρόσεκτη είναι η αύξηση των ίππων στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, η μείωση των αιγοπροβάτων και η σχετικά σταθερή παρουσία βοδιών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 : ΑΡΙΘΜΟΣ ΖΩΩΝ ΚΑΤΑ ΕΠΑΡΧΙΕΣ ΤΟ 1860 ΚΑΙ ΤΟ 1911⁵⁷

| ΕΠΑΡΧΙΕΣ | ΑΙΓΟΠΡΟΒΑΤΑ | | ΒΟΔΙΑ | | ΑΛΟΓΑ | |
|-----------|-------------|---------|-------|-------|-------|-------|
| | 1860 | 1911 | 1860 | 1911 | 1860 | 1911 |
| ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ | 66.902 | 65.361 | 2.704 | 2.704 | 890 | 1.743 |
| ΜΕΣΣΗΝΗΣ | 86.357 | 73.979 | 3.896 | 3.786 | 2.697 | 4.249 |
| ΠΥΛΙΑΣ | 102.687 | 64.002 | 3.426 | 3.588 | 2.128 | 2.786 |
| ΤΡΙΦΥΛΙΑΣ | 107.267 | 106.913 | 3.196 | 4.827 | 1.981 | 3.427 |
| ΟΛΥΜΠΙΑΣ | 102.775 | 100.302 | 3.960 | 5.188 | 2.039 | 3.446 |

Πηγή : Στατιστική της γεωργίας του έτους 1860 και 1911 – Γεωργική απογραφή, αριθμός των ζώων.

Ο Νομός βέβαια, δε διακρίνεται για τον κτηνοτροφικό του τομέα, η παραγωγή του όμως σε προϊόντα ζωικής προέλευσης δεν είναι αμελητέα. Σχετικά με το κρέας, σημαντική παρουσιάζεται η παραγωγή του Νομού, καθώς και στη παραγωγή γάλακτος και σε δευτερογενή προϊόντα. Ο παρακάτω πίνακας μας βοηθάει να καταλάβουμε τη συμμετοχή που έχει ο Νομός ως προς τη Χώρα, και που τα αποτελέσματα δείχνουν ότι αυτή η συμμετοχή είναι πάρα πολύ μικρή.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2 : ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΝΟΜΟΥ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ ΣΤΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΖΩΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ, ΕΤΟΣ 1995⁵⁸

| ΠΡΟΪΟΝ | ΝΟΜΟΣ/ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ | ΝΟΜΟΣ/ΧΩΡΑ |
|--------|------------------|------------|
| ΓΑΛΑ | 19,3% | 1,3% |
| ΚΡΕΑΣ | 15,9% | 1,1% |
| ΤΥΡΙ | 27,1% | 2,8% |
| ΜΕΛΙ | 20,9% | 2,7% |
| ΑΥΤΑ | 8% | 0,9% |

Πηγή : ΕΣΥΕ, Γεωργική Στατιστική Έρευνα 1995

⁵⁷ Γενικά Αρχεία του Κράτους – Αρχεία του Νομού Μεσσηνίας 5 , Μηλίση-Νίκα Αναστασία , «Η Μέση Εκπαίδευση στη Μεσσηνία (1833-1910) – Όψεις της Μεσσηνιακής Κοινωνίας μέσα από την εκπαίδευση» , Έτος Έκδοσης : 2004- Καλαμάτα , σ. 56.

⁵⁸ Αναπτυξιακή Μελέτη Μεσσηνίας, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Μεσσηνίας, Καλαμάτα – Οκτώβριος 1997, σ.8-47.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

Ο δευτερογενής τομέας, έχει πολύ μεγάλη σημασία για την ανάπτυξη μιας τοπικής οικονομίας. Στο Νομό Μεσσηνίας, ο δευτερογενής τομέας παρουσιάζει αργούς ρυθμούς ανάπτυξης και βιομηχανική στασιμότητα, ενώ σημαντική είναι η εξάρτηση της τοπικής οικονομικής δραστηριότητας από τον πρωτογενή και τον τριτογενή τομέα. Πρόκειται κυρίως για κάποιες μικρές βιοτεχνίες, που χρησιμοποίησαν τις διαθέσιμες πρώτες ύλες, οι οποίες απαιτούσαν ελάχιστη επεξεργασία και στοιχειώδεις τεχνικές γνώσεις.

Η προσφορά της μεταποιητικής δραστηριότητας στην οικονομική ζωή του Νομού Μεσσηνίας δεν είναι σημαντική, λόγω της έντονης κρίσης και συρρίκνωσης που υπέστη ο τομέας τα τελευταία εικοσιπέντε χρόνια. Παρόλα αυτά η περιοχή της Μεσσηνίας έχει σημαντική βιομηχανική παράδοση. Από την δεκαετία του 1900 έως τη δεκαετία του 1920, αξιόλογες βιομηχανικές μονάδες ιδρύονται, ενώ κάποιες από αυτές λειτουργούν έως και σήμερα. Μέχρι το 1960 παρατηρείται μια στασιμότητα, αλλά από εκεί και πέρα έχουμε, ξανά μια περίοδο όπου ανοίγουν μεγάλες επιχειρήσεις. Έπειτα όμως από το 1990 έχουμε στασιμότητα, με έντονα τα σημάδια της κρίσης στη μεταποιητική δραστηριότητα.

Η Μεσσηνία παρουσιάζει εξειδίκευση στους κλάδους τροφίμων, ποτών, καπνοβιομηχανιών, βιομηχανιών ένδυσης και υπόδησης και βιομηχανιών επίπλων. Από τους κλάδους αυτούς, ιδιαίτερα σημαντική είναι η εξειδίκευση των καπνοβιομηχανιών, ενώ πρόβλημα εμφανίζουν οι κλάδοι βιομηχανιών δέρματος.

4.1 ΒΥΡΣΟΔΕΨΙΑ ⁵⁹

Εμφανίζεται αρχικά την εποχή της Τουρκοκρατίας και εξακολουθεί και κατά τα επαναστατικά και μετεπαναστατικά χρόνια.

Τα βυρσοδεψία, λειτούργησαν στις περιοχές όπου υπήρχε νερό, ως οικογενειακές επιχειρήσεις κατά κανόνα. Ήταν εργαστήρια, όπου ο ιδιοκτήτης ήταν συγχρόνως και ο αρχιβυρσοδέψης, ο οποίος, με τη βοήθεια ολιγάριθμων εργατών επεξεργαζόταν διάφορα δέρματα. Τα εργαστήρια αυτά δεν φαίνεται να εξελίχθηκαν σε βιομηχανία.

4.2 ΑΛΕΥΡΟΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ⁶⁰

Αλευρόμυλοι λειτούργησαν σε όλες τις επαρχίες του νομού. Συγκεκριμένα στην Επαρχία Καλαμάτας το 1869 λειτούργησε ο ατμοκίνητος αλευρόμυλος των Λ. Παρασκευόπουλου και Σ. Σταυριανάκου. Το 1875 λειτούργησαν οι ατμοκίνητοι

⁵⁹ Γενικά Αρχεία του Κράτους – Αρχεία του Νομού Μεσσηνίας 5, Μηλίτση-Νίκα Αναστασία, «Η Μέση Εκπαίδευση στη Μεσσηνία (1833-1910) – Όψεις της Μεσσηνιακής Κοινωνίας μέσα από την εκπαίδευση», Έτος Έκδοσης: 2004- Καλαμάτα, σ. 57.

⁶⁰ Γενικά Αρχεία του Κράτους – Αρχεία του Νομού Μεσσηνίας 5, Μηλίτση-Νίκα Αναστασία, «Η Μέση Εκπαίδευση στη Μεσσηνία (1833-1910) – Όψεις της Μεσσηνιακής Κοινωνίας μέσα από την εκπαίδευση», Έτος Έκδοσης: 2004- Καλαμάτα, σ. 64.

αλευρόμυλοι του Γ. Λιόντου. Το 1900, των αδερφών Μπαλή και το 1905 οι κινούμενοι με γκαζολίνη των Μπάρδη-Γεωργόπουλου και Φίστα-Λαφαζάνη.

Οι αλευρόμυλοι – κυλινδρόμυλοι «Ευαγγελίστρια⁶¹» ανηγέρθησαν την περίοδο 1925-1928 από τον όμιλο του βιομηχάνου Σείριου Στασινόπουλου, του Διευθυντή της Τράπεζας Αθηνών Καρόλου Τραβασάρου και του ξυλέμπορου και μετέπειτα Δημάρχου Χρήστου Πάστρα.

Οι προς βορρά της «Ευαγγελίστριας» κυλινδρόμυλοι «Αποστολάκη-Φεραδούρου⁶²» είχαν δημιουργηθεί από το 1922 αλλά λειτουργούσαν στην αρχική τους θέση, στην Νέδοντος, στο κέντρο της πόλης. Το 1929 μεταφέρθηκαν στην τωρινή τους θέση, διότι με τα αρχικά σχέδια του λιμανιού, εκεί θα έφθανε η προκυμαία του. Η αλλαγή των σχεδίων έφερε σε μειονεκτική θέση την πρώτη αλευροβιομηχανία και έτσι οι ιδιοκτήτες της συμφώνησαν την συγχώνευσή της με την «Ευαγγελίστρια» και την αναστολή των εργασιών της.

Στις αρχές του 1925⁶³ ιδρύθηκε η εταιρεία «Στασινόπουλος, Παπαδόπουλος & Σία» με σκοπό την ίδρυση, λειτουργία και εκμετάλλευση κυλινδρόμυλου στη Καλαμάτα. Τον Δεκέμβριο η εταιρεία έγινε ανώνυμη υπό την επωνυμία Κυλινδρόμυλοι Μεσσηνίας «Ευαγγελίστρια» Α.Ε. .

4.3 ΣΑΠΟΥΝΟΠΟΙΑ⁶⁴

Το 1909 στην πόλη της Καλαμάτας λειτούργησε ατμοκίνητο πυρηνέλαιουργείο-σαπυνοποιείο. Πρόκειται για το εργοστάσιο των Λιναρδάκη-Στρούμπου, που παρήγαγε και εξήγαγε ετησίως 300.000 οκάδες σαπουνί και 350.000 πυρηνέλαιο.⁶⁵

4.4 ΟΙΝΟΠΝΕΥΜΑΤΟΠΟΙΑ-ΠΟΤΑΠΟΙΑ-ΟΙΝΟΠΟΙΑ⁶⁶

Τα παραδοσιακά αποστάγματα της Μεσσηνίας

Το ούζο είναι ένα παραδοσιακό ποτό, το οποίο παρασκευάζεται αποκλειστικά μ απόσταξη αρωματικών φυτών και σπόρων. Τα βασικά αρωματικά φυτά που χρησιμοποιούνται είναι: γλυκάνισο, μάραθος. Ορισμένοι παραγωγοί προσθέτουν και μαστίχα.

Η ρακή διαφέρει σημαντικά από το τσίπουρο και την τσικουδιά. Παράγεται σαν το ούζο με τη μέθοδο της απόσταξης και διαφορετικό μείγμα αρωματικών

⁶¹ Νάκος Κληρόπουλος, «Καλαμάτα 1600π.Χ.-2000μ.Χ. –Πρόσωπα και Γεγονότα», Καλαμάτα 2005, σ. 124-125.

⁶² Νάκος Κληρόπουλος, «Καλαμάτα 1600π.Χ.-2000μ.Χ. –Πρόσωπα και Γεγονότα», Καλαμάτα 2005, σ. 124-125.

⁶³ Νάκος Κληρόπουλος, «Καλαμάτα 1600π.Χ.-2000μ.Χ. –Πρόσωπα και Γεγονότα», Καλαμάτα 2005, σ. 130.

⁶⁴ Γενικά Αρχεία του Κράτους – Αρχεία του Νομού Μεσσηνίας 5, Μηλίτση-Νίκα Αναστασία, «Η Μέση Εκπαίδευση στη Μεσσηνία (1833-1910) – Όψεις της Μεσσηνιακής Κοινωνίας μέσα από την εκπαίδευση», Έτος Έκδοσης: 2004- Καλαμάτα, σ. 64.

⁶⁵ Νικ. Γ. Ιγγλέσης, Οδηγός της Ελλάδος, Έτος Α, 1905-1906, σ. 578.

⁶⁶ Γενικά Αρχεία του Κράτους – Αρχεία του Νομού Μεσσηνίας 5, Μηλίτση-Νίκα Αναστασία, «Η Μέση Εκπαίδευση στη Μεσσηνία (1833-1910) – Όψεις της Μεσσηνιακής Κοινωνίας μέσα από την εκπαίδευση», Έτος Έκδοσης: 2004- Καλαμάτα, σ. 64.

φυτών. Βασικό συστατικό είναι ο γλυκάνισος, στη σύνθεση όμως μετέχουν και άλλα αρωματικά φυτά σε μικρότερες αναλογίες.

Άνη λεμονιάς, νεραντζιάς και τριαντάφυλλου, μοσχοκάρυδου, κανέλας και βανίλιας, εκχυλίζονται σε διάφορους οινοπνευματικούς βαθμούς σε εκχυλιστήρες. Τα αρωματικά αποστάγματα, εκχυλίσματα και αιθέρια έλαια είναι η αρωματική και γευστική καρδιά των λικέρ και των αποσταγμάτων.

Τα προϊόντα της Μεσσηνιακής ποτοποιίας (ούζο-ρακί-λικέρ και κονιάκ) έχουν αποκτήσει μεγάλη φήμη στις εγχώριες αγορές, αλλά και στις αγορές του Καναδά, των ΗΠΑ, της Γερμανίας και του Ισραήλ, όπου εξάγονται.

Ο ΠΑΡΑΓΩΓΟΣ : ΠΟΤΟΠΟΙΑ ΚΑΛΛΙΚΟΥΝΗ ⁶⁷

Από το 1850, όταν η ελληνική βιομηχανία έκανε τα πρώτα εξαιρετικά δειλά της βήματα, αρχίζει η ιστορία της Ποτοποιίας Καλλικούνη, της παλαιότερης σήμερα ελληνικής ποτοποιίας και μιας εκ των παλαιότερων ελληνικών βιομηχανιών.

Η επιχείρηση δημιουργήθηκε στην Καλαμάτα, από τον Γ. Καλλικούνη που ιδρύει το Ατμοκίνητο Οινοπνευματοποιείο και σήμερα την ποτοποιία πλέον διευθύνει η τέταρτη γενιά της οικογένειας

Όταν ο Γ. Καλλικούνης πήρε λοιπόν την απόφαση του «επιχειρείν» το «ρίσκο» ήταν εξαιρετικά μεγάλο. Στη νέα επιχείρηση ο νεαρός φυσικός εκχύλιζε με οινόπνευμα και στη συνέχεια απόσταζε μια μεγάλη ποικιλία αρωματικών φυτών, σπόρων, φύλλων, αρωματικών ριζών κτλ. Παρήγαγε μια μεγάλη σειρά αρωματικών αποσταγμάτων, τα οποία χρησιμοποιούνται για την παραγωγή ηδύποτων.

Έτσι για πρώτη φορά παράγονται στην Ελλάδα μαστίχα, ρακί, λεμόνι, κέρασο, κακάο, καφές, πικρό γαρίφαλο, αμύγδαλο, τριαντάφυλλο, μέντα, άνθος λεμονιάς, φράουλα. Τα ποτά με τις πρωτόγνωρες γεύσεις γίνονται γρήγορα γνωστά και αποκτούν μεγάλη φήμη.

Το 1891 ο Γ. Καλλικούνης πεθαίνει και τη διεύθυνση της ποτοποιίας αναλαμβάνει ο Ν. Καλλικούνης.

Το 1919 και αφού η επιχείρηση έχει αποκτήσει διεθνή δραστηριότητα και φήμη ο Ν. Καλλικούνης πεθαίνει. Η ποτοποιία περνάει στα χέρια της συζύγου του Κλειώ Καλλικούνη και στις τρεις αδελφές του, οι οποίες και προετοιμάζουν τον διάδοχο, τον επίσης Ν. Καλλικούνη. Έτσι από το 1919 ως το 1936 η επιχείρηση διευθύνεται από τις τέσσερις γυναίκες, οποίες και αποδεικνύονται εξαιρετικά ικανές, αφού κατόρθωσαν να περάσουν από τις συμπληγάδες των συνεπειών της μικρασιατικής καταστροφής και της οικονομικής κρίσης του 1930-31 και των αναταράξεων του Μεσοπολέμου.

Το νέο αφεντικό, που έχει σπουδάσει και αυτός χημικός - οινολόγος στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, αναλαμβάνοντας την επιχείρηση κατασκευάζει νέο εργοστάσιο στην Καλαμάτα και συνεχίζει την παραγωγή οινοπνευματωδών ποτών υψηλής ποιότητας. Λίγο αργότερα έρχονται ο πόλεμος και η Κατοχή. Το εργοστάσιο επιτάσσεται από τους Ιταλούς και δουλεύει πλέον γι' αυτούς καθ' όλο το διάστημα της Κατοχής. Ουσιαστικά η ποτοποιία αρχίζει να ξαναποκτά το παλαιό της κύρος και τη φήμη της μετά το 1950, που διεκδικεί εκ νέου τις διεθνείς αγορές για τα προϊόντα της.

⁶⁷ Δημήτρης Χαροντάκης, «Οι καλαματιανοί ποτοποιοί» εφ. Το Βήμα, 10 Οκτωβρίου 1999.

Το 1980 η επιχείρηση πέρασε στα χέρια της τέταρτης γενιάς της οικογένειας, στους Γ. και Β. Καλλικούνη, οι οποίοι επιχειρούν να αναδείξουν την ποτοποιία στις νέες, ιδιαίτερα δύσκολες συνθήκες που έχουν διαμορφωθεί τόσο στην ελληνική όσο και στη διεθνή αγορά. Έτσι συνεχίζει να εξάγει ούζο και μπράντι στη Γερμανία, στις Η.Π.Α., στον Καναδά και στην Αυστραλία

Το 1991 μάλιστα πραγματοποίησε επένδυση 500 εκατ. δρχ. και κατασκεύασε νέο σύγχρονο εργοστάσιο ποτοποιίας 3.000 τ.μ. στη βιομηχανική περιοχή της Καλαμάτας με τέσσερις μεγάλες γραμμές εμφιάλωσης και μεγάλο αριθμό δρύινων βαρελιών για την παλαίωση των αποσταγμάτων. Σήμερα παράγει 70 διαφορετικά προϊόντα, που καλύπτουν όλο το εύρος των ποτών της σύγχρονης κατανάλωσης ενώ το μεγαλύτερο μέρος των πωλήσεών της προέρχονται από την εξαγωγική δραστηριότητά της.

Ο ΠΑΡΑΓΩΓΟΣ : ΠΟΤΟΠΟΙΑ ΣΤΕΦΑΝΟΥΡΗ

Η Ποτοποιία Β.Γ. Στεφανούρης ιδρύθηκε το 1979 στην Καλαμάτα και προσφέρει μια μεγάλη γκάμα οινοπνευματωδών ποτών και χυμών.

Ο ΠΑΡΑΓΩΓΟΣ : ΠΟΤΟΠΟΙΑ ΚΩΣΤΕΑ



Ποτοποιία «ΚΩΣΤΕΑ»



αποστακτήριο

Η Ποτοποιία Κωστέας ιδρύθηκε το 1958, στην Καλαμάτα και συνεχίζει να προσφέρει μέχρι τις μέρες μας την αναλλοίωτη γεύση του ούζου, άλλων οινοπνευματωδών ποτών και χυμών.

4.5 ΠΑΣΤΕΛΙ

Το παστέλι, είναι μια από τις αρχαιότερες ελληνικές λιχουδιές και η Μεσσηνία η πιο γνωστή περιοχή όπου παρασκευάζεται, γι' αυτό και όποιος έρχεται εδώ δεν παραλείπει ποτέ να πάρει μαζί του μερικά προτού φύγει!

Το Μεσσηνιακό παστέλι είναι φημισμένο για τα αγνά υλικά του. Κύρια συστατικά παρασκευής του είναι το σουσάμι και το μέλι, ενώ περιέχει και σε μικρότερη ποσότητα αμυλοσιρόπιο, γλυκόζη και ζάχαρη.

Ο ΠΑΡΑΓΩΓΟΣ : « ΑΦΟΙ ΛΑΜΠΟΥ »

Οι Αφοί Λάμπου, που από το 1950 πουλούσαν τα παστέλια τους στο λιμάνι της Καλαμάτας και στον δρόμο Καλαμάτας-Τρίπολης, συνεχίζουν επάξια αυτή την παράδοση προσφέροντας στους καταναλωτές πολλές εκλεκτές παραλλαγές του μοναδικού αυτού παραδοσιακού προϊόντος της Μεσσηνίας.

Ο ΠΑΡΑΓΩΓΟΣ : « ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ & ΣΙΑ Ε.Ε »

Η παστελοποιία Παπαδοπούλου & Σία Ε.Ε. παράγει και διαθέτει το γνωστό σε όλους παστέλι. Χάρη στην μακροχρόνια παράδοσή της, οι ρίζες της βρίσκονται στο 1924, πρωτοπορεί πάντα ικανοποιώντας τις γευστικές προτιμήσεις των καταναλωτών προσφέροντας ασυναγώνιστη ποιότητα και ποικιλία προϊόντων.

Η παστελοποιία λειτουργεί σε ιδιόκτητο κτήριο με 10 άτομα εξειδικευμένο προσωπικό και πλήρη μηχανολογικό εξοπλισμό βάση των κανόνων υγιεινής των τροφίμων, αλλά πάντα σύμφωνα με τον παραδοσιακό τρόπο παρασκευής του παππού και της γιαγιάς με πολύ μεράκι, σε άριστη ποιότητα και εξαιρετική συσκευασία.

4.6 ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΡΕΑΤΟΣ

Ο ΠΑΡΑΓΩΓΟΣ : ΠΟΥΛΟΠΟΥΛΟΣ Π.

Οικογενειακή επιχείρηση που έκανε τα πρώτα της βήματα στον χώρο παραγωγής και επεξεργασίας κρέατος το 1970. Τα αγνά προϊόντα που χρησιμοποιούνται και οι φυσικές μέθοδοι που ακολουθούνται από την αρχή ως το τέλος εξασφαλίζουν αλλαντικά με ασυναγώνιστη γεύση και υψηλή διατροφική αξία. Ξεχωρίζουν τα παστά και το λουκάνικο, που διατηρούν αναλλοίωτη τη νοστιμιά και το άρωμα των παραδοσιακών αλλαντικών.

Ο ΠΑΡΑΓΩΓΟΣ : ΟΙΚΟΝΟΜΑΚΟΥ Π. ΚΩΝ/ΝΑ

Δύο παραδοσιακά προϊόντα της Μεσσηνίας, το «λουκάνικο» και το «παστό» παρασκευάζονται στο Ιστορικό Κέντρο της πόλης όπως τον παλιό καιρό με πολύ μεράκι, σχολαστικότητα και καθαριότητα που εντυπωσιάζουν. Ακολουθώντας πατροπαράδοτες συνταγές, οι ιδιοκτήτες αυτής της μικρής οικογενειακής επιχείρησης παρασκευάζουν αυτά τα εκλεκτά και ιδιαίτερα μεσσηνιακά εδέσματα χρησιμοποιώντας ντόπιο φρέσκο χοιρινό κρέας που καπνίζεται με ξύλα και άγρια βότανα (φασκόμηλο, σκίνο κ.α.) από τον Ταύγετο. Η πατροπαράδοτη συνταγή που ακολουθείται πιστά και αποτελεί το μυστικό της επιτυχίας της επιχείρησης, απαγορεύει κάθε προσθήκη συντηρητικών, εκτός βέβαια από το θαλασσίνο αλάτι και τα απαραίτητα καρυκεύματα που δίνουν μεσογειακό και σχεδόν εξωτικό ύφος στα δύο προϊόντα όπως τα κομμάτια πορτοκαλόφλουδας

4.7 ΚΑΠΝΟΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ «ΚΑΡΕΛΙΑ Α.Ε.»



Η Μεσσηνία μπορεί να μην παράγει καπνό αλλά διαθέτει την παλαιότερη και ίσως την πλέον ανταγωνιστική καπνοβιομηχανία της χώρας, τη μοναδική μάλιστα μεγάλη ελληνική βιομηχανία που διατηρεί τόσο το εργοστάσιό της όσο και την έδρα της σε επαρχιακή πόλη.

Στα τέλη του 19ου αιώνα, εποχή οικονομικής και βιομηχανικής άνθησης της πόλης των Καλαμών, οι αδερφοί Γεώργιος και Ευστάθιος Καρέλιας ιδρύουν (1888) την καπνεμπορική τους επιχείρηση, προμηθεύοντας τη Μεσσηνία με καπνό που μετέφεραν από το Αγρίνιο και τη Λαμία. Το 1916 η εταιρία αποκτά την πρώτη σιγαροποιητική μηχανή και γνωρίζει ανοδική πορεία, με προϊόντα που στη δεκαετία του '50 έχουν ευρεία κυκλοφορία σε όλη την Ελλάδα.

Σήμερα, η εταιρεία «Καρέλια» συγκαταλέγεται στα κορυφαία βιομηχανικά συγκροτήματα 65.000.000 τσιγάρα ημερησίως, ενώ οι εξαγωγές της επεκτείνονται σε περισσότερες από 66 χώρες. Η καινοτομία και η βαθιά γνώση του αντικειμένου ήταν η κινητήρια δύναμη που ώθησε την εταιρεία προς τη διεθνή καταξίωση. Η επιχείρηση απασχολεί προσωπικό 500 ατόμων, ενώ επενδύει στη συνεχή ανανέωση και στον εκσυγχρονισμό των εγκαταστάσεών της, με παράλληλη επιμόρφωση του προσωπικού στις νέες τεχνολογίες. Επί σειρά ετών η «Καρέλια Α.Ε.» χορηγεί πολιτιστικά δρώμενα στην Ελλάδα- κατ' εξοχήν στην Καλαμάτα. Το υπερσύγχρονο εργοστάσιο της εταιρείας, συνεχιστής μιας μακροχρόνιας οικογενειακής παράδοσης, αποτελεί σημαντικό πνεύμονα για την οικονομική ζωή στην Καλαμάτα.

4.8 ΚΕΡΑΜΟΠΟΙΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΡΑ

68

Το 1925 ξεκίνησε η «Κεραμοποιία Αναγνωσταρά » με την ίδρυση μιας μικρής εποχικής βιοτεχνίας από τον Αθανάσιο Η. Αναγνωσταρά. Το 1962 μετατρέπεται σε Ομόρρυθμη Εταιρεία. Σε δύο βάρδιες λειτουργεί η μονάδα στον Αντικάλαμο, λίγα χιλιόμετρα έξω από την πόλη της Καλαμάτας, απασχολώντας 85 άτομα. Οι εγκαταστάσεις της περιλαμβάνουν στεγασμένους χώρους της τάξεως των 20.000 τ.μ. σε οικόπεδο συνολικής έκτασης 70 στρεμμάτων, ενώ η παραγωγή κυμαίνεται μεταξύ 400 και 410 τόνων ημερησίως και αφορά τούβλα και κεραμίδια σε διάφορους τύπους.

⁶⁸ Νάκος Κληρόπουλος, «Καλαμάτα 1600π.Χ.-2000μ.Χ. -Πρόσωπα και Γεγονότα», Καλαμάτα 2005, σ. 130.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΒΙΟΜΗΧΑΝΙΣΗ

Η βιομηχανική κρίση οφείλεται σε τοπικούς παράγοντες και σε συγκυρίες εθνικού ή διεθνούς επιπέδου.

Η βιομηχανική κρίση στο Νομό Μεσσηνίας οφείλεται σε ένα σύνολο αρνητικών παραγόντων οποίων η επίδραση ήταν αναπόφευκτο να πλήξει τη βιομηχανική απασχόληση της Μεσσηνίας.

Η βιομηχανική κρίση στο Νομό Μεσσηνίας άρχισε περίπου στις αρχές της δεκαετίας του 1980. Για μεγάλο χρονικό διάστημα ο Νομός στήριζε την ανάπτυξή του σε ένα σχετικά περιορισμένο αριθμό μονάδων που ήταν προσανατολισμένες σε παραδοσιακούς κλάδους βιομηχανικής δραστηριότητας (π.χ. κλωστοϋφαντουργία). Η κρίση που στις αρχές του 1980 έπληξε τους κλάδους αυτούς, σε συνδυασμό με πολιτικές μαζικής ανασυγκρότησης ή εκποίησης προβληματικών επιχειρήσεων των κλάδων αυτών, επέφεραν μια γενικότερη αποδιοργάνωση της παραγωγικής βάσης στο Νομό. Άμεσες συνέπειες της κρίσης αυτής ήταν τα πολύ υψηλά φαινόμενα της ανεργίας και η αποδιοργάνωση όχι μόνο του οικονομικού αλλά και του κοινωνικού ιστού.

Η κρίση, εκφράστηκε με τέσσερις τρόπους :

Α Την παύση της λειτουργίας μεγάλων βιομηχανικών μονάδων

Β)Τις σημαντικές απώλειες σε θέσεις εργασίας

Γ)Την ανακοπή της επενδυτικής δραστηριότητας

Δ)Τη μείωση της συμμετοχής του δευτερογενή τομέα στη διαμόρφωση του προϊόντος και της απασχόλησης.

Ένα εξαιρετικά σημαντικό στοιχείο της κρίσης στο Νομό Μεσσηνίας, αποτέλεσε η κατάρρευση μιας σειράς βιομηχανικών επιχειρήσεων όπως :

1. Κλωστήρια Μεσσηνίας Α.Ε.
2. Κυλινδρόμυλοι «Ευαγγελίστρια»
3. Διεθνής Βιομηχανία Ενδυμάτων

Και πολλές άλλες μικρές ή οικογενειακού μεγέθους επιχειρήσεις που συνολικά στέρησαν στη Μεσσηνία 2.000 περίπου παραγωγικές θέσεις εργασίας.

Ας παρακολουθήσουμε λοιπόν, τις μεγάλες επιχειρήσεις που λειτουργούσαν στην Καλαμάτα και τις συνέπειες της κατάρρευσής τους.

5.1 ΑΛΕΥΡΟΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ

5.1.1 ΕΤΑΙΡΕΙΑ « ΦΕΡΑΔΟΥΡΟΣ – ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗΣ & ΣΙΑ »⁶⁹



Ο «Χερσαίος» ή «Πάνω» ή «Μικρός» Μύλος της εταιρίας «Φεραδούρος – Αποστολάκης & Σία» σήμερα. (Φωτογραφία : ΓΑΚ/ Αρχεία Ν. Μεσσηνίας)⁷⁰

Ως έτος ίδρυσής της αναφέρεται το 1919. Το 1922, οι δυο εταίροι φαίνεται ότι αγόρασαν «ανώγειο οικία», την οποία χρησιμοποίησαν ως εργοστάσιο αλευρόμυλου. Το 1924, προστέθηκε στους εταίρους και ο Ιωάννης Διον. Παπαδέας. Όλοι τους ήταν εμποροβιομήχανοι, κάτοικοι της Παραλίας.

Η διάρκειά της ορίστηκε πενταετής. Σκοπός της ήταν «το εμπόριο σιταριού και η βιομηχανία σιταριού».

Μέχρι το 1929, η εταιρεία παρέμεινε ομόρρυθμη, οπότε μετατράπηκε σε ετερόρρυθμη και άλλαξε και η επωνυμία της. Έγινε «Φεραδούρος – Αποστολάκης & Σία». Από τους τρεις συνεταίρους, ετερόρρυθμος εταίρος έγινε ο Ιωάννης Παπαδέας, ενώ οι άλλοι δύο παρέμειναν ομόρρυθμοι και διοικούσαν την εταιρεία ως «μόνοι διαχειριστές και ατομικώς υπεύθυνοι». Η διάρκειά της παρατάθηκε για άλλα πέντε έτη, μέχρι 31 Δεκεμβρίου 1934.

Το 1939, έγιναν επίσης, δύο μετατροπές. Αρχικά μετατράπηκε η εταιρεία σε ανώνυμη και στη συνέχεια άλλαξε πάλι επωνυμία «Φεραδούρος – Αποστολάκης & Σία Α.Ε.» .

Το κτίριο, βρισκόταν βορειότερα (νοτιοδυτικότερα του σημερινού Πάρκου Σιδηροδρόμων, επί της οδού Ψαρών) και αναφέρεται ως Κυλινδρόμυλος «Φεραδούρος – Αποστολάκης» ή «Χερσαίος» ή «Πάνω» ή «Μικρός».

⁶⁹ Γενικά Αρχεία του Κράτους – Αρχεία του Νομού Μεσσηνίας, «Κυλινδρόμυλοι Μεσσηνίας – Ευαγγελίστρια Α.Ε.», σ. 23-28.

⁷⁰ Γενικά Αρχεία του Κράτους – Αρχεία του Νομού Μεσσηνίας, «Κυλινδρόμυλοι Μεσσηνίας – Ευαγγελίστρια Α.Ε.», σ.25.

5.1.2 ΕΤΑΙΡΕΙΑ «ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΡΙΑ»⁷¹

5.1.2.1 Κτιριακές εγκαταστάσεις⁷²

Το κτιριακό συγκρότημα του εργοστασίου «Ευαγγελίστρια» στη Δυτική Παραλία της Καλαμάτας και επί των οδών Ψαρών, Ευαγγελίστριας, Ύδρας και Κουντουριώτη, διασώζεται μέχρι σήμερα, με εμφανή τα σημάδια του Εγκέλαδου του 1986. Αποτελείται από μονώροφα και πολυώροφα κτίρια, που περιελάμβαναν «μύλους, μηχανουργείο, μηχανοστάσια, αποθήκες, σιλό, ξυλουργείο, σιδηρουργείο και γραφεία». Η Συνολική επιφάνεια του βιομηχανικού αυτού συγκροτήματος έφθανε τα 3.750 περίπου τ.μ.

Το ιστορικό της κατασκευής του εργοστασίου έχει πιθανή αφετηρία το 1925, όποτε έγινε η αγορά του εργαστηρίου και οικοπέδων από την τότε εταιρεία «Στασινόπουλος, Παπαδόπουλος και Σία». Το Δεκέμβριο του ίδιου έτους, είχε ανεγερθεί το κτίριο του κυλινδρόμυλου, δυτικά της δεξαμενής του λιμανιού. Αυτή η «οικοδομή» ήταν το κεντρικό τετραώροφο κτίριο των Κυλινδρόμυλων

Για την ανέγερση αυτής της οικοδομής, την επίβλεψη του εργολάβου και την εγκατάσταση των μηχανών εργάστηκαν έμπειροι μηχανικοί, μηχανολόγοι και τεχνικοί σύμβουλοι. Τον ίδιο μήνα, αποφασίστηκε να γίνει η περίφραξη της βορινής πλευράς της ιδιωτικής οδού, που βρισκόταν μεταξύ της δυτικής πλευράς των κυλινδρόμυλων και των οικημάτων, ιδιοκτησίας ήδη της εταιρείας. Επιπλέον, αποφασίστηκε να επεκταθεί ο κυλινδρόμυλος για κατασκευή αποχωρητηρίων και ουρητηρίων για το προσωπικό του εργοστασίου.

Οι ενέργειες για την προμήθεια και εγκατάσταση τρίτου μύλου φαίνεται ότι άρχισαν το 1928. Η αλεστική ικανότητα αυτού του μύλου για πιτυρούχα άλευρα έφθανε τους 60 έως 70 τόνους το εικοσιτετράωρο.

Το επόμενο έτος, 1929, στα πλαίσια της οργάνωσης του εργοστασίου στην παραγωγή πιτυρούχων αλεύρων, προγραμματίστηκαν πρόσθετες επεκτάσεις δυτικότερα, του κτιρίου. Προβλεπόταν η κατεδάφιση των παλιών σπιτιών και η ανέγερση στη θέση τους νέων διώροφων αποθηκών πιτύρων, ώστε οι παλιές αποθήκες, που βρίσκονταν στο τρίτο και τέταρτο όροφο, να χρησιμοποιηθούν για την αποθήκευση των αλεύρων, καθώς και νέου μηχανοστασίου για την πετρελαιομηχανή του τρίτου μύλου. Νότια αυτών των αποθηκών, βρίσκονταν τα γραφεία της επιχείρησης.

Το 1939, η επιχείρηση ανάθεσε, κατόπιν μεγάλης πείσεως εκ μέρους του Κράτους, τη μελέτη κατασκευής «καταφυγίου κατά του εναέριου κινδύνου σε περίπτωση πολέμου».

Στη διάρκεια του Πολέμου το εργοστάσιο καταλήφθηκε από το Στρατό Κατοχής και υπέστη μεγάλες ζημιές, γι αυτό απαιτήθηκαν μεγάλα ποσά και μακροχρόνιες επισκευές για την επαναλειτουργία του.

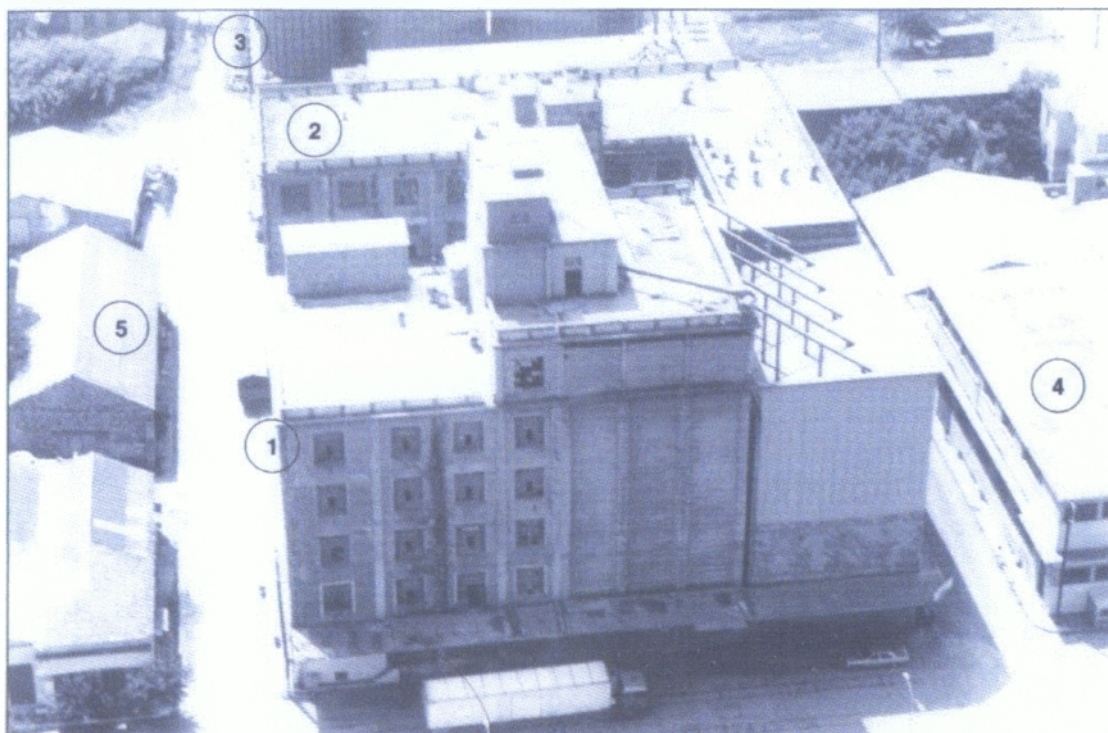
⁷¹ Γενικά Αρχεία του Κράτους – Αρχεία του Νομού Μεσσηνίας, «Κυλινδρόμυλοι Μεσσηνίας – Ευαγγελίστρια Α.Ε.», σ. 30-75.

⁷² Γενικά Αρχεία του Κράτους – Αρχεία του Νομού Μεσσηνίας, «Κυλινδρόμυλοι Μεσσηνίας – Ευαγγελίστρια Α.Ε.», σ. 34-40.

Μετά τον Πόλεμο, συγκεκριμένα το 1951, θεωρήθηκε αναγκαία η κατασκευή συμπληρωματικής σιταποθήκης. Λόγω έλλειψης κεφαλαίων, μετά από διαπραγματεύσεις με τις Αμερικανικές Αρχές, η εταιρεία εξασφάλισε χρηματοδότηση ύψους 175.000 δολαρίων, από το δάνειο Ανασυγκρότησης. Οι προκαταρκτικές εργασίες ξεκίνησαν το 1952 και ολοκληρώθηκαν σταδιακά. Το 1969 έγινε μια επιπλέον προσθήκη στη συγκεκριμένη σιταποθήκη. Στις αρχές της δεκαετίας του 1980, έγινε εγκατάσταση σιλό, δυτικά της οδού Ύδρας.

Το 1986 ο σεισμός που έπληξε την πόλη της Καλαμάτας υπήρξε καταστρεπτικός για το βιομηχανικό συγκρότημα της εταιρείας.

5.1.2.2 Ίδρυση της Εταιρείας «ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΡΙΑ»⁷³



Κτιριακό συγκρότημα «Ευαγγελίστριας» μεταξύ των οδών Ψαρών, Ευαγγελίστριας, Ύδρας και Κουντουριώτη.

1. Ανατολικό αλεστικό συγκρότημα
2. Δυτικό αλεστικό συγκρότημα
3. Silos
4. Αποθήκες
5. Αποθήκες

(Φωτογραφία : ΓΑΚ/ Αρχεία Ν. Μεσσηνίας, αρχείο Αλέξ. Μπουρίκα)⁷⁴

Τον Ιανουάριο του 1925 ιδρύθηκε Ετερόρρυθμη Εμπορική Εταιρεία, με την επωνυμία «Στασινόπουλος, Παπαδόπουλος & Σία». Ως έδρα της ορίστηκε η Καλαμάτα και ως χρόνος λειτουργίας της η δεκαπενταετία. Σκοπός της ήταν : 1. «Η ίδρυση , λειτουργία και εκμετάλλευση κυλινδρόμυλου στη Καλαμάτα» και 2. «Η εμπορία των παραγόμενων βιομηχανικών προϊόντων και των δημητριακών καρπών».

⁷³ Γενικά Αρχεία του Κράτους – Αρχεία του Νομού Μεσσηνίας, «Κυλινδρόμυλοι Μεσσηνίας – Ευαγγελίστρια Α.Ε.», σ. 41-45.

⁷⁴ Γενικά Αρχεία του Κράτους – Αρχεία του Νομού Μεσσηνίας, «Κυλινδρόμυλοι Μεσσηνίας – Ευαγγελίστρια Α.Ε.», σ. 70.

Το κεφάλαιο έφθανε τις 7.600.000 δρχ., τις οποίες συνεισφέρανε τα μέλη της εταιρείας.

Από τους αναφερόμενους μετόχους οι οκτώ ήταν ομόρρυθμα μέλη και οι υπόλοιποι ετερόρρυθμα. Όλοι ήταν έμποροι εκτός από τα δύο διευθυντικά στελέχη του Υποκαταστήματος της Τράπεζας Αθηνών στην Καλαμάτα. Πρώτοι διαχειριστές ορίστηκαν οι Σείρος Στασινόπουλος και Γεώργιος Παπαδόπουλος.

Η εταιρεία, λειτούργησε ως ετερόρρυθμη μέχρι τα τέλη Δεκεμβρίου του 1925. Τότε, τα συμβαλλόμενα μέλη της συμφώνησαν, να ιδρύσουν ανώνυμη εταιρεία, στην οποία ή να συγχωνευθεί η εταιρεία «Στασινόπουλος, Παπαδόπουλος & Σία» ή να απορροφηθεί από εκείνη, ώστε όλη η περιουσία της να περιέλθει στην κυριότητα της ανώνυμης εταιρείας. Η επωνυμία της, σύμφωνα με το νέο καταστατικό της, ήταν Κυλινδρόμυλοι Μεσσηνίας «Ευαγγελίστρια Α.Ε.» και η διάρκειά της οριζόταν «πεντηκονταετής». Το εταιρικό κεφάλαιο ανερχόταν στις 16.500.000 δρχ. και αντιστοιχούσε σε 66.000 μετοχές, αξίας 250 δρχ. η καθεμιά. Αυτό το μετοχικό κεφάλαιο, δεν έμεινε σταθερό μέχρι τέλους. Από το αρχικό κεφάλαιο των 16.500.000 δρχ., το ποσό των 9.563.000 δρχ. αντιστοιχούσε στην αξία των περιουσιακών στοιχείων της παλιάς ετερόρρυθμης εταιρείας, που δόθηκε ως εισφορά στην ανώνυμη. Το υπόλοιπο ποσό του εταιρικού κεφαλαίου κάλυψαν η Τράπεζα Αθηνών με κεφάλαιο 1.000.000 δραχμές και κάποια από τα ιδρυτικά μέλη με την αγορά μετοχών, αυξάνοντας το αρχικό τους κεφάλαιο.

5.1.2.3 Λειτουργία Εργοστασίου⁷⁵

α. Τα πρώτα χρόνια λειτουργίας (1925-1933)

Από το Δεκέμβριο του 1925 μέχρι το Σεπτέμβριο του 1926, και πριν ακόμη ολοκληρωθεί η κατασκευή του εργοστασίου και των γραφείων του, το Δ.Σ. της εταιρείας συνεδρίαζε στο Υποκατάστημα της Τράπεζας Αθηνών της Καλαμάτας. Έκτοτε, οι συνεδριάσεις συνεχίστηκαν στο νεόδμητο κτίριο της «Ευαγγελίστριας».

Από τις αρχές του 1926 και σε όλη τη διάρκεια του έτους έγιναν μια σειρά από ενέργειες, που ήταν απαραίτητες για την έναρξη των εργασιών του εργοστασίου. Διορίστηκαν τρία βασικά στελέχη της επιχείρησης, καθώς και πέντε άτομα ως υπαλληλικό προσωπικό. Επίσης, έγινε προμήθεια μηχανολογικού υλικού, καθώς και δύο πετρελαιομηχανών. Τέλος έγιναν οι πρώτες παραγγελίες σιταριού. Έτσι, πριν τα τέλη του 1926, το εργοστάσιο τέθηκε σε λειτουργία.

Επειδή, όμως, η επιχείρηση στην αρχή της λειτουργίας της, εκτός από τεχνικές δυσκολίες, είχε να αντιμετωπίσει και τα γενικότερα προβλήματα που έπλητταν την αλευροβιομηχανία στον ελληνικό χώρο, γι' αυτό προέβη στην ίδρυση μιας προμηθευτικής εταιρείας σιτηρών, της «Ανεδήμκα» (Ανώνυμη εταιρεία εμπορίας δημητριακών καρπών), με έδρα τον Πειραιά και με σκοπό να αντιμετωπίσει το σοβαρό ζήτημα της εξασφάλισης όσο το δυνατόν φθηνότερης πρώτης ύλης. Αργότερα, το 1938, συναντάμε τα Γραφεία της «Ευαγγελίστριας» στην Αθήνα.

Κατά την περίοδο 1928-1931, έγιναν κτιριακές επεκτάσεις, καθώς και μηχανολογικές εγκαταστάσεις. Τότε έγιναν και νέες παραγγελίες στις ξένες εταιρείες «Κρούπ» και «Μπούλερ», όπως του τρίτου μύλου πιτυρούχων αλεύρων, μιας γερανογέφυρας και διαφόρων μηχανημάτων απαραίτητων για τη μηχανική

⁷⁵ Γενικά Αρχεία του Κράτους – Αρχεία του Νομού Μεσσηνίας, «Κυλινδρόμυλοι Μεσσηνίας – Ευαγγελίστρια Α.Ε.», σ. 46-67.

φορτοεκφόρτωση των σιτηρών, ώστε να αποφεύγονται οι μεταφορές με αχθοφόρους και τροχοφόρα, που θα προξενούσαν μεγάλες φθορές σε σάκους και σιτηρά.

Το εργοστάσιο μέχρι το 1929 παρουσίαζε συνεχή ανάπτυξη. Όμως η διεθνής οικονομική κρίση του 1929 έπληξε και την καλαματιανή αλευροβιομηχανία «Ευαγγελίστρια». Οι αρνητικές της συνέπειες έγιναν ιδιαίτερα εμφανείς μετά το 1930, οπότε μειώθηκαν οι ποσότητες εισαγωγής και άλεσης σιταριού, καθώς και οι εισφορές του εργοστασίου στο Λιμενικό Ταμείο.

Η κατάσταση αυτή επιδεινώθηκε περισσότερο όταν η Τράπεζα Αθηνών και η Εθνική Τράπεζα αποφάσισαν να περιορίσουν τις πιστώσεις. Παράλληλα, και η Τράπεζα της Ελλάδος δύσκολα χορηγούσε συνάλλαγμα για την εισαγωγή σιτηρών, επειδή ήταν υποχρεωμένη να καταβάλλει τις οφειλόμενες δόσεις των πολεμικών χρεών.

β. Λιμενεργατικό Ζήτημα (1934)⁷⁶

Τα λιμενεργατικά της Καλαμάτας το 1934, δεν αποτελούν παρά την κορύφωση μιας σειράς εργατικών κινητοποιήσεων προς αντιμετώπιση της ανεργίας και της οικονομικής κρίσης της εποχής. Ήδη από το 1932 εμφανίστηκαν έντονες διαφορές μεταξύ φορτοεκφορτωτών και ιδιοκτητών φορτηγίδων, γιατί οι πρώτοι ζητούσαν την «εκ περιτροπής εργασία» στο λιμάνι της Καλαμάτας. Σε αυτή τη διένεξη η Διοίκηση της «Ευαγγελίστριας» πήρε το μέρος των ιδιοκτητών φορτηγίδων. Και στο παρελθόν, σε ζητήματα που προέκυπταν για έργα κατασκευαστικά ή λειτουργικά, τόσο του λιμανιού όσο και του εργοστασίου, οι κυλινδρόμυλοι συνεργάζονταν με τη Λιμενική Επιτροπή της Καλαμάτας.

Στο τέλος του 1933 φαίνεται ότι είχε οξυνθεί το λιμενεργατικό ζήτημα, γιατί οι εργάτες του λιμανιού, λόγω της επικείμενης επαναλειτουργίας του απορροφητικού μηχανήματος, πρόβαλαν την αξίωση να αποζημιωθούν «εφάπαξ» με το ποσό των 15 έως 20.000 δρχ. ο καθένας. Η διοίκηση του εργοστασίου απέρριψε το αίτημά τους και αποφάσισε τη χορήγηση υπέρ των εργατών του ποσού των 3 έως 5 δρχ., κατά τόνο, για όσο σιτάρι θα απορροφούσε το μηχάνημα. Για την κλιμάκωση των συλλογισμών ανάμεσα στις δύο πλευρές από το τέλος του 1933 έως και τα θλιβερά γεγονότα της 9^{ης} Μαΐου του 1934, όπου είχε προκύψει νέο αίτημα των λιμενεργατών.

γ. Συνεργασία με άλλους μύλους (1933 – 1939)⁷⁷

Η συνεχιζόμενη οικονομική κρίση σε συνδυασμό με τον οξύ συναγωνισμό ανάμεσα στις αλευροβιομηχανίες της περιφέρειας και εκείνες του κέντρου, οδήγησαν την «Ευαγγελίστρια» στη λήψη προληπτικών μέτρων. Ανάμεσά τους συγκαταλέγονται ο εκσυγχρονισμός του μηχανολογικού της εξοπλισμού, η τακτοποίηση εκκρεμών λογαριασμών, η εκποίηση μετοχών, η είσοδό της στο Χρηματιστήριο καθώς και η συνεργασία ή συγχώνευσή της με άλλες αλευροβιομηχανίες.

⁷⁶ Γενικά Αρχεία του Κράτους – Αρχεία του Νομού Μεσσηνίας, «Κυλινδρόμυλοι Μεσσηνίας – Ευαγγελίστρια Α.Ε.», σ. 49-52.

⁷⁷ Γενικά Αρχεία του Κράτους – Αρχεία του Νομού Μεσσηνίας, «Κυλινδρόμυλοι Μεσσηνίας – Ευαγγελίστρια Α.Ε.», σ. 52.

Το 1930 έγιναν τρεις τέτοιες συνεργασίες :

1) Μύλος «ΘΡΑΚΗ»⁷⁸

Το 1933, η «Ευαγγελίστρια» ίδρυσε στη Βόρειο Ελλάδα, σε συνεργασία με τον εκεί αντιπρόσωπο της Γ. Μασούρα , ένα μικρό μύλο γενικών και πιτυρούχων αλεύρων, που είχε την επωνυμία «Θράκη». Η δυναμικότητα αυτού του μύλου ήταν 25 έως 30 τόνοι κατά 24ωρο. Έδρα του ήταν η περιοχή της Αλεξανδρούπολης και Καβάλας. Οδηγήθηκε σ' αυτήν την ενέργεια λόγω της υπερσιτοπαραγωγής της Πελοποννήσου, αλλά, κυρίως, επειδή το κράτος είχε πάρει μέτρα ενίσχυσης των «μικρών» μύλων του εσωτερικού της Μακεδονίας, Θράκης και Θεσσαλίας, κάτι που έφερε σε δύσκολη θέση τους «μεγάλους» παράλιους μύλους. Επειδή «δεν αποκομίστηκαν κέρδη αλλά ζημιές», γι' αυτό σύντομα νοικιάστηκε και τελικά, το 1939, πουλήθηκε στο συνέταιρο Γ. Μασούρα.

2) Α.Ε. «ΣΙΤΟΣ»⁷⁹

Μια άλλη κίνηση της «Ευαγγελίστριας» ήταν η συμμετοχή της, το 1934, σε μια Ανώνυμη Εταιρεία με την επωνυμία «Σίτος», την οποία ίδρυσαν οι Κυλινδρόμυλοι της Δυτικής Ελλάδας, και συγκεκριμένα δύο μύλοι της Κέρκυρας, δύο της Πάτρας, δύο της Καλαμάτας και ένας του Πύργου, Σκοπός της εταιρείας αυτής ήταν η εμπορία σιτηρών, η εκμετάλλευση κυλινδρόμυλων και η διάθεση των προϊόντων τους.

3) Συνεργασία και Συγχώνευση με Μύλο «Φεραδούρος- Αποστολάκης & Σία»⁸⁰

Το 1934, η «Ευαγγελίστρια» συνεργάστηκε για μικρό χρονικό διάστημα με τη δεύτερη αλευροβιομηχανία της Καλαμάτας, «Φεραδούρος – Αποστολάκης & Σία», την οποία αργότερα αγόρασε.

Στην αρχή η συνεργασία τους αφορούσε στην ίδρυση κοινού πρατηρίου πώλησης αλεύρων στις γειτονικές επαρχίες της Ολυμπίας, της Μεγαλόπολης, του Οιτύλου και της Αρεόπολης. Η συμμετοχή της «Ευαγγελίστριας» ήταν 70% και των «Φεραδούρος- Αποστολάκης & Σία» 30% , Στη συνέχεια, οι δραστηριότητές τους διευρύνθηκαν και στην αγορά εγχώριου σίτου.

Το Νοέμβριο του 1934, φαίνεται ότι η «Ευαγγελίστρια» αγόρασε το εργοστάσιο «Φεραδούρος- Αποστολάκης & Σία» και διόρισε ως Γενικό Διευθυντή της τον Αλέξιο Αποστολάκη. Οι λόγοι που οδήγησαν σ' αυτήν την αγοραπωλησία ήταν ο μεγάλος συναγωνισμός και τα οικονομικά προβλήματα της εταιρείας.

⁷⁸ Γενικά Αρχεία του Κράτους – Αρχεία του Νομού Μεσσηνίας, «Κυλινδρόμυλοι Μεσσηνίας – Ευαγγελίστρια Α.Ε.», σ. 53.

⁷⁹ Γενικά Αρχεία του Κράτους – Αρχεία του Νομού Μεσσηνίας, «Κυλινδρόμυλοι Μεσσηνίας – Ευαγγελίστρια Α.Ε.», σ. 53.

⁸⁰ Γενικά Αρχεία του Κράτους – Αρχεία του Νομού Μεσσηνίας, «Κυλινδρόμυλοι Μεσσηνίας – Ευαγγελίστρια Α.Ε.», σ. 54-55.

δ. Πόλεμος και Κατοχή (1940-1944)⁸¹

Ήδη από το Νοέμβριο του 1939 υπήρχε πίεση από το κράτος να κατασκευάσει η εταιρεία καταφύγιο κατά του εναέριου κινδύνου σε ενδεχόμενο πόλεμο. Τον Ιανουάριο του 1940, στην είσοδο του εργοστασίου είχε τοποθετηθεί σειρήνα και στη μεγάλη ταράτσα του μύλου, θα σκεπαζόταν με άμμο, πάχους δύο μέτρων περίπου. Το Φεβρουάριο του ίδιου έτους, ο φόβος του επικείμενου πολέμου καθώς και η έλλειψη επαρκών σιτηρών, οδήγησε την εταιρεία σε σύμβαση, για την αγορά εγχώριου σιταριού. Παράλληλα και η ποσότητα της άλεσης των σιτηρών από την εταιρεία περιορίστηκε σε 38.000 τόνους έναντι της ετήσιας των 60.000 τόνων.

Το εργοστάσιο λειτούργησε μέχρι την κατάρρευση του Αλβανικού Μετώπου, δηλαδή μέχρι τον Απρίλιο του 1941, οπότε και βομβαρδίστηκε η Καλαμάτα (26-28 Απριλίου). Έκτοτε, δεν ήταν δυνατό να λειτουργήσει μέχρι το τέλος του πολέμου. Η εταιρεία, υπέστη σημαντικές ζημιές. Τον Οκτώβριο του 1941 επιτάχθηκαν από τις Ιταλικές Αρχές Κατοχής 80.000 κενοί σάκοι του εργοστασίου, που βρίσκονταν στις αποθήκες του. Το ίδιο έτος έγιναν απολύσεις υπαλλήλων, στους οποίους το Ταμείο Μυλεργατών έδινε επίδομα ανεργίας 50% και η επιχείρηση βοήθημα 20%. Το 1942, όμως, εξαιτίας της κακής οικονομικής κατάστασης της επιχείρησης και των τρομερών ζημιών και των δυο εργοστασίων αποφασίστηκε να απολυθούν όλοι οι υπάλληλοι και οι διευθυντές της επιχείρησης με οικονομική ενίσχυση έξι μηνών ως δάνειο. Θα παρέμεναν μόνο δύο ημεροφύλακες και ένας νυχτοφύλακας. Από τις αρχές του 1943 τη διοίκηση του εργοστασίου άρχισε να απασχολεί το θέμα των πολυδάπανων και πολύμηνων επισκευών, που θα απαιτούνταν για την επαναλειτουργία του εργοστασίου.

Τον Σεπτέμβριο του 1944, ο Στρατός Κατοχής, εγκατέλειψε το εργοστάσιο, αφού πρώτα, ανατίναξε το απορροφητικό μηχάνημα και κατέστρεψε το μύλο. Οι ζημιές ανέρχονταν στο ύψος των 12.500.000 δραχμών.

ε. Μετά την Απελευθέρωση (1945-1991)⁸²

Μετά το τέλος του Πολέμου, οι δύο κυλινδρόμυλοι ακολούθησαν διαφορετική πορεία ως προς την χρήση τους.

1945-1949

Αμέσως μετά τον Πόλεμο, ο «Κάτω» Μύλος εξακολούθησε να παραμένει κλειστός, για άλλα τέσσερα έτη (1945-1949), γιατί λόγω της τετραετούς κατάληψης στην περίοδο της Κατοχής, είχε υποστεί αφάνταστες καταστροφές και ανατινάξεις. Την περίοδο αυτή άρχισαν οι πρώτες πρόχειρες επισκευές του, ενώ το 1948 εντάχθηκαν οι επισκευαστικές δραστηριότητες. Επίσης, προγραμματίστηκε η σύναψη δανείων από το Σχέδιο Μάρσαλ. Επιπλέον, αποφασίστηκε η αποστολή του μετόχου

⁸¹ Γενικά Αρχεία του Κράτους – Αρχεία του Νομού Μεσσηνίας, «Κυλινδρόμυλοι Μεσσηνίας – Ευαγγελίστρια Α.Ε.», σ. 55-57.

⁸² Γενικά Αρχεία του Κράτους – Αρχεία του Νομού Μεσσηνίας, «Κυλινδρόμυλοι Μεσσηνίας – Ευαγγελίστρια Α.Ε.», σ. 57-64.

Δημητρίου Λατζούνη στην Αμερική για την προμήθεια μηχανημάτων και ανταλλακτικών, και ορίστηκε τριμελής επιτροπή για την εκτέλεση και διαχείριση των έργων επισκευής. Στο τέλος του 1949 τελείωσε η πρώτη σειρά επισκευών.

Την ίδια περίοδο, ο «Πάνω» Μύλος λειτουργούσε «υπό το καθεστώς κρατικής επίταξης» - δηλαδή, το Μάιο του 1945, αναγκάστηκε να λειτουργήσει για λογαριασμό του κράτους, αλέθοντας σιτηρά από της «Ούντρα»⁸³. Η διοίκηση της «Ευαγγελίστριας» συμφώνησε με την επίταξη του μύλου, γιατί θεώρησε ότι εκτελούσε κοινωνικό έργο.

Εν τω μεταξύ, προβλήματα εξακολούθησαν να υπάρχουν και να πλήττουν την επιχείρηση. Κυρίαρχο ήταν το πρόβλημα του συναγωνισμού και του κρατικού παρεμβατισμού. Σε αυτό εντάσσεται και η απόφαση του Υπουργείου το 1947 να γίνει η Πύλος κέντρο εφοδιασμού αλεύρων κατευθείαν από τον Πειραιά, ενώ θα έπρεπε να γίνεται στην Καλαμάτα. Εξίσου οξύ ήταν το πρόβλημα της αδυναμίας της επιχείρησης να αλέθει σιτηρά για λογαριασμό της τις μέρες που δεν άλεθε για λογαριασμό του κράτους. Και αυτό, γιατί όχι μόνον οι προϋποθέσεις που έθετε το κράτος δεν ήταν εφαρμόσιμες, αλλά και γιατί η εξεύρεση σιτηρών στην ελεύθερη αγορά ήταν αδύνατη. Παρόλα αυτά, το 1947, αποφασίστηκε από τη διοίκηση των Κυλινδρόμυλων να καταβληθεί τμηματικά το ποσό των 7.500.000 δραχμών για τον Ερανο Πολεμικής Περιθάλψης.

Το Μάρτιο του 1949 έληξε η κρατική επίταξη του «Πάνω» Μύλου.

ΠΙΝΑΚΑΣ⁸⁴

| ΚΥΛΙΝΔΡΟΜΥΛΟΙ | 1945-1949 | 1949-1953 | 1954 |
|---|---------------------------|-------------------------------------|----------------|
| «Ευαγγελίστρια» ή «Κάτω» Μύλος | Αργός | Συμβασιούχος με το ελληνικό Δημόσιο | Ελεύθερη άλεση |
| «Φεραδούρος-Αποστολάκης & Σία» ή «Πάνω» Μύλος | Επιταγμένος από το κράτος | Ελεύθερη άλεση λευκών σιτηρών | Αργός |

Πηγή : Αρχείο Κυλινδρόμυλων Μεσσηνίας «Ευαγγελίστρια» Α.Ε., ΓΑΚ/ Αρχεία Ν. Μεσσηνίας

1949-1953

Το Μάρτιο του 1949, ο «Κάτω» Μύλος, αφού ολοκληρώθηκε η πρώτη σειρά επισκευών του, άρχισε να λειτουργεί, για πρώτη φορά μεταπολεμικά, ως «συμβασιούχος». Τότε τέθηκε σε ισχύ το σύστημα της συμβατικής λειτουργίας των αλευροβιομηχανιών για λογαριασμό του ελληνικού Δημοσίου. Απέβλεπε στην άλεση κρατικών σιτηρών και στην παραγωγή αλεύρων «δελτίου».

⁸³ «Ούντρα»: αρχικά των αγγλικών λέξεων United Nations Relief and Rehabilitation Administration (UNRRA)= Διοίκηση περίθαλψης και ανασυγκρότησης των Ηνωμένων Εθνών. Τμήμα των Ηνωμένων Εθνών που ιδρύθηκε το 1943 για παροχή περίθαλψης σε χώρες που πλήγησαν από το πόλεμο. Έπαυσε το έργο της το 1947. Εγκυκλοπαίδεια Ήλιος, том 15, σ. 162.

⁸⁴ Γενικά Αρχεία του Κράτους - Αρχεία του Νομού Μεσσηνίας, «Κυλινδρόμυλοι Μεσσηνίας - Ευαγγελίστρια Α.Ε.», σ. 58.

Η επαναλειτουργία της «Ευαγγελίστριας» συνέπεσε χρονικά και με την εγκαθίδρυση του «9^ο Διαμερίσματος Διανομών» στην Καλαμάτα, που στη δικαιοδοσία του ήρθε, η αλευροδότηση των τριών νομών, Μεσσηνίας, Αρκαδίας και Λακωνίας. Αυτό σήμαινε ότι αυξάνονταν οι τοπικές ανάγκες σε άλευρα «δελτίου», που αντιστοιχούσαν σε μηνιαία άλεση 4.000 τόνων, Στο τέλος, όμως του 1949, διαπιστώθηκε ότι τα αποτελέσματα της εξάμηνης συμβατικής άλεσης, ήταν απογοητευτικά.

Το 1950 τελείωσε και η δεύτερη σειρά επισκευών του «Κάτω» Μύλου, η οποία απέβλεπε στην επισκευή του τρίτου αλεστικού συγκροτήματος. Το 1951 εγκρίθηκε και η επέκταση της υπόγειας στοάς, μέσα από την οποία γινόταν η μεταφορά του σίτου από το πλοίο στο εργοστάσιο.

Η σύμβαση του «Κάτω» Μύλου με το Δημόσιο έληξε το Φεβρουάριο του 1953, οπότε και καταργήθηκε από του Υπουργείου Εμπορίου η διανομή άρτου «δια δελτίου».

Παράλληλα, η «Ευαγγελίστρια», τον Αύγουστο του 1949, πέρασε στο καθεστώς της ελευθερίας των αλευροβιομηχανιών. Ειδικότερα, εξασφάλισε για τον «Πάνω» Μύλο ειδική άδεια άλεσης σιτηρών «ελεύθερης αγοράς» προς παραγωγή «λευκών αλεύρων και σιμιγδαλιών». Ο Μύλος αυτός, αμέσως μετά την Απελευθέρωση, χρησιμοποιόταν μόνο για πιτυρούχα άλευρα. Γι αυτό το 1949 κρίθηκε αναγκαία η επισκευή του και η κατάλληλη μετατροπή του για λευκά άλευρα. Η μηνιαία άλεση σίτου προβλεπόταν γύρω στους 500 έως 600 τόνους, ποσότητα σχετικά μικρή λόγω της οικονομικής δυσπραγίας του καταναλωτικού κοινού.

Για την αντιμετώπιση αυτής της κατάστασης έπρεπε η αλευροβιομηχανία της Καλαμάτας να επανασυνδεθεί με το ευρύτερο καταναλωτικό κοινό που είχε πριν τον Πόλεμο. Κάτι τέτοιο όμως ήταν δύσκολο να γίνει. Και αυτό, γιατί είχε επέλθει κορεσμός μετά τη χορήγηση άδειας άλεσης λευκών αλεύρων σε όλους τους συμβασιακούς μύλους της χώρας. Έτσι μειώθηκαν τα κέρδη και ήταν αναγκαία η ποιοτική βελτίωση των προϊόντων και η ποσοτική τους αύξηση. Όμως ο «Πάνω» Μύλος δεν μπορούσε να ανταποκριθεί στην παρούσα συγκυρία, γι' αυτό σχεδιαζόταν η μεταφορά του στον «Κάτω» Μύλο.

Πράγματι, από το 1952, λίγους μήνες μετά το θάνατο του Διονυσίου Φεραδούρου, και είχε θεωρηθεί ασύμφορη η «ελεύθερη» άλεση λευκών αλεύρων στον «Πάνω» Μύλο, κρίθηκε σκόπιμο να μεταφερθεί στον «Κάτω» Μύλο, ο οποίος εν τω μεταξύ θα αποδεσμευόταν από τη σύμβαση με το Δημόσιο.

Επιπλέον, ο επιλιμένος Μύλος έπρεπε να επισκευαστεί, ώστε να είναι δυνατή η παραγωγή εκλεκτών ποιοτήτων.

Το θέμα της μεταφοράς στον «Κάτω» Μύλο συνέχισε να απασχολεί την επιχείρηση. Το 1959, υπέβαλε αίτηση προς το Υπουργείο Εμπορίου, σχετικά με την άδεια μεταφοράς του μηχανικού αλεστικού συγκροτήματος, την οποία και εξασφάλισε. Με την εκκένωση του κτιρίου και την κατάλληλη «διασκευή» του θα μπορούσε ο μικρός Μύλος να χρησιμοποιηθεί και για εναποθήκευση σιτηρών. Μέχρι το 1962 δεν είχε ολοκληρωθεί η διαδικασία της μεταφοράς. Συγκεκριμένα, είχαν μεταφερθεί οι βοηθητικές εγκαταστάσεις, αλλά όχι τα κύρια αλεστικά μηχανήματα/κύλινδροι.

Ο μικρός «Πάνω» κυλινδρόμυλος σταμάτησε να λειτουργεί το 1953, όταν έληξε το καθεστώς των συμβάσεων μεταξύ Κυλινδρόμυλων και Δημοσίου, οπότε όλη την παραγωγή ανέλαβε ο επιλιμένος «Κάτω» Μύλος.

Με δεδομένο ότι μετά το 1954 λειτουργούσε μόνο ο μεγάλος Κυλινδρόμυλος, και μάλιστα υπό το καθεστώς της ελευθερίας των Αλευροβιομηχανιών, εύκολα μπορούμε να κατανοήσουμε το μεγάλο ανταγωνισμό που είχε να αντιμετωπίσει η επιχείρηση. Εν τω μεταξύ το κράτος εξακολουθούσε την παρεμβατική του πολιτική, που συνίστατο στη διαχείριση της πρώτης ύλης (δημητριακών) από το ίδιο και στην επιδότηση των πιτυρούχων αλεύρων. Ταυτόχρονα, προέβη και σε άλλα πιεστικά μέτρα, όπως ήταν η προνομιακή μεταχείριση των Βόρειων Κυλινδρόμυλων έναντι εκείνων που βρίσκονταν στην Κεντρική και Νότια Ελλάδα, καθώς και στα νησιά. Τις αντιξοότητες αυτές, η εταιρεία επιχείρησε να αντιμετωπίσει με την εξασφάλιση νέων αγορών σε μακρινές περιοχές, γι' αυτό κρίθηκε απαραίτητος ο εξοπλισμός της με ιδιόκτητα μεταφορικά μέσα.

Από το 1957, η Αλευροβιομηχανία ήρθε αντιμέτωπη και με το πρόβλημα της «λαθράλεσης», που τα αποτελέσματά της επρόκειτο να πλήξουν και τους κυλινδρόμυλους της Καλαμάτας. Και αυτό, γιατί η μεγάλη παραγωγή εγχώριου σίτου και στη νότια Πελοπόννησο, βασική περιφέρεια κατανάλωσης των αλεύρων της «Ευαγγελίστριας», είχε ως αποτέλεσμα οι αγροτικοί και οι ημιαστικοί πληθυσμοί της περιφέρειας να ιδρύουν μικρούς αγροτικούς μύλους, με σκοπό την άλεση του σίτου της δικής τους παραγωγής και την ιδιοδιατροφή τους. Εκτοτε, μέχρι τη δεκαετία του 1970, λόγω της απευθείας βιοτεχνικής επεξεργασίας του εγχώριου σίτου, διαρκώς περιοριζόταν η διάθεση προϊόντων και μειωνόταν η ετήσια άλεση της «Ευαγγελίστριας», η οποία άρχισε να ζητά νέες αγορές στο απομακρυσμένο αλλά σταθερό κέντρο σε μεγάλη κατανάλωση Κέντρο.

Αλλά και η αλλαγή της σιτικής πολιτικής του κράτους έπληξε, τελικά, την «Ευαγγελίστρια». Τον Αύγουστο του 1967 με «ριζικά κυβερνητικά μέτρα μεταβλήθηκε το σύστημα εργασίας των αλευροβιομηχανιών». Έπαυσε δηλαδή η παρέμβαση του κράτους στη διαμόρφωση των τιμών και αφέθηκε ελεύθερη η προμήθεια του εγχώριου σίτου και οι τιμές των αλεύρων. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τον ελεύθερο συναγωνισμό με αρνητικές συνέπειες και στα τρία επίπεδα των δραστηριοτήτων της «Ευαγγελίστριας», δηλαδή στην προμήθεια των σιτηρών (έξοδα μεταφοράς), στην άλεση/ παραγωγή (ποιοτικός ανταγωνισμός) και στη διάθεση των αλεύρων της (υψηλότερες τιμές).

Όσον αφορά την προμήθεια της πρώτης ύλης, μεταπολεμικά, όταν αυξήθηκε η εγχώρια παραγωγή σίτου, διακόπηκε η εισαγωγή του από το εξωτερικό και έγινε υποχρεωτική για τις αλευροβιομηχανίες η προμήθεια των σιτηρών από την εγχώρια παραγωγή της κεντρικής Θεσσαλίας ή Μακεδονίας. Το γεγονός, αυτό έπληξε ιδιαίτερα τους νότιους και νησιωτικούς κυλινδρόμυλους, επειδή βρίσκονταν μακριά από τα παραπάνω σιτοπαραγωγικά κέντρα, άρα επιβαρυνόταν με τις δαπάνες μεταφοράς της πρώτης ύλης. Ένας τέτοιος μύλος ήταν και η «Ευαγγελίστρια».

Αντίθετα, στην προπολεμική περίοδο, όταν οι ανάγκες της χώρας σε σιτάρι καλύπτονταν αποκλειστικά με εισαγόμενο σιτάρι, η «Ευαγγελίστρια» και γενικά οι μύλοι ιδρύονταν κοντά στα λιμάνια, μακριά από τα τότε, εγχώρια σιτοπαραγωγικά κέντρα και με μηχανικά μέσα εκφόρτωσης προμηθεύονταν την πρώτη ύλη με ελάχιστα έξοδα.

⁸⁵ Γενικά Αρχεία του Κράτους – Αρχεία του Νομού Μεσσηνίας «Κυλινδρόμυλοι Μεσσηνίας – Ευαγγελίστρια Α.Ε.», σ. 61.

Αλλά και στη διάθεση των προϊόντων οι νότοι κυλινδρόμυλοι επιβαρύνονταν με έξοδα μεταφοράς, γιατί οι καταναλωτικές αγορές βρίσκονταν βορειότερα, ενώ προπολεμικά τα προϊόντα τους απορροφούσαν κυρίως οι γύρω περιφέρειες.

Για τους παραπάνω λόγους τα προϊόντα πωλούνταν σε υψηλότερες τιμές και δύσκολα μπορούσαν να ανταπεξέλθουν στο συναγωνισμό. Για την «Ευαγγελίστρια» αυτό σήμαινε περιορισμό της διάθεσης και μείωση της παραγωγής, και για τον πρόσθετο λόγο ότι η άνοδος του βιοτικού επιπέδου είχε επιφέρει μείωση της ποσότητας του «καταναλισκόμενου άρτου».

Τέλος, στο επίπεδο παραγωγής, οι Κυλινδρόμυλοι Μεσσηνίας αντιμετώπισαν και τον ποιοτικό ανταγωνισμό. Από το 1955, οι αλευροβιομηχανίες του Πειραιά είχαν προβεί σε παραγγελίες και εγκαταστάσεις βελτίωσης της κακής ποιότητας του εγχώριου σίτου, ο οποίος αποτελούσε, την υποχρεωτική πρώτη ύλη. Προς την ίδια κατεύθυνση κινήθηκε και η «Ευαγγελίστρια», το 1956. Όταν αποφάσισε να αναπτύξει δραστηριότητες και σε πολυτελή αλευροβιομηχανικά προϊόντα, απαιτήθηκαν σημαντικές δαπάνες για την επισκευή και προσαρμογή του ενός από τα τρία αλεστικά συγκροτήματα. Το 1958 αποπερατώθηκε και η ηλεκτροδότηση των εγκαταστάσεων του μύλου με ρεύμα της ΔΕΗ, ενώ αχρηστεύτηκαν τα παλιά μηχανοστάσια εσωτερικής καύσης.

Το 1962 έγινε αντιληπτό ότι η αλεστική ικανότητα του εργοστασίου δεν μπορούσε να κατανέμεται στα τρία «παλιά» (από το 1928) αλεστικά συγκροτήματα. Έπρεπε να συγκεντρωθεί σε ένα σύγχρονο. Το 1966 διακόπηκε η λειτουργία των παλιών αλεστικών συγκροτημάτων, οπότε τέθηκε σε λειτουργία το νέο, που θα εξασφάλιζε αύξηση της απόδοσης, βελτίωση της ποιότητας των αλεύρων και ταυτόχρονα μείωση του προσωπικού.

Το 1982, η εταιρεία κατασκεύασε νέες σιταποθήκες, σε οικόπεδο δυτικά του κτιριακού συγκροτήματος.

Δυστυχώς, το τέλος έφθανε, παρόλο ότι λίγο πριν είχε ανανεωθεί η διάρκεια λειτουργίας της για μια πεντηκονταετία ακόμη.

1986-1991 (το τέλος)⁸⁶

Την αρχή του οριστικού τέλους της «Ευαγγελίστριας» σηματοδότησαν οι σεισμοί του 1986, οπότε υπέστη μεγάλες καταστροφές ολόκληρη η πόλη αλλά και το βιομηχανικό συγκρότημα των Κυλινδρόμυλων.

Η τραγική συγκυρία, επέφερε την άμεση διακοπή της λειτουργίας του εργοστασίου. Εν τω μεταξύ, η συνεχιζόμενη, επί έξι μήνες, κανονική πληρωμή του προσωπικού, παρόλο που το εργοστάσιο υπολειπομένη, σε συνδυασμό με την περιορισμένη ταμειακή ευχέρεια της εταιρίας, επιτάχυναν την οικονομική της εξάντληση. Επιπλέον, η έλλειψη μέτρων από την Πολιτεία υπέρ της Βιομηχανίας, παράλληλα με το γεγονός ότι η αγορά της Καλαμάτας κατακλύστηκε από άλευρα άλλων αλευροβιομηχανιών του κέντρου, είχε ως αποτέλεσμα να «πέσει» η πενήντάχρονη παραδοσιακή πελατεία της εταιρίας. Το σκηνικό ολοκληρώνεται, με ειδικές εγκαταστάσεις αρτοποιήσης, που απέβλεπε στην παραγωγή άρτου για τους σεισμόπληκτους με άλευρα κρατικής βοήθειας.

⁸⁶ Γενικά Αρχεία του Κράτους – Αρχεία του Νομού Μεσσηνίας «Κυλινδρόμυλοι Μεσσηνίας – Ευαγγελίστρια Α.Ε.», σ. 66.

Το Σεπτέμβριο του 1987, το εργοστάσιο νοίκιασε ο Ηλίας Ζαβάκος από τη Σπάρτη και το λειτούργησε μέχρι τον Οκτώβριο του 1988. Το επόμενο βήμα ήταν η κήρυξη πτώχευσης του εργοστασίου, ενώ το Μάιο του 1991, δηλαδή εξήντα χρόνια μετά τη θεμελίωσή του, πέρασε στα χέρια άλλου ιδιοκτήτη, μετά από πλειστηριασμό της Εθνικής Τράπεζας. Και σε αυτήν την περίπτωση όμως, οι ελπίδες για ενίσχυση της οικονομίας της πόλης έσβησαν, αφού η νέα διεύθυνση δεν το έθεσε ποτέ σε λειτουργία.

Έτσι τελείωσε άδοξα η πορεία μιας από τις σημαντικότερες βιομηχανικές μονάδες στην ιστορία της πόλης της Καλαμάτας.

Το κτιριακό συγκρότημα της «Ευαγγελίστριας» διασώζεται μέχρι τις μέρες μας. Δίνει όμως την εικόνα ενός εγκαταλελειμμένου εργοστασίου, με χώρους απέραντους, ερημωμένους. Επίσης, διασώζεται επισκευασμένο και τι κτίριο της εταιρίας «Φεραδούρος-Αποστολάκης». Και τα δύο έχουν αλλάξει ιδιοκτήτη.

5.2 ΔΙΕΘΝΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΕΝΔΥΜΑΤΩΝ Α.Ε.⁸⁷



Η εταιρεία Διεθνής Βιομηχανία Ενδυμάτων Α.Ε. , από το 1970 ως το 1997 που βρισκόταν σε λειτουργία , στην περιοχή της Θουρίας είχε δυνατότητα παραγωγής 1,5 εκατ. παντελονιών τζιν ετησίως. Απασχολούσε περίπου 390 εργαζόμενους. Εξήγγε μεγάλες ποσότητες ενδυμάτων σε άλλες ευρωπαϊκές αγορές αλλά επλήγη καίρια από τη διακοπή της συνεργασίας της με την αμερικάνικη Levi's , για την οποία παρήγε φασόν τα ομώνυμα τζιν και για την ελληνική αγορά και για

⁸⁷ Εφ. «Το Βήμα», Άρθρο του Χρ. Κορφιάτη, 17/11/1996 και 29/03/1998.

αγορές του εξωτερικού. Συσσώρευσε μεγάλου ύψους οφειλές σε 13 ελληνικές και ξένες τράπεζες, με αποτέλεσμα αυτές το 1996 να διακόψουν τη χρηματοδότησή της και η εταιρεία να τεθεί τελικά το 1997 σε καθεστώς εκκαθάρισης.

Το Υπουργείο είχε απορρίψει αίτημα της εταιρίας για ομαδικές απολύσεις (από 390 εργαζόμενους σε 135), πράγμα που αποτελούσε προϋπόθεση για τις τράπεζες ώστε να συνεχίσουν τη χρηματοδότηση. Αυτή η λύση που θα διέσωζε τουλάχιστον 135 θέσεις εργασίας, δεν προωθήθηκε.

Μια μεγάλη βιομηχανία ετοιμών ενδυμάτων, που για περισσότερο από δυο δεκαετίες βρισκόταν στην κορυφή του κλάδου της, έπρεπε να απολύσει το μεγαλύτερο μέρος των εργαζομένων, να περιορίσει ουσιωδώς την παραγωγή της σε ορισμένα προϊόντα για την εγχώρια αγορά, να πάψει να είναι εξαγωγέας και να θέσει μέρος της παραγωγής της στην Αλβανία λόγω χαμηλού κόστους, όπως εισηγήθηκαν οι τράπεζες στην εταιρεία.

Δυστυχώς όμως, τίποτα από τα παραπάνω δεν έγιναν. Η εταιρεία έκλεισε, οι θέσεις εργασίας χάθηκαν και οι απολυμένοι, δεν πήραν αποζημίωση⁸⁸.

5.3 ΚΛΩΣΤΗΡΙΑ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ – COTTON FIL⁸⁹



Τα Κλωστήρια Μεσσηνίας της οικογένειας Λέκκα, που λειτούργησαν για πρώτη φορά το 1971, έπαψαν τη λειτουργία τους το 1995. Οι άνεργοι που δημιούργησε η χρεοκοπία των Κλωστηρίων ήταν περίπου 320. Οι πλειστηριασμοί που ακολούθησαν από πιστώτριες τράπεζες για την πώληση του εργοστασίου των Κλωστηρίων Μεσσηνίας κάποια στιγμή ευδοκίμησαν.

⁸⁸ Προφορικές πληροφορίες από το Διευθυντή του Επιμελητηρίου Μεσσηνίας, κύριο Σταύρο Μακρή.

⁸⁹ Εφ. «Το Βήμα», Άρθρο του Χρ. Κορφιάτη, 04/11/2001.

Ο νέος ιδιοκτήτης είναι και πάλι η οικογένεια Λέκκα, τα παιδιά του θανόντος ιδρυτή της εταιρείας, που προσέφεραν γύρω στα 500 εκατ. δρχ. και έγιναν ξανά ιδιοκτήτες.

Η εταιρεία ονομάζεται πλέον Cotton Fil , προσφέρει εργασία σε 120 εργαζομένους και παράγει όπως και παλαιότερα βαμβακερά νήματα. Παρήγαγε καθημερινά 10 τόνους νήματος.

Όμως δυστυχώς το 2002⁹⁰, η εταιρεία έκλεισε οριστικά, λόγω της κρίσης που υπήρχε στη νηματουργία καθώς και στο ότι δεν υπήρχε καθόλου εκσυγχρονισμός στον μηχανολογικό εξοπλισμό.

Δυστυχώς οι 120 εργαζόμενοι, ακόμα περιμένουν για την αποζημίωσή τους.

5.4 ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Τα χωρικά πλεονεκτήματα του Νομού Μεσσηνίας, η ύπαρξη εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού καθώς και η βιομηχανική παράδοση, αποτέλεσαν παράγοντες που ενίσχυσαν την ανάπτυξη της βιομηχανίας στο Νομό κατά το παρελθόν. Όμως σήμερα, η μεταποιητική δραστηριότητα ακολουθεί φθίνουσα πορεία.

Πιο συγκεκριμένα, τόσο ο όγκος και η κλαδική σύνθεση, όσο και η διάρθρωση των βιομηχανικών επιχειρήσεων κατά μέγεθος απασχόλησης, καταδεικνύουν την συγκέντρωση του βιομηχανικού κεφαλαίου σε καταναλωτικούς κλάδους και την χαμηλή συμμετοχή κλάδων βαριάς βιομηχανίας και μεγάλων επιχειρήσεων εντάσεως κεφαλαίου.

Η βιομηχανική κρίση, η οποία έγινε εμφανής περίπου το 1990, έπληξε κυρίως τους κλάδους της βαριάς βιομηχανίας. Η βιομηχανική αυτή συρρίκνωση εκφράστηκε με το κλείσιμο μεγάλων επιχειρήσεων και την απώλεια μεγάλου αριθμού θέσεων εργασίας, την ανακοπή της επενδυτικής δραστηριότητας, ενώ ιδιαίτερα δυσμενείς ήταν οι επιπτώσεις της στην τοπική οικονομία και κοινωνία.

Η κρίση οφείλεται, στη διάρθρωση της τοπικής βιομηχανίας η οποία εξειδικεύεται σε κλάδους οι οποίοι τόσο σε εθνικό και σε ευρωπαϊκό επίπεδο δέχονται ισχυρές πιέσεις από το διεθνή ανταγωνισμό και είναι φθίνοντες.

Η ανάπτυξη του δευτερογενούς τομέα, αποτελεί βασική αναπτυξιακή επιλογή, διότι έτσι θα δημιουργηθούν νέες θέσεις εργασίας, ώστε να απορροφήσουν τους άνεργους.

⁹⁰ Προφορικές πληροφορίες από την Υπεύθυνη της Επιθεώρησης Εργασίας κυρία Στεφανοπούλου Αθανασία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

Ο τομέας έχει πολύ μεγάλες δυνατότητες ανάπτυξης, κυρίως όσον αφορά τον τουρισμό, το εμπόριο και τις μεταφορές. Ιδιαίτερα ο τουρισμός αποτελεί σημαντική αναπτυξιακή δυνατότητα για τη Μεσσηνία.

6.1 ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΚΑΙ ΕΞΑΓΩΓΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ ⁹¹

Ο πλούτος της μεσσηνιακής παραγωγής, γεωργικής, κτηνοτροφικής και βιοτεχνικής, αποτέλεσε την καταλληλότερη βάση για την ανάπτυξη μιας ζωηρής εμπορικής κίνησης. Το κύριο συγκριτικό πλεονέκτημα των εμπορών της Καλαμάτας ήταν στη πρώτη φάση έως και τα μέσα περίπου του αιώνα η γεωγραφική θέση της πόλης. Καθόσον το νότιο αυτό λιμάνι της Πελοποννήσου μπορούσε να εξυπηρετήσει εμπορικές συναλλαγές με τη δυτική Μεσόγειο, ενώ παράλληλα ήταν σταθμός στη ρότα ιστιοφόρων πλοίων από λιμάνια του Αιγαίου Πελάγους προς τα Ιταλικά και τα Γαλλικά εμπορικά λιμάνια.

Η Καλαμάτα συγκέντρωνε τον μεγαλύτερο αριθμό εμπορών, έξω από τη ζώνη της σταφίδας στη βορειοδυτική Πελοπόννησο. Ένας δήμος, που από τον καιρό της κατάστασής του μετά την ίδρυση του ελληνικού κράτους, είχε συγκρατήσει και αυξήσει τον πληθυσμό του συγκριτικά με πολλούς άλλους πελοποννησιακούς δήμους. Στο πλαίσιο των μετεπαναστατικών κοινωνικό-οικονομικών ανακατατάξεων, η πόλη συγκέντρωσε κατοίκους από τη Μάνη και τα γύρω Μεσσηνιακά χωριά. Εύρωστα οικονομικά στρώματα με τοπική πολιτική δύναμη δραστηριοποιήθηκαν στην εμπορική διακίνηση των κύριων εξαγωγικών προϊόντων της εύφορης μεσσηνιακής πεδιάδας. Σταφίδες, σύκα, μετάξι και λάδι ήταν τα κύρια εμπορεύματα, τοπικά προϊόντα όλων των αγροτικών περιοχών της Μεσογείου. Η Καλαμάτα έγινε ένα τοπικό εμπορικό κέντρο που εξυπηρετούσε τη Μεσσηνία, τη Λακωνία και την Αρκαδία, παρόλο που ακόμη έως τον Μεσοπόλεμο δεν διέθετε καλές λιμενικές εγκαταστάσεις. Ένα επαρχιακό αστικό κέντρο, που συγκέντρωσε και εντατικοποίησε οικονομικές σχέσεις, γνωστές και από άλλα ομοειδή κέντρα.

Αντιπροσωπευτικό παράδειγμα παραδοσιακού εμπόρου της περιοχής την προεπαναστατική περίοδο αποτελεί ο Παναγιώτης Μπενάκης, ο οποίος άσκησε πολλές λειτουργίες καθώς αναμείχθηκε στην τοπική διοίκηση, σε επαναστατικές κινήσεις κατά των Οθωμανών, ενώ παράλληλα διενεργούσε εμπορικές συναλλαγές και πιθανόν υπέβαλε πειρατικές. Στην τυπολογία του γενικού εισαγωγικού και εξαγωγικού εμπορίου κινήθηκε μια πλειάδα εμπόρων του 19^{ου} αιώνα, οι οποίοι, ασχολήθηκαν σοβαρά με χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες, ξεπερνώντας μάλιστα το απλό στάδιο του δανεισμού και φτάνοντας στο σημείο να ιδρύσουν και τραπεζικά γραφεία. Αντιπροσωπευτικά παραδείγματα είναι οι αδερφοί Εφέσιοι ⁹² και η

⁹¹ Γενικά Αρχεία του Κράτους – Αρχεία του Νομού Μεσσηνίας 5, Μηλίτση-Νίκα Αναστασία, «Η Μέση Εκπαίδευση στη Μεσσηνία (1833-1910) – Όψεις της Μεσσηνιακής Κοινωνίας μέσα από την εκπαίδευση», Έτος Έκδοσης: 2004- Καλαμάτα, σ. 77.

⁹² ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΕΦΕΣΙΟΥ: Με βάση το γεωγραφικό συγκριτικό πλεονέκτημα στήθηκε το εμπορικό δίκτυο Καλαμάτα- Μάλτα – Τύνιδα της οικογένειας Εφείου. Το οικογενειακό αυτό δίκτυο είχε διαμορφωθεί πριν από το 1821 εξάγοντας λάδι, μετάξι και εισάγοντας φέσια και χταπόδια ξερά. Τα προϊόντα προωθούσαν εμπορικά από την Τρίπολη της Αρκαδίας έως τη Σμύρνη και την Κωνσταντινούπολη ο Νικόλαος και ο Ηλίας Εφέσιος. Την εποχή της απογραφής του ελληνικού κράτους το 1861 λειτούργησε ακόμη εταιρεία των Εφείων στην Τύνιδα υπό τον Κωνσταντίνο Κωνσταντόπουλο και τον Σπύρο Ηλ. Εφέσιο. Ενώ στη Μάλτα ο Ιωάννης Αλαμάγκας διακινούσε προς

οικογένεια Κωστοπούλου⁹³. Πρόκειται για ανθρώπους με αξιόλογη οικονομική επιφάνεια, που διατηρούσαν μεγάλη έγγειο ιδιοκτησία και διέθεταν πολιτική δύναμη

τον Ηλία Εφέσιο στην Καλαμάτα παστό μπακαλιάρo και ξερά χταπόδια από την Τυνησία. Την ίδια περίοδο η Καλαματιανή οικογένεια συγγένεψε με τη χιώτικη οικογένεια του Λουρετζή Πετροκόκκινου από τη Σύρο αποκτώντας έτσι ακόμη μια εμπορική σύνδεση στη Μάλτα με τον Ευστράτιο Π. Πετροκόκκινo. Πρόκειται για εμπορικά δίκτυα τα οποία διασφάλιζαν μέσα από την οικογένεια και τις γαμήλιες συμμαχίες την οργάνωση και τη χρηματοδότηση των οικονομικών τους δραστηριοτήτων, αναπαράγοντας την ίδια τυπολογία από την Οδησό έως την Τύνιδα.

Μια εικοσαετία αργότερα η διαδοχή των γενεών της οικογένειας Εφεσίου είχε εξαντλήσει το εμπορικό στάδιο, διατηρώντας έγγειο ιδιοκτησία και κάποιες χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες στην Καλαμάτα (εφ. Καθημερινή, 18 Νοεμβρίου 2001 «Καλαματιανοί Έμποροι» της Μαρίας-Χριστίνας Χατζηγιάννου –Ιστορικού, ερευνήτριας στο Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών/ Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών.)

⁹³ Γιάννης Φ. Κωστόπουλος γεννήθηκε το 1856 στη Σπερχογεία της Μεσσηνίας και πέθανε το Μάρτη του 1917, σε ηλικία 61 ετών.

Η πορεία του υπήρξε αξιόλογη, τόσο στον επιχειρηματικό όσο και τον προσωπικό τομέα. Ξεκίνησε ως πωλητής υφασμάτων και το 1879 δημιούργησε εμπορικό κατάστημα μαζί με τον συμπατριώτη του Κώστα Ζαχαράκη. Ο συνεταιρισμός αυτός διαλύθηκε το 1887 και η επιχείρηση συνέχισε με την επωνυμία «Ι. Φ. Κωστόπουλος». Στη συνέχεια άρχισε να ασχολείται με τραπεζικές δραστηριότητες και κυρίως αγοραπωλησίες συναλλάγματος. Έτσι ο εμπορικός οίκος του Γιάννη Κωστόπουλου, το 1885, απέκτησε και τραπεζικό τμήμα. Τριάντα χρόνια αργότερα, το 1916, ο ίδιος ίδρυσε τράπεζα με την επωνυμία «Ι. Φ. Κωστόπουλος και ΣΙΑ», σε συνεργασία με τον διευθυντή της τότε Λαϊκής Τράπεζας, Διονύση Λοβέρδο, και τον Α. Δάνo, διευθυντή του υποκαταστήματος Χίου της Εμπορικής Τράπεζας. Πνεύμα ανήσυχο και δημιουργικό, διετέλεσε πρόεδρος της Λαϊκής Βιβλιοθήκης και μέλος του «Αλεξανδράκειου» κληροδοτήματος, το οποίο πολλές φορές ενίσχυσε οικονομικά.

Ο γιος του, Σπύρος Ι. Κωστόπουλος και η σύζυγός του, Ευρυδίκη, συνέστησαν το 1979, στη μνήμη των γονέων τους Ιωάννη και Ευσταθίας, το ίδρυμα Ι. Φ. Κωστοπούλου. Το κοινωφελές αυτό ίδρυμα έχει αναπτύξει πολυδιάστατες κοινωνικές και πολιτιστικές δραστηριότητες, τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό. Το ίδρυμα στηρίζει :

- ✓ Με συνεχή επιχορήγηση, την ΔΕΠΙΑΚ για την πραγματοποίηση του ετήσιου διεθνούς φεστιβάλ χορού, το οποίο μετά από περίπου 10 χρόνια παρουσίας, έχει γίνει πλέον ευρύτερα γνωστό
- ✓ Την Εταιρεία Μεσσηνιακών Αρχαιολογικών Σπουδών, για τις ανασκαφές στην αρχαία Μεσσήνη
- ✓ Τη Λαϊκή Βιβλιοθήκη και Πινακοθήκη Σύγχρονης Ελληνικής Τέχνης Καλαμάτας για τη συνέχιση του έργου μηχανογράφησης, την έκδοση έντυπου υλικού από το αρχείο της βιβλιοθήκης και την ολοκλήρωση του καταλόγου των έργων της Πινακοθήκης
- ✓ Την έκδοση της μελέτης της κας Αναστασίας Μηλίτση-Νίκα σχετικά με την εκπαίδευση στη Μεσσηνία από τον 19^ο αιώνα μέχρι το 1910, με βάση τα μαθητολόγια του νομού μας.
- ✓ Την ανατύπωση του βιβλίου του Γιάννη Πολυχρονόπουλου «Μεσσηνιακά Χρονικά» του Χρήστου Ρέππα
- ✓ Τον Νίκο Ζερβή για το εκδοτικό του έργο «Η γερμανική κατοχή στη Μεσσηνία»
- ✓ Τον εκπαιδευτικό Σύλλογο Απανταχού Καρβελιωτών Καλαμάτας, για τις δραστηριότητές του
- ✓ Τον παιδικό σταθμό «Το περιβόλι της γιαγιάς», που είναι δημιούργημα του ιδρύματος Ευσταθίας συζύγου Ι. Κωστοπούλου. Ο παιδικός αυτός σταθμός, ο οποίος στεγάζεται στην οδό Φιλελλήνων 49, σε ιδιόκτητο κτίριο του ιδρύματος, αποτελεί όαση για την πόλη μας. Λειτουργεί από το 1944 και φιλοξενεί εντελώς δωρεάν παιδιά ηλικίας 3 έως 6 ετών. Εκεί επιτελείται έργο, όχι μόνο κοινωνικό, αλλά και βαθιά ανθρωπιστικό. Στεγάζονται παιδιά άπορων οικογενειών, παιδιά που υποφέρουν σε άθλιες στεγαστικές συνθήκες και πάσχουν από κακή διατροφή, παραμέληση, ανεπαρκή εκπαίδευση. Φιλοξενούνται και υποστηρίζονται επίσης παιδιά με μαθησιακές διαταραχές, οι οποίες εντοπίζονται έγκαιρα από το έμπειρο προσωπικό του σταθμού και αντιμετωπίζονται με τη συνεργασία ειδικών διαγνωστικών μονάδων στην Αθήνα. Στο «Περιβόλι της γιαγιάς» διδάσκονται μαθήματα μουσικοκινητικής και ζωγραφικής, ενώ οργανώνονται εκδρομές και εξερευνησεις εκπαιδευτικού χαρακτήρα. Από το Σεπτέμβριο του 1997 λειτουργεί επίσης απογευματινό πρόγραμμα για στερημένες οικογένειες, που δυσκολεύονται να φροντίσουν τα παιδιά τους, καθώς και για οικογένειες με γονείς που έχουν ανάγκη να εργαστούν σε περιστασιακές, απογευματινές θέσεις εργασίας, για

και γι αυτό διαδραμάτισαν, πρωταγωνιστικό ρόλο στην οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ζωή του τόπου.

6.2 ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΕΣ ⁹⁴

6.2.1 ΟΔΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ

Το εμπόριο και οι επικοινωνίες στο νομό διεξάγονταν με ανύπαρκτη ή στοιχειώδη υποδομή, εμπειρεύοντας το στοιχείο της επικινδυνότητας.

Το οδικό δίκτυο της Μεσσηνίας άρχισε να κατασκευάζεται από το 1870 και μετά λόγω του προσωπικού ενδιαφέροντος του Μεσσηνίου πρωθυπουργού Αλέξανδρου Κουμουνδούρου⁹⁵

Το επαρχιακό οδικό δίκτυο του Νομού Μεσσηνίας συνδέεται με το εθνικό οδικό δίκτυο, μέσω των κλάδων του εθνικού δικτύου Αθηνών-Κορίνθου-Τρίπολης-Καλαμάτας και Αθηνών-Κορίνθου-Πάτρας-Καλαμάτας. Το επαρχιακό οδικό δίκτυο έχει συνολικό μήκος 303 χλμ. εκ των οποίων 26 αποτελούν το εθνικό, 57 το επαρχιακό, 90 το αγροτικό και 130 το δασικό δίκτυο. Το σύνολο του οδικού δικτύου βρίσκεται σε καλή η μέτρια κατάσταση.

Το σημαντικότερο πρόβλημα του δικτύου είναι : η συντήρηση των ασφαλοταπήτων και η βελτίωση της χάραξης των κλάδων :

Εθνική οδός Τρίπολη – Καλαμάτα

Εθνική οδός Σπάρτη – Καλαμάτα

Εθνική οδός Πύλος – Καλαμάτα

να βελτιώσουν τις συνθήκες διαβίωσής τους. (Εφ. Σημαία Κυριακή 13 Αυγούστου 2006, άρθρο Βασιλίας Ι. Μανιάτης).

⁹⁴Γενικά Αρχεία του Κράτους – Αρχεία του Νομού Μεσσηνίας 5 , Μηλίτση-Νίκα Αναστασία , «Η Μέση Εκπαίδευση στη Μεσσηνία (1833-1910) – Όψεις της Μεσσηνιακής Κοινωνίας μέσα από την εκπαίδευση» , Έτος Έκδοσης : 2004- Καλαμάτα , σ. 81.

⁹⁵ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΟΥΜΟΥΝΔΟΥΡΟΣ (1814-1883)

Επιφανής Έλληνας πολιτικός του 19^{ου} αιώνα, δέκα φορές πρωθυπουργός της Ελλάδας. Γεννήθηκε στη Σελίτσα Οιτύλου, γόνος παλιάς αρχοντικής οικογένειας της Μάνης. Σπούδασε νομικά στην Αθήνα και άσκησε δικηγορία στην Καλαμάτα όπου το 1847 διορίστηκε αντιεισαγγελέας. Το 1841 πήρε μέρος στην Κρητική Επανάσταση επικεφαλής ομάδας Λακώνων και το 1853 εκλέχθηκε βουλευτής Μεσσηνίας. Υπουργός Οικονομικών στην Κυβέρνηση Βούλγαρη το 1856, συντάχθηκε μετέπειτα με την αντιδυναστική αντιπολίτευση και επανήλθε στην κυβέρνηση μετά την έξωση του Όθωνα το 1862. ως υπουργός Δικαιοσύνης. Ηγέτης των Ορεινών στην Εθνοσυνέλευση, ανέλαβε τα Υπουργεία Δικαιοσύνης και Εσωτερικών στις Κυβερνήσεις Κανάρη το 1864. Το Μάρτιο του 1865 σχηματίζει την πρώτη του Κυβέρνηση. Από το σημείο αυτό και μετά ο Κουμουνδούρος αναδεικνύεται σε καθοριστική πολιτική φυσιογνωμία της Ελληνικής Δημόσιας ζωής. Πρωθυπουργός το 1866-67 , 1870-71, 1875, 1876-77, 1878-81 , χειρίστηκε με επιτυχία, παρά την υποχωρητικότητά του, ζητήματα τόσο εσωτερικής όσο και εξωτερικής πολιτικής, όπως ήταν η κατασκευή μεγάλων έργων, η εκλογική νομοθεσία, η διανομή εθνικών γαιών, η ρύθμιση του δημόσιου χρέους, και κυρίως η επίτευξη εθνικών στόχων με την απελευθέρωση της Θεσσαλίας και μικρού τμήματος της νότιας Ηπείρου. Ωστόσο στις βουλευτικές εκλογές του Δεκεμβρίου του 1881 υπερίσχυσε ο πρώην πολιτικός φίλος και αργότερα αντίπαλος του Χαρίλαος Τρικούπης. Πέθανε στην Αθήνα στις 26 Φεβρουαρίου 1883. (Εφ. Ελευθεροτυπία , 6 Σεπτεμβρίου 2001 , φ. 99).

Η Μεσσηνία απέχει ελάχιστα από τις Αραβικές χώρες της Μεσογείου, πράγμα που την καθιστά ιδανικό χωρικό σημείο για διαμετακομιστικό κέντρο υπηρεσιών και εμπορευμάτων. Επίσης σε συνδυασμό με τη μελλοντική κατασκευή της Ιόνιας Οδού⁹⁶, η Μεσσηνία καθίσταται κόμβος ύψιστης σημασίας, καθώς θα καταλήγουν σε αυτή οι μεγάλοι άξονες μεταφορών (Εθνική οδός Τρίπολη – Καλαμάτα, Ιόνια Οδός), δυτικός σιδηροδρομικός άξονας και διαθέτει διεθνές αεροδρόμιο και το λιμάνι της Καλαμάτας ικανό να παίξει ρόλο τουριστικό και εμπορικό.

6.2.2 ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ

Το σιδηροδρομικό δίκτυο⁹⁷ που εξυπηρετεί το Νομό Μεσσηνίας, αποτελεί τμήμα του συνολικού δικτύου Πελοποννήσου. Οι δύο βασικοί κλάδοι του φτάνουν μέχρι την Καλαμάτα και είναι οι εξής :

Κόρινθος-Πάτρα-Πύργος-Καλό Νερό-Ζευγολατιό-Ασπρόχωμα-Καλαμάτα
Κόρινθος-Άργος-Τρίπολη-Ζευγολατιό-Ασπρόχωμα-Καλαμάτα

Οι δύο κλάδοι (από Πύργο και Τρίπολη), συναντώνται στο Ζευγολατιό και από εκεί και μετά, μέσω μονής γραμμής, το δίκτυο καταλήγει στην Καλαμάτα. Υπάρχει μια βασική διακλάδωση στο Καλό Νερό για Κυπαρισσία. Η παραπάνω γραμμή είναι άνω των 14 τόνων ανά άξονα, με το γνωστό πρόβλημα της στενής γραμμής, που αφορά βέβαια όλη την Πελοπόννησο.



⁹⁶ Η Ιόνια Οδός, θα είναι ο νέος οδικός άξονας, συνολικού μήκους 460 χιλιόμετρα, με 20 ανισόπεδους κόμβους και σήραγγες συνολικού μήκους 5 χιλιομέτρων. Αυτός ο νέος οδικός άξονας, θα βγάλει από την απομόνωση τη Δυτική Ελλάδα, σε συνδυασμό με τη ζεύξη Ρίου – Αντιρρίου.

Η Καλαμάτα, θα συνδεθεί με τον νέο αυτοκινητόδρομο, που θα φτάνει μέχρι τα ελληνοαλβανικά σύνορα. Η απόσταση Καλαμάτα⁹⁶ – Πάτρα, θα διαρκεί λιγότερο από 2 ώρες.

⁹⁷ Το τραίνο εμφανίστηκε στη Μεσσηνία μεταξύ του 1902 - 1903. Αρχικά η γραμμή έφτανε μέχρι τον Μελιγαλά. Η διαδρομή Μελιγαλά - Παραδείσια γινόταν με άμαξα. Στη συνέχεια πάλι στο τραίνο, από Παραδείσια μέχρι Τρίπολη. Στην Τρίπολη κατάβαση και ανάβαση σε άμαξα μέχρι τους Μύλους στο Άργος. Η περιοχή "Αλλαγή" πήρε το όνομά της διότι ακριβώς εκεί οι άμαξες άλλαζαν άλογα

Εκτός από τον Σταθμό της Καλαμάτας, στο δίκτυο λειτουργούν αυτή τη στιγμή άλλοι εννέα κύριοι σταθμοί (Ασπρόχωμα, Άρις, Βαλύρα, Μελιγαλάς, Ζευγολατιό, Διαβολίτσι, Κοπανάκι, Καλό Νερό, Κυπαρισσία).

6.2.3 ΑΕΡΟΔΡΟΜΙΟ

Το μοναδικό αεροδρόμιο του Νομού λειτουργεί στην Καλαμάτα. Βρίσκεται στα Β.Δ. της πόλης, στο δρόμο για τη Μεσσήνη. Το αεροδρόμιο λειτουργεί παράλληλα και σαν στρατιωτικό και είναι το μοναδικό αεροδρόμιο της περιφέρειας Πελοποννήσου.

Στις 3 Μαΐου 2007 έγιναν τα εγκαίνια της αεροπορικής γραμμής Καλαμάτα-Θεσσαλονίκη, παρουσία του Γενικού Γραμματέα Μεταφορών & Επικοινωνιών κ. Κων. Σταυρόπουλου, του υφυπουργού Εθνικής Άμυνας κ. Ιω. Λαμπρόπουλου, βουλευτών του νομού, της γ.γ. Περιφέρειας Πελοποννήσου κας Αγγέλας Αβούρη, του αντινομάρχη Μεταφορών και Επικοινωνιών Θεσσαλονίκης κ. Ιωάννη Παλαιστή, του προέδρου της Ολυμπιακής κ. Κούκη και παραγόντων του υπουργείου Μεταφορών και της Ελληνικής Αεροπλοΐας.

Οι πτήσεις θα εξυπηρετούν έναν μεγάλο αριθμό στρατιωτικών και φοιτητών, καθώς και τουριστών. Τα δρομολόγια εκτελούνται τρεις φορές την εβδομάδα και συγκεκριμένα Τρίτη - Παρασκευή - Κυριακή με αναχώρηση από τη Θεσσαλονίκη στις 6.45 π.μ. και επιστροφή από την Καλαμάτα στις 8.30 π.μ. Το κόστος της μετάβασης είναι 80 ευρώ και η διάρκεια της πτήσης 90 λεπτά.

Το αεροδρόμιο, εξυπηρετεί και πτήσεις εξωτερικού κατά τους εαρινούς και καλοκαιρινούς μήνες

6.2.4 ΔΙΚΤΥΟ ΚΤΕΛ

Όλες οι Κοινότητες και οι Δήμοι του Νομού εξυπηρετούνται από τα δρομολόγια των λεωφορείων ΚΤΕΛ με αφετηρία την Καλαμάτα. Η πυκνότητα και η διαδρομή των δρομολογίων είναι ικανοποιητικές στις περισσότερες περιπτώσεις και μόνο ορισμένες απομακρυσμένες Κοινότητες εξυπηρετούνται σε μικρότερο βαθμό. Αποτελείται από το τοπικό και το υπεραστικό Κ.Τ.Ε.Λ

6.3 Η ΚΑΛΑΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΟ TRAM ⁹⁸



ΤΟ TRAM : ΚΑΛΑΜΑΤΑ-ΠΑΡΑΛΙΑ (Φωτ. : Αρχείο Ιω. Στασινόπουλου)

Ποια ήταν η Καλαμάτα πριν και κατά την εγκατάσταση του τραμ, τι το καινούριο αυτό έφερε, τι αντιπάλευε και ποιοι επωμίστηκαν την εγκατάστασή του;

Όταν τα όπλα και οι νικηφόρες φωνές των επαναστατών ηχούσαν στην πλατεία της Καλαμάτας στις 23 Μαρτίου 1821, αυτή δεν ήταν τίποτε άλλο από μια

⁹⁸ Εφ. Ελευθεροτυπία, 6 Σεπτεμβρίου 2001, φ. 99, «Η Καλαμάτα και το τραμ» του Δημήτρη Σώφρονα-τέως γ. γραμματέα του Συλλόγου Φίλων Σιδηρόδρομου Μεσσηνίας, (Σ.Φ.Σ.Μ.) που ιδρύθηκε τον Ιανουάριο του 1996.

Ο Σ.Φ.Σ.Μ., έχει υπό την επίβλεψή του, το δημοτικό πάρκο σιδηροδρόμων Καλαμάτας αποτελεί μοναδικό για το είδος του υπαίθριο μουσείο. Διαμορφώθηκε ως χώρος το 1986 με τις προσπάθειες του τότε δημάρχου κ. Σταύρου Μπένου. Τα εγκαίνια έγιναν το Σεπτέμβριο του 1986 αλλά η ολοκλήρωση του έγινε το 1990, λόγω του καταστροφικού σεισμού που έπληξε την Καλαμάτα το Σεπτέμβρη του '86. Ο χώρος που επιλέχθηκε για να δημιουργηθεί το μουσείο ήταν ο παλιός σταθμός «Καλαμάτα Λιμνή» αλλά και έκταση του ΟΣΕ που χρησιμοποιούνταν επί εποχής ατμού ως καρβουναποθήκες.

Συγκεκριμένα καταλαμβάνει συνολική έκταση 54 στρεμμάτων σε ένα κεντρικό κομμάτι της πόλης. 24,6 στρέμματα παραχωρήθηκαν από τον ΟΣΕ τα οποία περιελάμβαναν το διώροφο κτίριο του παλιού σταθμού "Καλαμάτα Λιμνή" καθώς και έναν υδατόπυργο. 28 στρέμματα παραχωρήθηκαν από τον Δήμο Καλαμάτας και 1,4 στρέμματα από την Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος.

Βρίσκεται σε μια απόσταση 5 λεπτών από την κεντρική πλατεία της Καλαμάτας ακολουθώντας την οδό Αριστομένους με κατεύθυνση προς λιμάνι. Η έκταση του πάρκου οριοθετείται από την οδό Μακεδονίας μέχρι την οδό Κρήτης κοντά στο λιμάνι και από τις δύο κάθετες οδούς Αριστομένους και Ψαρών. Σαν πάρκο, πέραν των σιδηροδρομικών εκθεμάτων που περιλαμβάνει, διαθέτει γήπεδο μπάσκετ και βόλεϊ αλλά και άλλες εγκαταστάσεις για την ψυχαγωγία των παιδιών. Επίσης στεγάζονται και διάφοροι σύλλογοι, είτε στα σιδηροδρομικά οχήματα του πάρκου είτε στα κτίρια αυτού. Εδώ αξίζει να σημειωθεί ότι το βασικό κτίριο είναι ο ανακαινισμένος σταθμός «Καλαμάτα Λιμνή» που σήμερα εκτελεί χρέη αναψυκτήριου στο ισόγειο.

Το Πάρκο αυτό αποτελεί στολίδι για την πόλη της Καλαμάτας αλλά και μια πηγή πρασίνου για τους πολίτες της. Δυστυχώς όμως παρουσιάζει μια απαξιωτική κατάσταση καθώς καμία δημοτική αρχή δεν έχει ασχοληθεί με την συντήρηση και την φύλαξη του. Δυστυχώς, κάνοντας μια βόλτα στο πάρκο, το Μουσειακό αυτό υλικό (ατμομηχανές και βαγόνια) φθείρεται λόγω της ανύπαρκτης φύλαξης και πλημμελούς συντήρησής του.

μικρή πόλη. Μια πόλη που λίγο αλλάζει σαν δομή, με την επέκταση της που αρχίζει να συντελείται το 1860. Χωματόδρομοι στενοί και συχνά άθλιοι, με την άφθονη σκόνη κατά το καλοκαίρι και με τις μεγάλες λακκούβες και τους σωρούς με λάσπες κατά τις πολύ βροχερές εποχές. Τα μεταφορικά μέσα της εποχής- μόνιππα και «βικτόριες» (με δύο ίππους) για τους ανθρώπους, κάρα, σούστες, άμαξες και χειροκίνητα καροτσάκια για τα εμπορεύματα –διέρχονταν αργά, με δυσκολίες και συχνά παθαίνουν βλάβες καταμεσής του δρόμου.

Η πόλη όμως αναπτύσσεται γοργά στο εμπόριο και στη βιομηχανία και οι συνθήκες αποτελούν τροχοπέδη. Η Καλαμάτα έπρεπε να αλλάξει τη μορφή της

Αυτό χωρίς μεγάλους, σύγχρονους δρόμους και κοινόχρηστους χώρους, χωρίς αποτελεσματικές συγκοινωνίες, χωρίς το τραμ δεν μπορούσε να γίνει. Για να γίνει κάτι τέτοιο όμως θα έπρεπε να υπάρξουν προοδευτικά μυαλά. Αυτοί δεν ήταν άλλοι από τους προοδευτικούς ανθρώπους της Καλαμάτας της γενιάς του 1890. Ανάμεσά τους ξεχώρισαν κάποιοι λόγω αξίας ή και θέσης στην κοινωνική ζωή, αλλά και σίγουρα αυτή η γενιά υπήρξε μεγάλη δύναμη της αλλαγής. Γιατροί, δικηγόροι, φαρμακοποιοί, έμποροι και βιομήχανοι πρωτοστάτησαν και πέτυχαν.

Ευθύς μετά τον άτυχο πόλεμο της Ελλάδας με την Τουρκία το 1897, αν και υπήρχε μια γενική εθνική κάμψη, αρχίζουν οι πρώτες διαπραγματεύσεις του τότε δήμαρχου Καλαμάτας Πέτρου Αντ. Μαυρομιχάλη για την εγκατάσταση του τραμ. Το Μάιο του 1898 το δημοτικό συμβούλιο εγκρίνει τη πρώτη σύμβαση «Περί εγκαταστάσεως Ηλεκτρικού Σταθμού εν Καλάμαις προς φωτισμόν και κινητήριον δύναμιν» με τη γερμανική εταιρεία «Χίντερμαν και Σία». Δεν ήταν γραφτό να έρθει στην Καλαμάτα το τραμ με την ανωτέρω σύμβαση, η οποία ναυάγησε.

Οι προοδευτικές δυνάμεις της πόλης όμως δεν πτοούνται και κινούνται συστηματικά με σκοπό την αναμόρφωσή της. Πρωτεργάτες οι νομάρχες Χρήστος Παλαμάς και Ζαχαρίας Παπαντωνίου, οι δήμαρχοι Πέτρος Καπετανάκης και Παναγιώτης Μπενάκης. Αρχίζουν να γκρεμίζονται τα παλιά τουρκόσπιτα της αγοράς, ανοίγονται δυο μικρές πλατείες: «Οθωνος» και «Χρήστου Παλαμά» (Αριστομένους σήμερα) και η Παραλία, διευθετήθηκαν ρυμοτομικά ζητήματα, φροντίστηκε το λιμάνι, δόθηκε μάχη κατά της εγκληματικότητας που μάζιζε την πόλη.

Το Φεβρουάριο του 1882 έχουν δοθεί ήδη στην κυκλοφορία οι σιδηροδρομικές γραμμές Καλαμάτας-Διαβολιτσίου (38 χλμ) και Ασπρόχωμα-Μεσσήνης (4,7 χλμ.), ενώ στις 17 Ιουλίου 1901 εγκαινιάζεται ο Σιδηροδρομικός Σταθμός της Καλαμάτας που τη συνδέει με την Αθήνα. Τρία χρόνια αργότερα κατασκευάζεται, το 1904, ο Σιδηροδρομικός Σταθμός Παραλίας που συνδέει την πόλη με το λιμάνι. Τέλος, το 1903 οι Καλαματιανοί αρχίζουν να ατενίζουν αλλήλους κατά τη νύχτα υπό το φως ηλεκτρικών λαμπτήρων.

Το 1908 ξεκίνησε η τοποθέτηση των γραμμών πρώτα από την παραλία και από την οδό Αριστομένους, προς την πόλη. Τον Απρίλιο του 1910 εν μέσω γενικής ευφορίας εγκαινιάζεται η λειτουργία και των δύο γραμμών. Άλλος αέρας αρχίζει να φυσάει στην Καλαμάτα. Ταχύτητα, πολιτισμός, αναψυχή, με 6 βαγόνια δύο αξόνων με 16 θέσεις καθήμενων, κατασκευής Siemens. Οι θέσεις βρίσκονταν εκατέρωθεν με τη μορφή ξύλινων πάγκων (καναπέδων) και στο μέσον υπήρχε αρκετός χώρος για όρθιους. Στο τραμ υπήρχε οδηγός και εισπράκτορας και ένα σχοινάκι κατά μήκος του οχήματος με ένα καμπανάκι πλησίον του οδηγού, που τον ειδοποιούσε για την επιθυμία των επιβατών για στάση. Το τραμ πραγματοποιούσε 24 δρομολόγια ημερησίως τους θερινούς μήνες και 29 κατά τους χειμερινούς.

Οι ρυθμοί όμως ανάπτυξης ήταν τόσο ραγδαίοι, που μόλις ένα χρόνο μετά τα εγκαίνια γεννήθηκε ζήτημα συνένωσης των γραμμών ώστε να εξυπηρετείται επαρκώς και η Πάνω Πόλη, γύρω από την εκκλησία της Υπαπαντής. Έπειτα από μεγάλες

αντιδράσεις και αντιπαραθέσεις, ολοκληρώθηκε και επεκτάθηκε η γραμμή το 1915. Έτσι, οι σιδηροτροχιές άρχιζαν λίγα μέτρα μετά την Παραλιακή οδό Ναυαρίνου, εύρισκαν την οδό Φαρών την οποία ανηφόριζαν, έφταναν στην Φραγκόλιμνα⁹⁹, διέσχιζαν την οδό Υπαπαντής, την πλατεία 23^{ης} Μαρτίου, έμπαιναν στη Αριστομένους, περνούσαν μπροστά από το Λιμεναρχείο και κατέληγαν στη συμβολή με τη Φαρών.

Το τραμ εξυπηρέτησε την πόλη της Καλαμάτας επί 40 συναπτά έτη, μέχρι την γερμανική Κατοχή. Πρώτες σκέψεις για το ξήλωμα των γραμμών του τραμ άρχισαν να υπάρχουν αμέσως μετά τη διακοπή της λειτουργίας του, στις 27 Φεβρουαρίου 1940. Η αφαίρεσή τους άρχισε σταδιακά και ολοκληρώθηκε το 1962.

6.4 ΤΟ ΛΙΜΑΝΙ ΤΗΣ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ ¹⁰⁰

Η Ντουάνα¹⁰¹ (παλιά ονομασία της Παραλίας της Καλαμάτας)

Η Παραλία της Καλαμάτας, στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, δεν είχε αναπτυχθεί, όπως άλλωστε και των παραθαλάσσιων ελληνικών πόλεων, που δεν διέθεταν ακόμη λιμάνι. Η ζωή της πόλης, τότε, παλλόταν γύρω από το κάστρο, σε απόσταση μισής ώρας από τη θάλασσα, με την οποία η επικοινωνία ήταν δύσκολη, λόγω της έλλειψης οδικού δικτύου.

Η εικόνα της Παραλίας, εκείνη την εποχή, ήταν ενός «πρωτόγονου» τοπίου: μια απέραντη ερημική ακτή, γεμάτη λίμνες, τέλματα και βλάστηση, που διαδεχόταν τα πλούσια περιβόλια στις νότιες παρυφές της πόλης. Στα δυτικά αυτής της έκτασης, στη συνοικία της Ανάληψης, υπήρχε ο ποταμός «Νέδων ή Δαφνών» με τις εκβολές του, ενώ ανατολικά, ο των Γιαννιτσιανικών «Κερεζενιάς», καθώς και μια μεγάλη λίμνη ανατολικότερα του «Πανελληνίου», γνωστή ως «Λινάρδου Λίμνη».

Ο πρώτος οικισμός της Παραλίας ανάγει την ύπαρξή του στα προεπαναστατικά χρόνια. Πρόκειται για το Δυτικό «Παράλιο των Καλαμών», την Ανάληψη. Εκεί συναντούσε κανείς την όποια εμπορική κίνηση. Εκεί βρισκόταν και το Τελωνείο¹⁰² (Ντουάνα ή Δουάνα ή Δογάνα, στα ενετικά), γι αυτό και η περιοχή

⁹⁹ ΦΡΑΓΚΟΛΙΜΝΑ: Πρόκειται για μια πλατεία που ως το 1858 υπήρχε στη θέση της ένας πολύ βαθύς και τεράστιος λάκκος, που σχηματίστηκε από τους Φράγκους οι οποίοι τα χώματα που έβγαζαν τα χρησιμοποιούσαν για την κατασκευή των προχωμάτων του κάστρου. Αυτήν τη βαθύτατη εκσκαφή την ισοπέδωσε τότε ο φρούραρχος Καλαμών Αλέξανδρος Κουμουνδουράκης.

¹⁰⁰ Εφ. Καθημερινή, 18 Νοεμβρίου 2001 «Το λιμάνι της Καλαμάτας» του Ανέστη Κ. Κωνσταντινίδη – δικηγόρου.

¹⁰¹ Γενικά Αρχεία του Κράτους – Αρχεία του Νομού Μεσσηνίας, «Η Ντουάνα» της Καλαμάτας 1830-1930, σ. 3-6.

¹⁰² Γενικά Αρχεία του Κράτους – Αρχεία του Νομού Μεσσηνίας, «Η Ντουάνα» της Καλαμάτας 1830-1930, σ. 8 Διάφορες θέσεις του Τελωνείου:

α) Τελωνείο στην Παλαιά Δουάνα: Στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, αλλά και μετά την Απελευθέρωση μέχρι το 1863 το Τελωνείο βρισκόταν στην περιοχή της Ανάληψης.

β) Τελωνείο στην απόληξη της σημερινής οδού Φαρών: Το 1863, το Τελωνείο στεγάστηκε μαζί με την Υγειονομική και Λιμενική Αρχή, σε οικοδομή που ανήγειρε το Δημόσιο.

γ) Προσωρινό Τελωνείο: Γύρω στα 1900 το Τελωνείο μεταφέρθηκε σε χώρο ανατολικά της δεξαμενής του λιμανιού.

δ) Νέο Τελωνείο: Οι εργασίες κατασκευής του ολοκληρώθηκαν γύρω στα 1911 (σημερινό Τελωνείο).

ήταν γνωστή με την επωνυμία «Παλαιά Ντουάνα». Στη συνοικία αυτή, κοντά στο Νέδοντα, υπήρχαν και πολλά βυρσοδεψία, όπως του Μαραβά, Σκοπέτου, Μαστοράκου, Μαμαλούκα κ.α. γι αυτό και η πρόσθετη επωνυμία τα «Ταμπάκικα». Επειδή δεν υπήρχε ακόμη το λιμάνι, γι αυτό τα καλοκαίρια οι θαλάσσιες μεταφορές ανθρώπων και οι φορτοεκφορτώσεις εμπορευμάτων γινόταν με βάρκες και μαούνες στα πλοία, που αγκυροβολούσαν μακριά από την ακτή, ενώ το χειμώνα, έβρισκαν καταφύγιο στο φυσικό όρμο του Αλμυρού.



ΣΧΕΔΙΟ ΠΑΡΑΛΙΑΣ 1868¹⁰³ (Αρχείο ΥΠΕΧΩΔΕ)

- 1) Σημερινή οδός Φαρών
- 2) Σημερινή οδός Ναυαρίνου

Είναι εμφανείς οι εκβολές του Νέδοντα, όχι μόνο στη Δυτική, αλλά και στην Ανατολική πλευρά της Παραλίας.

Ο νέος συνοικισμός της Παραλίας ιδρύθηκε στην ανατολική πλευρά της, το 1860, και είχε την επωνυμία «Νέαι Καλάμια». Η συνοικία αυτή προορίστηκε να είναι ο χώρος του μελλοντικού λιμανιού. Εκεί μεταφέρθηκε, το 1863, το Τελωνείο, συγκεκριμένα στη θέση όπου σήμερα απολήγει η οδός Φαρών, εξ ου και η πρόσθετη ονομασία «Νέα Δουάνα».

Λίγο μετά την ίδρυση του νέου συνοικισμού, εγκρίθηκε, με Βασιλικό Διάταγμα του 1868, το Σχέδιο της Παραλίας, ενώ την ίδια εποχή (1871) κατασκευάστηκε η «Λεωφόρος Παραλίας – Καλαμών» (σημερινή Αριστομένους). Η πρώτη αυτή αμαξιτή οδός ευνόησε τον εμπορικό κόσμο της Καλαμάτας.

¹⁰³ Γενικά Αρχεία του Κράτους – Αρχεία του Νομού Μεσσηνίας, «Η Ντουάνα» της Καλαμάτας 1830-1930, σ. 10.

6.4.1 Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ



ΤΟ ΛΙΜΑΝΙ ΤΗΣ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ –ΠΡΟΚΥΜΑΙΑ (Φωτ. : Αρχείο Ιω. Στασινόπουλου)

Η Καλαμάτα στο τέλος του 18^{ου} αιώνα ήταν μια πλούσια μεσογειακή πόλη, σε καίρια γεωγραφική θέση, που διηύθυνε το εξαγωγικό εμπόριο της περιοχής, χωρίς να διαθέτει λιμάνι. Τα παραδοσιακά αγροτικά προϊόντα της Μεσσηνίας εξάγονταν από το λιμάνι του Αλμυρού προς την Κωνσταντινούπολη, Σμύρνη, Οδησό, κ.α. Ο μικρός όρμος του Αλμυρού τελούσε υπό τον έλεγχο των Μανιατών και απείχε περίπου 2 ώρες (σχεδόν 7 χλμ.) από την Καλαμάτα, εξυπηρετούσε τις θαλάσσιες μεταφορές των εμπορευμάτων και των προϊόντων της Ανατολικής Μεσσηνίας και της Μάνης, δεν προσφερόταν όμως για την προσέγγιση μεγάλων πλοίων, ούτε διέθετε λιμενικές εγκαταστάσεις. Ήταν όμως φυσικό και ασφαλές αγκυροβόλιο για τον χειμώνα. Βέβαια υπήρχε η περιοχή της παραλίας που απείχε 3-4 χλμ. από την πόλη κατά μήκος της οποίας βρισκόταν πρόχειρες εγκαταστάσεις που εξυπηρετούσαν το εμπόριο και τις εξαγωγές των προϊόντων της περιοχής κυρίως το καλοκαίρι. Μεταφορές ανθρώπων και φορτοεκφορτώσεις εμπορευμάτων γινόταν στα πλοία που ελλιμενίζονταν μακριά της ακτής με βάρκες και μαούνες από τους βαρκάρηδες που κατοικούσαν στην περιοχή αυτή, η οποία είχε ονομασθεί από το 1860 «Νέαι Καλάμαι».

Μετά το 1850 δημιουργείται ο πρώτος αξιόλογος και συστηματοποιημένος πυρήνας εμπορίου προς όφελος του οποίου, η κατασκευή του λιμανιού γίνεται πλέον αναγκαιότητα. Η δημιουργία λοιπόν του λιμανιού της Καλαμάτας ήταν αποτέλεσμα των αναγκών που δημιούργησε η αυξανόμενη οικονομική και εμπορική κίνηση της πόλης. Ο σχεδιασμός και η εκτέλεση της κατασκευής εντάχθηκε στη γενικότερη προσπάθεια οικονομικής ανάπτυξης των Λιμενικών της χώρας που ξεκίνησε από

Οθωνος. Ωστόσο, η πραγματοποίηση αυτών, των προσπαθειών έγινε δυνατή και ολοκληρώθηκε από τον Χαρίλαο Τρικούπη¹⁰⁴.

6.4.2 Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΛΙΜΑΝΙΟΥ ΤΗΣ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ

Το σχέδιο Πασκάλ

Το πρώτο βήμα για τη δημιουργία του λιμανιού ήταν η ίδρυση του Λιμενικού Ταμείου το 1868. Τον Απρίλιο του 1872, η εφορευτική επιτροπή αποφασίζει να αναθέσει την σύνταξη τεχνικής μελέτης για την κατασκευή του λιμανιού στον Γάλλο τεχνικό και μηχανικό Λιμένων Ν. Πασκάλ. Η μελέτη που συνέταξε ο Πασκάλ για το λιμάνι της Καλαμάτας υποβλήθηκε το 1873 για έγκριση στην υπηρεσία δημοσίων έργων του Υπουργείου Εσωτερικών. Η περιοχή στην οποία θα χτιζόταν το μελλοντικό λιμάνι ήταν η Ντουάνα ή Ντογάνα. Ο θεμέλιος λίθος του λιμανιού τέθηκε τελικά το 1882.

¹⁰⁴ ΧΑΡΙΛΑΟΣ ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ (1832-1896) : Έλληνας Πολιτικός. Γεννήθηκε στο Ναύπλιο και ήταν γιος του Σπυρίδωνα Τρικούπη. Σπούδασε στην Αθήνα και το Παρίσι νομικά και στην αρχή της καριέρας του ακολούθησε το διπλωματικό κλάδο. Το 1853 , διορίστηκε ακόλουθος και στη συνέχεια γραμματέας της Ελληνικής πρεσβείας στο Παρίσι. Ενώ βρισκόταν στο Λονδίνο εκλέχτηκε αντιπρόσωπος της ελληνικής παροικίας του Λονδίνου για τη Συντακτική Συνέλευση της Αθήνας. Στη συνέχεια , αφού παρατηρήθηκε από το διπλωματικό σώμα, εκλέχτηκε βουλευτής το 1865 και το 1866 έγινε Υπουργός Εξωτερικών . Το 1872 , ίδρυσε δικό του κόμμα , με την ονομασία «Πέμπτο Κόμμα» , το οποίο συγκέντρωσε στους κόλπους του όλα τα φιλελεύθερα και προοδευτικά στοιχεία της εποχής του.

Μέσα από τον πολιτικό στίβο ο Τρικούπης αγωνίστηκε ακαταπόνητα για την εδραίωση του κοινοβουλευτισμού στη χώρα και άσκησε δριμύτατη κριτική και πολεμική κατά των αυθαιρεσιών του Στέμματος. Κατά την διάρκεια της παραμονής της κυβέρνησης Βούλγαρη στη Βουλή χωρίς την ψήφο εμπιστοσύνης , διακήρυξε την αρχή της «δεδηλωμένης» σύμφωνα με την οποία ο βασιλιάς μπορούσε να αναθέσει το σχηματισμό της κυβέρνησης μόνο στον πολιτικό ηγέτη , που θα συγκέντρωνε τη «δεδηλωμένη» ψηφοφορία στη Βουλή.

Το Μάη του 1875 , ο βασιλιάς Γεώργιος Α΄ του ανέθεσε την κυβέρνηση και έτσι η χώρα οδηγήθηκε ομαλά στις εκλογές του Ιουνίου του 1875. Στις εκλογές αυτές, το κόμμα του Τρικούπη μειοψήφησε και στην εξουσία ανέβηκε ο Κουμουνδούρος.

Το 1877 , έγινε Υπουργός Εξωτερικών στην Οικουμενική Κυβέρνηση του Κανάρη. Ο Τρικούπης υπήρξε οπαδός της Μεγάλης Ιδέας. Διαψώνησε με τη συμμετοχή της Ελλάδος στο ρωσοτουρκικό πόλεμο , ενώ υποστήριξε με όλες του τις δυνάμεις την προσπάθεια της κρατικής αναδιοργάνωσης και τη σύσφιξη των σχέσεων με το υπόδουλο και το διασπαρμένο ελληνικό στοιχείο. Επίσης πίστευε ότι έπρεπε να γίνουν συμμαχίες με τις άλλες χώρες των Βαλκανίων, γι αυτό ακριβώς και ταξίδεψε στη Σερβία και τη Βουλγαρία, επιδιώκοντας να επαφέρει βαλκανική συνεννόηση.

Κατά την διάρκεια της πολύχρονης πρωθυπουργίας του, κατάργησε το δυσβάσταχτο για τον αγρότη φόρο της «δεκάτης» στα δημητριακά και οργάνωσε τον κρατικό μηχανισμό και τις ένοπλες δυνάμεις της χώρας. Επί της εποχής του πραγματοποιήθηκε η μονιμότητα των δημοσίων υπαλλήλων, καθώς και η διαδικασία για την προαγωγή τους και έγιναν πολλά και σπουδαία έργα στο εσωτερικό.

Κατά τη διάρκεια της τελευταίας πρωθυπουργίας του το 1893 , αναγκάστηκε να κηρύξει «πτώχευση» μετά από έντονη οικονομική κρίση, που προκάλεσαν οι αντίπαλοί του , με τη γνωστή φράση , « Δυστυχώς Επτώχευσάμε».

Μετά την αποτυχία του, να εκλεγεί βουλευτής το 1895 στην ιδιαίτερη πατρίδα του, το Μεσολόγγι, έφυγε από την Ελλάδα και εγκαταστάθηκε στη Γαλλία. Το 1896 εκλέχτηκε βουλευτής από την επαρχία Βάλτου, ενώ βρισκόταν ο ίδιος στη Γαλλία, αλλά πριν προφτάσει να επιστρέψει στην Ελλάδα, πέθανε στις Κάνες. (Εγχρωμη Εγκυκλοπαίδεια Υδρόγειος – Γενική Ελληνική κ Παγκόσμιος , Τόμος ΙΕ΄ , Εκδόσεις «Δομική» Γκούμας-Κωτσόπουλος , Αθήνα 1982).

Ο Πασκάλ λαμβάνοντας υπόψη του τα δεδομένα της περιοχής και υπολογίζοντας την μελλοντική ανάπτυξη σχεδίασε το λιμάνι στη σημερινή του θέση. Το σχέδιό του προέβλεπε ένα σχετικά μικρό λιμάνι που θα το αποτελούσαν τέσσερα βασικά έργα: δεξαμενή νερού, λιμενοβραχίονας μήκους 500μ., σχεδιασμένος με τη δυνατότητα και προοπτική να επεκταθεί, μικρός μόλος και τέλος δεύτερος αντιβραχίονας για να εξασφαλίσει νηνεμία. Το κόστος του έργου ανερχόταν στο ποσό του 1.800.000 γαλλικών φράγκων, δηλαδή περίπου 2.000.000 νέες δραχμές εποχής.

Η χρηματοδότηση προήλθε εξ ολοκλήρου από τους πόρους του Λιμενικού Ταμείου το οποίο είχε μεγάλα έσοδα από την ανάπτυξη του καλαματιανού εμπορίου. Οι κυβερνήσεις, σε όλη τη διάρκεια της κατασκευής δεν προσέφεραν καμία οικονομική βοήθεια. Η ιδρυτική πράξη του Λιμενικού Ταμείου έδινε το δικαίωμα στη διοικούσα επιτροπή να επιβάλλει φόρους στα εισαγόμενα και εξαγόμενα προϊόντα με σκοπό τη δημιουργία κεφαλαίου για την εκτέλεση των έργων. Η Επιτροπή αναγκάστηκε να αυξήσει ή να αναπροσαρμόσει τα λιμενικά τέλη πολλές φορές, ώστε να μπορέσει να καλύψει την χρηματοδότηση των έργων. Ωστόσο, τα έσοδα δεν επαρκούσαν για να καλύψουν το κόστος κατασκευής και αρκετές φορές χρειάστηκε να προσφεύγει σε δανεισμό. Τα δάνεια χορηγήθηκαν από την Εθνική Τράπεζα και μέχρι το τέλος των έργων το 1900 το ύψος τους έφτασε τα 4.400.000 δραχμές.

Το 1890 είχαν ολοκληρωθεί τα τοιχώματα και μερικά από τα κρηπιδώματα της Δεξαμενής και ο Λιμενοβραχίονας σε μήκος 500μ. χωρίς την κεφαλή του. Επίσης είχαν ολοκληρωθεί οι αποβάθρες, ενώ απέμενε να γίνουν ο αντιβραχίονας, να αυξηθεί το βάθος της δεξαμενής, να τελειώσουν τα κρηπιδώματα και να γίνουν και μικρά έργα υποδομής, όπως ο φωτισμός, δέστρες για πλοία κ.α.

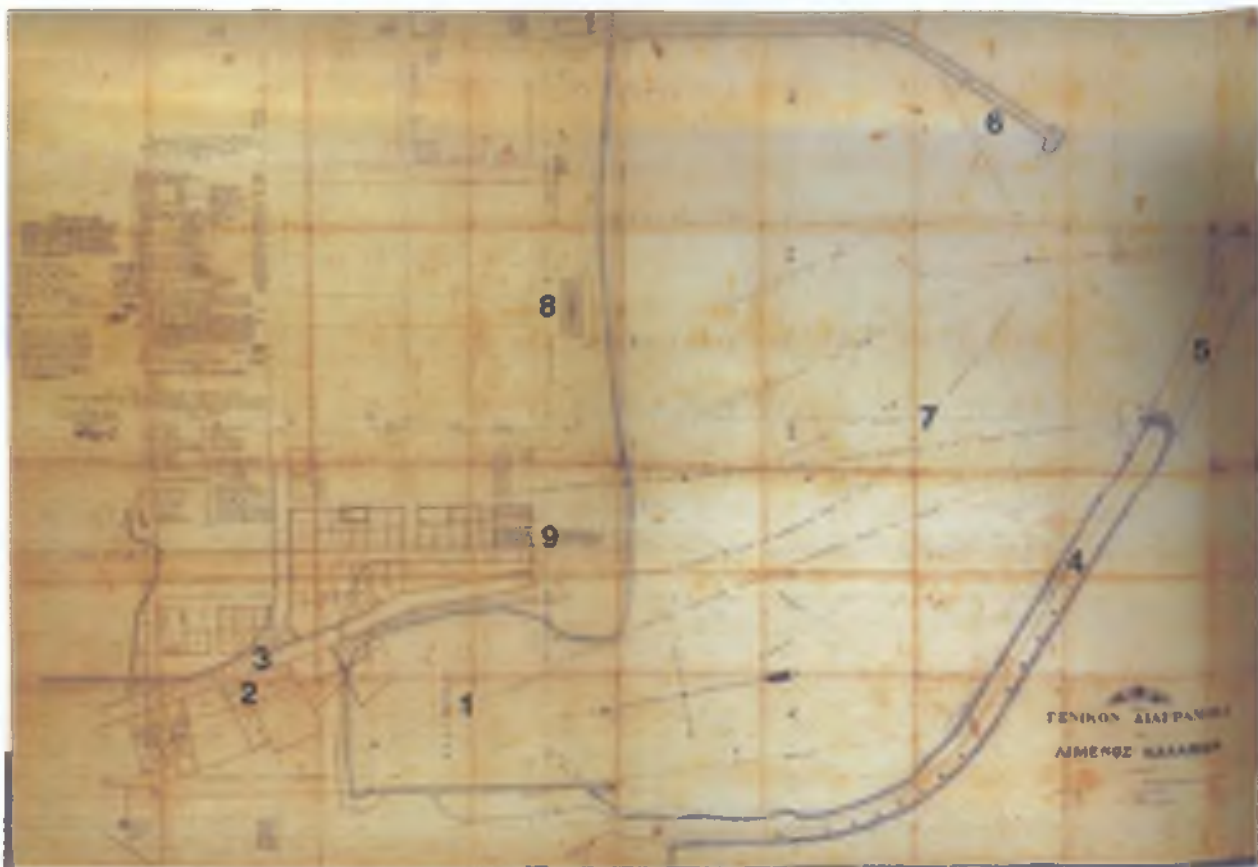
Τα συμπληρωματικά έργα που εγκρίθηκαν το καλοκαίρι του 1891 ήταν: προέκταση του μόλου και της δεξαμενής κατά 120μ., κατασκευή κρηπιδώματος μήκους 187μ., κατασκευή αντιβραχίονα μήκους 338μ. και εκβάθυνση του εσωτερικού του λιμένος. Καθυστέρησαν όμως λόγω της κακής οικονομικής κατάστασης του Λιμενικού Ταμείου. Τελικά τον Απρίλιο του 1896 το Υπουργείο Εσωτερικών εγκρίνει την κατασκευή του αντιβραχίονα και την επέκταση του λιμενοβραχίονα και δημοπρατεί το έργο που το αναλαμβάνει η εταιρεία Ρασπίνι-Πετιμερμέ.

Στο τέλος του 1900 υπολειπόταν για την αποπεράτωση κάποιος συμπληρωματικός εξοπλισμός και έργα προκειμένου να αποκτήσει λειτουργικότητα το λιμάνι και να αποδοθεί στην κανονική εξυπηρέτηση της ναυτιλίας. Τέτοια ήταν: επέκταση του αντιβραχίονα, συμπλήρωση της εκσκαφής του λιμανιού, κατασκευή υπονόμου, λιμενικός φωτισμός και αποβάθρες για την προσέγγιση πλοίων, νέο τελωνειακό κτίριο και αποθήκες, αγορά μηχανημάτων για τη φόρτωση και εκφόρτωση των πλοίων, τοποθέτηση μετρητή της στάθμης του νερού κ.α.

Γοργή ανάπτυξη

Η ολοκλήρωση των λιμενικών έργων σηματοδότησε την αναβάθμιση της Παραλίας και οδήγησε στην πληθυσμιακή της αύξηση.

Η εμπορική ανάπτυξη του λιμανιού πραγματοποιήθηκε με γοργούς ρυθμούς και η Καλαμάτα κατέλαβε μια θέση ανάμεσα στις πιο αναπτυγμένες πόλεις της εποχής. Εξυπηρετούσε αφενός όλη τη κεντρική και νότια Πελοπόννησο και αφετέρου αποτελούσε το συνδετικό κρίκο ανάμεσα στα εμπορικά κέντρα του εξωτερικού.



ΣΧΕΔΙΟ ΛΙΜΑΝΙΟΥ 1892 ¹⁰⁵ (Αρχείο Π. και Γ. Κουτσομητόπουλου)

- 1) Δεξαμενή Λιμανιού
- 2) Χώρος που προοριζόταν για την προέκταση της Δεξαμενής
- 3) Παλαιά οδός Παραλίας-Καλαμών (σημερινή Αριστομένουσ)
- 4) Μόλος που ήδη είχε κατασκευαστεί
- 5) Επέκταση μόλου
- 6) Δύο προτεινόμενα σχέδια του μελλοντικού Αντιβραχίονα
- 7) Εκβάθυνση λιμανιού από τους εργολάβους Μάτσα και Βλάχκαλη
- 8) Τελωνείο, στην απόληξη της σημερινής οδού Φαρών
- 9) Ζυγιστήριο

Εκτός από την ανάπτυξη του εμπορίου, το λιμάνι συνέτεινε και στη βιομηχανική ανάπτυξη της πόλης. Οι πρώτοι δυναμικοί κλάδοι της βιομηχανικής ανάπτυξης της πόλης ήταν η μεταξουργία και η οινοπνευματοποιία. Η χρήση του ατμού ως πρωταρχική πηγή ενέργειας έδωσε νέα ώθηση στις βιομηχανίες, αυξάνοντας την παραγωγή τους κατακόρυφα έτσι ώστε η εμπορική και βιομηχανική ανάπτυξη της πόλης υπήρξε ραγδαία και θεαματική ταυτόχρονα με τη δημιουργία του λιμανιού.

Την ίδια εποχή, το σαπωνοποιείο «Π. Λιναρδάκη», από το 1898, καθώς και η αλευροβιομηχανία των Κυλινδρόμυλων Μεσσηνίας «Ευαγγελίστρια» από το 1925, αλλά και ο Κυλινδρόμυλος «Φεραδούρος-Αποστολάκης & Σια», έδωσαν δουλειά σε εκατοντάδες εργάτες, ντόπιους και ξένους, ανάμεσά τους και σε πολλούς πρόσφυγες, που είχαν εγκατασταθεί μετά το 1922, σε διάφορους προσφυγικούς συνοικισμούς,

¹⁰⁵ Γενικά Αρχεία του Κράτους – Αρχεία του Νομού Μεσσηνίας, «Η Ντουάνα» της Καλαμάτας 1830-1930, σ. 9.

στην παράλια περιοχή (Κορδία, Ανάληψης, Ανατολικής Παραλίας ή Νικηταρά) και αλλού.

Στη χαραυγή του 20^{ου} αιώνα η πόλη είχε αλλάξει ριζικά χαρακτήρα. Η ηλεκτροδότηση,¹⁰⁶ η οικιστική ένωση με το λιμάνι και η κατασκευή νέων δρόμων ήταν καινοτομίες που επιτεύχθηκαν. Καινούρια κτίρια ιδιωτικά και δημόσια αντικατέστησαν τα παλιά, αλλάζοντας τη μορφή της πόλης και αισθητικά. Η Καλαμάτα μεταβλήθηκε από χωριό σε πόλη, πραγματικά χάρη στην κατασκευή του λιμανιού.

Το Λιμάνι βρίσκεται σε πλήρη άνθηση το 1903. Ταυτόχρονα με την εμπορική και βιομηχανική πρόοδο ήλθε και η κοινωνική. Έτσι λοιπόν πάνω σ αυτά τα οικονομικά δεδομένα μιας αναμφισβήτητης οικονομικής ευρωστίας και αναπτύξεως η κοινωνική πρόοδος εμφανίζεται με πιο έντονη μορφή.

Στις δεκαετίες 1900-1920 το λιμάνι είχε ενσωματωθεί και ενωθεί πλέον και πολεοδομικά στην πόλη. Καταλαμβάνει συνολική χερσαία έκταση 40.000 μ². Η είσοδος του είναι στραμμένη προς τα Ν. Α. και έχει άνοιγμα 145 μ. και βάθος περίπου 10 μ. Το εσωτερικό του λιμένα χωρίζεται σε δύο τμήματα : το δυτικό που αποτελεί τον κύριο λιμένα και το ανατολικό που αποτελεί τον προλιμένα.

Ο χώρος από την παραλία μέχρι την πόλη είχε αλλάξει μορφή. Μια μικρή νέα αγορά είχε σχηματιστεί στην προκυμαία. Ναυτικά γραφεία και αντιπροσωπείες ελληνικών και ξένων εταιρειών εγκαθίστανται και λειτουργούν εκεί. Πολυτελή για την εποχή τους εστιατόρια έχουν δημιουργηθεί και εξυπηρετούν τους Καλαματιανούς όλο τον χρόνο. Το καλοκαίρι η παραλία είχε τη μεγαλύτερη κίνηση και τα έσοδα του λιμανιού ήταν μεγάλα, κυρίως κατά την εξαγωγική περίοδο που άρχιζε από τον Δεκαπενταύγουστο.

Στο διάστημα 1910-1930 το λιμάνι γνωρίζει κίνηση εξυπηρετώντας τη μετανάστευση προς την Αμερική, που φουντώνει στην Πελοπόννησο και την υπόλοιπη Ελλάδα.

6.4.3 Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΛΙΜΑΝΙΟΥ ΤΗΣ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ ΣΗΜΕΡΑ¹⁰⁷

Το λιμάνι της Καλαμάτας εξακολουθεί μέχρι και σήμερα να είναι ένα από τα πιο ζωντανά σημεία της πόλης. Βρίσκεται στο βορειοανατολικό τμήμα του μύχου του Μεσσηνιακού Κόλπου, από πλευράς σχηματισμού και διαμόρφωσης χαρακτηρίζεται ως τεχνητό ενώ από πλευράς αποστολής του ως εμπορικό και ειδικότερα λόγω της γεωγραφικής του θέσης ως διαμετακομιστικό και λιμάνι ανεφοδιασμού.

Το πλούσιο εξαγωγικό εμπόριο στη Νότια Πελοπόννησο έκανε το λιμάνι να ακμάζει μέχρι τη δεκαετία του '60. Τότε στο λιμάνι απασχολούντο περισσότεροι από 150 λιμενεργάτες ενώ σήμερα είναι μόνο 12.

Σήμερα εξυπηρετεί λίγα κρουαζιερόπλοια και κυρίως εμπορικά όπως πλοία που μεταφέρουν αμμοχάλικο και ξυλεία και καλωδιοφόρα πλοία του ΟΤΕ που φορτώνουν καλώδια από κεντρικές αποθήκες του ΟΤΕ και τα απλώνουν σε όλη τη Μεσόγειο.

¹⁰⁶ Γενικά Αρχεία του Κράτους – Αρχεία του Νομού Μεσσηνίας, «Η Ντουάνα» της Καλαμάτας 1830-1930, σ. 10 : Το 1908, η Ελληνική Ηλεκτρική Εταιρεία συστήματος Thomson Houston αναλαμβάνει την εγκατάσταση και συντήρηση για 45 έτη, 6 τοξοειδών λαμπτήρων των 9 αμπέρ στο Λιμάνι της Καλαμάτας. Έτσι, θα καταργούνταν ως περιττοί πλέον οι 10 μικροί λαμπτήρες που λειτουργούσαν μέχρι τότε για φωτισμό του Λιμανιού (η Παραλία και το Λιμάνι φωτίστηκαν το 1899).

¹⁰⁷ Εφ. Σημαία, Σάββατο 10 Φεβρουαρίου 2007, «Προβλήματα αλλά και ελπίδες για την αναβάθμιση της περιοχής».



ΤΟ ΛΙΜΑΝΙ ΤΗΣ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ

Ο οικισμός που είχε αναπτυχθεί στους γύρω δρόμους όλα αυτά τα χρόνια, παρουσιάζει μια εντελώς διαφορετική εικόνα από άλλα σημεία της πόλης με σπίτια φραγμένα πρόχειρα σε κάποιες οδούς αλλά και έντονη την παρουσία νεοκλασικών κτισμάτων και σύγχρονων κατοικιών.

Η πρόσφατη ανοικοδόμηση της περιοχής δίνει μια πιο σύγχρονη πνοή στη ζωή των κατοίκων που όμως προβληματίζονται για την τύχη του «Μύλου» ο οποίος αποτελεί σημείο αναφοράς στην περιοχή. Η σωστή ανάδειξη¹⁰⁸ και χρήση του κτιρίου αναμένεται να επιφέρει σημαντική αναβάθμιση όπως άλλωστε και η ανέγερση του νέου πολυτελούς ξενοδοχείου στη θέση της παλαιάς ψαροταβέρνας του Καραμάνου. Η κατεδάφιση της παραδοσιακής ταβέρνας, έγινε προχθές και η τριώροφη 3 αστέρων ξενοδοχειακή μονάδα θα είναι 33 δωματίων και χωρητικότητας 70 κλινών.

¹⁰⁸ ΝΕΕΣ ΧΡΗΣΕΙΣ ΣΕ ΠΑΛΙΑ ΚΤΙΡΙΑ : Προκύπτουν μερικά ερωτήματα :

- 1) Πρώτα – πρώτα η σχέση της νέας λειτουργίας με την αρχική και οι συνέπειες της πιθανής ομοιότητας ή της αντίθεσης τους στο επαναχρησιμοποιούμενο κτίριο.
- 2) Ο βαθμός αλλοίωσης, που θα υποχρεωθεί το κτίριο να υποστεί για χάρη της νέας χρήσης, ακόμα κι αν είναι παρόμοια με την αρχική
- 3) Οι παραχωρήσεις που η νέα χρήση θα αναγκαστεί να κάνει για να προσαρμοστεί σ ένα προσχεδιασμένο κέλυφος
- 4) Η διατήρηση των στοιχείων εκείνων του κτιρίου που το καθιστούν άξιο να επιζήσει στην αληθή αρχική τους μορφή.

Τη λύση του προβλήματος, την δίνει η ίδια η τυπολογία του κτιρίου, που ανάλογα με την εσωτερική του διάρθρωση παίζει ρόλο στις αποφάσεις.

Η ίδια η σημασία του διατηρούμενου κτιρίου, η ιστορικότητα και η καλλιτεχνική του αξία, η θέση του μέσα στην πόλη, είναι στοιχεία που καθορίζουν επίσης ορισμένα όρια στη διαδικασία της επαναχρησιμοποίησης τους . Η συγγένεια της νέας λειτουργίας με την αρχική, ασφαλώς μειώνει τους κινδύνους μιας άστοχης επέμβασης που μπορεί να καταλήξει στον εξευτελισμό του διατηρούμενου κτιρίου.

Η εισαγωγή νέων σε υφιστάμενα κτίρια είναι μια πολύ γνωστή και πολύ παλιά πρακτική. Σε πολλές περιπτώσεις τα κτίρια είναι μάρτυρες της ιστορίας και της εξέλιξης του πολιτισμού. Τα κτίρια αυτά δείχνουν πόσο η μετάβαση από τη μία εποχή στην άλλη μπορεί να αφήσει σε μεγάλο βαθμό ανεπηρέαστο το κτισμένο περιβάλλον ή τουλάχιστον, δείχνουν πόσο η επιβίωση ενός αρχιτεκτονικού έργου, ακόμα και για την εξυπηρέτηση μιας διαφορετικής από την αρχική λειτουργίας, είναι κάτι αρκετά συνηθισμένο. « ΤΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΚΑΙ Η ΠΟΛΗ», Διονύσης Α. Ζήβας, σ. 21-187.

6.5 ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ιδιαίτερα ο τουρισμός αποτελεί σημαντική αναπτυξιακή δυνατότητα για τη Μεσσηνία. Η δυνατότητα αυτή βασίζεται στην ύπαρξη άφθονων τουριστικών πόρων.

Οι κύριοι στόχοι¹⁰⁹ της τουριστικής πολιτικής σήμερα είναι η επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου και η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας, μέσω μιας σειράς ενεργειών και δράσεων που στηρίζονται στη «δημιουργία αξίας» για τον επισκέπτη. Ειδικότερα :

Προβολή της μοναδικότητας των ελληνικών προορισμών, ώστε να αποκτήσουν αναγνωρισιμότητα σε σύγκριση με άλλους διεθνείς προορισμούς που λειτουργούν ανταγωνιστικά.

Αναβάθμιση της ποιότητας των ξενοδοχειακών μονάδων, με στόχο να γίνει η θετική εμπειρία της διαμονής του επισκέπτη, εργαλείο marketing που θα λειτουργήσει ως μέσον διαφήμισης.

Εξειδίκευση κατά περιοχή, με υποδομές και υπηρεσίες που αξιοποιούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά (πολιτιστικός τουρισμός, συνεδριακός, ιαματικός, ορειβατικός, θρησκευτικός, αθλητικός, αγροτουριστικός) κάθε τόπου.

Η τουριστική ζήτηση στον Νομό Μεσσηνίας εκλαμβάνεται ως η ζήτηση αγαθών και υπηρεσιών εκ μέρους των τουριστών, προκειμένου να ικανοποιήσουν μια σειρά από φανερές ανάγκες κατά την διάρκεια παραμονής τους στον Νομό.

Η ικανοποίηση αυτών των αναγκών προϋποθέτει την παραγωγή ενός αριθμού τουριστικών προϊόντων, τα οποία, είναι σε θέση να ικανοποιήσουν σε σημαντικό βαθμό τις ανάγκες των τουριστών.

Το κύριο αστικό κέντρο του Νομού και κατ'εξοχήν τόπος υποδοχής τουριστών είναι η Καλαμάτα, η οποία χαρακτηρίζεται σαν αναπτυσσόμενο οικονομικό κέντρο περιφερειακής εμβέλειας με ικανοποιητική υποδομή στήριξης του τουρισμού. Υπάρχει επίσης δυνατότητα σημαντικής ανάπτυξης δραστηριοτήτων οικοτουρισμού στους ορεινούς όγκους του Ταυγέτου.

Σήμερα¹¹⁰ το τουριστικό προϊόν του Νομού Μεσσηνίας, βελτιώνεται σημαντικά. Έχουν ήδη δρομολογηθεί επενδυτικά σχέδια, με σημαντικότερο την Περιοχή Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης (Π.Ο.Τ.Α.) Μεσσηνίας. Αποτέλεσμά της θα είναι η προσθήκη ενός νέου, ιδιαίτερα ποιοτικού και διαφοροποιημένου προορισμού.

Επίσης τα τελευταία χρόνια έχει ξεκινήσει προσπάθεια ανάπτυξης ειδικών μορφών τουρισμού με τη δημιουργία ενός σταθερού ρεύματος τουριστών προς την περιοχή. Προς αυτή τη κατεύθυνση, υλοποιούνται έργα στον ορεινό όγκο του Ταυγέτου, αλλά και στην περιοχή της Νέδας, μέσω των Ο.Π.Α.Α.Χ. (Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου).

Οι επενδύσεις αυτές (ανάπτυξη της υπαιθρου, ανάδειξη παραδοσιακών οικισμών, δημιουργία εναλλακτικό τουρισμού και κέντρων αναψυχής), με βασικό οδηγό την Π.Ο.Τ.Α. , αναμένεται να συμπαρασύρουν ανοδικά όλους τους τομείς που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με τον τουρισμό.

¹⁰⁹ Ετήσια Ειδική Έκδοση Κέρδος - Οικονομία 2006, Άρθρο «Οι εξελίξεις σε 4 κλάδους της Οικονομίας, χορηγός Εμπορική Τράπεζα σ. 40-44.

¹¹⁰ Εξπρές - Ημερήσια Οικονομική Εφημερίδα - Έτος 45° Δεκέμβριος 2006, Άρθρο : Θανάσης Λαγός.

6.5.1 ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ (Δ. Ε. Τ. Α. Κ.)

Ο Δήμος Καλαμάτας στα πλαίσια υποστήριξης του τουρισμού, δημιούργησε το 1988, για πρώτη φορά στην Ελλάδα, μέσω πιλοτικού προγράμματος της ΕΟΚ και προγραμματικής σύμβασης με τον ΕΟΤ, Γραφείο Ανάπτυξης Τουρισμού.

Στις αρχές του 1991 δημιούργησε την Δ.Ε.Τ.Α.Κ. που διαδέχθηκε το Γραφείο Ανάπτυξης Τουρισμού, σαν δεύτερο στάδιο υποστήριξης.

Αντικείμενα λειτουργίας

Η υποβοήθηση της Ιδιωτικής πρωτοβουλίας σε τομείς που αυτή είναι απρόθυμη να επενδύσει, όπως :

- προβολή της περιοχής με συμμετοχή σε διεθνείς εκθέσεις τουρισμού και έκδοση διαφημιστικού υλικού.
- προώθηση και προβολή του τουριστικού προϊόντος (θάλασσα, βουνά, καταπράσινα τοπία, πλούσιο ιστορικό και φολκλορικό ενδιαφέρον, παραδοσιακοί οικισμοί, πολιτιστική ζωή).
- προετοιμασία ευνοϊκού κλίματος για την σταδιακή ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού.
- παροχή τουριστικών πληροφοριών.

Επίτευξη στόχων

Με σκοπό την υλοποίηση των αντικειμένων λειτουργίας της η Δ.Ε.Τ.Α.Κ. προβαίνει στις κατωτέρω ενέργειες :

- εκδίδει τουριστικούς οδηγούς.
- συμμετέχει σε προγράμματα της ΕΟΚ για ανάπτυξη τουριστικών μορφών, περιβάλλοντος & ανταλλαγής εμπειριών στην τουριστική αναπτυξιακή πρακτική.
- συμμετέχει στη Νομαρχιακή Επιτροπή τουριστικής προβολής του Νομού Μεσσηνίας.

6.5.2 ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΠΡΟΒΟΛΗΣ του ΝΟΜΟΥ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ (Ν.Ε.Τ.Π.)¹¹¹

Αρχικός στόχος είναι η διείσδυση στις τουριστικές αγορές συγκεκριμένων χωρών. Στόχος του 2006, ήταν οι σκανδιναβικές χώρες, που επιτεύχθηκε με τη συμφωνία να έρχονται πτήσεις τσάρτερ κάθε εβδομάδα στην Καλαμάτα. Στόχος του 2007 είναι οι χώρες της πρώην Ρωσίας.

Η Νομαρχιακή Επιτροπή Τουριστικής Προβολής, πρόκειται να επανεκδώσει έντυπα, που θα προβάλλουν την Καλαμάτα και ολόκληρο το Νομό.

¹¹¹ Εφ. Θάρρος 21 Ιανουαρίου 2007, αριθμός φύλλου 32276.

ΜΕΡΟΣ Γ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ¹¹²

7.1 Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΔΙΚΤΥΟΥ

Η εκπαιδευτική δραστηριότητα στην Καλαμάτα, το 19^ο αιώνα, περιορίστηκε σε μερικές διάσπαρτες και ασυντόνιστες πρωτοβουλίες ορισμένων προσώπων. Οι μεμονωμένες αυτές προσπάθειες, μαζί με τη δράση της Ιεράς Μονής των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης¹¹³, αποτέλεσαν την αφετηρία για την πνευματική αφύπνιση της πόλης.

¹¹² Εφ. Καθημερινή, 18 Νοεμβρίου 2001, «Ο εκπαιδευτικός χάρτης τον 19^ο αιώνα» της Αναστασίας Μηλίτση-Νίκα –Προϊσταμένης ΓΑΚ / Αρχείων Ν. Μεσσηνίας.

¹¹³ Η Μονή ιδρύθηκε το 1796, όχι όμως στο σημείο που βρίσκεται σήμερα, αλλά στο σπίτι του ιδρυτή της, ιερομόναχου Γεράσιμου Παπαδόπουλου. Πατέρας του ήταν ο μεγαλέμπορος Ιωάννης Παπαδόπουλος, που καταγόταν από τη Ζάτουνα της Αρκαδίας και μητέρα του η Καλαματιανή αρχοντοπούλα Αντωνία Καραλιά.

Ο ιερομόναχος Γεράσιμος Παπαδόπουλος τελείωσε τη Σχολή της Δημητσάνας και έφθασε μέχρι τον βαθμό του υποδιδασκάλου. Στη συνέχεια ντύθηκε μοναχός και επέστρεψε στην Καλαμάτα.

Ιδρύει σχολείο, με δωρεάν φοίτηση, σιτίζοντας ταυτοχρόνως τους μαθητές.

Σε συνέχεια του Σχολείου, ιδρύει Παρθεναγωγείο, για τις κοπέλες που έχασαν τους δικούς τους κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας.

Εδώ αρχίζουν να μαθαίνουν την τέχνη της κατεργασίας του μεταξιού.

Τη μεταξουφαντική διδάσκει η θεία του, μοναχή Ζακχαία, αδελφή της μητέρας του. Το σπίτι του έχει μετατραπεί εκτός από Παρθεναγωγείο και σε χώρο φιλοξενίας των μοναχών, ώσπου οι πρόκριτοι της πόλης του παρέχουν ένα χώρο, εκεί που είναι σήμερα το Μοναστήρι, καθώς και ένα περιβόλι με συκομουριές. Βέβαια δεν υπήρχε τίποτα στο χώρο που του παραχωρήθηκε, αφού όλα ήταν κατεστραμμένα λόγω της Επανάστασης κατά των Τούρκων, που είχε προηγηθεί, και που ξεκίνησαν οι αδελφοί Ορλόφ, Ρώσοι.

Εκεί που είναι σήμερα η εκκλησία, τότε ήταν στάβλοι.

Ο ιερομόναχος Γεράσιμος την ανεγείρει και φτιάχνει δύο μικρά κελιά στον ανατολικό μέρος.

Η πρώτη ηγουμένη ήρθε από το Μοναστήρι του Αγ. Ιωάννου του Χρυσοστόμου στη Νάξο, αλλά η καταγωγή της ήταν από την Κορώνη. Αργότερα έγιναν επεκτάσεις με την βοήθεια των αδελφών Μπενάκη, η μία από τις οποίες, η Σωφρόνιο, έγινε μοναχή και δώρισε την περιουσία της στο Μοναστήρι.

Δίπλα από την εκκλησία βρισκόταν ένας πύργος, που τον πούλησε η αδελφή της Πεντζεχρούλα Μπενάκη, στο γέροντα και η αδελφή της η μοναχή Σωφρόνιο δώρισε το οικοπέδο που άρχιζε δίπλα από τον πύργο και έφτανε μέχρι της πλατείας της 23ης Μαρτίου.

Στον χώρο αυτό φτιάχτηκαν τα εργαστήρια, στο δρόμο της Υπαταντής.

Στη συνέχεια ο ιερομόναχος προχώρησε το οικοδόμημα της Μονής.

Ωστόσο, πριν από την Επανάσταση, τον κατηγορήσαν και τον εξόρισαν. Εξόρισαν επίσης και εννέα μοναχές στην Κωνσταντινούπολη. (Προφορικές σημειώσεις από την Ηγουμένη του Μοναστηριού).

1833-1862

Μετά την ίδρυση του νεοελληνικού κράτους και τις αναδιαρθρωτικές προσπάθειες της Αντιβασιλείας στο εκπαιδευτικό σύστημα, οικοδομήθηκε στην Καλαμάτα ένα δίκτυο δημόσιων σχολείων, στοιχειώδους και μέσης εκπαίδευσης. Η ανάπτυξη του δεν ήταν ανεξάρτητη από την προνομιούχο γεωγραφική θέση της πόλης και τον ορισμό της ως μητροπολιτικού κέντρου του νομού, το 1835. Μέχρι το τέλος της Οθωμανικής περιόδου, 1862, είχαν ιδρυθεί και λειτουργούσαν τρία δημόσια σχολεία πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης – δύο αρρένων και ένα θηλέων- καθώς και δύο της Μέσης.

Αυτά τα σχολεία σηματοδότησαν την έναρξη της πνευματικής αναβάθμισης της πόλης, που αντικατοπτρίζεται στην Ίδρυση του Δικηγορικού Συλλόγου (1851), στην έκδοση της εφημερίδας «Μεσσηνία» (1856).

1870-1890

Στη δεκαετία του 1870 η εκπαιδευτική φυσιογνωμία της Καλαμάτας χαρακτηρίζεται από την οργάνωση της Ιδιωτικής Εκπαίδευσης.

Το 1871 εκδηλώθηκε ενδιαφέρον της τοπικής κοινωνίας για την επιμόρφωση των λαϊκών τάξεων με την ίδρυση της Σχολής Απόρων Παίδων, ως Παραρτήματος του Φιλολογικού Συλλόγου «Παρνασσός» της Αθήνας.

Κινητικότητα παρατηρείται και στον χώρο της Δημόσιας Εκπαίδευσης. Ιδρύθηκε και δεύτερο Ελληνικό Σχολείο στην πόλη, ενώ το 1885 ιδρύθηκε ένα ακόμη Δημοτικό σχολείο, αυτή τη φορά στην Παραλία, με την επωνυμία «Νέαι Καλάμαι».

1890 ΚΑΙ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ

Οι καθηγητές που είχαν έρθει στην πόλη μετά την ίδρυση του Γυμνασίου¹¹⁴ το 1861, συνέβαλαν στην καλλιέργεια των πολιτών, με την οργάνωση θεατρικών παραστάσεων, την παράδοση μαθημάτων στη «Σχολή Απόρων Παίδων», την οργάνωση της βιβλιοθήκης του Γυμνασίου, η οποία στη συνέχεια αποτέλεσε τον πυρήνα της σημερινής Λαϊκής Βιβλιοθήκης της Καλαμάτας.

¹¹⁴ Ουσιαστικά σημάδια πνευματικής ανόδου άρχισαν να παρουσιάζονται μετά τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, οπότε ιδρύθηκαν το πρώτο Ελληνικό Σχολείο της Καλαμάτας, το οποίο, ιδρύθηκε στις 5 Απριλίου 1835, στο οικοδόμημα της Μονής Καλογραιών (πρώτος Σχολάρχης του Ελληνικού Σχολείου υπήρξε ο Καλλίνικος Καστόρχης) και το Γυμνάσιο 23 Σεπτεμβρίου 1861, με βασιλικό Διάταγμα που το υπέγραψε η Αντιβασιλεύουσα Βασίλισσα Αμαλία. Οι εγγραφές στο Γυμνάσιο άρχισαν από τη Δευτέρα 9 Οκτωβρίου 1861. Η επίδραση που είχε η λειτουργία του Γυμνασίου, στην όλη ζωή της πόλεως και ιδίως την πνευματική και για την εξωσχολική δραστηριότητα πολλών καθηγητών του, που με τις διαλέξεις τους, τους πανηγυρικούς και άλλους λόγους, τις εκδόσεις τους, τα θεατρικά τους έργα και με πολλά άλλα πράγματα, τίμησαν τον εαυτό τους και συνέβαλαν τα μέγιστα για μια σπάνια πνευματική παράδοση, αυτής της επαρχιακής πόλης. Η βιβλιοθήκη του Γυμνασίου, αριθμούσε το 1901, τρεις χιλιάδες τόμους. (Μεσσηνιακά Γράμματα – Τόμος Β' - Επιμέλεια Πόπη Δ. Οικονομάκη, σελ.397 & Γενικά Αρχεία του Κράτους – Αρχεία του Νομού Μεσσηνίας 5, Μηλίτση-Νίκα Αναστασία, «Η Μέση Εκπαίδευση στη Μεσσηνία (1833-1910) – Όψεις της Μεσσηνιακής Κοινωνίας μέσα από την εκπαίδευση», Έτος Έκδοσης: 2004- Καλαμάτα, σ. 102).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8. ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ¹¹⁵

8.1 Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΤΗΣ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ

Α. Το κτιριακό συγκρότημα το οποίο συγκεντρώνει τις περισσότερες πολιτιστικές δραστηριότητες της πόλης κυρίως κατά τους χειμερινούς μήνες είναι το Δημοτικό Πνευματικό Κέντρο Πανταζοπούλειος Λαϊκή Σχολή που αποτελεί από την αρχή της ιδρύσεώς του την κύρια εστία για την πολιτιστική ζωή της πόλης. Στα περίπου 4.000 μ² επιφάνειας ορόφων περιλαμβάνει : Βιβλιοθήκη¹¹⁶, Πινακοθήκη Σύγχρονης Ελληνικής Τέχνης¹¹⁷, στεγασμένο αίθριο όπου οργανώνονται διάφορες εκθέσεις ζωγραφικής, γλυπτικής κ.α.

¹¹⁵ Πρόσθετες πληροφορίες για το πολιτισμό του νομού μπορεί ο αναγνώστης να δει στο Πολιτιστικό οδηγό Μεσσηνίας 2000, επιμ. Αναπτυξιακή Μεσσηνίας Α.Ε. .

¹¹⁶ ΛΑΪΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ : Η Λαϊκή Βιβλιοθήκη Καλαμάτας, μια από τις μεγαλύτερες βιβλιοθήκες της ελληνικής περιφέρειας ιδρύθηκε το 1933 από 46 διανοούμενους της πόλης. Είναι Ν.Π.Ι.Δ. (Πολιτιστικό Σωματείο μη κερδοσκοπικό) και στη μακρόχρονη διαδρομή του ανέπτυξε πλούσια και πολύπλευρη πολιτιστική δραστηριότητα. Έχει τιμηθεί με το πρώτο βραβείο της Ακαδημίας Αθηνών. Στεγάζεται μόνιμα στον 5^ο όροφο του Δημοτικού Πνευματικού Κέντρου Καλαμάτας - «Πανταζοπούλειος Λαϊκή Σχολή». Έχει κλιματιζόμενο αναγνωστήριο 50 ατόμων με γυάλινο θόλο για φυσικό φωτισμό, καθώς και εξωτερικό υπαίθριο αναγνωστήριο. Συνδέεται άρρηκτα με την Πανταζοπούλειο Λαϊκή Σχολή, της οποίας Πρόεδρος- και επίτιμος Πρόεδρος της Λαϊκής Βιβλιοθήκης, - είναι ο σεβασμότερος Μητροπολίτης Μεσσηνίας, το Δήμο Καλαμάτας και το ίδρυμα «Ιωάννου Φ. Κωστόπουλου». Δραστηριοποιείται κυρίως στην οργάνωση, τον διαρκή εμπλουτισμό και τη μόνιμη λειτουργία μιας μεγάλης βιβλιοθήκης και μιας σημαντικής συλλογής έργων τέχνης της Πινακοθήκης Σύγχρονης Ελληνικής Τέχνης. Διαθέτει περισσότερους από 85.000 τόμους βιβλίων, 2.500 τίτλους περιοδικών (τεμάχια 60.000), εκ των οποίων 42 τίτλοι (φύλλα άνω των 1.000) ανήκουν στο 19^ο αιώνα. Επίσης, 450 δεμένοι τόμοι καλύπτουν όλες οι εκδόσεις των κυριότερων Μεσσηνιακών εφημερίδων από το 1935 μέχρι σήμερα. Υπάρχουν ακόμη άνω των 50.000 φύλλα μη Μεσσηνιακών εφημερίδων, κυρίως προπολεμικών, αρχείο που αφορά το 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο, αλλά και τον 19^ο αιώνα, καθώς και εκατοντάδες ιδιωτικά και δημόσια χειρόγραφα. Ιδιαίτερα φυλάσσονται σπάνια και πολύτιμα βιβλία, κειμήλια του 16^{ου} και 17^{ου} αιώνα. Στα πλαίσια των δραστηριοτήτων της έχει εκδώσει τρεις τόμους των «Μεσσηνιακών Γραμμάτων» και ήδη κυκλοφορεί σε επανέκδοση ο Α' τόμος που είχε εξαντληθεί. Τα τελευταία χρόνια δόθηκε άμεση προτεραιότητα στον εκσυγχρονισμό και τη μηχανοργάνωσή της. Ολοκληρώθηκε η καταχώρηση 85.000 βιβλίων και η αναζήτηση ενός βιβλίου με στοιχεία του συγγραφέα, του τίτλου ή του θέματος είναι δυνατή από τον ίδιο τον αναγνώστη μέσω του Η/Υ της βιβλιοθήκης ή της ιστοσελίδας της Λαϊκής Βιβλιοθήκης στο Διαδίκτυο. (Λαϊκή Βιβλιοθήκη Καλαμάτας «Πινακοθήκη Σύγχρονης Ελληνικής Τέχνης»- Δημοτικό Πνευματικό Κέντρο Καλαμάτας «Πανταζοπούλειος Λαϊκή Σχολή» (φυλλάδιο της βιβλιοθήκης).

¹¹⁷ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ : Ιδρύθηκε το 1962 από τη Λαϊκή Βιβλιοθήκη Καλαμάτας, με τη συνεργασία του ζωγράφου Κώστα Γιαννακόπουλου.

Η συγκρότηση της συλλογής της, που σήμερα περιλαμβάνει 430 έργα ζωγραφικής, σχέδια, χαρακτικά, κατασκευές και γλυπτά, είναι αποτέλεσμα πολύχρονης προσπάθειας και πραγματοποιήθηκε κυρίως χάρη σε δωρεές καλλιτεχνών και συλλεκτών. Περισσότερα από 100 έργα εκτίθενται σήμερα στις ανακαινισμένες αίθουσες του 4ου ορόφου του Δημοτικού Πνευματικού Κέντρου Καλαμάτας - «Πανταζοπούλειος Λαϊκή Σχολή», όπου και στεγάζεται.

Ο κύριος κορμός της συλλογής αποτελείται από έργα των δεκαετιών 1950 και 1960, τα οποία καταγράφουν ένα μεγάλο μέρος των εικαστικών αναζητήσεων που απασχόλησαν τους Έλληνες δημιουργούς. Διαθέτει επίσης αντιπροσωπευτικά έργα σημαντικών προγενέστερων καλλιτεχνών,

Β. Το Αμφιθέατρο του Κάστρου της Καλαμάτας είναι χώρος 700 θέσεων που φιλοξενεί όλες τις θερινές πολιτιστικές εκδηλώσεις που οργανώνει η Δ.Ε.Π.Α.Κ. και το ΔΙ.ΚΕ.ΧΟ.

Γ. Για τους φίλους του κινηματογράφου και της φωτογραφίας ο Δήμος έχει νοικιάσει και αναπαλαιώσει ένα παλιό διατηρητέο το οποίο έχει παραχωρήσει στην Κινηματογραφική Λέσχη, η οποία στεγάζει και τις δραστηριότητες της Φωτογραφικής Λέσχης.

Δ. Το Μουσείο Μπενάκη Καλαμάτας¹¹⁸, όπου στις αίθουσές του εκτίθενται οι αρχαιότητες από την περιοχή του Νομού.

Ε. Το Λαογραφικό Μουσείο Καλαμάτας¹¹⁹, που διαθέτει 3.500 εκθέματα τα οποία γίνεται προσπάθεια να συντηρηθούν από ειδικούς συνεργάτες του Υπουργείου Πολιτισμού.

προβάλλοντας τάσεις της μοντέρνας και σύγχρονης ελληνικής τέχνης. Ένα από τα πολυτιμότερα έργα της Πινακοθήκης είναι το όψιμο σχέδιο του σημαντικότερου εκπροσώπου της Σχολής του Μονάχου, Νικολάου Γύζη, στο οποίο απεικονίζεται ο Αρχάγγελος Γαβριήλ.

Στόχος της Πινακοθήκης Σύγχρονης Ελληνικής Τέχνης Καλαμάτας είναι ο διαρκής εμπλουτισμός της συλλογής, αποσκοπώντας στην όσο το δυνατόν πληρέστερη παρουσίαση των τάσεων που διαμορφώθηκαν κατά την εξελικτική πορεία της ελληνικής τέχνης του 20ου αιώνα. (Λαϊκή Βιβλιοθήκη Καλαμάτας «Πινακοθήκη Σύγχρονης Ελληνικής Τέχνης»- Δημοτικό Πνευματικό Κέντρο Καλαμάτας «Πανταζοπούλειος Λαϊκή Σχολή» (φυλλάδιο της βιβλιοθήκης).

¹¹⁸ ΜΠΕΝΑΚΕΙΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ : Οι κληρονόμοι του Αντωνίου Μπενάκη, ύστερα από δική του επιθυμία, δώρισαν στην Αρχαιολογική Υπηρεσία, οικία ενετικού ρυθμού που είχε κτιστεί επί Τουρκοκρατίας το 1742, προκειμένου να στεγασθεί σε αυτήν Αρχαιολογικό Μουσείο. (1942).

Το Μπενάκειο Αρχαιολογικό Μουσείο βρίσκεται στην καρδιά του ιστορικού κέντρου της Καλαμάτας, στη συμβολή των οδών Μπενάκη και Παπαζογλου. Αυτή η ενετικού τύπου οικία, ένα από τα αξιολογότερα κτίρια της πόλης, στεγάζει μια πλούσια συλλογή αρχαιοτήτων, που προέρχονται από διάφορες θέσεις του νομού Μεσσηνίας και χρονολογούνται από την Εποχή του Χαλκού έως τους Ρωμαϊκούς χρόνους. Το μουσείο οφείλει το όνομά του στον Αντώνιο Μπενάκη, ιδρυτή του ομώνυμου αθηναϊκού μουσείου. Το 1962, ύστερα από δική του επιθυμία, οι κληρονόμοι του δώρισαν στην Αρχαιολογική Υπηρεσία την παραπάνω οικία, που είχε κτισθεί επί Τουρκοκρατίας το 1742 και είχε συνδεθεί με σημαντικά ιστορικά γεγονότα εκείνης της εποχής. Το 1971 λειτούργησε για πρώτη φορά ως μουσείο. Στην παλιά έκθεση, που εκτεινόταν στο ισόγειο και το δεύτερο όροφο του κτιρίου, παρουσιάζονταν ευρήματα που προέρχονταν κυρίως από δύο σημαντικές ανασκαφές, της Μάλθης και των Νιχωρίων, αλλά και από άλλες μικρότερες που διεξήγαγε η Ζ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων. Σύμφωνα με τους όρους της δωρεάς, ο μεσαίος όροφος φιλοξενούσε βυζαντινές αρχαιότητες και ιστορικά κειμήλια της Καλαμάτας.

Ο καταστροφικός σεισμός που έπληξε την Καλαμάτα στις 14 Σεπτεμβρίου 1986, απέβη μοιραίος και για το μουσείο. Το κτίριο και τα περισσότερα εκθέματα υπέστησαν σοβαρές ζημιές. Καταβάλλοντας υπεράνθρωπες προσπάθειες, οι αρχαιολόγοι, συντηρητές και εργάτες της Ζ' Εφορείας Αρχαιοτήτων συσκέυασαν και μετέφεραν τα αρχαία στο Μουσείο Αρχαίας Ολυμπίας για φύλαξη και συντήρηση.

Η επισκευή και αποκατάσταση του κτιρίου διήρκεσε πέντε χρόνια (1988-1992). Αμέσως μετά ξεκίνησε η μελέτη επανέκθεσης των αρχαιολογικών θησαυρών του μουσείου. Το 1995 εγκαινιάστηκε η έκθεση του ισόγειου και τρία χρόνια αργότερα ολοκληρώθηκε ο δεύτερος όροφος. Η νέα έκθεση φιλοδοξεί να προσφέρει στους επισκέπτες τη δυνατότητα να προσεγγίσουν τα εκθέματα μέσα από ολοκληρωμένα θεματικά σύνολα, παρέχοντας ταυτόχρονα πληροφορίες για τη χρήση και τη σημασία τους.

Το πλούσιο εποπτικό υλικό (χάρτες, φωτογραφίες, μακέτες, αναπαραστάσεις) βοηθά τους επισκέπτες να κατανοήσουν καλύτερα και με πιο ολοκληρωμένο τρόπο τις διάφορες εκφάνσεις του πολιτισμού, που επί πολλούς αιώνες αναπτύχθηκε στη Μεσσηνιακή γη.

¹¹⁹ ΙΣΤΟΡΙΚΟ και ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ :Το Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Καλαμάτας δημιούργημα του "ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ" είναι μια άψογα συγκίνησης, ένα παιχνίδι μνήμης και φαντασίας προκειμένου να διατηρηθεί η ιστορία και η παράδοση της τοπικής κοινωνίας. Στις ειδικά διασκευασμένες αίθουσες του Μουσείου έγινε μια επιμελημένη ιεράρχηση ιστορικών κειμηλίων και αντιπροσωπευτικών εκθεμάτων της εξέλιξης της Λαϊκής Τέχνης κατά τον 19ο και 20ο αιώνα, σύμφωνα με τις σύγχρονες μουσειολογικές αντιλήψεις. Στεγάζεται στο παραδοσιακό κτίριο της ιστορικής οικογενείας Κυριακού, που είναι γνωστό ως

Ζ. Σημαντική πολιτιστική εστία για τους ερευνητές της περιοχής αποτελεί από το 1992 το παράρτημα των Γενικών Αρχείων του Κράτους (Γ.Α.Κ.).

Η. Τα Ανθεστήρια, είναι ένας σύλλογος που δραστηριοποιείται από το 1960 στην πόλη και ονομάζεται «Ανθεστήρια Καλαμάτας». Κάθε χρόνο, τον Μάιο πραγματοποιείται μια εβδομαδιαία έκθεση λουλουδιών και Μεσσηνιακών προϊόντων. Η έκθεση ολοκληρώνεται με την παρέλαση Ανθοστόλιστων Αρμάτων. Ο Σύλλογος είναι μη κερδοσκοπικός, διοικείται από 11μελές Διοικητικό Συμβούλιο, έχει έδρα την Καλαμάτα και στόχοι του είναι η προβολή των Μεσσηνιακών προϊόντων και η ευαισθητοποίηση του κόσμου –μέσα από τις εκδηλώσεις του- για το περιβάλλον και τα λουλούδια. Οι προοπτικές του όμως και η συνεισφορά του στην πολιτιστικό-οικονομική ζωή της πόλης θα μπορούσαν να συνεχίσουν να είναι ευοίωνες εάν αποκτήσει μόνιμες κτιριακές εγκαταστάσεις, για να μπορέσει να ανταποκριθεί στις νέες πολιτιστικές και οικονομικές ανάγκες.

8.2 Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ

Η πολιτιστική δυναμική του νομού την τελευταία δεκαετία, έχει σαν βασικούς συντελεστές πολιτιστικούς φορείς ιδιωτικού και δημοσίου χαρακτήρα. Αυτοί είναι :

1. Η Διεύθυνση Πολιτισμού της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Μεσσηνίας
2. Οι πολιτιστικοί φορείς της Τοπικής Αυτοδιοίκησης
3. Οι Ερασιτεχνικοί Πολιτιστικοί Σύλλογοι

8.2.1 Η Διεύθυνση Πολιτισμού της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης

Η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ν. Μεσσηνίας δημιούργησε τον Σεπτέμβριο του 1995, Διεύθυνση Εκκλησιαστικών Θεμάτων, Πολιτισμού, Νεότητας και Λαϊκής Επιμόρφωσης. Μια σημαντική πολιτιστική πρωτοβουλία στην οποία συμμετείχε η

"Αρχοντικό Κυριακού" και πρωτολειτούργησε το έτος 1973. Μετά τους καταστρεπτικούς σεισμούς του 1986 το Μουσείο ανέστειλε τη λειτουργία του και έκτοτε ο Σύλλογος κινήθηκε προς κάθε κατεύθυνση προκειμένου να αποκατασταθούν οι ζημιές στο παραδοσιακό κτίριο και να επαναλειτουργήσει το Μουσείο. Το Υπουργείο Πολιτισμού και ειδικότερα, οι Διευθύνσεις Λαϊκού Πολιτισμού, Πολιτιστικών Κτιρίων και Αναστήλωσης Νεωτέρων Μνημείων, ο Δήμος Καλαμάτας και η οικογένεια Γεωργίου Καρέλια, υπήρξαν πολύτιμοι αρωγοί στην προσπάθεια αυτή. Στις 8 Ιουνίου του 2002 έγιναν τα επίσημα εγκαίνια επαναλειτουργίας του Μουσείου και έκτοτε λειτουργεί με ευθύνη του "ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ" και ακολουθεί το επίσημο επισκεπτήριο του Υπουργείου Πολιτισμού. Έτσι ο επισκέπτης μέσα από σπάνια και ενδιαφέροντα ιστορικά και λαογραφικά εκθέματα μπορεί να γνωρίσει τη διαχρονική πορεία της Καλαμάτας και της ευρύτερης περιοχής.

Το εκθεσιακό υλικό οργανώθηκε έτσι, ώστε να δημιουργηθούν σύνολα αφιερωμένα σε οργανικές ή θεματικές ενότητες. Στον όροφο εντυπωσιάζει η ενότητα της Τυπογραφίας και Βιβλιοδεσίας. Το πρώτο δωμάτιο δεξιά αποτυπώνει την εικόνα του Αστικού Σπιτιού της πόλης. Στο διάδρομο του ορόφου αυτού αποτυπώνεται το παραδοσιακό καφενείο. Στη μεγάλη αίθουσα δεξιά παρουσιάζεται ιστορικό υλικό σχετιζόμενο με την Ελληνική Επανάσταση της 23ης Μαρτίου του 1821. Η αίθουσα Γεωργίου Καρέλια φιλοξενεί ενδυματολογικά στοιχεία, καθώς και την παραδοσιακή Καλαματιανή ενδυμασία. Τέλος, στο βάθος του ορόφου η μικρή αίθουσα είναι αφιερωμένη στην Αγογραφία. Εκτίθενται εικόνες της λεγομένης Αγογραφικής Σχολής της Μάνης, Εκκλησιαστικά χρυσοκέντητα, λειτουργικά σκεύη κ.λ.π.

Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Μεσσηνίας, ήταν η σύσταση της Διεθνούς Συνομοσπονδίας Μεσσηνιακών Συλλόγων και Σωματείων της Διασποράς με την επωνυμία «Μεσσηνιακή Αμφικτιονία» (1996) που πραγματοποιήθηκε υπό την αιγίδα της Κ.Ε.Δ.Κ.Ε. , την συμμετοχή της Τ.Ε.Δ.Κ. Μεσσηνίας και της Παμμεσσηνιακής Ομοσπονδίας Αμερική και Καναδά.

Επίσης σύστησε τον Οργανισμό Πολιτισμού και Αθλητισμού (2000) με στόχο να συμβάλει στη συντονισμένη δράση όλων των πολιτιστικών και αθλητικών φορέων του νομού.

8.2.2 Ο Πολιτισμός στην Πολιτική του Δήμου Καλαμάτας

Συνοπτικά αναφέρουμε τους ακόλουθους άξονες στην πολιτιστική δράση του Δήμου Καλαμάτας

1. Φιλαρμονική : Η πρώτη παρέμβαση του δήμου Καλαμάτας στον πολιτισμό έγινε με την δημιουργία της Δημοτικής Φιλαρμονικής (1940)
2. Προστασία και Διατήρηση της Αρχιτεκτονικής κληρονομιάς : Η προστασία και η αξιοποίηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της πόλης αποτέλεσε έναν από τους στόχους της πολιτιστικής πολιτικής της πόλης.

Από τις πρωτοβουλίες της Δημοτικής Αρχής στην αξιοποίηση παλαιών κτιρίων της πόλης είναι :

α) η μετατροπή του παλαιού εργοστασίου της Ηλεκτρικής Εταιρείας σε θεατρική αίθουσα για την στέγαση του Δημοτικού Περιφερειακού Θεάτρου Καλαμάτας.

β) Η αποκατάσταση τουλάχιστον 15 κτιρίων ιδιοκτησίας του δήμου που έχουν χαρακτηριστεί ως διατηρητέα και που σήμερα , έχουν στεγάσει διάφορες υπηρεσίες του Δήμου και των Δημοτικών Επιχειρήσεων.

γ) Δ.Ε.Π.Α.Κ. (1985) Δημοτική Επιχείρηση Πολιτιστικής Ανάπτυξης Καλαμάτας, Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου. Κύριος στόχος της Δ.Ε.Π.Α.Κ. είναι η εφαρμογή ενός ολοκληρωμένου προγράμματος πολιτιστικής ανάπτυξης της πόλης της Καλαμάτας και της ευρύτερης περιοχής και η δημιουργία της απαραίτητης υποδομής για τη στήριξη και τη διάδοση του ψυχαγωγικού, ενημερωτικού και παιδευτικού χαρακτήρα των τεχνών.

Στα πλαίσια της Δ.Ε.Π.Α.Κ. λειτουργούν, με επώνυμους και καταξιωμένους δασκάλους, Τομείς Μουσικής¹²⁰, Χορού¹²¹ και Εικαστικών¹²², πυρήνες μιας

¹²⁰ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΩΔΕΙΟ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ : Ο Μουσικός Τομέας της Δ.Ε.Π.Α.Κ έχει κεντρικό πυρήνα το Δημοτικό Ωδείο, που στεγάζεται σε ένα πολύ όμορφο παραδοσιακό κτίριο του 19ου αιώνα, ειδικά διαμορφωμένο και πλήρως εξοπλισμένο για τις ανάγκες ενός σύγχρονου ωδείου.

Νέες μέθοδοι διδασκαλίας, απαλλαγμένες από τον γνωστό ακαδημαϊσμό, προπαρασκευαστικά τμήματα βασισμένα στις «ενεργητικές μεθόδους», έμφαση στην ελληνική μουσική, παραδοσιακή και βυζαντινή, συγκρότηση φωνητικών και οργανικών ομάδων, συχνές μαθητικές παραστάσεις, προσδίδουν στο Ωδείο ένα εύφορο και δημιουργικό κλίμα. Επιπλέον το Ωδείο δραστηριοποιείται και στο χώρο της επιμόρφωσης με σεμινάρια, διαλέξεις, σχολιασμένες συναυλίες και ακροάσεις, εργαστήρια κ.τ.λ., που απευθύνονται τόσο σ' ένα ευρύτερα φιλότεχνο κοινό, όσο και στους μαθητές. Μεγάλη επιτυχία έχει γνωρίσει τα τελευταία πέντε χρόνια το «Καλλιτεχνικό Καφενείο», στην αίθουσα συναυλιών του Ωδείου, που παρουσιάζει με κέφι και χωρίς την επσημότητα μιας κλασικής συναυλίας ελληνικές και ξένες δημιουργίες. Για το πλατύ κοινό της Καλαμάτας οργανώνονται κάθε χρόνο στο Δημοτικό Πνευματικό Κέντρο Καλαμάτας, στη Νέα Σκηνή του Δημοτικού Περιφερειακού Θεάτρου Καλαμάτας, καθώς και σε υπαίθριους χώρους (Ιστορικό Κέντρο, Πάρκο Σιδηροδρόμων) ποικίλες εκδηλώσεις, που περιλαμβάνουν όλα τα είδη της μουσικής.

ποιοτικής πολιτιστικής παρέμβασης στην υπηρεσία της ευαισθησίας και του καλού γούστου.

δ) ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ.Κ. (1985) Δημοτικό Περιφερειακό Θέατρο Καλαμάτας
Από την αρχή της λειτουργίας του έως σήμερα έχει ανεβάσει αρκετά διαφορετικά θεατρικά έργα στο κοινό της Καλαμάτας, και σε διάφορα φεστιβάλ.

ε) Συμμετοχή στο Εθνικό Πολιτιστικό Δίκτυο Πόλεων ως Διεθνές Κέντρο Χορού (ΔΙ.ΚΕ.ΧΟ.). Το Κέντρο από το 1995 οργανώνει το καλοκαίρι στο ανοικτό θέατρο του κάστρου της πόλης, με επιτυχία, το Διεθνές Φεστιβάλ

Ιδιαίτερα επιτυχημένες είναι οι συνεργασίες με σημαντικούς ελληνικούς και ξένους πολιτιστικούς φορείς (Εθνική Λυρική Σκηνή για την παρουσίαση του «Βαφτιστικού», του «Κουρέα της Σεβίλλης», Ορχήστρα Καμεράτα, παιδική Χορωδία της Βιέννης κ.α.) και εξίσου ενδιαφέρουσα η χρησιμοποίηση των ιδίων καλλιτεχνικών δυνάμεων του Ωδείου για παραγωγή αξιόλογων μουσικών εκδηλώσεων με τα μουσικά σύνολα των τμημάτων, τη μαθητική Ορχήστρα και την τριφωνή παιδική χορωδία σε ειδικά εκπαιδευτικά προγράμματα.

¹²¹ ΣΧΟΛΗ ΧΟΡΟΥ της ΔΕΠΑΚ : Η Σχολή χορού της ΔΕΠΑΚ στεγάζεται στο πανέμορφο "Ζουμπούλειο Μέγαρο", Π. Καίσαρη και Αναγνωσταρά και έχει ποικίλες δραστηριότητες με εκπαιδευτικό, επιμορφωτικό και ψυχαγωγικό χαρακτήρα.

Παιδιά και ενήλικες μπορούν να παρακολουθήσουν τα μαθήματα των ερασιτεχνικών τμημάτων της Σχολής, μαθήματα που αποβλέπουν τόσο στην σωστή γύμναση των μαθητών όσο και στην ανάπτυξη της καλλιτεχνικής τους ευαισθησίας.

Για τα παιδιά που δείχνουν ιδιαίτερα προσόντα, λειτουργεί από την ηλικία των 9 ετών ειδικό προεπαγγελματικό τμήμα, το Φυτόριο. Τα μαθήματα κλασσικού μπαλέτου, βάση της χορευτικής τέχνης συμπληρώνονται με μαθήματα σύγχρονου χορού, που διευρύνουν το κινησιολογικό λεξιλόγιο του χορευτή και ρυθμικής που απευθύνονται στις πιο δημιουργικές πλευρές του μαθητή.

Η επαφή όμως με το Χορό δεν περιορίζεται στην παρακολούθηση μαθημάτων, Ανοικτές διαλέξεις, εργαστήρια, ειδικευμένα σεμινάρια που απευθύνονται σε συγγενικούς φορείς-εκπαιδευτικούς και πολιτιστικούς-συνδυάζονται με παραστάσεις που προβάλλουν την ελληνική και παγκόσμια δημιουργία και συμπληρώνουν την εικόνα του Χορού στην Καλαμάτα που κάθε καλοκαίρι μέσα από το Διεθνές Φεστιβάλ Χορού, αναδεικνύεται σε κορυφαία πόλη της Ορχηστρικής Τέχνης στον ελλαδικό χώρο.

¹²² ΕΙΚΑΣΤΙΚΟ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ : Το Εικαστικό Εργαστήρι Καλαμάτας ιδρύθηκε το 1985 ως κεντρικός πυρήνας του Εικαστικού Τομέα της Δημοτικής Επιχείρησης Πολιτιστικής Ανάπτυξης Καλαμάτας. Σε συνεργασία με τους Τομείς Μουσικής και Χορού, στόχευαν σε μια δυναμική παρέμβαση, από τη μεριά του Δήμου, στο πολιτιστικό γίγνεσθαι της πόλης της Καλαμάτας και της ευρύτερης περιοχής, με την εφαρμογή ενός ολοκληρωμένου προγράμματος πολιτιστικής ανάπτυξης.

Βασική επιδίωξη του εργαστηρίου ήταν η σταδιακή μύηση στο χώρο σπουδών των εικαστικών τεχνών και η δημιουργία πρόσφορων συνθηκών ανάπτυξης της καλλιτεχνικής έκφρασης σε μικρούς και μεγάλους.

Είκοσι ολόκληρα χρόνια, μέσα από ειδικά μελετημένα προγράμματα, το εργαστήρι προσφέρει σε παιδιά, εφήβους και ενήλικες, τη δυνατότητα ανάλογα με την ηλικία τους και μέσα από ευχάριστη απασχόληση, να πλησιάσουν την εικαστική δημιουργία να μάθουν τη γλώσσα της και να χειριστούν διαφορετικά εκφραστικά μέσα όπως σχέδιο, ζωγραφική, γλυπτική, κεραμική, ψηφιδωτό, μπατίκ κ.ά. Με ατομικές και ομαδικές εργασίες και τη καθοδήγηση έμπειρων δασκάλων-καλλιτεχνών, καλλιεργούνται, μέσα από τη διαδικασία της τέχνης, η δημιουργικότητα σε όλους και το ταλέντο στους πιο προικισμένους. Και είναι σε αυτά τα εργαστήρια που μαθήτευσαν μερικοί από τους νυν δασκάλους του σχολείου.

Παράλληλα με το εκπαιδευτικό του έργο, το εικαστικό εργαστήρι έχει να επιδείξει αξιόλογη δραστηριότητα επιμορφωτικού και ψυχαγωγικού χαρακτήρα. Προγράμματα συνεργασίας με εικαστικούς φορείς σε ελληνικό και διεθνές επίπεδο, διαλέξεις με θέματα που αφορούν την τέχνη και σεμινάρια που απευθύνονται τόσο σε ειδικούς όσο και στο φιλότεχνο κοινό εμπεριέχονται στην πολύπλευρη δράση του σχολείου.

Η πλατύτερη και μαζικότερη εικαστική παρέμβαση στην πόλη συμπληρώνεται με τη διοργάνωση πολύμορφων πολιτιστικών εκδηλώσεων (παραστάσεις δρόμου, λαϊκά δρώμενα, κατασκευές σε δημόσιους χώρους) και επιτυχημένων εκθέσεων που φέρνουν το κοινό της Καλαμάτας και της ευρύτερης περιοχής σε επαφή με το σύνολο της εικαστικής δημιουργίας.

Χορού που καλύπτει ένα ευρύ φάσμα χορευτικών εκφράσεων με την συμμετοχή ελληνικών και ξένων χορευτικών σχημάτων.

8.2.3 Οι Ερασιτεχνικοί Πολιτιστικοί Σύλλογοι

Η οικονομική κατάσταση του νομού Μεσσηνίας, ήταν φυσικό να προσδιορίσει, την κοινωνική του διαστρωμάτωση αλλά και την πολιτιστική του πρόοδο.

ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΔΡΥΣΗ ΛΕΣΧΩΝ ΚΑΙ ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ

Οι Καλαματιανοί αστοί, πήραν την πρωτοβουλία και δημιούργησαν λέσχες και σωματεία με σκοπό την κοινωνική, πνευματική και καλλιτεχνική καλλιέργεια της πόλης και παράλληλα την εδραίωση της ταξικής ταυτότητας.

Η Λέσχη «Μεσσηνία», ήταν από τις πρώτες που ιδρύθηκαν στην πόλη (1855-1860). Πρωτοποριακή προσπάθεια αποτέλεσε η ίδρυση του «Μεσσηνιακού Συνδέσμου» (είδος τράπεζας 1886), που ανέπτυξε την πρώτη οργανωμένη και συστηματική πρωτοβουλία για την ίδρυση της Λαϊκής Βιβλιοθήκης.

Η Σχολή Απόρων Παίδων λειτούργησε στην Καλαμάτα από το 1871 έως το 1911 και στη συνέχεια συγχωνεύθηκε με την «Λαϊκή και Απόρων Παίδων Σχολή Νικολάου και Ρεγγίνας Πανταζοπούλου» (1912-1931) που προσέφερε με σκοπό τη μόρφωση των εργατικών τάξεων, τη διοργάνωση διαλέξεων και τη δημιουργία Λαϊκής Βιβλιοθήκης.

Στα τέλη του 1897 λειτούργησε στην Καλαμάτα «Σύλλογος Κυριών και Δεσποινίδων» που πρωτοστατούσε στις κοινωνικές και φιλανθρωπικές εκδηλώσεις. Ο Σύλλογος εξακολουθεί να προσφέρει μέχρι σήμερα στην κοινωνικό-πολιτιστική ζωή της πόλης, με την επωνυμία «Σύλλογος Κυριών Καλαμάτας».

Γύρω στο 1910, πολιτιστική κίνηση παρουσιάστηκε στο λιμάνι της Καλαμάτας, με θέατρο¹²³, μουσική¹²⁴ και караγκιόζη. Στα τέλη του 1980 διαπιστώνεται σημαντικό ενδιαφέρον για το ερασιτεχνικό θέατρο που σηματοδοτείται από τη δημιουργία θεατρικών ερασιτεχνικών σχημάτων: «Πειραματική Σκηνή» 1990 «Θεατρική Διαδρομή» 1995, «Σκηνή» 1995.

Το 1915 εμφανίστηκε η πρώτη τετράφωνη ευρωπαϊκή χορωδία στον μητροπολιτικό ναό της Υπαπαντής, η οποία λειτουργεί έως σήμερα. Χρυσή εποχή για τη χορωδιακή μουσική αποτέλεσε η περίοδος 1950-1970, κατά την οποία σε όλες τις εκκλησίες της πόλης λειτουργούσαν χορωδίες, από ερασιτεχνικά σχήματα. Η πρώτη παρέμβαση του δήμου στο πολιτισμό έγινε με τη δημιουργία της δημοτικής Φιλαρμονικής (1940), που δραστηριοποιείται μέχρι σήμερα στην πόλη. Από το 1996 η μουσική παράδοση ενισχύεται και αναπαράγεται από τη χορωδία του Λυκείου

¹²³ Από τα πιο αγαπημένα είδη ψυχαγωγίας ήταν το θέατρο. Επρόκειτο για ερασιτεχνικές παραστάσεις ή για διάφορους θιάσους που περιόδευαν στις επαρχιακές πόλεις. Οι θεατρικές παραστάσεις δίνονταν, αρχικά, στην ισόγεια αίθουσα Βογοπούλου, επί της οδού Αριστομένους, εκεί όπου αργότερα στεγάστηκαν διαδοχικά το Καπνοκοπήτριο, το Ταχυδρομείο και το Τηλεγραφείο. Μετά το 1885, οι παραστάσεις δίνονταν στην οικία, επί της οδού Αριστομένους, εκεί που σήμερα στεγάζεται η Εθνική Τράπεζα. Επίσης, στο καφενείο Πιτσιλή, που βρισκόταν στη σημερινή πλατεία της 23^{ης} Μαρτίου.

¹²⁴ Στην Καλαμάτα μετά τη δεκαετία του 1870, άρχισε να ακούγεται η ευρωπαϊκή μουσική και να καθιερώνεται το πιάνο, στα μεγαλοαστικά σπίτια της πόλης. Αργότερα, το 1894, έκαναν την εμφάνισή τους και τα πρώτα χοροδιδασκαλεία.

Ελληνίδων (1967) της πόλης, που έχει αναπτύξει αξιόλογη δραστηριότητα με ηχογραφήσεις και εμφανίσεις στο εξωτερικό.

Η δεκαετία του 1930 υπήρξε εξαιρετικά κρίσιμη για την κοινωνική, πολιτική και πολιτιστική ζωή της πόλης. Στην Καλαμάτα διαπιστώνεται πολιτιστική πτώση μέχρι το 1933, που άρχισε η πολιτιστική ζωή να κατευθύνεται από ένα νέο πολιτιστικό σύλλογο, αυτόν του «Συλλόγου της Λαϊκής Βιβλιοθήκης». Με πρωτοβουλία του ίδιου συλλόγου το 1962 ιδρύθηκε η Πινακοθήκη της Σύγχρονης Ελληνικής Τέχνης. Με πρωτοβουλία του Συλλόγου προς Διάδοσιν των Γραμμάτων (1936), καθιερώθηκε η 23^η Μαρτίου – ημέρα τοπικής εθνικής γιορτής. Το 1951, ο σύλλογος εγκαινίασε το Ιστορικό και Νεωτέρων χρόνων Μουσείο, την Ιστορική Πινακοθήκη και το Αρχείο Φωτογραφίας, στο Αρχοντικό Κυριάκου. Το 1964 αποφάσισε την ίδρυση Λαογραφικού Μουσείου τα εγκαίνια του οποίου πραγματοποιήθηκαν το 1977.

Η διάδοση και η διάσωση στοιχείων της λαϊκής παράδοσης αποτέλεσαν το στόχο των χορευτικών παραδοσιακών συλλόγων της πόλης, όπως αυτού του Λυκείου Ελληνίδων Καλαμάτας – που έχει στην κατοχή του πλούσια και σπάνια συλλογή αυθεντικών ελληνικών φορεσιών-, του Μορφωτικού Συλλόγου Καλαμάτας (1976) και του Κέντρου Λαογραφικών Μελετών (1993).

Εκτός από τους παραπάνω συλλόγους, στην πόλη σήμερα λειτουργούν αρκετά πολιτιστικά σωματεία και σύλλογοι με διαφορετικούς σκοπούς και στόχους, μέσω των οποίων διοχετεύεται ο τοπικός πολιτιστικός πυρήνας.

8.4 Ο ΤΥΠΟΣ ΤΗΣ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ ¹²⁵

Η πνευματική άνθηση του νομού, αντικατοπτρίζεται έντονα στην έκδοση εντύπων και άλλων εφημερίδων.

Το πρώτο έντυπο που κυκλοφόρησε στην Καλαμάτα ήταν η «Σάλπιγξ Ελληνική» που εκδόθηκε για τις ανάγκες του Αγώνα, σε τρία φύλλα, τον Αύγουστο του 1821.

«Η Μεσσηνία», η πρώτη εφημερίδα που εκδόθηκε στην Καλαμάτα, ήταν εβδομαδιαία και τυπωνόταν σε δικό της τυπογραφείο. Το πρώτο φύλλο της κυκλοφόρησε το 1856. Σήμερα συμπληρώνει περίπου 150 χρόνια κυκλοφορίας της !! Το «Θάρρος» (1899 έως σήμερα), ημερήσια εφημερίδα της Καλαμάτας. Το 1914 εκδόθηκε η ημερήσια πολιτική εφημερίδα «Σημαία» που λειτουργεί έως σήμερα.

Η «Ελευθερία» ξεκίνησε το 1979 ως εβδομαδιαία και από το 1981 ως ημερήσια. Η «Φωνή της Μεσσηνίας» ξεκίνησε το 1981 ως εβδομαδιαία και το 1999 ως ημερήσια. Επίσης κυκλοφορούν και δυο εβδομαδιαίες εφημερίδες, η «Μάχη» και ο «Μεσσηνιακός Λόγος» που κυκλοφορούν αντίστοιχα από το 1975 και το 1989.

¹²⁵ Γενικά Αρχεία του Κράτους – Αρχεία του Νομού Μεσσηνίας 5, Μηλίτση-Νίκα Αναστασία, «Η Μέση Εκπαίδευση στη Μεσσηνία (1833-1910) – Όψεις της Μεσσηνιακής Κοινωνίας μέσα από την εκπαίδευση», Έτος Έκδοσης: 2004- Καλαμάτα, σ. 98.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

9.1 ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΣΤΕΡΕΩΝ ΑΠΟΡΡΙΜΜΑΤΩΝ ΣΤΟ ΔΗΜΟ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ

Με τον όρο διαχείριση των απορριμμάτων, εννοούμε τον συστηματικό έλεγχο της παραγωγής, προσωρινής αποθήκευσης, περισυλλογής και τελικής διάθεσης ή ανακύκλωσης και ανάκτησης των χρήσιμων συστατικών, με στόχο την προστασία της δημόσιας υγείας και του περιβάλλοντος.

Οι ενέργειες που γίνονται κατά την διαχείριση των στερεών απορριμμάτων διακρίνονται στα εξής τέσσερα στάδια :

1. Την συλλογή των απορριμμάτων από τους χώρους καθαριότητας.
2. Την προσωρινή αποθήκευσή τους.
3. Την περισυλλογή και αποκομιδή από την υπηρεσία καθαριότητας.
4. Την τελική διάθεσή τους.

Το τελευταίο στάδιο χειρισμού των απορριμμάτων αφορά την τελική διάθεσή τους που αποτελεί το βασικότερο και δυσκολότερο στάδιο, αφού μη σωστή αντιμετώπιση του σταδίου αυτού, μπορεί να προκαλέσει σοβαρά προβλήματα για τη δημόσια υγεία και το περιβάλλον.

Μέχρι τον Απρίλιο του 1997, οπότε άρχισε να λειτουργεί το εργοστάσιο λιπασματοποίησης¹²⁶, το σύνολο των στερεών απορριμμάτων κατέληγαν στη χωματερή που λειτουργεί 40 χρόνια και βρίσκεται λίγα χιλιόμετρα βόρεια του οικισμού Γιαννιτσάνικα.

Ο Δήμος Καλαμάτας, από τα μέσα της δεκαετίας του 80 άρχισε να μελετά ένα ολοκληρωμένο και σύγχρονο σύστημα διαχείρισης των απορριμμάτων. Σκοπός ήταν η ορθολογική αντιμετώπιση του προβλήματος της τελικής διάθεσης των απορριμμάτων της ευρύτερης περιοχής της Καλαμάτας. Βασικοί επιμέρους στόχοι για την επίτευξη του πιο πάνω σκοπού ήταν :

- 1) Η μείωση των παραγόμενων απορριμμάτων.
- 2) Η αξιοποίηση των απορριμμάτων, με αποτέλεσμα την παραγωγή εδαφοβελτιωτικού.
- 3) Την ανακύκλωση των χρήσιμων υλικών (χαρτί, αλουμίνιο, γυαλί, πλαστικό).
- 4) Την τελική διάθεση των υπολοίπων σε χώρο Υγειονομικής ταφής.

Παράλληλα με τη Μονάδα Λιπασματοποίησης Καλαμάτας (ΜΟ.ΛΑ.Κ.), ο Δήμος Καλαμάτας ξεκίνησε και πρόγραμμα ανακύκλωσης χαρτιού, τον Μάιο του 1997. Αργότερα κατασκευάστηκε εργοστάσιο Μηχανικής ανακύκλωσης για τα υλικά γυαλί, μέταλλα, χαρτί και πλαστικά. Επίσης σχέδιο του Δήμου είναι η χωροθέτηση χώρου Υγειονομικής Ταφής Απορριμμάτων (Χ.Υ.Τ.Α.) ώστε να σταματήσει να λειτουργεί η χωματερή.

Μονάδα Βιολογικού Καθαρισμού λυμάτων, λειτουργεί στην Καλαμάτα. Είναι κατασκευασμένη σε οικόπεδο εκτάσεως 50 στρεμμάτων περίπου, ιδιοκτησίας της

¹²⁶ Το εργοστάσιο Λιπασματοποίησης, λειτουργεί από τον Απρίλιο του 1997, σε πενήμηρη βάση. Το εργοστάσιο έχει τη δυνατότητα συνεπεξεργασίας απορριμμάτων και λάσπης βιολογικού καθαρισμού. Το τελικό προϊόν είναι το εδαφοβελτιωτικό (compost) και παραπροϊόντα είναι τα αδρανή υλικά, τα οποία διατίθενται στην χωματερή. Η μονάδα λιπασματοποίησης (ΜΟ.ΛΑ.Κ.) απασχολεί 18 άτομα μόνιμο προσωπικό. Η μονάδα λιπασματοποίησης είναι η πρώτη που λειτουργεί στην Ελλάδα.

Δ.Ε.Υ.Α.Κ. , στην περιοχή Ασπρόχωμα. Η εγκατάσταση κατασκευάστηκε το 1986, αλλά έγιναν αργότερα αρκετά νέα έργα, ώστε να επεκταθεί η δυναμικότητα της μονάδας σε 120.000 κατοίκους (ενώ αρχικά είχε κατασκευαστεί, προκειμένου να εξυπηρετεί 20.000 κατοίκους)

9.2 ΥΔΡΕΥΣΗ – ΑΠΟΧΕΤΕΥΣΗ

1. ΥΔΡΕΥΣΗ

Ο τομέας της ύδρευσης στο Νομό Μεσσηνίας παρουσιάζει προβλήματα, τόσο λόγω της ανεπάρκειας συνολικά των υδάτινων πόρων, όσο και λόγω της μη αποτελεσματικής εκμετάλλευσης των υπαρχόντων αποθεμάτων.

Η επαρχία της Καλαμάτας, η οποία περιλαμβάνει 61 Δήμους – Κοινότητες, υδρεύεται κατά το πλείστον από πηγές. Το 13% του συνόλου των Δήμων και Κοινοτήτων χρησιμοποιεί γεωτρήσεις για την ύδρευση των πληθυσμών τους. Σύνδεσμοι ύδρευσης λειτουργούν μόνο σε 50% από αυτούς ενώ στο ίδιο ποσοστό κυμαίνονται και οι Δήμοι – Κοινότητες, οι οποίοι αντιμετωπίζουν προβλήματα με τα αντίστοιχα υφιστάμενα είδη ύδρευσης.

2. ΑΠΟΧΕΤΕΥΣΗ

Η πόλη της Καλαμάτας διαθέτει Μονάδα Βιολογικής επεξεργασίας βοθρολυμάτων. Το πρόβλημα της αποχέτευσης ήταν οξύτατο καθώς οι αστικές ανάγκες εξυπηρετούνται με βόθρους, αλλά σήμερα υπάρχει ένα ολοκληρωμένο δίκτυο αποχέτευσης. Το εσωτερικό δίκτυο έχει μήκος 110 χλμ. και εξυπηρετεί μια έκταση 950 εκταρίων. Ο κεντρικός αποχετευτικός αγωγός, μήκους 4.700 μ. , ξεκινά από τον ποταμό Νέδοντα και καταλήγει στην εγκατάσταση επεξεργασίας των λυμάτων. Το αποχετευτικό δίκτυο έχει σχεδιαστεί ώστε να εξυπηρετεί εκτός από την Καλαμάτα, το νέο στρατόπεδο, το βιομηχανικό πάρκο, και αρκετούς οικισμούς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10. ΥΠΟΔΟΜΕΣ

10.1 ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ

Αποτελεί τον μεγαλύτερο οργανωμένο χώρο συγκέντρωσης βιοτεχνικών και άλλων επιχειρήσεων σε επίπεδο Νομού. Δημιουργήθηκε το 1990 και ήδη λειτουργεί με επιτυχία αφού έχει πληρότητα 100%. Το ΒΙΟ.ΠΑ¹²⁷ αποτέλεσε πιλοτική δράση

¹²⁷ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΕΣ και ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ

Σε όλους τους νομούς της χώρας και σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου 2545/1997 προσδιορίζονται βιομηχανικές και επιχειρηματικές περιοχές (ΒΕ.ΠΕ.) οι οποίες διέπονται από ειδικό καθεστώς

στα πλαίσια του σχεδιασμού της ανασυγκρότησης της πόλης μετά τους σεισμούς του 1986.

Καταλαμβάνει έκταση 52 στρέμματα και έχει αναπτυχθεί σε 3 βασικές πτέρυγες που απαριθμούν συνολικά 64 βιοτεχνικές μονάδες. Οι εκτάσεις που καταλαμβάνει η κάθε επιχείρηση ποικίλουν σε μεγέθη από 81 τ.μ. ελάχιστο έως 245 μέγιστο, και παραχωρούνται με ενοίκιο στις επιλέξιμες χρήσεις.

Οι βασικές κατηγορίες επιχειρήσεων που στεγάζονται εκεί προέρχονται από τον τομέα του αυτοκινήτου (συνεργεία, ελαστικά, μηχανές, ηλεκτρονικές επισκευές), και πολλές άλλες επιχειρήσεις με ποικιλόμορφες δραστηριότητες όπως πλυντήρια, επεξεργασία κρεάτων, πλαστικές κατασκευές, μηχανογραφικά έντυπα, γραφικές τέχνες, κεντήματα και έτοιμο ένδυμα, εταιρίες μεταφορών, επισκευές ψυγείων που συνεισφέρουν στην τοπική προστιθέμενη αξία και συμβάλλουν στην ανάπτυξη των ΜΜΕ, στηρίζοντας και την τοπική απασχόληση σημαντικά.

Εντός του Βιοτεχνικού Πάρκου έχουν εγκατασταθεί η διαχειρίστρια Αναπτυξιακή Επιχείρηση Καλαμάτας (ΑΔΕΚ) που ιδρύθηκε κυρίως για την λειτουργία και ανάπτυξη του ΒΙΟ.ΠΑ.

10.2 ΜΕΓΑΛΑ ΕΡΓΑ ΥΠΟΔΟΜΗΣ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ

Το έργο μεγάλης σημασίας που προγραμματίζονται για την πόλη της Καλαμάτας είναι τα εξής:

ΜΕΓΑΡΟ ΧΟΡΟΥ

Το έργο θα τονώσει την πολιτιστική δυναμική της πόλης αλλά και παράλληλα θα αναβαθμίσει το κέντρο της πόλης. Η χωροθέτηση του κτιρίου έγινε στο οικοπέδο όπου υπήρχε το εργοστάσιο Λιναρδάκη. Φορέας υλοποίησης είναι ο Δήμος Καλαμάτας. Το έργο δεν έχει ακόμα ξεκινήσει να υλοποιείται.

οργάνωσης και λειτουργίας και μέσα στις οποίες μπορούν να εγκατασταθούν διάφορες δραστηριότητες.

Οι ΒΕ.ΠΕ. μπορούν να έχουν μία από τις ακόλουθες μορφές:

α. Βιομηχανική Περιοχή ΒΙ.ΠΕ.: ΒΙ.ΠΕ. είναι ο χώρος, ο οποίος καθορίζεται, οριοθετείται, πολεοδομείται και οργανώνεται σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου 2545/1997 προκειμένου να λειτουργήσει ως χώρος υποδοχής κάθε βιομηχανικής και βιοτεχνικής δραστηριότητας

β. Βιομηχανικό Πάρκο ΒΙ.ΠΑ.: ΒΙ.ΠΑ. είναι ο χώρος ο οποίος καθορίζεται, οριοθετείται, πολεοδομείται και οργανώνεται σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου 2545/1997, προκειμένου να λειτουργήσει ως χώρος υποδοχής κάθε βιομηχανικής και βιοτεχνικής δραστηριότητας μέσης και χαμηλής όχλησης

γ. Βιοτεχνικό Πάρκο: είναι ο χώρος ο οποίος καθορίζεται, οριοθετείται, πολεοδομείται και οργανώνεται σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου 2545/1997, προκειμένου να λειτουργήσει ως χώρος υποδοχής κάθε βιομηχανικής και βιοτεχνικής δραστηριότητας χαμηλής όχλησης και επαγγελματικών εργαστηρίων

δ. Τεχνόπολη: Τεχνόπολη είναι ο χώρος ο οποίος οριοθετείται, πολεοδομείται και οργανώνεται σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου 2545/1997 και στον οποίο εγκαθίστανται βιομηχανίες νέας και υψηλής τεχνολογίας, ερευνητικές και εκπαιδευτικές δραστηριότητες καθώς και επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών. Οι χώροι αυτοί χαρακτηρίζονται από υψηλή ποιότητα περιβάλλοντος και δύνανται να περιλαμβάνουν οικιστικά συγκροτήματα, στα οποία ενσωματώνονται οι αναγκαίες αστικές λειτουργίες.

11.1 ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Η Καλαμάτα αναπτύχθηκε με σχέδιο από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, η πρώτη επίσημη πολεοδομική παρέμβαση στην πόλη γίνεται το 1905.

Η πόλη αναπτύχθηκε πολεοδομικά με το σχήμα της «μαργαρίτας», δηλαδή ο πολεοδομικός ιστός της περιλαμβάνει το κέντρο με τις γύρω από αυτό γειτονιές. Πρόκειται για την κλασική-παραδοσιακή πόλη, με τις ποικιλόμορφες πολλαπλές λειτουργίες (μικτές χρήσεις γης), που κυριαρχούσε την εποχή εκείνη σε πολλές δυτικές χώρες.

Περιεχόμενο του σχεδίου πόλεως αποτελούν οι κοινόχρηστοι και οι δομήσιμοι χώροι του. Η σχέση μεταξύ των κοινόχρηστων και ιδιωτικών χώρων, σε συνδυασμό με την πυκνότητα (χαμηλοί συντελεστές δόμησης) καθορίζει την ποιότητα του περιβάλλοντος της πόλης. Το σχέδιο πόλεως δεν προέβλεπε αρκετούς κοινόχρηστους-ελεύθερους χώρους γιατί υπήρχε μια ισορροπία και αρμονία μεταξύ της πόλης και υπαίθρου. Άλλωστε, στους ελεύθερους χώρους της πόλης συνυπολογίζονται και οι περίφημες πορτοκαλιές, που υπήρχαν μέσα αλλά και στα περίχωρα της πόλης.

Στους δομήσιμους χώρους επιτρέπεται η ανέγερση οικοδομών που εξυπηρετούν πρώτιστα την κατοικία-χωρίς να απαγορεύουν και άλλες χρήσεις συμβατές με αυτή. Η ανάμειξη των συμβατών χρήσεων γης δημιουργούν την ποικιλία και τη ζωντάνια, που αποτελούν απαραίτητα χαρακτηριστικά της γειτονιάς. Η σχέση μεταξύ κέντρου και γειτονιών είναι τέτοια ώστε με τις μικτές χρήσεις γης η κατοικία, η εργασία και η αναψυχή να βρίσκονται στην ίδια περιοχή ή σε κοντινή απόσταση για να μη χρειάζονται άσκοπες μετακινήσεις των πολιτών της. Ο σχεδιασμός αυτός δεν ευνοεί την ανάπτυξη οργανωμένου οδικού δικτύου της πόλης, το οποίο άλλωστε δεν έχει μεγάλη σημασία λόγω της έλλειψης ανάγκης μετακινήσεων από τον τόπο κατοικίας στον τόπο εργασίας ή αναψυχής.

Ο πολεοδομικός ιστός αυτός της πόλης επηρέασε τον κοινωνικό ιστό : εφόσον η Καλαμάτα αναπτύχθηκε ως άθροισμα γειτονιών (Αγ. Ταξιάρχης, Φυτειά, Παραλία, Ράχη, Καλύβια, Αγιάννης, Αγ. Σίδηρης) υπήρξε ανθρώπινη επαφή και όχι αποξένωση.

Τα κύρια χαρακτηριστικά της Καλαμάτας, που διαμόρφωσαν την ταυτότητα, τη φυσιογνωμία, τη μορφή και το χαρακτήρα της, αποτελούσαν το Ιστορικό Κέντρο ¹²⁹ της (δηλαδή το κάστρο με τη γύρω περιοχή του), η χαμηλή πυκνότητα κατοικιών

¹²⁸ Εφ. Ελευθερία, Τρίτη 11 Ιουλίου 2006, Αρ. φύλλου 9086, άρθρο Δημ. Γ. Χριστοφιλόπουλου.

¹²⁹ Τι ακριβώς προσφέρει η ιστορική πόλη και πως μπορεί να επιβιώσει στη σύγχρονη πόλη;

Η ιστορική πόλη ¹²⁹ μας παραδίδει πρότυπα οργάνωσης του χώρου και φυσικά πρότυπα οργάνωσης της ζωής στους χώρους αυτούς, κάτω από συγκεκριμένες τοπικές, κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες. Η λύση θα ήταν να συντηρήσουμε την ιστορική πόλη, μεταβάλλοντας την σε ένα «ζωντανό μουσείο». Σε ένα χώρο, που δεν θα διατηρήσουμε μόνο την αρχιτεκτονική και την πολεοδομία αλλά και τις λειτουργίες που ιστορικά είχαν αναπτυχθεί εκεί και είχαν συντελέσει στη δημιουργία του συγκεκριμένου περιβάλλοντος.

Η ιστορική πόλη έχει μια συγκεκριμένη πολεοδομική και αρχιτεκτονική υποδομή που έχει προκύψει από τα φυσικά δεδομένα και τις ανάγκες των κατοίκων της. Η μορφή του πολεοδομικού ιστού της αποτελεί ένα από τα χαρακτηριστικότερα στοιχεία της

(με πολλά όμορφα κτίρια, και μάλιστα διατηρητέα ορισμένα από αυτά), οι ανθρώπινης κλίμακας γειτονιές της.

Σε αυτά τα πλεονεκτήματα πρέπει να προστεθεί και η καταπληκτική θέση της πόλης και η εναρμόνισή της με τα γύρω φυσικά οικοσυστήματα. Ιδιαίτερα πρέπει να τονιστεί το αρμονικό δέσιμο της πόλης με τα γύρω βουνά, και κυρίως αυτό που είναι στην ανατολική πλευρά της πόλης, καθώς και η πανέμορφη μεγάλη παραλία της.

Όμως την εναρμόνιση του πολεοδομικού με τον κοινωνικό ιστό, δεν ακολούθησε και ο οικονομικός ιστός της πόλης, η οποία δεν κατάφερε να έχει μια σχετικά ικανοποιητική οικονομική ανάπτυξη. Ορισμένες συνοικίες-γειτονιές ζούσαν στα όρια της φτώχειας. Ο οικονομικός της μαρασμός της, οδήγησε αναγκαστικά πολλούς κατοίκους της να εγκαταλείψουν την πόλη και να «μεταναστεύσουν» στα μεγάλα αστικά κέντρα ή και στο εξωτερικό, είτε για ανεύρεση εργασίας, είτε και για σπουδές.

Πολυκατοικίες ¹³⁰

Από το 1960, η πόλη της Καλαμάτας, αρχίζει να δοκιμάζεται με την αλλοίωση του πολεοδομικού και κοινωνικού ιστού της, από το σύστημα αντιπαροχής σε συνδυασμό με την πολυκατοικιοποίηση της πόλης.

Την εποχή αυτή στην Καλαμάτα, είχε ωριμάσει η ιδέα της αντιπαροχής. Με νόμο του τότε στρατιωτικού καθεστώτος αυξήθηκαν τα ύψη των οικοδομών και οι συντελεστές δόμησης, πράγμα που επέτρεψε την ανεξέλεγκτη ανέγερση πολυώροφων κτιρίων.

Οι τοπικές αρχές, επηρεασμένες από τη γενική εγκατάλειψη και το μαρασμό της πόλης, δεν αντέδρασαν επαρκώς ή μάλλον είδαν την, μέσω αντιπαροχής, ανέγερση πολυώροφων κτιρίων ως σωτηρία για την ανάπτυξη της πόλης.

Οι κερδοσκόποι της εποχής, στο όνομα της «ανάπτυξης» της πόλης και με την ανοχή των τοπικών αρχών, ξεκίνησαν την ανέγερση πολυώροφων κτιρίων πρώτα από το κέντρο και σιγά-σιγά έφθασαν μέχρι την Παραλία της πόλης. Έτσι, τα όμορφα κτίρια της οδού Αριστομένους, της οδού Φαρών και των άλλων σημαντικών δρόμων της πόλης εξαφανίζονταν στο όνομα της αντιπαροχής.

Τη δεκαετία του 1970 το σύστημα της αντιπαροχής είχε γενικευτεί πλέον και η σχέση κέντρου με τις γύρω περιοχές του άρχισε να εμφανίζει προβλήματα συνεκτικότητας με αποτέλεσμα μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1980 την παραμόρφωση του πολεοδομικού ιστού της πόλης.

Ο ν. 1337/1983, ευνοούσε τη δημιουργία της παραδοσιακής πόλης των πολλαπλών λειτουργιών αλλά τροποποιήθηκε έτσι ώστε η επέκταση των πόλεων να γίνεται με οικιστικές περιοχές στις οποίες εφαρμόζονταν αυστηρός διαχωρισμός χρήσεων γης : οικιστική περιοχή κατοικίας, οικιστική περιοχή επαγγελματικής εγκατάστασης, οικιστική περιοχή βιομηχανίας-βιοτεχνίας κ.λπ.

Με τον πιο πάνω νόμο του 1983, που αποτελεί και το ισχύον θεσμικό πλαίσιο επέκτασης των ελληνικών πόλεων, άρχισαν να γίνονται παρεμβάσεις τόσο σε

και μας δίνει πολύ συγκεκριμένες πληροφορίες για τον τρόπο οργάνωσης του ιδιωτικού και του δημόσιου χώρου. Το δίκτυο των δρόμων, οι πλατείες, οι εκκλησίες και άλλα αρκούν πολλές φορές μόνο αυτά, για να δικαιώσουν την απόφαση για τη διατήρηση της ιστορικής πόλης. «Τα Μνημεία και η πόλη», Διονύσης Α. Ζήβας, σ. 21-187.

130 Εφ. Ελευθερία, Τετάρτη 12 Ιουλίου 2006, Αρ. φύλλου 9087, άρθρο Δημ. Γ. Χριστοφιλόπουλου.

περιοχές έξω από τα όρια της Καλαμάτας (επεκτάσεις) όσο και στην ίδια την πόλη (αναθεώρηση του σχεδίου 1905).

Ειδικότερα στην περιοχή της Καλαμάτας έγιναν οι ακόλουθες κυριότερες παρεμβάσεις :

Α) Αναθεώρηση του σχεδίου πόλεως του 1905, που περιλαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος της πόλης (1989), αναθεώρηση προσφυγικών οικισμών και έγκριση πολεοδομικής μελέτης ανατολικής, βόρειας και κεντρικής περιοχής Καλαμάτας (1986).

Β) Επέκταση του σχεδίου πόλεως , στις περιοχές Ανατολικής Παραλίας, Γιαννιτσάνικων και Στρατώνων.

Γ) Αναθεώρηση του παραδοσιακού κέντρου της πόλης (1988).

Δ) Καθορισμός χρήσης γης στη Δυτική Παραλία .

Ε) Πρόσφατη έγκριση πολεοδομικής μελέτης Ασπροχώματος και Βέργας.

Έτσι, τη δεκαετία του 1980, η πόλη της Καλαμάτας, με τις πολλαπλές λειτουργίες και χρήσεις γης επεκτείνεται, κυρίως, στη δυτική και ανατολική πλευρά της, με το σύστημα των οικιστικών περιοχών της αυστηρής κατηγοριοποίησης των χρήσεων γης.

Με το σχέδιο του 1905 αναπτύχθηκε η πόλη με πολλαπλές χρήσεις γης και με την αναθεώρηση του 1989 περιορίζεται σε μια μόνο χρήση, δηλαδή την αμιγή κατοικία, πράγμα που σημαίνει ότι όλα τα καταστήματα και οι άλλες χρήσεις που ήδη λειτουργούν, εφόσον δεν εξυπηρετούν καθημερινές ανάγκες είναι παράνομα.

Αντί της ορθολογικής πολεοδομικής οργάνωσης της πληγωμένης από το σεισμό, πόλης με την ευρύτερη περιοχή της και της πρόβλεψης κάλυψης των αναγκών της για τα επόμενα 20 χρόνια, προτιμήθηκαν λύσεις ανταποκρινόμενες κυρίως στον επείγοντα χαρακτήρα αντιμετώπισης των προβλημάτων που προέκυψαν από το σεισμό του 1986. Η επέκταση της παραδοσιακής, πολυλειτουργικής ¹³¹ πόλης της Καλαμάτας με μονολειτουργικές ¹³² οικιστικές περιοχές εμποδίζει τη δημιουργία ενός ενιαίου ιστού της παλιάς πόλης με τις νέες περιοχές επεκτάσεων, στις οποίες ακριβώς η αυστηρή κατηγοριοποίηση των χρήσεων γης δεν ευνοεί τη δημιουργία της γειτονιάς.

11.2 Α ΦΑΣΗ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ

Στρατηγική ανάπτυξης Καλαμάτας

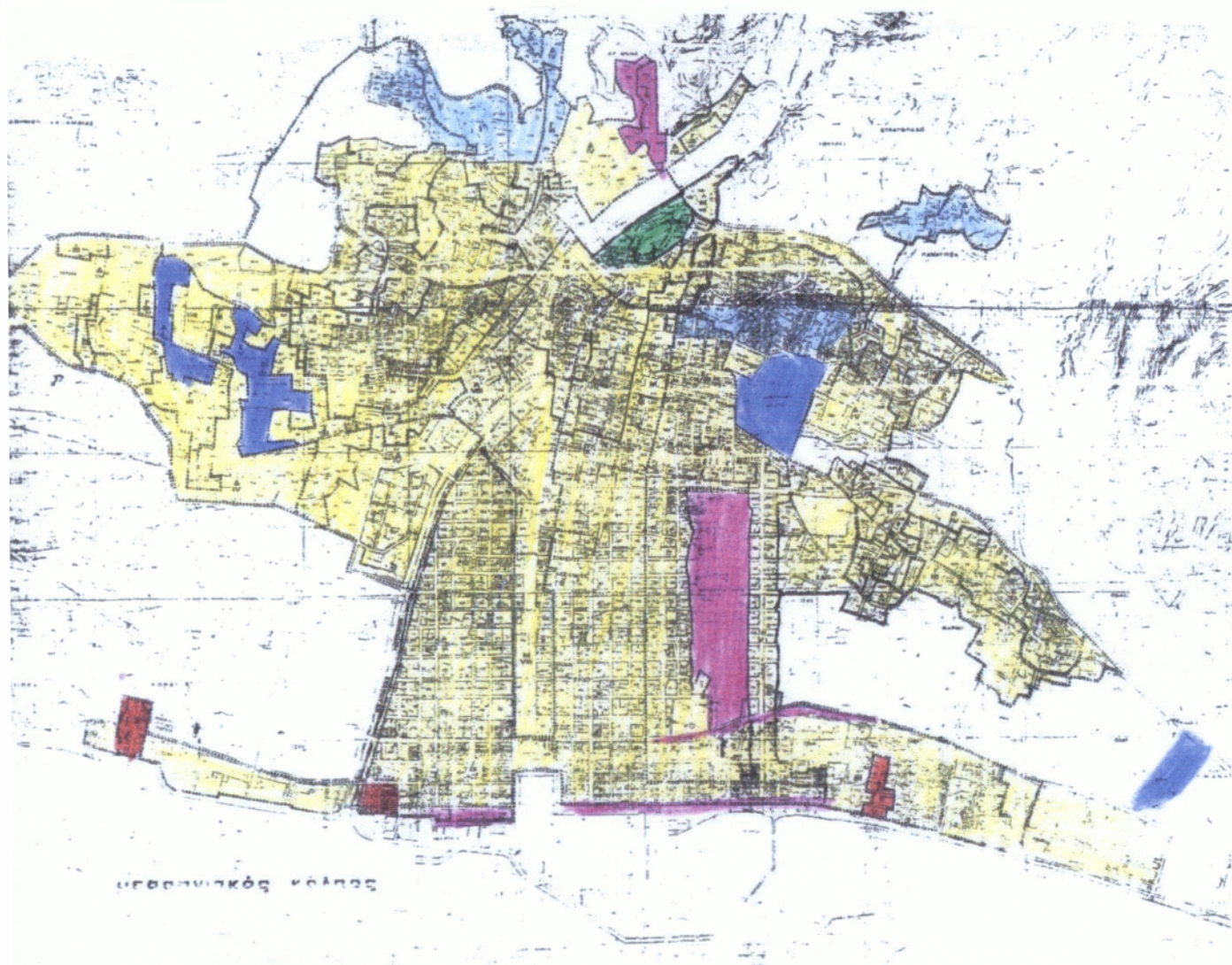
Τα στοιχεία που αφορούν την αξιοποίηση της περιοχής του «Μπουρνιά», τη διατήρηση της φυσιογνωμίας των οικισμών του ορεινού όγκου του Ταυγέτου, την οικιστική επέκταση του αστικού κέντρου της Καλαμάτας, το ρόλο του λιμανιού και του αεροδρομίου, το κυκλοφοριακό και την ανάπτυξη της παραλιακής ζώνης αναλύθηκαν από τους μελετητές κατά την παρουσίαση της Α φάσης του Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου της Μεσσηνιακής πρωτεύουσας.

¹³¹ Πολυλειτουργική είναι η πόλη στην οποία επιτρέπεται η συνύπαρξη πολλών συμβατικών λειτουργιών , λ.χ. συνύπαρξη διαβίωσης, εργασίας και αναψυχής. Η πολλαπλή λειτουργία επιτρέπει στην ίδια περιοχή να κατοικώ, να εργάζομαι, να διασκεδάζω.

¹³² Μονολειτουργική οικιστική περιοχή (όχι πόλη) είναι εκείνη στην οποία επιτρέπεται μια μόνο πολεοδομική λειτουργία- δηλαδή σε μια μόνο περιοχή-οικιστική, θα πρέπει μόνο να κατοικώ ή μόνο να εργάζομαι ή μόνο να διασκεδάζω.

Οι μελετητές κατά την διάρκεια της παρουσίασης τόνισαν ότι απλώς θα αναλύσουν τα υπάρχοντα δεδομένα και τα εναλλακτικά σενάρια, αλλά οι αποφάσεις θα πρέπει να ληφθούν από την επόμενη δημοτική αρχή, καθώς είναι πολύ δύσκολο να τελειώσει σε σύντομο χρονικό διάστημα η Β' φάση και παράλληλα να ληφθούν αποφάσεις για τις χρήσεις γης και άλλες πολεοδομικές εφαρμογές που θα επηρεάσουν την ανάπτυξη της Καλαμάτας για τα επόμενα 15-20 χρόνια.

ΣΧΕΔΙΟ ΠΟΛΕΩΣ 1986



ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- ΜΙΚΡΟΑΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ
- ΥΠΟΒΑΘΜΙΣΜΕΝΗ ΠΕΡΙΟΧΗ
- ΜΕΓΑΛΟΑΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ
- ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
- ΕΡΓΑΤΙΚΕΣ ΚΑΤΟΙΚΙΕΣ
- ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ (ΚΟΡΔΙΑ, ΑΝΑΛΗΨΗΣ, ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ Η ΝΙΚΗΤΑΡΑ)

Συγκεκριμένα στη Β' φάση θα πρέπει να ληφθούν αποφάσεις για το αν : 1) ο «Μπουρνιάς» θα χαρακτηριστεί ζώνη τουριστικής ανάπτυξης, 2) αν το λιμάνι της Καλαμάτας θα έχει εμπορικό ή όχι χαρακτήρα, 3) αν θα υπάρξει επέκταση των οικιστικών ζωνών και 4) αν θα επιτραπεί η εγκατάσταση βιομηχανιών έξω από τη

ΒΠΠΕ Καλαμάτας. Επίσης η κατασκευή του εθνικού δρόμου Τρίπολης-Καλαμάτας και της Ιόνιας Οδού θα δημιουργήσουν νέα δεδομένα στον πολεοδομικό ιστό της πόλης.

Η περιοχή του «Μπουρνιά», στη δυτική πλευρά της πόλης, εμφανίζει ένα τεράστιο οικιστικό κενό, το οποίο καλύπτεται από άναρχη εγκατάσταση βιοτεχνιών που προσπαθούν να βρουν χώρο λειτουργίας, αφού η ΒΠΠΕ έχει καταληφθεί από τους τσιγγάνους. Αυτή η δυτική περιοχή σήμερα χαρακτηρίζεται ως αγροτική περιοχή, δεν έχει υψηλή παραγωγικότητα και παράλληλα καταναλώνει τεράστιες ποσότητες ύδατος. Επίσης έχουν εγκατασταθεί, ο βιολογικός καθαρισμός και η ΜΟΛΑΚ .

11.3 ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΜΕΤΡΟ 4.5 " Ολοκληρωμένες Παρεμβάσεις Ανάπτυξης σε Τοπικές Ζώνες Αστικών & Ημιαστικών Κέντρων ", του Π.Ε.Π. Πελοποννήσου 2000-2006.

Όσον αφορά τις περιοχές στις οποίες θα πραγματοποιούνταν οι Ολοκληρωμένες Παρεμβάσεις Αστικής Ανάπτυξης, έπρεπε :

- 8.3 να αποτελούν συνεκτικές αστικές / ημιαστικές ζώνες ή ενότητες αστικών / ημιαστικών θυλάκων με ομοειδή χωρικά και κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά
- 8.4 να είναι γεωγραφικά προσδιορισμένες εντός ενός ευρύτερου αστικού ιστού και οι οποίες χαρακτηρίζονται από : υποβαθμισμένο αστικό περιβάλλον, υψηλούς δείκτες ανεργίας και ύπαρξη φαινομένων κοινωνικού αποκλεισμού για ευπαθείς κοινωνικά ομάδες, χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο του πληθυσμού και ύπαρξη προϋποθέσεων για την ενεργοποίηση του τοπικού δυναμικού και αξιοποίηση τοπικών συγκριτικών πλεονεκτημάτων για την οικονομική μεγέθυνση των τοπικών αγορών εργασίας.

Ταυτόχρονα, οι αστικές / ημιαστικές ζώνες με τα προαναφερόμενα χαρακτηριστικά, θα έπρεπε να εμπίπτουν μορφολογικά σε μία από τις παρακάτω έξι κατηγορίες αστικής τυπολογίας :

- 1) Περιοχές αυθαίρετης δόμησης, οι οποίες εντάχθηκαν στα Σχέδια Πόλεων χωρίς τις απαραίτητες ενέργειες αστικής ολοκλήρωσης.
- 2) Περιοχές αστικής απαξίωσης, ως αποτέλεσμα περιβαλλοντικής υποβάθμισης ή και φθίνουσας βιομηχανικής δραστηριότητας.
- 3) Περιοχές απότομης αλλαγής χρήσεων, λόγω οικονομικών και κοινωνικών μετασχηματισμών.
- 4) Περιοχές δημιουργίας νέου αστικού χώρου που προήλθε από τις επεκτάσεις των Σχεδίων Πόλεων με υπερεκμετάλλευση των συντελεστών δόμησης, χωρίς την πρόβλεψη των αναγκαίων υποδομών και του απαραίτητου κοινωνικού εξοπλισμού.
- 5) Αστικοί «δορυφόροι» που δημιουργούν νέο αστικό χώρο.
- 6) Ιστορικά κέντρα πόλεων, στα οποία παρατηρείται παρακμή λόγω εγκατάλειψης ή αντίστροφα, συσσώρευση λειτουργιών με ταυτόχρονα αντιφατικά φαινόμενα οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων.

Οι προτάσεις που επιλέχθηκαν για ένταξη θα χρηματοδοτηθούν κατά 25% από εθνικούς πόρους και κατά 75% από το Ε.Τ.Π.Α.¹³³ και το Ε.Κ.Τ.¹³⁴ Ο συνολικός προϋπολογισμός που προγραμματίζεται να διατεθεί για τη υλοποίηση των Ολοκληρωμένων Παρεμβάσεων Αστικής Ανάπτυξης ανέρχεται στα 18.500.000 ευρώ.

Το Επιχειρησιακό Σχέδιο που κατέθεσε ο Δήμος Καλαμάτας ήταν το εξής : Πρόταση Ολοκληρωμένης Αστικής Ανάπτυξης της Περιοχής που περιβάλλεται από τον Δρόμους Αθηνών – Δήμητρας – Βόρεια Αγίου Γεωργίου – Μπουλούκου του Δήμου Καλαμάτας. Στη συνέχεια έγινε αξιολόγηση του Επιχειρησιακού Σχεδίου και τελικά εγκρίθηκε.

Μετά την έγκριση του Επιχειρησιακού Σχεδίου, εκδόθηκαν προσκλήσεις στο Μέτρο 4.5 για την αξιολόγηση των έργων τα οποία προτάθηκαν.

Το Δεκέμβριο του 2003, έγινε παρουσίαση του Επιχειρησιακού Σχεδίου, στο Δήμο Καλαμάτας, όπου παρουσιάστηκαν τα οφέλη που θα προέκυπταν από την εφαρμογή αυτού του Επιχειρησιακού Σχεδίου.

ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ

Δήμος Καλαμάτας

Η περιοχή παρέμβασης έχει ένα ιδιαίτερο χαρακτήρα που συντίθενται από την ύπαρξη των δύο υποζωνών της που αφορούν :

Α) Στο ΝΑ τμήμα που μπορεί να χαρακτηριστεί ως ιστορική συνοικία της περιοχής παρέμβασης που αναπτύχθηκε σαν εργατική γειτονιά και συνδέθηκε με την ανάπτυξη και εξέλιξη του λιμανιού. Είναι μία γειτονιά με στενό, οδικό δίκτυο και πολύ μικρά οικόπεδα που καλύπτονται σχεδόν στο σύνολό τους. Τα χαρακτηριστικά υποβάθμισης των κτιρίων προκύπτουν είτε από εγκαταλελειμμένα κτίρια είτε από πρόχειρες παρεμβάσεις.

Β) Στο ΒΑ τμήμα της περιοχής παρέμβασης η εικόνα είναι τελείως διαφορετική και προκύπτει μάλλον από το εντελώς διαφορετικό χαρακτήρα της διαχρονικής εξέλιξης. Είναι περιοχή που άρχισε να αναπτύσσεται στο παρελθόν αυθαίρετα και εκ των υστέρων εντάχθηκε σε σχέδιο μαζί με αδόμητες περιοχές. Το κύριο γνώρισμα αυτής της υποζώνης είναι ο αδιαμόρφωτος πολεοδομικός χαρακτήρας της, οι θεσμοθετημένοι από την πολεοδομική μελέτη κοινόχρηστοι χώροι αλλά και αρκετά τμήματα του οδικού δικτύου δεν έχουν υλοποιηθεί ενώ καταγράφονται σημαντικές ελλείψεις και στις τεχνικές υποδομές.

Στο σύνολό της η περιοχή παρέμβασης έχει να επιδείξει αρκετά προβλήματα σε ότι αφορά την κυκλοφοριακή οργάνωση αλλά και την ασφάλεια κίνησης των πεζών. Κύριο αίτιο για αυτή τη δυσλειτουργία είναι η στενότητα των δρόμων αλλά και η ύπαρξη πολυάριθμων αδιεξόδων.

¹³³ Τα προγράμματα του Ε.Τ.Π.Α. ικανοποιούν τους εξής στόχους : πολεοδομικά οργάνωση και αναδιοργάνωση, ορθολογική ανάπτυξη των υποδομών και βελτίωση αστικού χώρου, περιβαλλοντική προστασία, κοινωνική αναζωογόνηση, υποστήριξη της απασχόλησης, με σκοπό την ολοκληρωμένη προσέγγιση στην ικανοποίηση των τοπικών αναγκών και το βιώσιμο χαρακτήρα της κάθε παρέμβασης.

¹³⁴ Τα προγράμματα του Ε.Κ.Τ. , ικανοποιούν τους εξής στόχους : ανάπτυξη του ανθρωπίνου δυναμικού και ενίσχυση της τοπικής απασχόλησης, κοινωνική και οικονομική ενσωμάτωση ειδικών ομάδων πληθυσμού, προώθηση της ισότητας των δύο φύλων, σύνδεση της κατάρτιση με την απασχόληση και την ενίσχυση της οικονομίας.

Σε ότι αφορά την εξυπηρέτηση της περιοχής για καθημερινές ανάγκες, σημειώνεται ότι γίνεται κύρια από τα μαγαζιά της Λεωφόρου Αθηνών που οριοθετεί την περιοχή στο νότιο άκρο της.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ

ΚΑΛΑΜΑΤΑ

| | |
|---|--------------|
| ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟΣ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΕΠ. ΣΧΕΔΙΟΥ | 3.317.035,65 |
| ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟΣ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ Ε.Τ.Π.Α. | 2.639.000,00 |
| ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟΣ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ Ε.Κ.Τ. | 678.035,65 |

| ΠΡΑΞΕΙΣ Ε.Τ.Π.Α. | ΚΩΔΙΚΟΣ ΠΡΑΞΗΣ | ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟΣ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ | ΤΕΛΙΚΟΙ ΔΙΚΑΙΟΥΧΟΙ |
|--|----------------|--|--------------------|
| Διαμόρφωση κοινόχρηστων χώρων και παιδικών χαρών | 1 | 259.495,56 | Δήμος Καλαμάτας |
| Ηλεκτροφωτισμός Οδών και Κοινοχρήστων Χώρων Περιοχής Παρέμβασης | 2 | 123.000,00 | Δήμος Καλαμάτας |
| Διαμόρφωση προαυλίου χώρου και εξοπλισμός του 6 ^{ου} Δημοτικού Σχολείου | 3 | 99.954,92 | Δήμος Καλαμάτας |
| Διαμόρφωση Κέντρου Ημερήσιας Φροντίδας Ηλικιωμένων (ΚΗΦΗ) | 4 | 95.602,93 | Δήμος Καλαμάτας |
| Διαμόρφωση Πεζοδρομίων Εξυπηρέτησης Περιοχής Παρέμβασης | 5 | 300.000,00 | Δήμος Καλαμάτας |
| Διάνοιξη Τμημάτων Τοπικού Οδικού Δικτύου στις περιοχές Ράχη - Φραγκοπήγαδο | 6 | 468.120,95 | Δήμος Καλαμάτας |
| Διαμόρφωση Δημοσίων Χώρων Στάθμευσης για άτομα με ειδικές ανάγκες | 7 | 29.892,77 | Δήμος Καλαμάτας |
| Δημιουργία Πολιτιστικού Εργαστηρίου-Εικαστικού Σχολείου | 8 | 48.790,91 | Δήμος Καλαμάτας |

| | | | |
|--|----|---------------------|-----------------|
| Δημιουργία τοπικού δικτύου αποχέτευσης όμβριων στη περιοχή Φραγκοπήγαδου | 9 | 800.000,00 | ΔΕΥΑΚ |
| Εξοπλισμός προγράμματος διαχείρισης απορριμμάτων | 10 | 150.000,00 | Δήμος Καλαμάτας |
| Ενέργειες Υποστήριξης της Επιχειρηματικότητας | 11 | 30.000,00 | Α.Δ.Ε.Κ. |
| Εξοπλισμός 6 ^{ου} Δημοτικού Σχολείου | 12 | 15.092,20 | Δήμος Καλαμάτας |
| Δημιουργία εργαστηρίου για την εξοικείωση των νέων στις νέες τεχνολογίες | 13 | 202.977,94 | Δήμος Καλαμάτας |
| Τεχνική υποστήριξη της λειτουργίας του εργαστηρίου για την εξοικείωση των νέων με τις νέες τεχνολογίες | 14 | 112.000,00 | Δήμος Καλαμάτας |
| Προβολή/ αξιολόγηση του Προγράμματος / Δημιουργία ιστοσελίδων | 15 | 30.000,00 | Δήμος Καλαμάτας |
| Δημιουργία προσβάσεων για ΑΜΕΑ | 16 | 34.674,75 | Δήμος Καλαμάτας |
| | | | |
| Συνολικός Προϋπολογισμός Δράσεων Ε.Τ.Π.Α. | - | 2.639.000,00 | - |

| ΠΡΑΞΕΙΣ Ε.Κ.Τ. | ΚΩΔΙΚΟΣ ΠΡΑΞΗΣ | ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟΣ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ | ΤΕΛΙΚΟΙ ΔΙΚΑΙΟΥΧΟΙ |
|--|-----------------------|---|---------------------------|
| Δράσεις Συμβουλευτικής σε Ανέργους | 17 | 58.825,00 | Α.Δ.Ε.Κ. |
| Δράσεις Δημοσιότητας - Ευαισθητοποίησης | 18 | 15.000,00 | Α.Δ.Ε.Κ. |
| Συνοδευτικές Υποστηρικτικές Υπηρεσίες | 19 | 51.955,00 | Δήμος Καλαμάτας |
| Κατάρτιση Ανεργων και Εργαζομένων | 20 | 98.505,00 | Δήμος Καλαμάτας |
| Επιδότηση της απασχόλησης (Νέες Θέσεις Εργασίας) | 21 | 72.000,00 | ΟΑΕΔ |

| | | | |
|--|----|------------|----------------------|
| Επιδότηση της απασχόλησης (Νέοι Ελεύθεροι Επαγγελματίες) | 22 | 108.000,00 | ΟΑΕΔ |
| Απόκτηση Εργασιακής Εμπειρίας | 23 | 65.538,00 | ΟΑΕΔ |
| Επιχορήγηση της ΔΕΤΑΚ για την δημιουργία Κέντρου Ημερήσιας Φροντίδας Ηλικιωμένων (ΚΗΦΗ) στο Δήμο Καλαμάτας | 24 | 212.000,00 | ΔΕΤΑΚ ¹³⁵ |
| Συνολικός Προϋπολογισμός Δράσεων Ε.Κ.Τ. | - | 681.368,50 | - |

11.4 Ο ΣΕΙΣΜΟΣ ΤΟΥ 1986 ¹³⁶

Σαββάτο 13 Σεπτεμβρίου 1986, το απόγευμα, στο λιμάνι της Καλαμάτας, γίνονταν τα εγκαίνια της πρώτης ακτοπλοϊκής γραμμής Καλαμάτας- Κρήτης. Χιλιάδες άνθρωποι είχαν μαζευτεί στο λιμάνι, για αυτό το σημαντικό γεγονός- κι ευτυχώς γιατί ο χώρος ήταν ανοιχτός και έτσι δεν υπήρξαν περισσότερα θύματα από αυτόν τον ισχυρό σεισμό- που έμελλε να κορυφωθεί με έναν εξίσου ισχυρό σεισμό τη Δευτέρα 15 Σεπτεμβρίου, και ώρα 14:50 το μεσημέρι, μεγέθους 5,6 Ρίχτερ.

Η Καλαμάτα κηρύσσεται σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης. Ο τελικός απολογισμός ήταν 2.000 κτίρια προς πλήρη ανακατασκευή, 15.000 κτίρια προς επισκευή και μόνο 4.000 ασφαλή σπίτια, όπως ανακοίνωσαν τα κρατικά συνεργεία. Ολόκληρο το εμπορικό κέντρο της πόλης παρουσίαζε εικόνα βομβαρδισμού. Ειδικότερα στην κεντρική οδό Β. Γεωργίου το 80% των σπιτιών και καταστημάτων, είχαν σημαδευτεί με κόκκινο «X» - που σήμαινε ότι είναι επικίνδυνα.. Στην περιοχή της Αγίας Παρασκευής, η καταστροφή, ήταν ολική και ακόμη στο χωριό Γιαννιτσάνικα το σύνολο των κατοικιών και καταστημάτων ήταν ετοιμόρροπα. Το χωριό Ελαιοχώρι κυριολεκτικά διαγράφηκε από το χάρτη-από 120 σπίτια που είχε το χωριό τα 117 ισοπεδώθηκαν-και δυο ηλικιωμένες γυναίκες βρήκαν το θάνατο.

Στην οδό Αριστείδου 29, κατάρρευσε μια 4όροφη πολυκατοικία, από την οποία σώθηκαν τα περισσότερα άτομα που ήταν εγκλωβισμένα στα ερείπια, καθώς και ένα μωρό 10 ημερών-το οποίο το έσωσε η γαλλική ομάδα διάσωσης, που είχε ως επικεφαλής το Συνταγματάρχη Οζολέν και αποτελείτο από 7 άτομα. Επίσης στην οδό Κολοκοτρώνη 8, ήταν παγιδευμένα δύο νεαρά κορίτσια 16 και 14 ετών, τα οποία

¹³⁵ Ο Δήμος Καλαμάτας ανταποκρινόμενος στις καθημερινές ανάγκες των δημοτών ανέλαβε, μέσω της Δ.Ε.Τ.Α.Κ. που είναι ο Τελικός Δικαιούχος, την ευθύνη υλοποίησης του προγράμματος «Βοήθεια στο σπίτι» με σκοπό την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των δημοτών που έχουν ανάγκη φροντίδας. Το πρόγραμμα χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση και από εθνικούς πόρους. Οι υπηρεσίες παρέχονται στο σπίτι των πολιτών που έχουν ενταχθεί στο πρόγραμμα Δωρεάν.

Το πρόγραμμα ξεκίνησε στις 29/09/2004 και συνεχίζεται μέχρι σήμερα με μεγάλη επιτυχία

¹³⁶ Επιστημονική Έρευνα – Συλλογή Υλικού - Επιμέλεια :Τομέας Λόγου της Δ.Ε.Π.Α.Κ – Παραγωγή Δήμος Καλαμάτας – Η πόλη θυμάται-Καλαμάτα, 10 χρόνια μετά : Οι σεισμοί του '86.

σώθηκαν. Δυστυχώς όμως αυτός ο σεισμός είχε ως αποτέλεσμα, το τραγικό θάνατο 22 ατόμων και μια πόλη εντελώς κατεστραμμένη.

Ακόμα το 90% των σχολείων παρέμεναν κλειστά. Ανυπολόγιστες ήταν οι ζημιές που είχαν υποστεί τα αρχαιολογικά μνημεία όπως : Ο περικαλλής ναός των Αγίων Αποστόλων και ο βυζαντινός ναός του Αγίου Χαραλάμπους. Το βενετσιάνικο κάστρο που δεσπόζει πάνω από την πόλη όπου υπήρχαν πολλά ρήγματα και ρωγμές στα τείχη. Ακόμη τα πολύτιμα εκθέματα στο Μπενάκειο Μουσείο είχαν καταστραφεί σε ποσοστό 95% πέφτοντας στο δάπεδο – από τις προσθήκες που είχαν τοποθετηθεί – μαζί με σοβάδες και τούβλα. Άλλα κτίρια που γκρεμίστηκαν είναι το Γηροκομείο, το Βιοτεχνικό Επιμελητήριο και ο Μητροπολιτικός Ναός.

Η Καλαμάτα, με τη βοήθεια του Κράτους, από την πρώτη στιγμή , δίνει τη δύσκολη μάχη της ανασυγκρότησης. Αμέτρητοι απλοί άνθρωποι πρόσφεραν από το στέρημά τους, αλλά και γνωστοί μεγαλοεπιχειρηματίες έσπευσαν, να απαλύνουν τον πόνο των σεισμόπληκτων και να τους συμπαρασταθούν με συγκινητική ανθρωπιά. Επίσης δόθηκε βοήθεια από την πλευρά των κυβερνήσεων διαφόρων κρατών, από τους διεθνείς οργανισμούς, από την Ελληνική Ομογένεια και άλλες Παγκόσμιες Οργανώσεις.

11.4.1 ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΤΟΥ ΟΑΣΠ ΣΤΗ ΣΕΙΣΜΟΠΛΗΚΤΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ¹³⁷ (ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΜΠΩΚΟΣ – ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΟΑΣΠ)

Αμέσως μετά το σεισμό της 13^{ης} Σεπτεμβρίου 1986 ο ΟΑΣΠ κινητοποιείται άμεσα και συμμετέχει στην ομάδα διάσωσης, σε συνεργασία με την πυροσβεστική και το ΕΚΑΒ, με αποτέλεσμα την ανύσχυση από ερείπια οικοδομών της Καλαμάτας 21 ατόμων, που είχαν εγκλωβιστεί σ' αυτά.

Με τη βοήθεια του ΟΑΣΠ συγκροτούνται από το ΥΠΕΧΩΔΕ και τον Δήμο της Καλαμάτας συνεργεία μηχανικών για τον πρωτοβάθμιο έλεγχο των κατασκευών και επιλέγονται οι χώροι καταυλισμών και οι ανάγκες υποδομής τους.

Με την υποστήριξη του ΟΑΣΠ έγινε μετάδοση οδηγιών προστασίας και σωστής συμπεριφοράς, χρήσιμων πληροφοριών και κάλυψη συνολικά των αναγκών επικοινωνίας.

Με την ευθύνη του ΟΑΣΠ συντάχθηκε και τέθηκε σε ισχύ, με αποφάσεις του Υπουργού ΠΕΧΩΔΕ, το θεσμικό πλαίσιο αποκατάστασης βλαβών των κτιρίων της Καλαμάτας, που περιλαμβάνει τις ελάχιστες απαιτήσεις για την σύνταξη των μελετών αποκατάστασης. Τη διαδικασία έκδοσης αδειών επισκευής βλαβών σε κτίρια. Το παραπάνω θεσμικό πλαίσιο εξειδικεύθηκε, με σεμινάρια που οργάνωσε στην Καλαμάτα ο ΟΑΣΠ σε συνεργασία με το ΤΕΕ.

Ο ΟΑΣΠ ανέθεσε σε όλους τους αρμόδιους φορείς, μετά τους σεισμούς της Καλαμάτας, την εκπόνηση της μικροζωνικής μελέτης της Καλαμάτας, για να διασφαλισθεί η κατά τον ασφαλέστερο τρόπο ανοικοδόμησης της πόλης.

Τα συμπεράσματα της μικροζωνικής μελέτης της Καλαμάτας αξιολογήθηκαν από τον ΟΑΣΠ και υποβλήθηκαν προτάσεις προς το ΥΠΕΧΩΔΕ , βάση των οποίων ο

¹³⁷ Επιστημονική Έρευνα – Συλλογή Υλικού - Επιμέλεια : Τομέας Λόγου της Δ.Ε.Π.Α.Κ – Παραγωγή Δήμος Καλαμάτας – Η πόλη θυμάται-Καλαμάτα 10 χρόνια μετά : Οι σεισμοί του '86.

Υπουργός ΠΕΧΩΔΕ υπέγραψε σχετικές αποφάσεις για τροποποίηση και συμπλήρωση του αντισεισμικού κανονισμού που αφορά στην παραπάνω περιοχή.

Με ενημέρωση του ΟΑΣΠ συμπεριλήφθησαν ; απόφαση της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων για την «θέσπιση στην περιοχή της Καλαμάτας, μιας προπαρασκευασμένης δράσης για την εφαρμογή των ΜΟΠ και για την χορήγηση συνδρομής, στις επιμέρους ενέργειες που περιλαμβάνει η δράση αυτή».

11.4.2 ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΚΑΙ ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗΣ ΤΗΣ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ ΜΕΤΑ ΤΟΥΣ ΣΕΙΣΜΟΥΣ ¹³⁸

Η όλη προσπάθεια της ανασυγκρότησης χωρίστηκε σε 3 φάσεις :

1. Περίοδος σκηनों – α 'φάση
2. Περίοδος λυόμενων οικίσκων – β 'φάση
3. Οριστική ανασυγκρότηση – γ 'φάση

Από τις πρώτες κιόλας ώρες μετά τον σεισμό τα συνεργεία τόσο του Δήμου όσο και της ΔΕΥΑΚ μαζί βεβαίως και με τους απλούς πολίτες, το στρατό, τους προσκόπους κ.λπ. ανέλαβαν το έργο της εγκατάστασης του πληθυσμού στις σκηνές και την κατασκευή όλων των απαραίτητων έργων υποστήριξης της ύδρευση, αποχέτευση κ.λπ. Έτσι εγκαταστάθηκαν συνολικά περίπου 10.000 σκηνές σε 30 διαφορετικά σημεία της πόλης, στις οποίες στεγάστηκαν όλος ο πληθυσμός της σεισμόπληκτης πόλης (Διοίκηση, σχολεία, ιατρεία κ.λπ.) .



ΚΑΤΑΥΛΙΣΜΟΣ ΣΚΗΝΩΝ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΠΑΡΚΟ

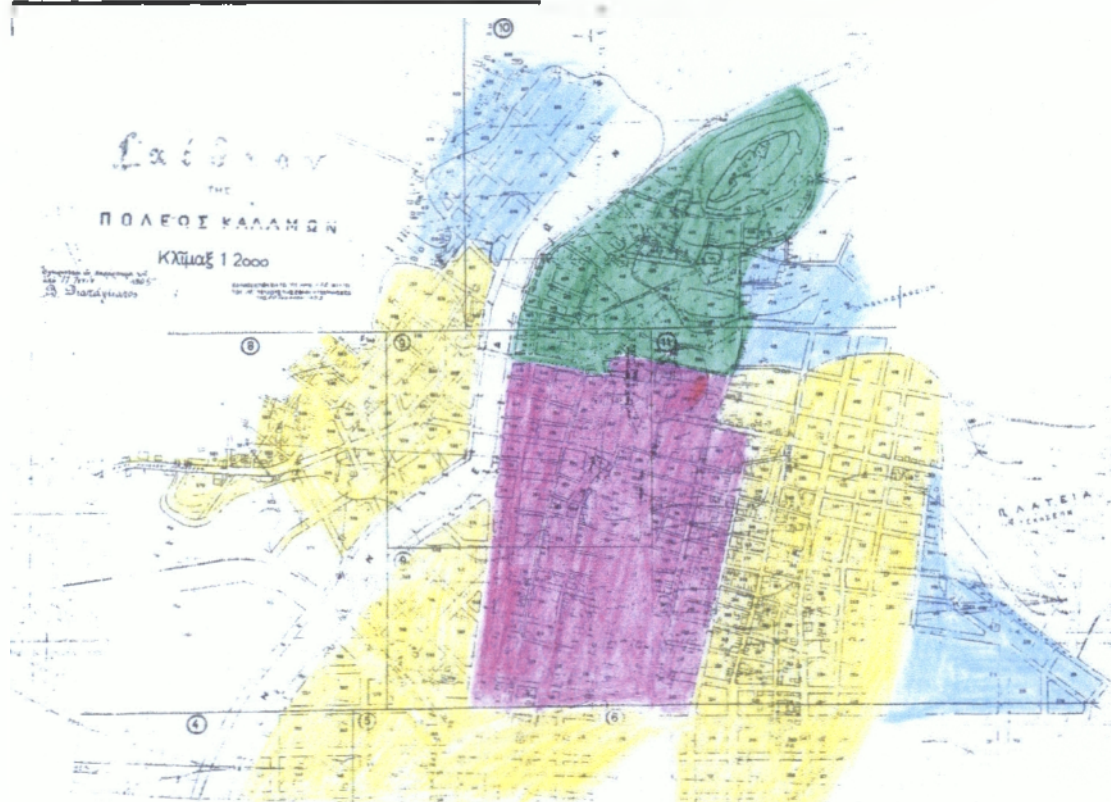
¹³⁸ Επιστημονική Έρευνα – Συλλογή Υλικού - Επιμέλεια : Τομέας Λόγου της Δ.Ε.Π.Α.Κ – Παραγωγή Δήμος Καλαμάτας – Η πόλη θυμάται-Καλαμάτα, 10 χρόνια μετά : Οι σεισμοί του ' 86.

Το πρόγραμμα αυτό ολοκληρώθηκε μέσα σε 3-4 εβδομάδες.

Ακολούθησε σταδιακή μετακίνηση των κατοίκων από τις σκηνές σε λυόμενους οικίσκους που ολοκληρώθηκε τελικά ένα χρόνο μετά τους σεισμούς.

11.5 ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ¹³⁹

ΣΧΕΔΙΟ ΠΟΛΕΩΣ ΚΑΛΑΜΩΝ 1905



ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- ΥΠΟΒΑΘΜΙΣΜΕΝΗ ΠΕΡΙΟΧΗ
- ΜΙΚΡΟΑΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ
- ΜΕΓΑΛΟΑΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ
- ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

Η πλατεία 23^{ης} Μαρτίου και η πλατεία Αγίων Αποστόλων, μαζί με το επάνω τμήμα της Αριστομένους, αποτελούσαν το κέντρο της Καλαμάτας.

Όλα τα μεγάλα εμπορικά καταστήματα, τα μεγάλο-μπακάλικά, τα βιβλιοπωλεία, τα κοσμηματοπωλεία, ήταν συγκεντρωμένα εκεί. Σε όλη την άλλη πόλη δεν εύρισκες παρά μικρά μπακάλικά, μανάβικα και ταβέρνες.

Στην Ανατολική πλευρά ήταν τα μπακάλικά του Λιανού και του Κοτταρόπουλου που είχαν πανομοιότυπες επιγραφές με χρυσά γράμματα σε μαύρο φόντο.

¹³⁹ Νάκος Κληρόπουλος, «Καλαμάτα 1600π.Χ.-2000μ.Χ. -Πρόσωπα και Γεγονότα», Καλαμάτα 2005 σ. 179-194.

Νότια της πλατείας ήταν επίσης τα βιβλιοπωλεία Παπαχρήστου και Κονταργύρη, το μακαλικό του Λυμπερόπουλου, το φαρμακείο του Κουτραφούρη, τα εμπορικά του Μανεσιώτη και των Σμυρνιού-Στεφανούρη, το κηροπλαστείο Χριστόπουλου, το υαλοπωλείο του Κουτσομητόπουλου και τέλος το «ΔΕΣΠΟΤΙΚΟΝ», το πολυτελές Ζαχαροπλαστείο του Κούση. Λίγο πιο κάτω, στην Σφακτηρίας, ήταν τα δύο άλλα μεγάλα ζαχαροπλαστεία της εποχής, τα «ΓΑΛΛΕΙΑ» των αδερφών Ηλιόπουλου και τα «ΟΛΥΜΠΙΑ» του Κάζου. Υπήρχε και ένα τέταρτο, όχι τόσο ζαχαροπλαστείο, όσο κοσμικό κέντρο. Ήταν το «ΤΡΙΑΝΟΝ» πλάι στον ομώνυμο κινηματογράφο, που ανήκαν στον Παναγιώτη Αντωνόπουλο.

Δυτικά ήταν η γέφυρα του Πάνθεου. Από το 1899 είχε αποκτήσει σκαλιά και ήταν μόνο για πεζούς.



Η γέφυρα του Πανθέου

Νότια στην μικρή πλατεία, ήταν το ποτοπωλείο Σταματέλου, το εμπορικό του Κονταξή.

Από το βορειοανατολικό τμήμα της πλατείας ξεκινάει η οδός Υπαπαντής που τότε κοβόταν από ένα μεγάλο πηγάδι, την πηγάδα της Υπαπαντής. Ψηλά φάνταζε ο Ναός της Υπαπαντής του Σωτήρος, ο καθεδρικός ναός μας.

Από την οδό Υπαπαντής αρχίζει και η οδός Μητροπολίτου Μελετίου που οδηγεί στο Μητροπολιτικό Μέγαρο και στο Κοιμητήριο.

Πίσω από την Υπαπαντή ήταν το ιστορικό Α΄ Γυμνάσιο Αρρένων και ανατολικά το Αλεξανδράκειο Γηροκομείο, η Μονή Καλογραιών, οι φυλακές και το κάστρο.

Από την νοτιοανατολική γωνία της πλατείας 23^{ης} Μαρτίου, ξεκίναγαν οι οδοί Μαυρομιχάλη και Αγίου Νικολάου. Η πρώτη, κάνοντας ένα ζικ ζακ στην αρχή της, ευθυγραμμίζοταν και κατέληγε στο παλιό στρατόπεδο που τώρα έχει αλλάξει τελείως όψη, με τη λειτουργία του Πανεπιστημίου και στο γήπεδο του Μεσσηνιακού. Μετά άρχιζε η πλατεία Μαυρομιχάλη με τα γραφεία της Σημείας. Το Μαυρομιχαλείο και το καφενείο του Μπακέα που ήταν το τέρμα των λεωφορείων της Μάνης.

Στο τέρμα της οδού Μαυρομιχάλη, στρίβοντας δεξιά συναντούσες την Λακωνικής που έφθανε μέχρι τα Γιαννιτσάνικα. Προς τα αριστερά, διέσχιζες το δρομάκι μεταξύ γηπέδου και στρατοπέδου και έφθανες στο συνοικισμό του Αγιοσίδηρη και παρά πέρα στα Προσφυγικά.

Ο συνοικισμός του Αγιοσίδηρη, μετά το 1950, έγινε μια πολυάνθρωπη συνοικία που απέκτησε ναό και σχολείο. Η εκκλησία αφιερώθηκε στη μνήμη του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου και από την εκκλησία πήρε το όνομά της η ενορία «Ενορία Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου».

Η δεύτερη, η οδός Αγίου Νικολάου, οδηγούσε στον Άγιο Νικόλαο και στην παλιά συνοικία Πενταχώρι, την περιοχή δηλαδή που περικλείεται σήμερα από τις οδούς Φαρών, Π. Καίσαρη, Αριστοδήμου και Παπατσώνη.

Η πλατεία 23^{ης} Μαρτίου εφάπτεται προς βορρά με την πλατεία Αγίων Αποστόλων, όπου και το ιστορικό εκκλησάκι στο οποίο τελέσθηκε η πάνδημη δοξολογία για την απελευθέρωση της πόλης στις 23 Μαρτίου 1821. Η στεγασμένη λαχαναγορά πλάι στο εκκλησάκι αποτελούσε το κέντρο μιας τεράστιας αγοράς που είχε δημιουργηθεί γύρω της με πλήθος μικρομάγαζων, κυρίως ειδών διατροφής και η οποία στις μέρες μας φθίνει λόγω της μεταφοράς της ψηλά στο Νέδοντα.

Από τη βορειοδυτική γωνία της πλατείας 23^{ης} Μαρτίου, ξεκινάει σαν προέκταση της Αριστομένους, η Γερμανού που φθάνει στην πλατεία Όθωνος. Προχωρώντας έφθανες στην Αθηνών και βόρεια της βρίσκουμε τις συνοικίες της Ράχης, του Φραγκοπήγαδου, του Αβραμιού, των Καλυβίων, καθώς και τις μεταγενέστερες Πλάκες, Πέταλο και Αγιάννα. Επί της Νέδοντος είναι και ένα από τα παλαιότερα σχολεία της Καλαμάτας, το σχολείο του Μπενάκη. Ψηλότερα ήταν οι νερόμυλοι του Κουτίβα και του Μπαλή. Υπήρχαν επίσης ο νερόμυλος των Μπακαίων του Σταματέλου και του Λύρα.

Από τη νότια πλευρά της πλατείας αρχίζουν οι οδοί Αναγνωσταρά που φθάνει μέχρι τη Βαλαωρίτου, η Σφακτηρίας που τελειώνει στην Κολοκοτρώνη και η Αριστομένους.

Η Αριστομένους είχε καταστήματα μέχρι εκεί που αρχίζει η πλατεία Β. Γεωργίου ή Εθνικής Αντίστασης. Από τα καταστήματα αυτά ζήτημα είναι αν υπάρχουν ακόμη τέσσερα. Σήμερα όλο το εμπορικό δυναμικό έχει ανανεωθεί. Τράπεζες στην Αριστομένους, ήταν η Ελλάδα, η Εθνική, η Ιονική, η Μεσσηνιακή και η Αθηνών. Η Εθνική εκεί που είναι τώρα το Δημαρχείο. Μετά την συγχώνευσή της με την Αθηνών, στεγάστηκε στο νεοκλασικό κτήριο της δεύτερης που αργότερα κατεδαφίστηκε και στη θέση του δημιουργήθηκε, το σημερινό κτίριο της Εθνικής. Σήμερα η Ιονική εξαγοράστηκε από την Πίστewς. Η Μεσσηνιακή χρεοκοπήσε και η Εμπορική ήτανε και είναι στη Σφακτηρίας.

Στην πλατεία Β. Γεωργίου εμπορική κίνηση δεν υπήρχε σχεδόν καθόλου και τα καταστήματα ήταν ελάχιστα.

Στο βόρειο τμήμα της πλατείας υπήρχαν δυο κηπάρια με τις προτομές του Αναγνωσταρά και του Παπαφλέσσα. Στο νότιο τμήμα ήταν τα «Ψαράκια», ένα ωραίο σιντριβάνι με χρυσόψαρα στο κέντρο και γύρω γύρω καναπεδάκια για την ξεκούραση των περιπατητών.

Από την πλατεία και κάτω η Αριστομένους είχε μερικά σπίτια στην ανατολική της πλευρά.

Ενδιαφέρον στοιχείο του πολεοδομικού συγκροτήματος της Καλαμάτας είναι η ιστορική του διάρκεια από τους προϊστορικούς χρόνους μέχρι σήμερα, που έχει αποτυπωθεί κατά μεγάλο μέρος γραμμικά στο χώρο, με τη σταδιακή επέκταση της πόλης από το κάστρο στο λιμάνι.

Η παλαιότερη αναφορά που έχουμε είναι από τον Όμηρο, που την αναφέρει με το όνομα Φαραί (Φηραί ή Φήρη). Οι αρχαιολόγοι την τοποθετούν στην περιοχή του σημερινού κάστρου, θέση με αμυντικά πλεονεκτήματα.

Στη διάρκεια των ελληνοιστικών-ρωμαϊκών και πρώτων βυζαντινών χρόνων δεν υπάρχουν πληροφορίες για την πόλη από ιστορικές πηγές. Η Καλαμάτα εμφανίζεται για πρώτη φορά σε γραπτή πηγή του 12^{ου} αιώνα.

Από το 1200 έως το 1383 που διαρκεί η φραγκική κατοχή, η πόλη βρίσκεται σε περίοδο ακμής. Στα 1208 ο Γοδεφρείδος Βιλεαρδουίνος χτίζει το σημερινό κάστρο, εκεί που ήταν παλαιότερα τα κυκλώπεια τείχη της μυκηναϊκής ακρόπολης των Φαρών και τα υπολείμματα του βυζαντινού κάστρου.

Επειτα από μια δεύτερη περίοδο (1383-1460) βυζαντινής κατοχής, η πόλη κυριεύεται από τους Τούρκους έως ότου στα 1685 ο Μοροζίνι ανοίγει την περίοδο (1685-1715) της ενετικής κατοχής. Χαλκογραφίες και ξυλογραφίες απεικονίζουν την πόλη να βρίσκεται σχεδόν εξ ολοκλήρου μέσα στα τείχη. Ένας μικρός αριθμός κτισμάτων υπάρχει έξω από τον περίβολο, με τον καιρό όμως πληθαίνουν καθώς και στη β' τουρκική κατοχή (1715-1821) παρατηρείται οικονομική άνθηση και η πόλη επεκτείνεται και αρχίζει να παίρνει τη σημερινή της μορφή. Στην περιοχή του κάστρου τα κτίσματα αυτής της εποχής είναι αγροτικού τύπου.

Οι Έλληνες με τον καιρό αποκτούν δύναμη και ο προύχοντας Παναγιώτης Μπενάκης κτίζει το αρχοντικό του, που είναι ένας οχυρωμένος πύργος με περίβολο, έξω από τα τείχη στη σημερινή περιοχή της πλατείας Μαυρομιχάλη, που καταστράφηκε στα 1770, μετά τα Ορλοφικά, από τους Τούρκους.

Με τη Συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή (1774) ωθείται η ανάπτυξη της ελληνικής ναυτιλίας και του εμπορίου και επωφελούνται οι Έλληνες που κατοικούν στα παλιότερα αστικά κέντρα όπως είναι και η Καλαμάτα. Παρατηρείται άνθηση της οικοδομίας και κυρίως του μεγάλου και πλούσιου αρχοντικού. Για την κατασκευή, διακόσμηση και επίπλωση του οι ιδιοκτήτες εισάγουν υλικά από το εξωτερικό. Τζάμια, κρύσταλλα, σιδηρικά, χρώματα, έπιπλα κυρίως από την Ιταλία και την κεντρική Ευρώπη, καθώς ο πλούτος αυτός στο εσωτερικό του σπιτιού, η διακόσμηση και επίπλωση του αποτελούν ένα χαρακτηριστικό σημάδι κοινωνικής διαφοροποίησης ανόδου και ισχύος που γίνεται συχνά πεδίο ανταγωνισμού.

Η εισαγωγή υλικών, όμως, συνοδεύεται από την εισαγωγή μορφών κι έτσι τα κτίρια αυτής της περιόδου εγκαταλείπουν σιγά σιγά την παραδοσιακή μορφολογία για να «ντυθούν» τον κλασικισμό και ανήκουν στον τύπο των προκλασικιστικών ή πρώιμων κλασικιστικών κτιρίων.

Ένας μεγάλος αριθμός κτισμάτων, που αυξάνεται μέχρι την απελευθέρωση, κατασκευάζεται στην Καλαμάτα που έχει επεκταθεί αρκετά έξω από τον αρχοντικό πυρήνα του κάστρου. Το κέντρο της πόλης βρίσκεται στην πλατεία Αγίων Αποστόλων.

¹⁴⁰ Εφ. Ελευθεροτυπία, 6 Σεπτεμβρίου 2001, φ. 99, «Κτίρια και αρχιτεκτονικές επιρροές», Του Γιώργου και της Ντονατέλλα Κυριακοπούλου – αρχιτέκτονες, σ. 40-45.

Για τη χάραξη των καινούργιων δρόμων εφαρμόζεται η πιο οικονομική λύση, που συνδυάζει την ελάχιστη δυνατή επέμβαση στο τοπίο με την άμεση ικανοποίηση μιας ανάγκης προσπέλασης-μετακίνησης από ένα σημείο στο άλλο, στάση σε κάποιο πλάτωμα, χώρος συγκέντρωσης μπροστά στην εκκλησία. Το αποτέλεσμα είναι δρόμοι όχι ευθύγραμμοι, με μεταβλητό πλάτος. Γύρω από τον κεντρικό δρόμο ή από ένα κεντρικό σημείο ενδιαφέροντος ανοίγονται άλλοι μικρότεροι, μερικές φορές ακτινωτά. Στις τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα, η Καλαμάτα είναι το εμπορικό κέντρο την Νότιας Πελοποννήσου. Στα 1901 γίνεται η σιδηροδρομική σύνδεση με την υπόλοιπη Ελλάδα.

Η συνεχής επαφή με το εξωτερικό, έχει αποτέλεσμα την επικράτηση του κλασικισμού και την εισαγωγή του εκλεκτικισμού.

Γύρω από το λιμάνι, που κατασκευάστηκε περίπου το 1900, είχε ήδη από τα προεπαναστατικά χρόνια αρχίσει να δημιουργείται μια καινούρια συνοικία της πόλης. Με το σχέδιο του 1905 η πόλη ενοποιεί τον κύριο όγκο της με τον πυρήνα του λιμανιού και αναπτύσσεται με το υποδάμειο σύστημα.

Το κέντρο της περιοχής των Αγίων Αποστόλων διατηρείται και ελεγκτείται, για να καλύψει τις καινούριες ανάγκες, στην πλατεία 23^{ης} Μαρτίου και στη Αριστομένους που διαμορφώνονται αυτήν την περίοδο.

Στον πολεοδομικό ιστό της παλιάς πόλης, γίνονται σημαντικές παρεμβάσεις με σκοπό την ευθυγράμμιση των δρόμων. Τους μικρούς τεθλασμένους δρόμους, που μεγάλωναν το πλάτος τους σε ορισμένα σημεία για να δημιουργήσουν κάποιο χώρο στάσης, έρχονται να αντικαταστήσουν φαρδύς δρόμοι.

Τύποι κτιρίων :

Αγροτικού τύπου : Αποτελούνται από μικροσκοπικούς όγκους που προστίθενται ο ένας δίπλα στον άλλο, συχνά με διαφορετικά υλικά και διαμόρφωση, μεγάλη ποικιλία εντυπώσεων, ασυμμετρία, γραφικότητα και παρουσιάζουν τέλεια προσαρμογή στις κλίσεις του εδάφους. Βρίσκονται στην περιοχή του κάστρου και χρονολογούνται πριν από το 1850.

Προκλασικιστικά ή πρώιμα κλασικιστικά : Πρόκειται για έναν αστικό τύπο οικοδομής που μορφολογικά ανήκει στη μετάβαση από την παραδοσιακή στην κλασικιστική αρχιτεκτονική. Χρησιμοποιούνται κυρίως για κατοικία. Επειδή όμως η Καλαμάτα ήταν πόλη με εμπορικές δραστηριότητες και δευτερογενή παραγωγή, στις εμπορικές περιοχές της η κατοικία βρίσκεται στον όροφο και το ισόγειο στεγάζει καταστήματα, βιοτεχνικά εργαστήρια και αποθήκες.

Κλασικιστικά : Αντιπροσωπεύουν το μεγαλύτερο αριθμό κτιρίων που κτίστηκαν μεταξύ 1880-1920. Είναι διάσπαρτα στην πόλη, με μεγαλύτερη πυκνότητα στις περιοχές που δημιουργήθηκαν αυτήν την περίοδο. Ο κλασικισμός δεν έχει άμεση αναφορά στην αρχαιότητα, είναι φανερές οι επιδράσεις από τη δυτική αρχιτεκτονική. Χρησιμοποιείται ο όρος κλασικιστικός για να δηλώσει την κυριαρχία κλασικιστικών μορφολογικών στοιχείων και να γίνει διαχωρισμός από τα κτίρια με κυρίαρχα στοιχεία από άλλες μορφές αρχιτεκτονικής, τα οποία χαρακτηρίζονται εκλεκτικιστικά.

Τα κτίσματα αποτελούνται από τον ενιαίο όγκο δώροφο και πιο σπάνια ισόγειο, με κύριο χαρακτηριστικό τη συμμετρία και συνήθως τρεις άξονες ανοιγμάτων στην κύρια όψη.

Χρησιμοποιείται ως κατοικία. Στις εμπορικές περιοχές το ισόγειο έχει χρήση καταστήματος και η είσοδος για την κατοικία είναι πάντα σε θέση μέσα ή έξω από τον κύριο όγκο του κτιρίου.

Υστεροκλασικιστικά : Είναι κτίρια που χρονολογούνται κυρίως μετά το 1910. Έχουν τα χαρακτηριστικά της προηγούμενης κατηγορίας, με κάποιες όμως διαφοροποιήσεις. Είναι χαρακτηριστικά το μεγάλο ύψος τους και το μεγάλο μέγεθος των ανοιγμάτων που πλαισιώνονται από πλήρη ρυθμό, επιστύλιο και γείσο. Έχει αρχίσει να γίνεται χρήση του τσιμέντου και υπάρχουν περιπτώσεις που ο σκελετός από μπετόν είναι εμφανής και πλαισιώνει τα κλασικιστικά παράθυρα. Αντί για στέψη τα κτίρια αυτά έχουν πολλές φορές δώμα με στηθαίο που διαμορφώνεται με πεσσίσκους. Επίσης το τσιμέντο είναι το δάπεδο και τα φουρούσια των μπαλκονιών, παραμένουν ακόμα μικρά στο μέγεθος.

Εκλεκτικισμός : Σε πολλά κτίρια του κλασικισμού χρησιμοποιούνται μορφολογικά στοιχεία που ανήκουν σε άλλες ιστορικές περιόδους της αρχιτεκτονικής. Επειδή δεν γίνεται αναπαραγωγή ενός συγκεκριμένου αρχιτεκτονικού ρυθμού, αλλά ανάμιξη στοιχείων από διάφορες εποχές, δεν γίνεται χρήση του όρου «ιστορισμός». Διακρίνονται τέσσερις τύποι εκλεκτικιστικών κτιρίων ανάλογα με το είδος των μορφολογικών στοιχείων που κυριαρχούν.

Α) Εκλεκτικιστικά με επιδράσεις από Αναγέννηση-μανιερισμό-μπαρόκ : Βρίσκονται διάσπαρτα στις καινούριες περιοχές και χρονολογούνται γύρω στα 1900-1920. Αποτελούνται από ένα διάροφο ενιαίο όγκο. Για την οπτική υπογράμμιση του μεσαίου τμήματος στην όψη προεξέχει ελαφρά το κεντρικό σώμα του κτιρίου. Στο ισόγειο ο σοβάς μιμείται ισόδομη λιθοδομή. Τα ανοίγματα είναι διαφόρων τύπων : 1. Έχουν απλά πλαίσια με κομμάτια που καμπυλώνονται πάνω από το οριζόντιο υπέρθυρο και διακοσμητικό φυτικό μοτίβο κεντρικά στη θέση του κλειδιού (επίδραση μπαρόκ). 2. Με παραστάδες, επιστύλιο και εναλλάξ αετωματική και ελαφρά καμπυλωμένη στέψη (επίδραση Αναγέννησης). 3. Με καμπύλη υπέρθυρα. Χαρακτηριστική είναι η χρήση κεραμοπλαστικών διακοσμητικών, όπως κολωνάκια, κρατήρες και αγάλματα

Β) Εκλεκτικιστικά – γοθκίζοντα – αραβίζοντα : Τοποθετημένα στην περιοχή της Παραλίας, κτίστηκαν γύρω στο 1900 ως εξοχικές κατοικίες με κήπο και εκφράζουν τη ρομαντική διάθεση και την επίδραση του εξωτισμού. Για την πρώτη κατηγορία είναι χαρακτηριστικό ότι αποτελούνται από περισσότερους του ενός όγκους, μονώροφους και διώροφους, με βεράντες ανοιχτές ή σκεπασμένες. Η στέγη είναι οξυκόρυφη και ξύλινα διακοσμητικά στοιχεία σαν δαντέλες ακολουθούν το γείσο. Τα παράθυρα είναι συνήθως οξυκόρυφα και μερικές φορές γίνεται χρήση τούβλων στα πλαίσια των ανοιγμάτων. Χαρακτηριστικά είναι τα χρώματα που χρησιμοποιούνται. Για την κυρίως επιφάνεια ροζ-κόκκινο, ενώ για τα ξύλινα στοιχεία πράσινο.

Γ) Εκλεκτικιστικά rustique : Βρίσκονται διάσπαρτα στις καινούριες περιοχές. Χαρακτηρίζονται από τη χρήση λιθοδομής, άλλοτε σε υπέρθυρα που είναι ελαφρά καμπυλωμένα και άλλοτε σε παραστάδες σε συνδυασμό με αδρή λιθοδομή. Στην Καλαμάτα, πρότυπο αποτέλεσε το κτίριο του ΟΣΕ που κτίστηκε το 1901.

Κτίρια του Μεσοπολέμου : Βρίσκονται διάσπαρτα στην πόλη. Είναι συνήθως διώροφα με ενιαίο όγκο. Χαρακτηρίζονται από τη χρήση του καινούριου υλικού, του μπετόν, που αρχίζει να κάνει φανερή την παρουσία του στη μορφολογία των κτιρίων. Πολλά κτίρια χρησιμοποιούν μορφολογικά στοιχεία από περασμένες εποχές αλλά παρουσιάζουν ένα κεντρικό μοτίβο : 2 στενά παράθυρα πλαισιώνουν ένα φαρδύτερο, όπου η χρήση του μπετόν είναι προφανής. Χαρακτηριστικές είναι οι σκεπασμένες βεράντες με κόκκινο χρώμα, που πλαισιώνονται με μονές ή διπλές στρογγυλές κολώνες, καθώς και τα κλιμακωτά δάπεδα των μπαλκονιών. Η δυνατότητα του καινούριου υλικού για κατασκευή πολυώροφου κτιρίου μορφολογικά στα διώροφα κτίσματα με τονισμό του κατακόρυφου άξονα, που επιτυγχάνεται με τη δημιουργία

κατακόρυφων ζωνών ανοιγμάτων και την οδοντωτή διαμόρφωση του στηθαίου του δώματος. Σε περίπτωση που τα ανοίγματα έχουν διακοσμητικά πλαίσια, η διαμόρφωση των κατακόρυφων ζωνών γίνεται με την ενοποίηση της ποδιάς και του υπέρυθρου.

ΜΕΡΟΣ Δ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12. ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ – ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ

12.1 ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

Ο πληθυσμός του Νομού Μεσσηνίας, σύμφωνα με την απογραφή του ΕΣΥΕ του 1991, ανερχόταν σε 166.964 κατοίκους ενώ σήμερα ανέρχεται στους 212.000 κατοίκους περίπου, με μέση πυκνότητα 7,08 κατοίκους ανά τετραγωνικό χλμ..

Ο συνολικός πληθυσμός του Νομού κατανέμεται σε 280 συνολικά οικισμούς, εκ των οποίων οι 121 πεδινοί, οι 73 ημιορεινοί και οι 85 ορεινοί. Ως προς το μέγεθος, υπάρχει μόνο ένα αστικό κέντρο με πληθυσμό άνω των 10.000 κατοίκων (Καλαμάτα με 68.510 κατοίκους το 1991), 6 ημιαστικοί οικισμοί (με πληθυσμό μεταξύ 2.000 και 10.000) και 273 αγροτικοί οικισμοί (με πληθυσμό μικρότερο των 2.000 κατοίκων). Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι 144 από τους αγροτικούς οικισμούς, έχουν πληθυσμό μικρότερο των 250 κατοίκων.

Η πληθυσμιακή εξέλιξη του Νομού σε όλη σχεδόν τη μεταπολεμική περίοδο υπήρξε εξαιρετικά δύσκολη. Στις δεκαετίες του '50, '60 και '70 η Μεσσηνία χάνει σταθερά πληθυσμό. Η απογραφή του πληθυσμού του 1991 κατέγραψε για πρώτη φορά αύξηση του πληθυσμού του Νομού, που ακολουθεί από ενθαρρυντική ανάπτυξη του πληθυσμού έως σήμερα.

Πίνακας : Εξέλιξη πληθυσμού

| ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ | | | | | |
|-----------------|---------|---------|---------|---------|---------|
| | 1961 | 1971 | 1981 | 1991 | 2006 |
| Ν. Μεσσηνίας | 211.970 | 173.077 | 159.818 | 166.964 | 212.000 |

Πηγή : ΕΣΥΕ, απογραφές πληθυσμού 1961, 1971, 1981, 1991 και 2006 (την οποία πρόσθεσα εγώ, για να παρακολουθήσω την ανοδική εξέλιξη του πληθυσμού έως σήμερα)

Η αστικοποίηση του πληθυσμού του Νομού, βρίσκεται σε χαμηλά επίπεδα και εξελίσσεται με αργούς ρυθμούς. Το ποσοστό του αστικού πληθυσμού ήταν, το 1961, 19% , του ημιαστικού 16,1% και του αγροτικού 64,9 % . Στο διάστημα των τελευταίων 30 χρόνων μέχρι το 1991, ο αστικός πληθυσμός αυξήθηκε στα επίπεδα του 28,5% εις βάρος του αγροτικού πληθυσμού, ο οποίος μειώθηκε στα επίπεδα του 55,5%. Ο ημιαστικός πληθυσμός παρέμεινε ουσιαστικά στάσιμος.

Η πληθυσμιακή εξέλιξη διαφοροποιείται σημαντικά στις επί μέρους γεωγραφικές οικιστικές και διοικητικές ενότητες του Νομού.

Το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού είναι συγκεντρωμένο στους πεδινούς και ημιορεινούς οικισμούς. Οι πεδινοί οικισμοί συγκέντρωναν, το 1991, ποσοστό

44,2% του συνολικού πληθυσμού, ενώ ανάλογο πληθυσμό συγκεντρώναν και οι ημιορεινοί. Οι ορεινοί οικισμοί συγκεντρώναν το 11,7% του πληθυσμού.

Από τις τέσσερις επαρχίες (Καλαμάτα, Μεσσήνη, Πύλο και Τριφυλία), η επαρχία της Καλαμάτας είναι η πολυπληθέστερη και εμφανίζει τον εντονότερο πληθυσμιακό δυναμισμό, ο οποίος οφείλεται κατά κύριο λόγο στην μεγάλη αναλογία αστικού πληθυσμού (70%), συγκεντρωμένου κυρίως στο Πολεοδομικό συγκρότημα της Καλαμάτας.

12.2 ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ – ΦΥΣΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

Οι δεκαετίες του '50 και '60 χαρακτηρίζονται από έντονο μεταναστευτικό ρεύμα, προς χώρες του εξωτερικού ή τα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας, με κίνητρο την αναζήτηση ευκαιριών απασχόλησης. Το μεταναστευτικό ρεύμα αποδυνάμωσε πληθυσμιακά τις αγροτικές περιοχές κυρίως.

Τη δεκαετία του '70 η μετανάστευση εμφανίζει σαφή κάμψη, παράλληλα όμως πέφτει και η φυσική κίνηση, με μόλις 251 γεννήσεις περισσότερες των θανάτων. Τέλος την δεκαετία του '80 το μεταναστευτικό ρεύμα έχει αντιστραφεί, με εισροή ατόμων στο Νομό, η φυσική κίνηση έχει πλέον ανατραπεί με τους θανάτους να υπερτερούν κατά πολύ των γεννήσεων, εξέλιξη που αποδίδεται κατά κύριο λόγο στην σταδιακή αποδυνάμωση του πληθυσμού του Νομού από τις παραγωγικές ηλικίες (έως 45 ετών) κατά την περίοδο της έντονης μετανάστευσης.

12.3 ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ¹⁴¹

Οι οικονομικά ενεργοί¹⁴² (απασχολούμενοι και άνεργοι) στη Μεσσηνία ήταν το 1991, 63.817 άτομα ή ποσοστό 38,2% του συνολικού πληθυσμού.

Πίνακας : Εξέλιξη οικονομικά ενεργών την περίοδο 1961-1991

| ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΝΕΡΓΟΙ | | | | |
|----------------------------|---------|---------|---------|---------|
| | 1961 | 1971 | 1981 | 1991 |
| Ν. Μεσσηνίας | | | | |
| Σύνολο Πληθυσμού | 211.970 | 173.080 | 159.818 | 166.964 |
| Ποσοστό Οικονομικά Ενεργών | 42,7% | 41,9% | 40,7% | 38,2% |

Πηγή : ΕΣΥΕ, απογραφές πληθυσμού 1961, 1971, 1981, 1991.

¹⁴¹ ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΝΟΜΟΥ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ = 66.743 (2006).

ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΔΗΜΟΥ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ = 13.653 (2006).

¹⁴² Ως οικονομικά ενεργοί για όλη την περίοδο 1961-1991 λαμβάνονται εδώ τα άτομα ηλικίας 10 ετών και άνω, τα οποία εργάζονται ή αναζητούν εργασία. Η ΕΣΥΕ, μετά την Έρευνα εργατικού δυναμικού του 1983, εναρμονιζόμενη με την Ευρωπαϊκή νομοθεσία ανέβασε το όριο ηλικίας στα 14 έτη, συνεχίζει όμως να δημοσιεύει στοιχεία και για την ομάδα ηλικιών 10-14 ετών.

Το ποσοστό των οικονομικά ενεργών μειώνεται συνεχώς από το 1961 μέχρι το 1991, παρά την μικρή πληθυσμιακή αύξηση που καταγράφηκε την δεκαετία του '80. Η μείωση σε όλη την περίοδο 1961-1991 παρακολουθεί την μείωση του πληθυσμού λόγω των μεταναστευτικών εκροών που περιγράφηκαν προηγούμενα. Ο ρυθμός μείωσης των οικονομικά ενεργών υπήρξε σταθερά μεγαλύτερος από το ρυθμό πληθυσμιακής μείωσης, η απόκλιση αυτή μεγαλώνει σταθερά. Η γενικότερη πληθυσμιακή μείωση επέδρασε με μεγαλύτερη ένταση στον πληθυσμό των οικονομικά ενεργών λόγω της εκροής παραγωγικών ηλικιών.

Η σύνθεση των οικονομικά ενεργών κατά ηλικία και φύλο, σχετίζεται άμεσα με τη δημογραφική σύνθεση του πληθυσμού.

Πίνακας : Ανάλυση οικονομικά ενεργών κατά ομάδες ηλικιών

| ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΝΕΡΓΟΙ | | | | | Μεταβολή 1981-1991 |
|--------------------|--------|-------|--------|-------|-----------------------|
| | 1981 | | 1991 | | |
| Μεσσηνία | | | | | |
| Σύνολο | 65.001 | 100% | 63.817 | 100% | -1,8% |
| 10-14 | 530 | 0,8% | 156 | 0,2% | -70,6% |
| 15-29 | 12.960 | 19,9% | 16.765 | 26,3% | 29,4% |
| 30-49 | 24.658 | 37,9% | 27.213 | 42,6% | 10,4% |
| 50-64 | 18.749 | 28,8% | 16.700 | 26,2% | -10,9% |
| 65+ | 8.104 | 12,5% | 2.983 | 4,7% | -63,2% |

Πηγή : ΕΣΥΕ

Το 1981, η ηλικιακή σύνθεση των οικονομικά ενεργών, εμφανίζει ελλείμματα των νεαρών και μεσαίων παραγωγικών ηλικιών και ειδικότερα των ηλικιών 15 έως 29 ετών. Αντίθετα, οι μεγάλες ηλικίες και ειδικότερα οι άνω των 65 ετών, έχουν πολύ αυξημένη συμμετοχή.

Το 1991, η ηλικιακή σύνθεση των οικονομικά ενεργών εξισορροπείται σε αξιοσημείωτο βαθμό. Η συμμετοχή των ηλικιών 15-19 ετών ανεβαίνει στο 26,3% και η συμμετοχή των ηλικιών 30-49% φθάνει το 42,6%. Η βελτίωση αυτή οφείλεται κατ' αρχήν στην απόλυτη αύξηση των δύο αυτών ηλικιακών ομάδων κατά 3.805 και 2.55 άτομα αντίστοιχα σε σχέση με το 1981. Ένας άλλος παράγοντας, ήταν η σημαντική μείωση της συμμετοχής των μεγάλων ηλικιών την ίδια περίοδο και ειδικά άνω των 65 ετών, οι οποίοι μειώθηκαν από 8.104 σε 2.983 άτομα.

Πίνακας : Ανάλυση οικονομικά ενεργών κατά φύλο και ομάδες ηλικιών

| | 1981 | | | 1991 | | | Μεταβολή 81-91 | |
|-----------------|--------|--------|----------|--------|--------|----------|----------------|----------|
| | Σύνολο | Άνδρες | Γυναίκες | Σύνολο | Άνδρες | Γυναίκες | Άνδρες | Γυναίκες |
| Μεσσηνία | | | | | | | | |
| Σύνολο | 65.001 | 69,4% | 30,6% | 63.817 | 70,7% | 29,3% | 0% | -6,0% |
| 10-14 | 530 | 64,2% | 35,8% | 156 | 73,1% | 26,9% | -66,55 | -77,9% |
| 15-29 | 12.960 | 68,3% | 31,7% | 16.765 | 65,9% | 34,1% | 24,8% | 39,1% |
| 30-49 | 24.658 | 70,8% | 29,2% | 27.213 | 71,6% | 28,4% | 11,5% | 7,6% |
| 50-64 | 18.749 | 68,0% | 32,0% | 16.700 | 73,5% | 26,5% | -3,8% | -26,1% |
| 65+ | 8.104 | 70,2% | 29,8% | 2.983 | 73,5% | 26,5% | -61,5% | -67,2% |

Πηγή : ΕΣΥΕ

Οι συνολικές μεταβολές στον πληθυσμό ανδρών και γυναικών είναι αποτέλεσμα επί μέρους μειώσεων ή αυξήσεων στις ηλικιακές ομάδες. Σε γενικές γραμμές παρατηρούμε ότι και στους άνδρες και στις γυναίκες αυξήθηκαν οι ηλικίες 15 έως 49 ετών και μειώθηκαν σημαντικά οι μεγάλες ηλικίες. Στις γυναίκες, παρουσιάζεται σημαντική είσοδος νέων γυναικών, όπου την περίοδο 1981-1991 το μερίδιο των γυναικών 15 έως 29 ετών στο εργατικό δυναμικό αυξήθηκε κατά 39,1% , ποσοστό αρκετά υψηλό και μεγαλύτερο από το αντίστοιχο των ανδρών στην ίδια ηλικιακή κατηγορία.

12.4 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ

Η σύνθεση της απασχόλησης στους βασικούς τομείς οικονομικής δραστηριότητας παρουσιάζει αρκετές διαφοροποιήσεις ως προς τα χαρακτηριστικά των απασχολούμενων και έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον λόγω των δημογραφικών ιδιαιτεροτήτων στο Νομό.

Συμπερασματικά η κατανομή των ηλικιακών ομάδων της απασχόλησης στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας και η εξέλιξή τους την περίοδο 1981-1991 συνοψίζεται ως εξής:

- Οι παραγωγικές ηλικίες 15 έως 29 ετών, αυξήθηκαν σε σημαντικό βαθμό για τα δεδομένα του Νομού. Η είσοδος αυτού του εργατικού δυναμικού κατευθύνθηκε αποκλειστικά στον τριτογενή τομέα.
- Οι ηλικίες 30 έως 49 ετών αυξήθηκαν επίσης, σε μικρότερο βαθμό. Η ηλικιακή αυτή ομάδα μείωσε την παρουσία της στον πρωτογενή τομέα και κατευθύνθηκε προς τον δευτερογενή και κυρίως τον τριτογενή τομέα.
- Οι ηλικίες 50 έως 64 ετών μείωσαν την παρουσία τους στον πρωτογενή τομέα, αλλά ακόμα συνεχίζουν να είναι συγκεντρωμένες εκεί.
- Οι ηλικίες άνω των 65 ετών, συγκεντρωμένες παραδοσιακά στον πρωτογενή τομέα, μειώθηκαν δραματικά τη συγκεκριμένη περίοδο, αλλά ακόμα παραμένουν στον πρωτογενή τομέα.

12.5 ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

Η διάρθρωση της απασχόλησης, αποτελεί κρίσιμη μεταβλητή τόσο για την λειτουργία όσο και για την άσκηση πολιτικής και παρεμβάσεων στην αγορά εργασίας και την γενικότερη οικονομική δομή του Νομού.

Ως προς το καθεστώς απασχόλησης , η πολυπληθέστερη κατηγορία είναι οι εργαζόμενοι για δικό τους λογαριασμό. Η κατηγορία αυτή συγκέντρωνε το 1991, το 42,9% του συνόλου των απασχολούμενων και έχει πτωτικές τάσεις. Η αμέσως επόμενη κατηγορία ως προς το καθεστώς απασχόλησης είναι οι μισθωτοί που το 1991 αποτελούσαν το 38,8% του συνόλου των απασχολούμενων, με καθαρά ανοδικές τάσεις. Σχετικά πολυπληθής είναι και η κατηγορία των Συμβοηθούντων και μη

αμειβόμενων μελών της οικογένειας που αποτελεί το 11,3% του συνόλου των απασχολούμενων. Τέλος, οι εργοδότες αποτελούν τη μικρότερη κατηγορία απασχολούμενων.

Πίνακας : Κατανομή της απασχόλησης κατά θέση στο επάγγελμα

| Μεσηνια | | |
|----------------------------------|----------------|----------------|
| | 1981 | 1991 |
| Σύνολο | 63.108 100% | 53.072 100% |
| Εργοδότες | 1,5% | 5,4% |
| Αυτοαπασχολούμενοι | 46,0% | 42,9% |
| Συμβοηθούντα μέλη οικογένειας | 24,4% | 11,3% |
| Μισθωτοί | 27,5% | 38,8% |
| Δεν δήλωσαν θέση | 0,6% | 1,7% |

Πηγή : ΕΣΥΕ

12.6 ΑΝΕΡΓΙΑ

Η ανακοπή των μεγάλων πληθυσμιακών εκροών και η σταθεροποίηση του πληθυσμού με τάσεις αύξησης το 1991, η οποία συνοδεύτηκε βέβαια και με σχετική αύξηση της ζήτησης για εργασία, ιδιαίτερα των νεοεισερχόμενων στην παραγωγική διαδικασία. Επιπλέον, η εισροή πληθυσμού την ίδια δεκαετία, αύξησαν σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό την πίεση στην αγορά εργασίας. Την ίδια περίοδο πραγματοποιούνται έντονες διαρθρωτικές αλλαγές στο τοπικό παραγωγικό σύστημα. Οι αλλαγές αυτές χαρακτηρίζονται από συρρίκνωση του πρωτογενούς τομέα, στασιμότητα και εσωτερικές ανακατατάξεις του δευτερογενούς και σημαντική αύξηση των τριτογενών δραστηριοτήτων με αιχμή το Εμπόριο, τους Τουριστικούς κλάδους.

Οι διαρθρωτικές αυτές αλλαγές έχουν σαφείς επιπτώσεις στην αγορά εργασίας.

12.7 ΕΡΓΑΤΙΚΑ - ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΤΙΚΑ

Η εργατική τάξη της Καλαμάτας, μαχόταν για την καταπολέμηση της ανεργίας, το ωράριο εργασίας, τα ικανοποιητικά ημερομίσθια, την υγιεινή και την ασφάλεια των εργαζομένων, για να γίνει η Κυριακή αργία, την παροχή περίθαλψης και σύνταξης, τη χορήγηση αδειών, την εκπαίδευση και μετεκπαίδευση των

εργαζομένων, τη στέγαση, τη ψυχαγωγία, την προστασία των παιδιών και της εργαζόμενης μητέρας και την αξιοπρέπεια του εργάτη.

Τα πρώτα σωματεία απαρτιζόνταν από ετερόκλητα πρόσωπα. Επιφανείς πολίτες, ευαίσθητοι κοινωνικά επιχειρηματίες, στελέχη οργανισμών και εργοστασίων, εργάτες και υπάλληλοι μετείχαν σε άτυπες, στην αρχή του 1900, ενώσεις με συντεχνιακή αντίληψη. Εργατικά σωματεία με τη σημερινή μορφή δεν λειτουργούσαν.

Ολόκληρη την πρώτη δεκαετία του 1900 η εργατική τάξη της Καλαμάτας βρισκόταν σε οργανωτικό αναβρασμό. Η ταξική συνείδηση αφυπνιζόταν.

Στην πόλη της Καλαμάτας υπήρχαν ήδη το 1900, τα επαγγελματικά και εργατικά σωματεία, Εμπορικός Σύλλογος, των Κουρέων, η Τεκτονική Αδελφότης (εργατοτεχνίτες οικοδομών), ο Σύνδεσμος Τεχνιτών, ο Σύνδεσμος Απαντζήδων (Ράφτες ή πωλητές ετοιμών ανδρικών λαϊκών φορεσιών από μαλλί), ο Σύνδεσμος Ραπτών, η Συντεχνία Οινοπνευματοπωλών Καλαμών, ο Σύνδεσμος Υποδηματοποιών, η Συντεχνία Σιδηρουργών, το Σωματείο Βυρσοδεψών, το Σωματείο Βιολιτζήδων, ο Σταφιδικός Σύνδεσμος, ο Σύλλογος Καπνεμπόρων¹⁴³.

Τον Ιανουάριο του 1904 εκδόθηκε στην Καλαμάτα εβδομαδιαία εφημερίδα «Ο ΕΡΓΑΤΗΣ» με στήλες αποκλειστικά αφιερωμένες στα κοινωνικά ζητήματα και ιδιαίτερα στις επαγγελματικές τάξεις. Η έκδοση της εφημερίδας κράτησε μόλις λίγες εβδομάδες.

Το εργατικό συνδικαλιστικό κίνημα αναζητούσε τη δική του ταυτότητα. Αναζητούσε το δικαίωμα της συλλογικής διαπραγμάτευσης της τιμής της εργατικής δύναμης, του μεροκάματου. Έτσι το Μάιο του 1908 εκατό περίπου εμποροϋπάλληλοι αποφάσισαν να ιδρύσουν τον «Σύλλογο Εμποροϋπαλλήλων»

1909-1918

Με τα χρόνια η Καλαμάτα προόδευε. Η γραμμή των τροchioδρόμων, τραμ, συνέδεσε την Καλαμάτα με την παραλία. Χτίστηκε το Τελωνείο και οι Γενικές Αποθήκες. Η Εμπορική Σχολή ετοιμάστηκε να δεχθεί τον Σεπτέμβριο τους πρώτους μαθητές.

Η 22η Νοεμβρίου 1909, είναι η ημερομηνία που σηματοδότησε την πορεία του Συνδικαλιστικού Κινήματος Καλαμάτας για τα επόμενα χρόνια. Στα γραφεία του Συλλόγου Εμποροϋπαλλήλων, μετά από πρόσκληση του προσωρινού προέδρου, συνήλθαν οι πρόεδροι των πιο κάτω σωματείων και αποφάσισαν τη συνένωσή τους σε συνδικαλιστικό φορέα, που έφερε την ονομασία «Σύνδεσμος Συλλόγων Συντεχνιών και Σωματείων».

- Κτηματική Αδελφότης – Ξεζώνατος
- Τεκτονική Αδελφότης – Μαυροειδής
- Κουρέων – Φουρναράκος
- Κρεοπωλών – Οικονομάκος
- Αμαξηλατών – Φοίφας

¹⁴³ Η καπνοβιομηχανία στην Καλαμάτα βρισκόταν στα πρώτα της βήματα.

Τα τσιγάρα ήταν χειροποίητα. Κατασκευάζονταν με τη μέθοδο της «φιόγκας». Μέσα σε ένα σκληρό στρογγυλό χαρτόνι, λίγο μεγαλύτερο από το τσιγάρο, ο σιγαροποιός τοποθετούσε τον καπνό και μετά έσπρωχνε το τσιγαρόχαρτο με το «σκουντιστήρι», σε ένα στρογγυλό ξυλαράκι. Αφού γέμιζε το τσιγάρο, ο εργάτης «ψαλιδιστής» το έκοβε στα δύο άκρα και στη συνέχεια το πακετάριζε. Η μηχανοποίηση μόλις είχε αρχίσει να εισχωρεί στην παραγωγή. Την περίοδο 1900-1910 καπνέμποροι-καπνοβιομηχανοί στην Καλαμάτα ήταν οι : Δούβρης, Κατόμπασης, Καρέλιας, Μπελάρδος, Φωτόπουλος, Δαμηλάτης, Πτωχούλης, Καμμάνας, Ρουμελιώτης. Στη δεκαετία 1910-1920, δραστηριοποιούνται οι : Τσιλιβής, Γεώργιος και Ευστάθιος Καρέλιας, Δαμηλάτης, Πτωχούλης.

- Αρτοποιών – Μανούσος
- Εργατών Λιμένος – Βραχάτης
- Υποδηματοποιών – Στασινόπουλος

Η σφραγίδα του Σύνδεσμου ήταν στρογγυλή και στη μέση είχε δύο χέρια σε χειραψία. Μετά την ιδρυτική του πράξη, ο Σύνδεσμος συγκάλεσε μέσα στην ίδια εβδομάδα, τα μέλη του για να συζητήσουν το μεταναστευτικό νομοσχέδιο, με το οποίο ζητούσαν να συμπεριληφθεί το λιμάνι της Καλαμάτας για ατμοπλοϊκή σύνδεση με την Αμερική, όπως ίσχυε για τα λιμάνια του Πειραιά και της Πάτρας.

Το συνδικαλιστικό κίνημα Καλαμάτας αποφάσισε να αποκτήσει νέο οργανωτικό σχήμα που θα είχε δική του νομική μορφή, πλήρη αυτονομία και θα λειτουργούσε αποσυνδεδεμένο από εργοδοτικά και επαγγελματικά σωματεία που συστεγάζονταν μέχρι τότε στον Σύνδεσμο Συλλόγων Συντεχνιών και Σωματείων.

Με αυτό το σκεπτικό ιδρύθηκε η «Ένωση Εργατικών Τάξεων Καλαμάτας (ΕΕΚΤ). Ιδρυτής και ηγέτης του νέου σχήματος ήταν ο Γαβριήλ Νικολόπουλος ¹⁴⁴.

Αρχές Μαρτίου του 1917, με την Νο. 30/1917 απόφαση του Πρωτοδικείου Καλαμάτας, εγκρίθηκε το καταστατικό της ΕΕΚΤ, η οποία απέκτησε το κύρος νομικού προσώπου. Πρώτη ενέργεια του προεδρείου, της νόμιμα λειτουργούσας ΕΕΚΤ, ήταν να εξασφαλίσει τροφή και εργασία στα μέλη της.

Τον επόμενο χρόνο, 1918, άρχισαν οι συζητήσεις για την ίδρυση του Εργατικού Κέντρου Καλαμάτας (ΕΚΚ). Ο Γαβριήλ Νικολόπουλος, για να διευκολύνει τις σχετικές διεργασίες αποφάσισε να αποσυρθεί από την ενεργό συνδικαλιστική δράση. Τα εργατικά συμβούλια που αποτελούσαν την διοίκηση της ΕΕΚΤ για να τιμήσουν τον Γαβριήλ Νικολόπουλο δεν συμπλήρωσαν ποτέ τη θέση του Γενικού Διοικητή των αντιπροσώπων και του απένεμαν το δικαίωμα να συγκαλεί και να διευθύνει τις συνεδριάσεις της Ένωσης κατά τη δική του επιθυμία.

Αρχές Μαΐου η ΕΕΚΤ με ανακοίνωσή της στον τοπικό τύπο γνωστοποίησε την ημερήσια αντιμισθία, τις ώρες λειτουργίας και άλλες εργασιακές ρυθμίσεις που αφορούσαν τις οργανωμένες τάξεις της Καλαμάτας. Αυτές αποτελούσαν ουσιαστικά τις πρώτες συλλογικές συμβάσεις εργασίας που υπογράφηκαν στην Ελλάδα.

Ο Γαβριήλ Νικολόπουλος συνειδητοποιώντας ότι η παρουσία δύο συνδικαλιστικών φορέων στην ίδια πόλη μόνον ζημιά επιφέρει στο εργατικό συνδικαλιστικό κίνημα εισηγήθηκε την αυτοδιάλυση της ΕΕΚΤ και την ενσωμάτωση όλων των οργανωμένων τάξεων στη δύναμη του Εργατικού Κέντρου Καλαμάτας. Για

¹⁴⁴ ΓΑΒΡΗΛ ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ : γεννήθηκε στις 21/07/1887 στην Καλαμάτα. Ήταν ένα από τα τέσσερα αγόρια του μεγαλέμπορου και τραπεζίτη Νικολάου Νικολόπουλου. Σπούδασε στην Οικονομική Εμπορική Σχολή του Μάντσεστερ στην Αγγλία Πήρε μέρος στους Βαλκανικούς Πολέμους. Ο αδερφός του Δημήτρης σκοτώθηκε στη μάχη της Μπανίτσης. Μετά τη λήξη των Βαλκανικών Πολέμων ο Γαβριήλ Νικολόπουλος επέστρεψε στην Καλαμάτα. Σαν υπάλληλος στο εμπορικό κατάστημα του πατέρα του, είχε γραφτεί από παλιά στο Σύλλογο Εμποροϋπαλλήλων. Αναμίχθηκε στα κοινά της πόλης. Ανέβηκε ολόκληρη τη συνδικαλιστική κλίμακα και εξελέγη πρόεδρος του Συλλόγου Εμποροϋπαλλήλων και πρόεδρος- γενικός αντιπρόσωπος της ΕΕΚΤ. Επηρεασμένος βαθιά από τις σοσιαλιστικές αντιλήψεις και τις επαφές που είχε με το εργατικό κόμμα της Αγγλίας, από τότε που σπούδαζε στο Μάντσεστερ, φρόντισε να ανυψώσει το βιοτικό επίπεδο των εργαζομένων στην Καλαμάτα. Μεγάλο οργανωτικό δαιμόνιο, ίδρυσε την Ένωση Εργατικών Τάξεων Καλαμών. Διώχθηκε για τις ιδέες του και συκοφαντήθηκε όσο λίγοι. Μετά την ίδρυση του Εργατικού Κέντρου Καλαμάτας το 1918, αποχώρησε από την ενεργό δράση και εγκαταστάθηκε στην Αθήνα. Πικραμένος και ξεκομμένος από τους εργατικούς αγώνες, πέθανε στην Αθήνα στις 12/08/1935. Ο Γαβριήλ Νικολόπουλος ανήκει στους μεγάλους ηγέτες του συνδικαλιστικού κινήματος. (Παναγή Χ. Κουμάντου. «Το εργατικό-συνδικαλιστικό κίνημα Καλαμάτας (1900-1960)», Καλαμάτα 1995, σ. 37).

να μην δημιουργήσει προσκόμματα στην διαδικασία ενοποίησης σκέφτηκε να εγκαταλείψει την Καλαμάτα και να εγκατασταθεί στην Αθήνα.

Το 1918 αποτελεί τον μεγαλύτερο σταθμό στην ιστορία του εργατικού συνδικαλιστικού κινήματος της Ελλάδος αλλά και της Καλαμάτας. Το Συνδικαλιστικό Κίνημα, απέκτησε ενιαία οργανωτική και καθοδηγητική μορφή. Στο χρονικό διάστημα από 21-28 Οκτωβρίου πραγματοποιήθηκε το ιδρυτικό συνέδριο της Γενικής Συνομοσπονδίας Εργατών Ελλάδος (ΓΣΕΕ).

Τον Ιανουάριο του 1918 η Νομαρχία Μεσσηνίας ενημερώθηκε σχετικά με την εφαρμογή του νόμου που προέβλεπε τη ρύθμιση των καθυστερήσεων εργατικών εισφορών στα σωματεία για δικαίωμα ψήφου και άλλα καταστατικά δικαιώματα

ΜΕΡΟΣ Ε

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 13. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Προσπαθώντας να καθορίσουμε την εργασιακή ταυτότητα της πόλης της Καλαμάτας και χρησιμοποιώντας τα χαρακτηριστικά που ορίζουν συμβολικά και καθορίζουν στο χώρο με ιδιαιτερότητα την αστική ταυτότητα, οδηγηθήκαμε σε μια συγκριτική και συμπληρωματική μελέτη των στοιχείων που πλέκουν την ιστορία με την οικονομία, την εργασία με τη διαμόρφωση του κοινωνικού ιστού, την υλική οργάνωση του χώρου με την συμβολική του διάσταση. Η πόλη της Καλαμάτας είναι, από το μέγεθος και την ιστορία της, ένας σημαντικός χώρος παρατήρησης για τους τρόπους με τους οποίους οργανώνεται η αστική ταυτότητα, για τους ρυθμούς με τους οποίους η εργασιακή ταυτότητα ενσωματώνεται σε αυτήν, την προσδιορίζει και τη μεταλλάσσει, για τους μηχανισμούς ανάπτυξης ή στασιμότητας στους οποίους επιδρά καθορίζοντας μελλοντικά βήματα.

Στα πλαίσια αυτά προσπαθήσαμε να αναλύσουμε τους βασικούς τομείς των οικονομικών δραστηριοτήτων που αναπτύχθηκαν στην πόλη και να παρουσιάσουμε τους βασικούς μηχανισμούς διαμόρφωσης της εργασιακής της ταυτότητας. Όλες οι συνιστώσες που αναλύθηκαν συγκλίνουν στο ίδιο κοινό σημείο αναφοράς : τον τοπικό πολιτισμό και τη σημασία του στην ανατροφοδότηση και την αναπαραγωγή προϋποθέσεων αστικής άρα οικονομικής, κοινωνικής και πολιτισμικής ανάπτυξης. Αναδείξαμε επομένως την αστική ταυτότητα ως ένα σημαντικό μηχανισμό για την τοπική ανάπτυξη, σε αντίθεση με τους κυρίαρχους σήμερα τεχνοκρατικούς και, εν πολλοίς, οικονομικούς προσδιορισμούς που θεωρείται ότι μπορούν να καθορίζουν τους αναπτυξιακούς προσανατολισμούς.

Θεωρούμε λοιπόν ως ένα πρώτο και σημαντικό αποτέλεσμα της εργασίας μας το συμπέρασμα ότι χωρίς να λαμβάνονται υπόψη τα βασικά σημεία μιας ήδη διαμορφωμένης ταυτότητας που προσδιορίζει στάσεις, νοοτροπίες και διαθέσεις, είναι αδύνατο να λειτουργήσουν θετικά οποιαδήποτε προγράμματα ή επενδύσεις οικονομικού χαρακτήρα κι αν υιοθετηθούν. Η ταυτόχρονη διαχείριση της εργασιακής ταυτότητας σε ένα αστικό χώρο με τα συγκυριακά οικονομικά δεδομένα, είναι ο μόνος μηχανισμός που μπορεί να εγγυηθεί βιώσιμες προοπτικές ανάπτυξης. Στα πλαίσια αυτά, έχει κατά καιρούς διαπιστωθεί η μηδαμινή απόδοση σημαντικών οικονομικών ποσών που δαπανήθηκαν, για παράδειγμα, για τον πολιτισμό χωρίς να συνδέονται οι συγκεκριμένες ενέργειες με την ανάδειξη και ισχυροποίηση της εργασιακής και γενικότερα αστικής ταυτότητας.

Τα παραπάνω σημαίνουν ουσιαστικά πως η έναρξη μιας προγραμματισμένης διαχείρισης των στοιχείων (ιστορικών, κοινωνικών, πολιτισμικών και οικονομικών) για τα οποία έγινε λόγος, με στόχο την ανάδειξη, την ισχυροποίηση και την ενεργοποίηση μιας αστικής ταυτότητας, θα αποτελέσει τον πιο ισχυρό αναπτυξιακό μηχανισμό υπό την προϋπόθεση μιας σοβαρής, επιμελημένης και σωστά στοχοθετημένης πορείας.

Με τον τρόπο αυτό ακόμα και το περιοριστικό γεωγραφικό μειονέκτημα του νομού θα μπορούσε να μετατραπεί σε συγκριτικό πλεονέκτημα δεδομένων και των τεχνικών υποδομών που ήδη υπάρχουν και θα μπορούσαν να αναπτυχθούν

περισσότερο. Πιο αναλυτικά θα μπορούσαμε να αναφέρουμε ενδεικτικούς τομείς στους οποίους ο προσανατολισμός της αναπτυξιακής διαδικασίας θα μπορούσε να ισχυροποιηθεί στη βάση μιας ολοκληρωμένης άποψης για την αστική ταυτότητα στην Καλαμάτα.

Οι οικονομικές δραστηριότητες στον τομέα του τουρισμού και της διαχείρισης του ελεύθερου χρόνου είναι σήμερα «περιορισμένες» στην παραλιακή ζώνη. Χρησιμοποιούμε τον όρο «περιορισμένες» γιατί πράγματι είναι το αποτέλεσμα μιας στρεβλής ήδη τουριστικής ανάπτυξης που δεν διαφοροποιεί τους αστικούς χώρους ενισχύοντας την ιδιαιτερότητά τους και κάνοντας ελκυστική την ταυτότητά τους, αλλά αντίθετα μαζικοποιεί ένα συγκεκριμένο αλλά «άμορφο» χώρο με μόνο χαρακτηριστικό τη θάλασσα. Οι χάρτες στους οποίους έχουμε αναφερθεί μπορούν να βοηθήσουν σε μια διαφοροποιημένη αλλά ταυτόχρονα ισχυρή ανάδειξη χώρων παντού στην πόλη.

Ο τουρισμός αποτελεί σημαντική αναπτυξιακή δυνατότητα για την Καλαμάτα. Η δυνατότητα αυτή βασίζεται στην ύπαρξη άφθονων φυσικών και πολιτιστικών πόρων, η τουριστική αξιοποίηση των οποίων χαρακτηρίζεται ανεπαρκής, λόγω έλλειψης μιας συγκροτημένης αναπτυξιακής πολιτικής. Ο μικρός λοιπόν, βαθμός τουριστικής ανάπτυξης της Καλαμάτας σε συσχέτισμό με τον μικρό βαθμό εξειδίκευσης του ανθρωπίνου δυναμικού αποτελούν κύρια στοιχεία, που πρέπει να ληφθούν υπόψη για το σωστό σχεδιασμό της.

Επίσης, η διάρθρωση των τουριστικών καταλυμάτων και η χωρική κατανομή των διαθέσιμων κλινών απεικονίζουν τον ανεπαρκή βαθμό οργάνωσης και λειτουργίας, καθώς και την μέτρια ποιότητα των προσφερομένων υπηρεσιών, συνεπώς υπάρχει πρόσφορο έδαφος για την ανάπτυξη του τουριστικού τομέα και κυρίως ξενοδοχείων υψηλών προδιαγραφών.

Το λιμάνι της Καλαμάτας, τουριστικό και εμπορικό, εξακολουθεί μέχρι και σήμερα να είναι ένα από τα πιο ζωντανά σημεία της πόλης. Απέχει ελάχιστα από τις Αραβικές χώρες της Μεσογείου, πράγμα που το καθιστά ιδανικό χωρικό σημείο για διαμετακομιστικό κέντρο υπηρεσιών και εμπορευμάτων. Η εκμετάλλευση, αυτού του γεωγραφικού πλεονεκτήματος θα αποτελέσει μοχλό ανάπτυξης που θα δυναμώσει όχι μόνο την Καλαμάτα, αλλά και όλο το Νομό.

Αδύνατο σημείο των κύριων κλάδων φυτικής παραγωγής αποτελεί η μετασυλλεκτική διαχείριση των προϊόντων. Συγκεκριμένα, αν εξαιρέσει κανείς τα ξερά σύκα, όπου υπάρχει κάποιο οργανωμένο σύστημα τυποποίησης και εμπορίας, από τη «Συκική», στα άλλα προϊόντα η παρέμβαση των συνεταιριστικών οργανώσεων είναι υποτυπώδης. Η έλλειψη αυτή αποδυναμώνει την ανταγωνιστικότητα των Μεσσηνιακών προϊόντων. Το πρόβλημα επιτείνεται από την έλλειψη τοπικών γεωργικών βιομηχανιών μεταποίησης γεωργικών προϊόντων. Επιπρόσθετα, η σχετικά μεγάλη απόσταση από εσωτερικές αγορές, επιβαρύνει τα προϊόντα με αυξημένο κόστος μεταφοράς. Αν στις προαναφερθείσες αδυναμίες προστεθούν και άλλες, όπως η έλλειψη επαρκούς επιστημονικής γνώσης των αγροτών, έλλειψη αρδευτικών έργων, κ.ά., δημιουργείται ένα πλαίσιο το οποίο αποθαρρύνει τους νέους να εισέλθουν στο γεωργικό επάγγελμα. Οι αναπτυξιακές δυνατότητες του πρωτογενή τομέα, θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν με την καλλιέργεια πρώιμων οπωροκηπευτικών τόσο με βιολογικό όσο και με ολοκληρωμένο σύστημα καλλιέργειας. Επίσης, να δοθούν ευκαιρίες στην επέκταση των βιολογικών καλλιεργειών και τη δημιουργία κυκλώματος διανομής στο εξωτερικό. Τέλος, η κτηνοτροφία, θα μπορούσε να προσφέρει ακόμα περισσότερα στην τοπική οικονομία, αν υπήρχαν μεγαλύτερες μονάδες ή αν δημιουργούταν κάποιο κτηνοτροφικό πάρκο.

Ο δευτερογενής τομέας ,έχει πολύ μεγάλη σημασία για την ανάπτυξη μιας τοπικής οικονομίας. Στην Καλαμάτα, παρουσιάζεται αργός ρυθμός ανάπτυξης και βιομηχανική στασιμότητα, ενώ σημαντική είναι η εξάρτηση της τοπικής οικονομικής δραστηριότητας από τον πρωτογενή και τον τριτογενή τομέα. Η πόλη, στήριζε την ανάπτυξη της σε ένα σχετικά περιορισμένο αριθμό μονάδων που ήταν προσανατολισμένες σε παραδοσιακούς κλάδους βιομηχανικής δραστηριότητας (π.χ κλωστοϋφαντουργία). Η κρίση που στις αρχές της δεκαετίας του 1980 έπληξε τους κλάδους αυτούς, επέφερε μια γενικότερη αποδιοργάνωση στις επιχειρήσεις των κλάδων αυτών, καθώς και πολύ υψηλά φαινόμενα ανεργίας. Τέλος, η κρίση εκφράστηκε και με την ανακοπή της επενδυτικής δραστηριότητας. Η καθυστέρηση στην ολοκλήρωση του νέου εθνικού δρόμου Καλαμάτας – Τρίπολης και ο μη εκσυγχρονισμός του σιδηροδρομικού δικτύου, δρουν ως ανασταλτικός παράγοντας επενδυτικής προσέλκυσης.

Ο εκσυγχρονισμός του μεταποιητικού τομέα, θα μπορούσε ίσως να γίνει με την επεξεργασία και την τυποποίηση της βρώσιμης ελιάς και τη διασφάλιση της ποιότητας του παραγόμενου προϊόντος. Επίσης, με την εκμετάλλευση και επεξεργασία του καταλοίπου των ελαιουργείων (πυρηνόξυλο).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΕΣ

Γιοβάνης, Χρ. , Μεγάλη εγκυκλοπαίδεια ΓΙΟΒΑΝΗ, Εγκυκλοπαίδεια δημοτικού – γυμνασίου –λυκείου –πανεπιστημίου –μεταπτυχιακών σπουδών, εκδ. Γιοβάνη, τ. 11, Αθήνα, 1981.

Γκούμας – Κωτσιόπουλος, Εγχρωμη εγκυκλοπαίδεια ΥΔΡΟΓΕΙΟΣ, Γενική Ελληνική Παγκόσμιος, εκδ. Δομική, τ. ΙΕ΄, Αθήνα, 1982.

Ζαφειρόπουλος, Γ. , Γενική εγκυκλοπαίδεια σύγχρονων γνώσεων, Νέα ΥΔΡΙΑ CAMBRIDGE ΗΛΙΟΣ, εκδ. Τέσσερα Ήμιλον, τ. 6-7, Αθήνα, 1992.

Ρωμαιοσ, Κ., Μεγάλη εικονογραφημένη λαογραφία-γεωγραφία-ιστορία, Εγκυκλοπαίδεια ΕΛΛΑΣ, εκδ. Γιοβάνη, τ. 3-4, Αθήνα, 1970.

ΒΙΒΛΙΑ

Αγριαντώνη Χ., Οι απαρχές της εκβιομηχάνισης στην Ελλάδα του 19ου αιώνα, Αθήνα, 1986.

Βαγιακάκος Δ., Το τοπωνύμιο Καλαμάτα, Πελοποννησιακά 19 (1991-1992).

Benevolo Leonardo, Η πόλη στην Ευρώπη.

Billinge M. ,«Η πόλη, η αστικοποίηση και η μελέτη της ιστορικής γεωγραφίας», Αρχαιολογία, 64 (1997).

Για μια Ανθρωπολογία των Σύγχρονων Κόσμων, Αθήνα, 1999.

Economies externes et croissance urbaine, Revue économique, XXIII (1972).

Ζερβής Ν., Η Γερμανική Κατοχή στη Μεσσηνία, Καλαμάτα, 1998.

Ζήβας Δ., Τα μνημεία και η πόλη.

Καράμπελας Ν., Μεσσηνιακό Βιογραφικό Λεξικό, εκδ. Νέστωρ, Καλαμάτα, 1962.

Καρύδης Ν. Δ., Καλαμάτα-Διαδικασίες αστικού μετασχηματισμού (1860-1940), Αθήνα, 2000.

Κληρόπουλος Ν., Καλαμάτα 1600 π.Χ.-2000 μ.Χ. – Πρόσωπα και γεγονότα, Αντικάλαμος-Καλαμάτα, 2005.

Κόνδης Γ. , Η αστικοποίηση του Άργους. Στοιχεία για μια συστηματική ανάλυση του φαινομένου, Αργειακή Γη, Επιστημονική και Λογοτεχνική Έκδοση του Πνευματικού Κέντρου Δήμου Άργους, Άργος, 2003.

Κουμάντος Π. , Το εργατικό συνδικαλιστικό κίνημα Καλαμάτας (1900-1960) – Συμβολή στην ιστορία της πόλης, Καλαμάτα, 1997.

Κουμαριανός Α., Ο τύπος στον Αγώνα, Αθήνα, 1971.

Κρεμμύδας Β., Το εμπόριο της Πελοποννήσου στο 18^ο αιώνα (1715-1792), Αθήνα, 1972.

Κριμπάς Γρ., Η εθνική αντίσταση στη Μεσσηνία και τους γύρω νομούς, Καλαμάτα, 2000.

Μηλίτση Ν-Α & Θεοφιλοπούλου Σ-Χ., Κυλινδρόμυλοι Μεσσηνίας "ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΡΙΑ" Α.Ε., Συνοπτική καταγραφή και ιστορική εξέλιξη από το δικηγορικό αρχείο του Παναγιώτη Παπαθεοδώρου, ΓΑΚ, Αρχεία Νομού Μεσσηνίας 3, Καλαμάτα, 2002.

Μηλίτση Ν-Α., Η μέση εκπαίδευση στη Μεσσηνία (1833-1910) – Όψεις της Μεσσηνιακής κοινωνίας μέσα από την εκπαίδευση, ΓΑΚ, Αρχεία Νομού Μεσσηνίας 5, Καλαμάτα, 2004.

Μηλίτση Ν-Α & Θεοφιλοπούλου Σ-Χ., Η Ντουάνα της Καλαμάτας (1830-1930), ΓΑΚ, Αρχεία Νομού Μεσσηνίας, Καλαμάτα, 2006.

Μπιτσάνης Η., Εκκλησιαστικά μνημεία ιστορίας και πολιτισμού στην Καλαμάτα, Καλαμάτα, 2006.

Οικονομάκης Π., Μεσσηνιακά Γράμματα – Το πρώτο Νοσοκομείο, το πρώτο Γυμνάσιο και η από τουρκοκρατίας Ελληνική Σχολή της Καλαμάτας, τ. Β', Καλαμάτα, 1967.

Πιζανίας Π., Οικονομική ιστορία της ελληνικής σταφίδας (1851-1912), Αθήνα, 1998.

Σακελλάριος Μιχ., Η Πελοπόννησος κατά την δευτέραν Τουρκοκρατία, Αθήνα, 1939.

Σαραντόπουλος Μιχ., Εμπορικός και βιομηχανικός οδηγός της πόλεως Καλαμών, εκδ. Σημαίας Καλαμών, Καλαμαί, 1939.

Στυλιανόπουλος Ν., Περ. Ιστορία της Μεσσηνίας, Αθήνα, 1954.

Weber M. , Η Πόλη, Αθήνα, 2003.

ΟΔΗΓΟΙ

Αναπλιώτης Ι., Τουριστικός οδηγός Μεσσηνίας, εκδ. περιοδικού Αριστομένης, σ. 165-168, Καλαμάτα, 1970.

Ενημερωτικός οδηγός, Λαϊκή Βιβλιοθήκη Καλαμάτας, Καλαμάτα, 2006.

Επιστημονική Έρευνα – Επιμέλεια τομέας λόγου της Δ.Ε.Π.Α.Κ., Οι σεισμοί του '86, Καλαμάτα, 1996.

Ιγγλέσης Ν., Οδηγός της Ελλάδος (1905-1906), Έτος Α.

Κατσιλιέρη Μ., Μεσσηνία-Προορισμός με στόχο, εκδ. Επιμελητήριο Μεσσηνίας, Καλαμάτα, 2004.

Μελετητές : Κοτζαμπόπουλος Αλ., Λαμπρίδης Χρ., Γκατζέλια Α., Αναπτυξιακή μελέτη Μεσσηνίας – Α φάση-υφιστάμενη κατάσταση, Καλαμάτα, Οκτώβριος, 1997.

Πολιτιστικός οδηγός Μεσσηνίας 2000, εκδ. Αναπτυξιακή Μεσσηνίας Α.Ε., Καλαμάτα, 2000.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ - ΕΝΤΥΠΑ

Αφιέρωμα στην Καλαμάτα, Εφ. Καθημερινή, Κυριακή, 18 Νοεμβρίου 2001.

Αφιέρωμα στον Γιάννη Φ. Κωστόπουλος, εφ. Σημαία, Κυριακή, 13 Αυγούστου 2006.

Η συμβολή του Τύπου στον αγώνα για τη Λευτεριά, εφ. Μεσσηνιακός Λόγος, Πέμπτη, 20 Μαΐου 1997.

Ιστορικά – Καλαμάτα, ο αστικός μετασχηματισμός, εφ. Ελευθεροτυπία, 6 Σεπτεμβρίου 2001.

Κάθε λιμάνι και καημός, εφ. The week in Messinia, Σαββάτο, 10 Φεβρουαρίου 2007.

Κορφιάτης Χρ., Ανοίγει και πάλι η μεγαλύτερη βιομηχανία ρούχων, εφ. Το Βήμα, 17 Νοεμβρίου 1996.

Κορφιάτης Χρ., Κλωστήρια Μεσσηνίας, εφ. Το Βήμα, 4 Νοεμβρίου 2001.

Ο χώρος της Πελοποννήσου στις εκθέσεις των Βενετών προβλεπτών (1690-1692), εφ. Σημαία, Σαββάτο, 20 Μαΐου 2006.

Οικονομία 2006 – Οι εξελίξεις σε 4 κλάδους της οικονομίας, εφ. Κέρδος, Ετήσια Ειδική Έκδοση, 2006.

Πελοπόννησος, Ημερήσια οικονομική εφημερίδα ΕΞΠΡΕΣ, Δεκέμβριος 2006.

Προβλήματα αλλά και ελπίδες για την αναβάθμιση της περιοχής, εφ. Σημαία, Σαββάτο, 10 Φεβρουαρίου 2007.

Τοπικά Προϊόντα, εφ. The week in Messinia, Σαββάτο, 10 Φεβρουαρίου 2007.

Χαρουτάκης Δ., Οι Καλαματιανοί Ποτοποιοί, εφ. Το Βήμα, 10 Οκτωβρίου 1999.

Χαρτογραφία και Ιστορία της Πελοποννήσου, εφ. Σημαία, Σαββάτο, 27 Μαΐου 2006.

Χριστοφιλόπουλος Δημ., Καλαμάτα : Σε κίνδυνο η βιωσιμότητα της πόλης και της ευρύτερης περιοχής – Μια κοινωνική και πολιτική προσέγγιση, εφ. Ελευθερία, Τρίτη, 11 Ιουλίου 2006, Τετάρτη, 12 Ιουλίου 2006.